

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

CHP PARTİ MÜFETTİŞ RAPORLARINA GÖRE

SEYHAN(ADANA)

(1935-1946)

Ramazan ŞEN

195051026

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Resul YAVUZ

Bandırma 2024

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**CHP PARTİ MÜFETTİŞ RAPORLARINA GÖRE
SEYHAN(ADANA)
(1935-1946)**

Ramazan ŞEN
195051026

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Resul Yavuz

Bandırma 2024

ETİK BEYAN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (30/09/2024)

Ramazan ŞEN

ÖZET

CHP PARTİ MÜFETTİŞ RAPORLARINA GÖRE SEYHAN(ADANA) (1935-1946)

Ramazan ŞEN

Seyhan (Adana) milli mücadele döneminde güney cephesinde önemli bir mücadele alanı olmuş; elde edilen başarılar milli mücadelenin seyrini etkilemiştir. Millî mücadele sonrasında ise tarımsal ve ekonomik anlamda hızlı bir gelişim göstermiştir. Ülkede 9 Eylül 1923 tarihinde kurulan Halk Fırkası, 1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası, 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Kuruluşundan 1950 yılına kadar iktidarda kalan CHP, inkılap hareketlerine öncülük etmiştir. CHP'de parti teşkilatını denetlemek, parti faaliyetlerini daha etkin hale getirmek amacıyla parti müfettişliği kurumu ihdas edilmiştir. Seyhan vilayetinde parti çalışanlarının yapmış olduğu faaliyetler ile partinin ekonomik durumu ve parti binaları incelenmiştir. Parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullananların vilayette yarattığı sorunlar ile birlikte bölgede eğitim, sağlık, bayındırlık ve sosyal yaşamdaki diğer sorunlar teftiş raporları ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır. Ekonomik olarak birçok vilayete göre daha iyi bir konumda olan Seyhan vilayetinde parti içinde yaşanan mücadeleler yüzünde hem Parti hem de Seyhan halkı olumsuz etkilenmiştir. Dürüst partililer ise yaptıkları yararlı işlerle bölgelerinde sosyal hayatı olumlu etkiledikleri görülmüştür. Bu çalışmada Seyhan milletvekilleri ile parti müfettişlerinin raporlarına göre Seyhan vilayetindeki parti teşkilatları ve halkevlerinin faaliyetleri ile bölgenin eğitim, sağlık, bayındırlık ve diğer alanlardaki durumu ortaya konulmuştur. Müfettişlerin bölgelerinde teftiş esnasında karşılaştıkları sorunlar belirtilerek çözüm önerileri ifade edilmiştir. Bu çalışma 1935-1946 yılları arasında Seyhan (Adana)'ın siyasi, ekonomik, kültürel, spor, sağlık ve eğitim durumu hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Seyhan (Adana), CHP, Parti Müfettişliği, Teftiş Raporları

ABSTRACT

ACCORDING TO CHP PARTY INSPECTOR REPORTS SEYHAN(ADANA) (1935-1946)

Ramazan ŞEN

Seyhan (Adana) became an important fighting area on the southern front during the national struggle; The successes achieved affected the course of the national struggle. After the national struggle, it showed rapid agricultural and economic development. The People's Party, which was founded in the country on September 9, 1923, was renamed the Republican People's Party in 1924 and the Republican People's Party in 1935. CHP, which remained in power from its establishment until 1950, pioneered the revolutionary movements. The party inspectorate institution was established in CHP in order to supervise the party organization and make party activities more effective. The activities of party employees, the economic situation of the party and party buildings in Seyhan province were examined. The problems created in the province by those who use party influence for their personal interests, as well as other problems in education, health, public works and social life in the region, have been tried to be identified in the light of inspection reports. In Seyhan province, which is in a better position economically than many provinces, both the party and the people of Seyhan were negatively affected by the struggles within the party. It has been observed that honest party members positively affect the social life in their regions with the useful works they do. In this study, according to the reports of Seyhan MPs and party inspectors, the activities of party organizations and community centers in Seyhan province and the situation of the region in education, health, public works and other fields are revealed. The problems that inspectors encountered during inspections in their regions were stated and solution suggestions were expressed. This study provides detailed information about the political, economic, cultural, sports, health and educational situation of Seyhan (Adana) with party inspectors between 1935 and 1946.

Keywords: Seyhan (Adana), CHP, Party Inspectorate, Inspection Reports

ÖNSÖZ

Halk Fırkası 9 Eylül 1923 tarihinde kurulmuş, 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası, 1935 yılında da Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Cumhuriyeti kuran kadroları bünyesinde barındıran, inkılap hareketlerine öncülük eden Cumhuriyet Halk Partisi, 1950 yılına kadar iktidarda kalarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve gelişimine öncülük etmiştir.

CHP'de parti teşkilatını denetlemek, parti faaliyetlerini daha etkin hale getirmek amacıyla parti müfettişliği kurumu ihdas edilmiştir. Teftişlerde parti çalışanlarının yapmış olduğu faaliyetler ile kongreler, partinin Seyhan vilayetindeki mali ve ekonomik durumu (hesap işleri) ile parti binaları incelenmiştir. Parti nüfuzunu şahsi çıkarları ve hırsları için kullananların vilayette yarattığı sorunlar ile birlikte bölgede eğitim, sağlık ve sosyal yaşamdaki sorunlar teftiş raporları ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır. Seyhan vilayetinde yolların bozuk olması hayatı olumsuz etkilemiştir. Okul ve öğretmen eksikliğiyle birlikte bölgeye büyük bir ekonomik kazanç sağlayan pamuk ile çeltik üretiminde ve ticaretinde bazı sorunlar yaşandığı görülmüştür. Vilayette sıtma, frengi ve trahom gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele edildiği görülmüş bu hastalıklarla mücadelede kazaların(ilçelerden) doktor ve sağlık memuru ihtiyacı ile tıbbi malzemeye ihtiyacı olmuştur.

Ekonomik olarak birçok vilayete göre daha iyi bir konumda olan Seyhan vilayetinin parti içi mücadeleler ve partililerin yönetme hırsı yüzünde hem parti hem de Seyhan (Adana) halkı olumsuz etkilenmiştir. Şahsi menfaat elde etme amacıyla olmayan partililerin ise yaptıkları yararlı işlerle bölgelerindeki hayatı nasıl etkiledikleri ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu tez hazırlanırken CHP Seyhan vilayetini teftiş eden parti müfettişlerinin raporları esas alınmıştır. Bu raporlarla birlikte vilayetin milletvekilleri tarafından hazırlanan raporlar ile vilayet idare heyetinin 6'şar aylık dönemlerde yılda 2 defa hazırladığı vilayet idare heyeti çalışma raporları kullanılmış. Ayrıca Seyhan (Adana) vilayeti hakkında daha önce ortaya konan ve bu tezin çalışma dönemini kapsayan araştırma-inceleme eserlerden de yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılmasında fikirleriyle beni destekleyen ve yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Resul YAVUZ’a; parti müfettişliğı hakkında vermiş olduğı önerilerle bu tezin her aşamasında yol gösteren Sayın Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN’a ve tezin başından sonuna kadar fedakârca davranışlarıyla desteklerini esirgemeyen değerli eşim Süheyla KOYUNCU ŞEN’e ve kızım Gökçe’ye şükranlarımı sunarım

Ramazan ŞEN
Bandırma 2024

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	x
ŞEKİLLER.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
PARTİ MÜFETTİŞLİĞİ KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE SEYHAN VİLAYETİNDE PARTİ MÜFETTİŞLİĞİ	4
1. CUMHURİYET HALK PARTİSİNİN KISA TARİHİ VE PARTİ MÜFETTİŞLİK KURUMU	4
1.1. Cumhuriyet Halk Partisinin Kuruluşu.....	4
1.2. CHP’de Parti Müfettişlik Kurumunun Kurulması, Süreç İçinde Yapılan Değişiklikler ile Parti Müfettişlerin Görev ve Sorumlulukları	9
2. SEYHAN VİLAYETİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TEFTİŞLER	19
3. SEYHAN VİLAYETİNİ TEFTİŞTE BULUNAN PARTİ MÜFETTİŞLERİ	21
3.1. Sadettin URAZ.....	23
3.2. Hasan Reşit TANKUT	24
3.3. Halit ONARAN	27
3.4. Dr. Talat SİMER.....	28
3.5. Muhsin Adil BİNAL	29
3.6. Abidin EGE.....	30
4. PARTİ MÜFETTİŞİ HASAN REŞİT TANKUT’UN RAPORUNDA SEYHAN(ADANA) VE KAZALARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	30
İKİNCİ BÖLÜM.....	35
PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA)’DA PARTİ ÖRGÜTLENMESİ VE PARTİ FAALİYETLERİ	35
1. İDARE HEYETLERİ	35

2. AZA DURUMLARI	93
3. PARTİ KONGRELERİ VE SEÇİM İŞLERİ.....	110
4. HESAP İŞLERİ	142
5. PARTİ BİNALARI.....	156
6. SEYHAN(ADANA) VİLAYETİNDE BULUNAN KURULUŞLAR	164
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	168
PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA) HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ.....	168
1. SEYHAN(ADANA) HALKEVİ VE FAALİYETLERİ	168
2. KAZA (İLÇE) HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ	180
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	193
PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA)’DA EĞİTİM, SAĞLIK, SPOR, BASIN VE YAYIN.....	193
1. EĞİTİM.....	193
2. SAĞLIK.....	200
3. SPOR.....	214
4. BASIN VE YAYIN	220
BEŞİNCİ BÖLÜM	229
PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA)’DA EKONOMİ, TARIM VE BAYINDIRLIK.....	229
1. EKONOMİ-TİCARET.....	229
2. TARIM.....	236
2.1. Çeltik Üretimi	251
2.2. Pamuk Üretimi	254
3. BAYINDIRLIK	259
4. ULAŞIM	262
5. ELEKTRİK.....	269
6. SULAMA VE İÇME SUYU.....	271
7. BÖLGEDE YAŞANAN DİĞER SORUNLAR.....	274
SONUÇ	282
KAYNAKÇA.....	296
EKLER	306

TABLÖLAR

Tablo 1.1: Teftiş Bölgeleri ve Teftişi Yapacak Müfettişler (1935).....	12
Tablo 1.2: 1939 Yılında Atanan Parti Müfettişleri ve Teftiş Bölgeleri.....	14
Tablo 1.3: 1940 Yılında Atanan Parti Müfettişleri, Teftiş Bölgeleri ve Teftiş Bölgelerine Dahil Olan İller	15
Tablo 1.4: CHP Genel Merkezinde Umumi İdare Heyeti Bünyesinde Kurulan Bürolar.....	17
Tablo 1.5: Seyhan Vilayetinde Yapılan Teftişler.....	19
Tablo 1.6: Seyhan Vilayetinde Görev Yapan Parti Müfettişleri.....	21
Tablo 2.1: Vilayet İdare Heyeti ve Adana Merkez Kazası İdare Heyeti Azaları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	86
Tablo 2.2: Karaisalı, Kozan ve Kadirli Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	86
Tablo 2.3: Feke, Saimbeyli ve Ceyhan Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	87
Tablo 2.4: Osmaniye ve Bahçe Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	87
Tablo 2.5: Vilayet İdare Heyeti ve Adana Merkez Kazası İdare Heyeti Azaları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	90
Tablo 2.6: Karaisalı, Kozan ve Kadirli Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	90
Tablo 2.7: Feke, Saimbeyli ve Ceyhan Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	91
Tablo 2.8: Osmaniye ve Bahçe Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	91
Tablo 2.9: 1936 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	93
Tablo 2.10: 1937 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	94
Tablo 2.11: 1938 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	95

Tablo 2.12: 1939 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	95
Tablo 2.13: 1940 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	96
Tablo 2.14: 1941 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	100
Tablo 2.15: 1942 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	101
Tablo 2.16: 1943 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı.....	103
Tablo 2.17: Vilayet Genelinde Aza Sayısı (01.12.1943-01.06.1944 Arası).....	105
Tablo 2.18: Vilayet Genelinde Parti Teşkilatı Kademeleri ve Kayıtlı Aza Sayısı (01.06.1944-31.12.1944 Arası)	105
Tablo 2.19: Vilayet Genelinde Parti Teşkilatı Kademeleri ve Kayıtlı Aza Sayısı (01.01.1945-01.06.1945 Arası)	106
Tablo 2.20: 1935 ile 1945 Yılları Arası Seyhan Vilayeti Aza Sayıları	107
Tablo 2.21: 1944 Yılı Vilayet Genelinde Azaların Eğitim Durumları.....	108
Tablo 2.22: Vilayet Kongresi Yoklamasında Yer Alan Delegeler (22.12.1940).....	113
Tablo 2.23: Vilayet İdare Heyeti Seçimi (22.12.1940).....	115
Tablo 2.24: Vilayet Genel Meclisi İçin Seyhan (Adana) Merkezinde Aza Seçimi.....	122
Tablo 2.25: Vilayet Genel Meclisi İçin Kazalardan Seçilen Azalar	123
Tablo 2.26: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Gelirleri.....	149
Tablo 2.27: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Giderleri	149
Tablo 2.28: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Gelirleri	149
Tablo 2.29: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Giderleri.....	150
Tablo 2.30: Vilayet İdare Heyetine Ait Maaşlar Bölümü.....	151
Tablo 2.31: Vilayet Merkezindeki Hayır Kuruluşları ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	164
Tablo 2.32: Vilayet Merkezindeki Meslek Kuruluşları ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	165
Tablo 2.33: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	165
Tablo 2.34: Vilayet Merkezindeki Hayır Kuruluşları ve Başkanları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	166

Tablo 2.35: Vilayet Merkezindeki Meslek Kuruluşları ve Başkanları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	166
Tablo 2.36: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	167
Tablo 4.1: Vilayet Genelinde Okulu Bulunan Köy Sayısı.....	193
Tablo 4.2: Vilayet Genelindeki Kazalarda ve Köylerdeki Okul Çağındaki Çocukların Okutulacak Çocuklara Oranı.....	194
Tablo 4.3: Vilayet Genelindeki Okul Sayısı.....	195
Tablo 4.4: Vilayet Genelinde İlkokul Çağındaki Çocuklar İle İlkokula Devam Eden Çocukların Sayısı.....	197
Tablo 4.5: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası).....	219
Tablo 4.6: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası).....	220
Tablo 5.1: Seyhan Vilayeti 1934 ve 1935 Yıllarında Belirli Aylarda Şeker İthalatı..	230
Tablo 5.2: Vilayet Genelinde 1939 ile 1940 Yıllarında Ekilen Saha ve Alınan Mahsul Miktarı (Ton).....	244

ŞEKİLLER

Şekil 2.1: 1935 ile 1945 Yılları Arası Seyhan Vilayet Geneli Aza Sayıları.....	108
Şekil 2.2: Vilayet Kongresinde Seyhan Vilayet İdare Heyetinin Bütçesinden Kaza Halkevlerine Yapılan Yardım Miktarı	151

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı Eser
a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
a.g.k.	: Adı Geçen Kaynak
a.y.	: Aynı Sayfa
ARMHC	: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri
Bk.	: Bakınız
CCA	: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Nr.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa Sayısı
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
D.D.T.	: Kimyevi Madde

GİRİŞ

Amaç ve Kapsam

Anadolu'da gerçekleştirilen milli mücadele sonrasında edinilen kazanımlar yapılan anlaşmalarla pekiştirilmiş ve Anadolu'da yeni bir değişim süreci başlamıştır. Devletin yönetim şeklini cumhuriyet olarak belirlmesiyle birlikte yaşanan dönüşüm süreci başka bir boyuta taşınmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkasının kurulmasıyla birlikte yönetsel alandaki dönüşüm hızlanmış ve daha geniş kitlelere ulaşmıştır. 1925 ve 1930 yıllarında çok partili yaşama geçiş denemeleri gerçekleştirilse de başarı elde edilememiştir. Fakat bu durum yönetsel gücü elinde bulunduran siyasal erkin ülkede planladığı değişim ve dönüşüm hareketlerinin gerçekleştirilmesine engel olamamıştır.

Ülkede siyasi, ekonomik ve sosyal bütün alanları kapsayacak inkılap hareketleri gerçekleştirilirken yerelde bunun yansımalarını takip etmek ve akabinde gerekli düzeltmeleri yapmak gerekmiştir. Ayrıca gerek inkılapların gerekse parti çalışmalarının nasıl ve ne düzeyde gerçekleştiğini tespit ve gerektiğinde hızlı bir şekilde mahallinde çözümü amacıyla parti müfettişlik kurumu ihdas edilmiştir. Ülkede en etkin olduğu 1935 ile 1950 yılları da bizim çalışmamızın zamansal sınırlılığını ifade etmektedir. Parti müfettişlerinin denetim bölgelerinde yaptıkları teftişler ve akabinde yazmış oldukları teftiş raporlarıyla teftiş bölgelerinde parti çalışanları ve parti çalışmalarına ışık tutmuşlardır. Ayrıca teftiş bölgelerinde sağlıktan eğitime; bayındırlıktan tarım ve ekonomiye kadar hatta toplum yaşamının en küçük yapıtaşı olan aile ve evliliklere kadar bölgelerindeki yaşanan sorunlara değinen parti müfettişlerinin teftiş raporlarıyla bir bölgenin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik fotoğrafı çekilmiştir.

Millî mücadelenin kazanılmasında önemli dönüm noktalarından olan Güney cephesi başarılarında Adana mücadelenin merkezi hükmündeyken sonraki yıllarda yeni kurulan devletin tarım ve ekonomisinde söz sahibi olmuş bir portresi ile karşımıza çıkmaktadır. Tarım ve buna bağlı olarak ekonomik gelişmelerin yerelde Seyhan (Adana) vilayetini nasıl etkilediği, parti çalışanlarının birbirlerine ve halka karşı tutumları ile elde ettikleri nüfuzu nasıl kullandıkları, bölgede parti ile devlet

kurumlarının etkileşimi veya uyumsuzluklarının Seyhan (Adana) özelinde neleri etkilediği parti müfettişlerinin gözünden müşahade edilmiştir. Çalışmamızda Seyhan Vilayetinin mebuslarının kendi bölgelerindeki raporları da incelenmiş ve bunlardan da yararlanılmıştır. Parti müfettiş raporları ile milletvekili raporlarına nazaran bilgi yoğunluğunun daha az olduğu Seyhan Vilayet İdare Heyetinin 6 aylık dönemler halinde yılda 2 defa hazırladığı çalışma raporlarından da istifade edilmiştir.

Yöntem ve Kaynak Değerlendirmesi

Amacını ve kapsamını yukarıda ifade ettiğimiz çalışmamızda konu beş bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde Cumhuriyet Halk Fırkasının kuruluş sürecinden kısaca bahsedilmiştir. Parti müfettişliğinin ortaya çıkışı ve faaliyetleri yine birinci bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak parti müfettişlerinin kısaca özgeçmişlerine değinilmiştir. Birinci bölümde çoğunluk olarak araştırma ve inceleme eserlerden yararlanılmıştır.

İkinci bölümde ise Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Seyhan (Adana)'da Parti Örgütlenmesi ve Parti Faaliyetleri ele alınmıştır. Bu bölümde İdare Heyetleri başlığı altında kronolojik sırayla Seyhan Vilayet İdare Heyetinin 6 aylık çalışma raporları ele alınmıştır. Bu ve bundan sonraki tüm bölümlerde ağırlıklı olarak Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi Siyasi Partiler Fonunda yer alan Cumhuriyet Halk Partisi fonundan istifade edilmiştir. Yine bu bölümlerde Seyhan (Adana) vilayeti 1935-1946 yıllarını kapsayan araştırma ve inceleme eserlerden yararlanılmıştır.

Üçüncü bölümde Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Seyhan (Adana) Halkevleri ve Faaliyetleri ile Kaza Halkevleri ve Faaliyetleri ele alınmıştır. İlk olarak Adana Halkevi hakkında Seyhan Vilayet İdare Heyeti 6 aylık çalışma raporları ve milletvekillerinin raporları ile birlikte parti müfettişlerinin raporları bir kronoloji dâhilinde ele alınmıştır. Akabinde ayrı başlıklardan ziyade tek başlık altında üç farklı rapor türü kronolojik bir sırayla kaza (ilçe) halkevleri başlığı altında ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde ise Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Seyhan (Adana)'da Eğitim, Sağlık, Spor, Basın ve Yayın ele alınmıştır. Bu bölümde de konular kaza kaza ele alınmamıştır. Parti müfettişlerinin raporları esas olmak koşuluyla diğer iki rapor türü harmanlanarak konu ele alınmıştır.

Beşinci bölümde ise Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Seyhan (Adana)'da Ekonomi ve Bayındırlık ele alınmıştır. Ekonomi-Ticaret, Tarım, Bayındırlık, Ulaşım, Sulama ve İçme Suyu, Elektrik ve Bölgede Yaşanan Diğer Sorunlar alt başlıklarında konu ele alınmıştır.

Çalışmamız Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi Siyasi Partiler Fonundan yer alan parti müfettişlerinin raporları esas alınarak hazırlanmış ve bu raporların etrafında bölgenin seçilen milletvekillerinin kendi bölgelerinde yaptığı teftişler neticesinde kaleme aldıkları teftiş raporları ile vilayet idare heyetinin 6 aylık çalışma raporlarından istifade edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığının gerek 490 numaralı gerekse diğer fonlardan yer alan arşiv evraklarındaki il, ilçe, vilayet, kaza, nahiye, kamun vb. gibi kavramlarda arşiv evrağında hangi kavram kullanılmış ise o kavram kullanılmaya çalışılmıştır Ayrıca arşivden yapılan atıflarda ilgili raporun numarası kullanılmayıp arşiv fon ve klasöründeki görüntüleme sayfası esas alınarak kullanılmıştır. Bu tercihte müfettiş raporları ile milletvekili raporlarının dağınık bir şekilde ve farklı illerin raporlarının aynı klasörde olması etkili olmuştur. Bu tezin yazılma aşamasında bazı arşiv evraklarının yayından kaldırılma veya tekrar yayınlanma¹ gibi durumlara şahit olunduğundan; Cumhuriyet Arşivinden 490.01 ile başlayan arşiv/fon ve klasöründeki dipnotlar bu tezin yazılmaya başlandığı 2023 yılı ağustos ayı ile 2024 yılı eylül ayı arasındaki zaman diliminde yapılmıştır.

¹ Bu fon/klasördeki arşiv belgelerinin tamamına 2023 yılı sonu ile 27.05.2024 tarihi arasında ulaşılammıştır: **CCA,490.1** / 5012-2058-1; **CCA,490.1** / 703-394-1; **CCA,490.1** / 703-396-1; **CCA,490.1** / 704-398-1; **CCA,490.1** / 704-399-1; **CCA,490.1** / 704-400-1. Fakat yapılan görüşmeler ve e devlet başvuruları neticesinde bu fon/klasördeki evraklar 31.05.2024 tarihinde yayınlanmış ve bu fon/klasörlerdeki evrakların en altında: “08.01.2024 tarih ve 97024 sayılı Olur ile GİZLİLİĞİ KALDIRILDI” ibaresine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

PARTİ MÜFETTİŞLİĞİ KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE SEYHAN VİLAYETİNDE PARTİ MÜFETTİŞLİĞİ

1. CUMHURİYET HALK PARTİSİNİN KISA TARİHİ VE PARTİ MÜFETTİŞLİK KURUMU

1.1. Cumhuriyet Halk Partisinin Kuruluşu

Cumhuriyet dönemi siyasi tarihimizin en önemli partilerinden olan CHP'nin (Cumhuriyet Halk Partisinin) temelleri millî mücadele dönemine kadar gitmektedir. Yurdun işgale uğradığı o yıllarda yabancı işgalini kabullenmeyen yerel halk çeşitli cemiyetler kurarak devleti ve vatanı kurtarmanın yollarını aramaya başlamışlardır. Ancak birbirinden ayrı ve iletişimin eksik olduğu bu cemiyetlerin yalnız başlarına başarıya ulaşmaları dönemin şartlarına göre çok zor görünmekteydi. 1919 yılının 4-11 eylül tarihleri arasında yapılan Sivas kongresine katılan bu cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla tek bir çatı altında toplanma kararı almışlardır. Bu cemiyetlerin katılımıyla gerçekleşen Sivas kongresinde ortak amaç işgallere son vermek ve devleti işgalden kurtarıp Anadolu'dan düşmanı atmaktı. 23 Nisan 1920 günü Ankara'da Büyük Millet Meclisi bir meclis kurulmuş ve bu meclisin kuruluşunda söz sahibi olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti üyeleri arasında zaman içinde çeşitli gruplaşmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa ve fikirlerini benimsemiş olanlar birinci grubu, muhalif olanlar ise ikinci grubu oluşturmaktaydılar. Ayrıca iki gruba da dâhil olmayan Muhalif delegeler ise "Bağımsızlar" adıyla üçüncü bir grubu daha oluşturmuşlardı. Mustafa Kemal Paşa ve onu destekleyen 1. grup üyeleri ileride Cumhuriyet Halk Fırkası olarak anılacak siyasi partinin kurucuları arasında yer alacaklardır.¹

¹ Hakkı Uyar, Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Fırkası, 3. Baskı, İstanbul, Boyut Yayınları, 2012, s. 58-61; Ahmet Demirel 1. Mecliste Muhalefet 2. Grup, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011. s.525-526.

Türk tarihinde 1. meclis olarak anılan bu meclis döneminde genellikle vatanın kurtarılması ile alakalı konular meclis gündeminde olmuş ve öncelikli olarak çalışmalar bu yönde olmuştur. Her ne kadar gruplaşmalar görülse de bu konuda meclis içinde dayanışma içinde olunmuş ve neticesinde de işgal güçleri karşısında büyük bir başarı kazanılmıştır. Mudanya mütarekesi ile kurtuluş savaşının en önemli aşaması da sona ermiştir. Mudanya mütarekesinden sonra meclisteki dayanışma ve istikrar tekrar bozulmuştur. Gruplar arasındaki siyasi ve ideolojik görüşler daha da belirginleşmiştir. Özellikle saltanatın kaldırılmasından sonra tartışmalar bariz şekilde çoğalmıştır. Bu tartışmalar Lozan görüşmelerine de etki etmiştir. Meclis bu tartışmalardan dolayı hiçbir faaliyet göremez hale gelmiştir.² Mustafa Kemal Paşa bu durum için meclisin karmakarışık bir hale geldiğini ve yenilenmedikçe memleket için önem arz eden konularda vazife yapamayacağını belirtmiştir.³

Meclisin bu durumu düşünüldüğünde özellikle Lozan görüşmeleri neticesinde yapılacak bir antlaşmayı mecliste kabul edilmesinin zor olduğu müşahade edilmiştir. Mustafa Kemal ve arkadaşları, Büyük Taarruzdan sonra artık Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kuruluş gayesine ulaştığını ve miadını doldurduğunu; kurtuluşun tam manasıyla gerçekleşebilmesi için kurtuluş savaşında olduğu gibi yine bir birlikteliğe ihtiyaç duyulduğunu ve bununda yeni bir isim ve programla gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa 6 Aralık 1922’de basına verdiği demeçte; bir parti kuracağını ve Halk Fırkası adını alacağını ifade ederek parti programının hazırlanması hakkında halkın içinde bu konuda fikir sahibi olanlardan destek istemiştir.⁴

Mustafa Kemal Paşa, 14 Ocak 1923’te, kurulacak parti hakkında gerekli bilgilendirmelerde bulunarak birçok şehri kapsayan bir yurt gezisine çıkmıştır. Bu gezi esnasında farklı şehirlerde hilafet konusu ve kurulacak fırka hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Hilafete verilecek yetkinin milli egemenliğe zarar vereceğini, halkın

² Huriye Karnap, **Kurtuluş Savaşından Cumhuriyete Trabzon 1.-11. Dönem TBMM Milletvekilleri**, MK Yayınları, (Öztepe Ofset Matbaacılık) Ankara, Şubat 2006, s. 72.

³ Kemal Atatürk, Nutuk, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2007, s. 485-492; Karnap, a.g.e., s. 72.

⁴ İhsan Güneş, “**Müdafaayı Hukuk Cemiyetinden Halk Fırkasına Geçiş**”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi XIX, Sayı: 56, (2003), Sayfa 577-578.

milli egemenlik için gerekli olan adımları attığını ve bunu da Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile sağlam bir şekilde ortaya koyduğunu ifade etmiştir.⁵

Mustafa Kemal Paşa'nın 1923 yılının ilk üç ayını birçok ilde farklı kesimden halk gruplarıyla yaptığı görüşmelerden sonra meclis tarafından 1 Nisan 1923'te seçim kararı alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa 8 Nisan 1923'te Dokuz Umdeyi⁶ yayımlayarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden bu umdeleri halka anlatma konusunda destek istemiştir.⁷

Belirlenen bu 9 temel umde aynı zamanda kurulacak olan Halk Fırkasının seçim programını da açıklamaktadır. Yayımlanan bu 9 temel umde şu maddelerden oluşmaktadır:

1. *Hâkimiyet bilâkaydi şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil tedvir etmesi esasına müstenittir. Milletın hakiki ve yegâne mümessili (Türkiye Büyük Millet Meclisi)'dir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin haricinde hiç bir fert, hiç bir kuvvet ve hiçbir makam mukadderatı millîyeye hâkim olamaz. Binaenaleyh bilcümle kavaninin tanziminde, her nevi teşkilatta, idarenin alelumum teferruatında, terbiyei umumîye ve iktisat hususâtında hâkimiyeti millîye esası dâhilinde hareket olunacaktır; icra vekillerinin vazife ve mesuliyeti kanunu, vilâyetin mahallî umurda manevî şahsiyetlerini ve muhtariyetlerini istimal edebilmelerini kâfil olan Şûralar kanunu, vilâyetlerin iktisadi ve içtimai münasebetleri itibarile birleştirilerek müfettişi-umumilik teşkili kanunu, nevahi kanunu süratle intaç ve tatbik olunacaktır.*
2. *Saltanatın ilgasına ve hukuku hâkimiyet ve hükümrânının gayri kabili terk ve tecezzi ve ferağ olmak üzere Türkiye halkının mümessili hakikisi olan Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti manevîyesinde mündemiç bulunduğuna dair 1 Teşrinisani 1338 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin müttefikan verdiği karar lâyetegayyer düsturudur. İstinatgâhı Türkiye Büyük Millet Meclisi olan makamı Hilâfet, beynel İslam bir makamı mualladır.*
3. *Memlekette emniyet ve asayışın katiyetle muhafazası en mühim bir vazifedir. Bu gaye milletın arzu ve ihtiyacına mutabık olarak temin edilecektir.*
4. *Mahkemelerimizin bilhassa seri bir surette tevzii adalet edebilmeleri temin edilecektir. Bundan başka külliyyatı kanuniyemiz ihtiyacı millîyeye ve ilmi hukukun telekkiyatına göre yeni baştan ıslah ve ikmal olunacaktır.*
5. a. *Aşar usulünde halkın şikâyet ve mağduriyetini mucip olan nikat esaslı bir surette ıslah edilecektir.*

⁵ Faruk Alpkaya, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s.24-25.

⁶ Ahmet Demirel, **Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.33; Demirel, "Birinci Mecliste Muhalefet...", a.g.e., s.525-526.

⁷ Birçok eserde Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuz Umdeyi ARMHC Reisi sıfatıyla yayınladığı belirtilmiştir. Bkz: Güneş, a.g.m. s.570; Demirel, "Tek Partinin İktidarı...", s.33.; Demirel, "Birinci Mecliste Muhalefet...", a.g.e., s.525; Uyar, a.g.e. s.72.

- b. Tütün ziraat ve ticaretini milletin azami nefine göre temin edici tedbir alınacaktır.
- c. Müessesatı maliye çiftçilere, sanayi ve ticaret erbabına vesair bilcümle erbabı mesaiye kolaylıkla para ikraz edecek surette ıslah ve teksir olunacaktır.
- d. Ziraat Bankasının sermayesi tezyit olunacak, çiftçilere daha kolay ve daha vasi yardım edebilmesi temin edilecektir.
- e. Memleketimiz çiftçiliğine ziraat makineleri vasi mikyasta idhal olunacak ve çiftçilerimizin alât ve edevatı ziraiyeden kolaylıkla istifade etmeleri temin kılınacaktır.
- f. Mevaddı iptidaiyesi memleketimizde bulunan mamulât ve masnuatı memleket dahilinde vücuda getirmek için himaye ve teşvikat icrası ve mükâfat itası suretleriyle azami tedabir alınacaktır.
- g. Müstacelen muhtaç bulunduğumuz demiryolları için heman teşebbü- sat ve filiyata başlanılacaktır.
- h. Tahsili iptidaide tedrisatın tevhide ve bilumum mekteplerimizin ihtiyacatımıza ve asri esasata tevfiği ve muallim ve müderrislerimizin terfih ve ikdarı temin edilecektir. Vesaiti münasebe ile halkın tenvir ve talimine de tevessül olunacaktır.
- j. Sıhhati umumiye ve muaveneti içtimaiyeye ait müessesat ıslah ve teksir edilecek ve sayı amel erbabını himaye edici kanunlar yapılacaktır.
- k. Ormanlarımızdan terekkiyatı fenniyeye muvafık surette istifadeyi meadinimizin en nafi tarzda işletilmesini ve hayvanatımızın ıslah ve teksirini temin edecek esaslar vazolunacaktır.
6. Hizmeti filiyei askeriye müddeti tenkis olunacaktır. Bundan başka okuyup yazmak bilenlerin ve orduda okuyup yazmak öğretenlerin müddeti hizmeti bir derece daha azaltılacaktır. Ordu mensubininin temini refahı bilhassa mültezemdir
7. İhtiyat zabıalarını hayat ve istikballerini kendilerine ve memlekete en nafi bir surette temin etmek esaslı bir hedefimizdir. Müdafaaı memleket ve istiklâli millet uğrunda malûl kalan mensubini askeriye ve efradı millet ile alelumun mütekaiddin ve itam ve eramilin zaruret ve sefaletlerine meydan bırakmıyacak tedabir ittihaz olunacaktır.
8. Halk umurunun azami süratle intacı faal, muktedir, müstakim bir silsilei memurinin kemali intizamla ve usul ve kanun dairesinde iş görmesine mütevakkıf olduğundan sınıfı memurin bu noktai nazardan ikmal edilecek ve bütün şubâtı devlet daimi teftiş ve murakabeye tabi tutulacaktır. Diğer taraftan memurinin nasp, azil, terfih, masuniyet, mesuliyet tekaüt ve taltifleri tesbit edilecektir. Münevveranı memlekette ve mesaliki muhtelif erbabı ihtisasından şubâtı umuru devlette en nafi bir surette istifade edilmek mukarrerdir.
9. Harap olan memleketimizin süratle tamir ve ihyası zımında devletçe ittihaz olunacak tedabirden başka inşaat ve tamirat için yer yer şirketler teşekkülü teşvik ve temin ve ferdi teşebbüsleri himayeye medar olacak ahkâm vazolunacaktır. Sulh hakkındaki

noktai nazarımız: mali, iktisadi, idari istiklâlimizi behemehâl temin etmek şartile sulhun iadesine çalışmaktır. Bu şeraiti temin etmeyen sulh muahedesi kabul olunamaz."⁸

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da bir nevi seçim bürosu/ofisi kurarak fırkanın adaylarını belirlemiştir.⁹ Birçok ilde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden ve farklı halk kesimlerinden, yayımlanan Dokuz Umde ile birlikte belirlenen adaylara destek olunmasını istemiş ve bu hususta çok sayıda genelge ve beyanname göndermiştir.¹⁰

1923 yılında yapılan seçimi Mustafa Kemal Paşa ve ARMHC yönetiminin belirlediği adaylar kazanmıştır.¹¹ Bu seçim sonucu Halk Fırkasının kurulmasına imkân sağlamıştır.¹² Seçim sonrasında Halk Fırkasının 9 Eylül 1923 tarihinde yapmış olduğu toplantıda parti nizamnamesi kabul edilmiştir. 11 Eylül tarihinde Yönetim Kurulu ve Genel Başkanlık seçimi yapılarak Mustafa Kemal Paşa Fırka Reisi olarak seçilmiş ve Dâhiliye (İçişleri) Vekâletine 23 Ekim 1923 tarihinde fırkanın kuruluş dilekçesi sunulmuştur.¹³

1924 yılı kasım ayının ilk haftasında Halk Fırkasından bazı milletvekillerinin istifa ederek Cumhuriyet adında bir parti kuracağı söylentilerinin basında yer almasıyla birlikte bu haber Halk Fırkasında bazı kesimler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Halk Fırkasının 10 Kasım'da yapmış olduğu grup toplantısında almış olduğu kararla fırka tüzüğünün ilgili maddesi değiştirilerek fırka ismine Cumhuriyet kelimesi eklenmiş¹⁴ ve fırkanın ismi Cumhuriyet Halk Fırkası olmuştur.¹⁵ 1935 yılı mayısında yapılan parti kongresiyle dil devriminden dolayı fırka kelimesi parti kelimesiyle değiştirilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır.¹⁶

⁸ Semra Boğa, **Dönemin İktisadi Gelişmeleri**, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2, s. 274-276; ; Uyar, a.g.e, s.70-72; Dokuz umde için b.k.z. Mahmut Goloğlu, Türkiye Cumhuriyeti (1923), Ankara, Başnur Matbaası,1971, s.34; Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyetinde Tek Partinin Kurulması** (1923-1931) s.54-55.

⁹ Demirel, "Tek Partinin İktidarı...", a.g.e., s. 35.

¹⁰ Alpkaya, a.g.e, s.28-29; Demirel'de Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na atıfla belirttiği eserinde Mustafa Kemal'in adını taşıyan aday listelerine İzmir'de bazı yerlerde muhalefet edildiğini belirtmiştir. Demirel, "Birinci Mecliste Muhalefet...", a.g.e., s. 574.

¹¹ Demirel, "Tek Partinin İktidarı...", a.g.e., s. 35.

¹² Uyar, a.g.e., s.73.

¹³ Sonraki yıllarda 9 Eylül tarihi partinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir: Demirel, "Tek Partinin İktidarı...", a.g.e., s. 62; Uyar, a.g.e., s.74.

¹⁴ Mustafa Ekincikli, "**Türk Demokrasi Kültürünün gelişim Sürecinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının Kuruluşu**", Gazi Akademik Bakış Dergisi, E. Dergi, 2012, Cilt: 6, Sayı: 11, s. 160.

¹⁵ CCA., 490.1 / 1-1-1, s.1.

¹⁶ Uyar, a.g.e. s.74-75.

1.2. CHP’de Parti Müfettişlik Kurumunun Kurulması, Süreç İçinde Yapılan Değişiklikler ile Parti Müfettişlerin Görev ve Sorumlulukları

Halk Fırkasında ilk defa Parti Müfettişliği Kurumu 1923 yılında yayınlanan nizamname ile oluşturulmuştur. Fakat parti müfettişliği daha önce İttihat Terakki Cemiyetinin “*Heyet-i Teftişiye*” adlı nizamnamesinde yer almıştır. Halk fırkası parti müfettişliği uygulamasını İttihat Terakki Cemiyetinden etkilenerek oluşturmuştur. Parti müfettişliğinin oluşturulmasındaki temel amaç parti örgütünü denetlemektir.¹⁷

Halk Fırkası taşradaki parti teşkilatlarının çalışmalarını teftiş etmek için müfettişlerden yararlanmıştır. 1923 tarihinde açıklanan parti nizamnamesinde 82. madde uyarınca ülkedeki vilayetlerden coğrafi, iktisadi ve demografik nüfus yapıları da dikkate alınarak belirli teftiş bölgeleri oluşturulmuş¹⁸ ve oluşturulan teftiş bölgeleri o teftiş bölgesi içinde yer alan illerden büyük olanın adıyla anılmıştır.¹⁹ Bu teftiş bölgelerinin her birinden bir müfettişin sorumlu olacağı ve teşkilata ait heyetler ile mutemetleri de teftiş edeceği belirtilmiştir.²⁰ 1923 ile 1930 yılları arasında herhangi bir müfettiş raporuna ulaşılammıştır. Kaldı ki bu nizamname de müfettişlerin rapor hazırlaması gerektiğine dair bir hüküm de bulunmamaktadır.²¹ 1925 yılında iller 14 idari teftiş bölgesine ayrılmış ve her bölge için parti müfettişi atanmıştır.²²

¹⁷ Cemil Koçak, **Geçmişiniz İtinayla Temizlenir**, İletişim Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2013, s.129-132; Koçak bu eserinde Terekkiperver Cumhuriyet Fırkasasında Halk Fırkası örneğinde olduğu gibi nizamnamesinde parti müfettişliği uygulamasına yer verdiğini ve yine bu firkanında İttihat ve Terakki Cemiyetinden etkilendiğini belirtmiştir.

¹⁸ Erhan Alparslan, Tülay Aydın, “**CHP Parti Müfettişi Mithat Aydın’ın Raporuna Göre Maraş (1940-1942)**”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 22, (2015), s. 364-365.

¹⁹ Ayşe Aydın, “**Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişlerinin ve Milletvekillerinin Gezi Raporlarına Göre Konya- Ereğli (1935-1942)**”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, 2023, s. 440.

²⁰ Serhat Bal, “**CHP Parti Müfettişlik Raporlarının Değerlendirilmesi: Balıkesir Örneği**”, Belgi Dergisi Sayı:6, (2013), s. 732; Mehmet Karayaman, “**1935-1950 Yılları Arasında Kaleme Alınan CHP Parti Müfettiş Raporlarının Yerel Tarih Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi: Batı Anadolu Örneği**, XVIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2022, Cilt: IX, s. 427; Uyar, a.g.e., s.230.

²¹ Sedat Akdeniz, “**Teftiş Raporlarına Göre Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Teşkilatının Durumu (1936-1937)**”, AUSB, Cilt:6, Sayı:12, (2023), s. 141.

²² Faysal Mayak. “**Adnan Menderes’in Teftiş Raporuna Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütünün Çalışmaları (1935)**”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt:6, Sayı: 15, (2007), s.192; Çilem Çetin Filiz,,“**CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Kütahya(1935-**

1927 yılında yapılan 2. Büyük Kurultayda ise 1923 tarihli parti nizamnamesinde değişiklik yapılmış, parti müfettişlerine denetim yetkisine ek olarak bulundukları bölgelerdeki mutemetlerin tayinleri, kongre delegelerinin belirlenmesi; idare heyetleri ile il yönetim kurullarını oluşturma yetkisi verilmiştir. 1927 yılında hazırlanan nizamnameyle de parti müfettişlerinin ve bu müfettişlerin görev yerlerinin Umumi İdare Heyeti kararı ve Riyaset Divanının oluru ile belirlenmesi öngörülmüştür.²³ Parti müfettişleri hiyerarşik olarak genel merkez ile vilayet örgütleri arasında konumlandırılmış ve parti genel merkeziyle il örgütlerinin doğrudan yazışma yapmaları yasaklanarak parti müfettişleri aracılığıyla Genel Merkezle yazışmaları istenmiştir.²⁴ Bu haliyle parti müfettişleri bulundukları bölgelerdeki partinin en yetkili kişisi olmuş ve kongreleri yenileme yetkisi verilmiştir.²⁵ 1927 yılında düzenlenen CHF Tüzüğüne göre müfettişlerin yılda bir defa Genel Sekreterlik tarafından belirlenen bir tarihte toplanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca vilayet yönetimlerinin bağlı bulundukları müfettişliğe üç ayda bir rapor sunması gerekmektedir.²⁶

Milletvekilleriyle birlikte Genel İdare Heyeti (Umumi İdare Heyeti) azalarıyla parti mensubu olan kişilerinde parti müfettişi olabileceği 1931 yılında tanzim edilen parti nizamnamesinde belirtilmiştir. Bu nizamname ile teftiş süreleri ile müfettişlerin görev ve sorumluluklarıyla ilgili düzenleme yapma yetkisi Genel Sekreterliğe verilmiştir.²⁷ Yine aynı yıl parti içi denetimde kullanılmak amacıyla Cumhuriyet Halk

1950)”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, 2019, s.6; Zeynep Yılmaz, “**CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İzmir (1935-1950)**” Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak, 2019, s.19; Uyar, a.g.e., s.77; Bal, a.g.m., s.732; Akdeniz, a.g.m., s.141; Ayşe Aydın, a.g.m., s. 440.

²³ Cevdet Teke, “**Adnan Menderes (Ertekin)’in Teftiş Raporuna Göre İçel Parti Teşkilatı**”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cumhuriyet Özel Sayısı, (2023), s.368; Karayaman, “**1935-1950 Yılları ...**”, a.g.m s. 428; Uyar, vilayet kongrelerinde seçilen idare heyetlerinin müfettiş tarafından uygun görüşle Genel İdare Heyetine sunulacağını belirtmiştir: Uyar, a.g.e., s.247.

²⁴ Mehmet Karayaman, “**CHP Teftiş Raporlarına Göre Uşak (1935-1950)**”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:3, (2017) s. 462; Mehmet Karayaman, “**CHP Parti Müfettişlerinin Kaleminden Demokrat Parti’nin İktidara Gelişi**”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı: 103, (2021), s.257; Karayaman, “**1935-1950 Yılları ...**”, a.g.m., s. 428; Teke, a.g.m. s. 368.

²⁵ Nedim Yılmaz, “**CHP Teftiş Raporlarına Göre Sivas (1923-1950)**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Sivas, 2019, s.85; **CHF Parti Nizamnamesi**, TBMM Matbaası, Ankara 1931, s. 16; Akdeniz, a.g.m., s.141

²⁶ Alparslan, Aydın, “CHP Parti Müfettişi...”, a.g.m., s.365-366.

²⁷ Uğur Üçüncü, “**CHP Teftiş Raporlarına Göre Bitlis (1939-1945)**” The Journal of Academic Social Science Studies (2019), Sayı:76, s.35; Zeynep Yılmaz, a.g.t., s.11; Çetin Filiz, a.g.t., s.6; Karayaman, “CHP Parti Müfettişlerinin...”, a.g.m. s.257; Koçak, eserinde 1931 tarihli parti nizamnamesinde parti müfettişleriyle ilgili sadece bir madde bulunduğunu ve nizamnamenin 42. Maddesinin parti

Fırkası Teftiş Raporu hazırlanmıştır. 13 maddeden oluşan bu rapor teftiş esnasında sorulacak soruları içermektedir. Bu raporda parti örgütü ile parti üyelerinin durumları, parti mali durumu, parti üyesi olmayanların şikâyetleri, halkın partiye bağlılığı, milli birliği bozacak nitelikte fikri düşüncelerin varlığı ile dini propaganda yapılıp yapılmadığı, eğitim sistemi içerisinde yaşanan sorunlar, bölgelere gönderilen neşriyatın takibi, mahalli spor teşkilatı çalışmaları gibi farklı konularda bilgi edinmek için örnek sorular hazırlanmıştır.²⁸ Teftiş eden müfettişin bilgileri ile teftişi yapılan ilin ve bölgenin adlarının teftiş raporunun üzerine yazılması istenmiştir.²⁹

CHP Hükümeti tarafından 1935 yılında “*CHP Teftiş Bölgeleri ve Teftiş İşlerini Yürütme Planı*” yayınlanmıştır. Bu teftiş planında parti müfettişi olacak milletvekillerinin görev ve sorumlulukları belirlenmiş; ülke 23 vilayeti kapsayacak şekilde 7 teftiş bölgesine ayrılmıştır. Milletvekilleri tarafından yapılacak teftişler ise ikiye ayrılmış olup birincisi genel teftiş, ikincisi ise sorun ve şikâyet odaklı yapılacak teftişlerdir.³⁰ Teftişlerde partililerle devlet kurumları arasındaki uyum, parti nüfuzunu şahsi çıkarlar için kullanma, bölgedeki parti ve ilgili kuruluşların mali durumları, üye kayıt ve üye aidatlarının toplanması gibi konularda gereken hassasiyeti göstererek müfettişlerin bölgelerini denetlemeleri istenmiştir. Haziran ve kasım aylarında olmak üzere yılda iki defa müfettişler tarafından teftiş ettikleri bölgelerle ilgili rapor

müfettişliğinin kaldırılarak sadece parti içi teftiş görevinin bulunduğunu belirtmiştir: Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.136; Alparslan, Aydın’da makalelerinde 1931 yılında vilayet örgütleri ile merkez arasında gereksiz bir bürokrasi oluşturduğu gerekçesiyle parti müfettişliğinin kaldırıldığını ve daha sonra tekrar etkinleştirildiğini belirtmiştir: Alparslan, Aydın, “CHP Parti Müfettişi...”, a.g.m. s.366; Çelik’te makalesinde 1931 yılında parti müfettişliğinin kaldırıldığını Bal’ın eserine atıf yaparak belirtmiştir: Şemsettin Çelik, “**CHP Hatay Bölgesi Müfettişlerinin Faaliyetleri ve Beşinci Genel Müfettişlik**”, SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:55, (2022), s.60; Bal ise parti tarihçesinde 1931 yılında parti müfettişliklerinin kaldırıldığını dair bir bilgi olmadığını belirtmiş ve 1931 yılında mutemetlik teşkilatının kaldırıldığı; müfettişlik kurumunun kaldırılmadığını tam tersine daha sistemli bir hale geldiğini ifade etmiştir: Bal, a.g.m., s.733. Uyar’da eserinde parti mutemetlerinin 1931 tarihli nizamname ile kaldırıldığını belirtmiştir: Uyar, a.g.e., s.233. Nedim Yılmaz ise yüksek lisans tezinde 1931 yılında parti müfettişlik kurumunun kaldırıldığını fakat parti teftişinin aksamayacağını belirtmiştir: Nedim Yılmaz, “CHP Teftiş Raporlarına Göre Sivas...”, a.g.t., s.86. Geline son durumda 1931 yılında parti müfettişlerinin idari yetkilerinin kısıtlanmış olabileceğinden kaynaklı olarak parti müfettişlik kurumunun kaldırıldığı değerlendirilmelerinin yapıldığı; fakat teftiş işlemlerinde herhangi bir kısıtlama olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu dönemde parti müfettişi olarak seçilen milletvekillerinde herhangi bir değişim olduğuna dair bir veri bulunmamaktadır.

²⁸ Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.138; Uyar, a.g.e., s.231-233; Nedim Yılmaz, “CHP Teftiş Raporlarına Göre Sivas...”, a.g.t., s.86.

²⁹ Uyar, a.g.e., s. 233; Nedim Yılmaz, a.g.t., s.89.

³⁰ Karayaman, “CHP Parti Müfettişlerinin ...”, a.g.m s.258; Zeynep Yılmaz, a.g.t., s.13; Çetin Filiz, a.g.t., s.6-7.

hazırlamaları ve bu raporları ilgili bürolara havale edilmesi ile raporlarda eksikliği belirtilen işlerin yapılıp yapılmadığının takip edilmesi istenmiştir.³¹ Teftişlerde parti örgütünün faaliyetleri dışında yaşanan sorunlar ve yolsuzluklarla ilgili ise Genel Sekreterliğe danışmaları ve gelecek talimata göre hareket etmeleri istenmiştir.³² Parti örgütlü olmadığı bölgelerde de müfettişlerin denetim yapması istenmiştir.³³ 1935 tarihli Teftiş Bölgeleri ve Teftiş İşleri Yürütme Planına ekinde bulunan ve teftiş bölgeleri ile teftişi yapacak müfettişleri gösterir liste şu şekildedir:

Tablo 1.1: Teftiş Bölgeleri ve Teftişi Yapacak Müfettişler (1935)

İLİN ADI	MÜFETTİŞİN ADI
Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne	Vasıf Çınay (Malatya Milletvekili)
Aydın, Muğla, Burdur, Isparta	Bekir Kaleli (Antep Milletvekili)
Antalya, Konya, İçel	Adnan Ertekin/Menderes (Aydın Milletvekili)
Ordu, Giresun, Çoruh	Hamdi Ongun (İçel Milletvekili)
Trabzon, Gümüşhane, Erzincan	Ragıp Akça (Kocaeli Milletvekili)
Bolu, Çankırı	Muhittin Dinçsoy (Urfa Milletvekili)

Kaynak: ; CCA., 490.01/ 3-11-2, s.3; Çetin, a.g.t., s. 11-12; Mayak, a.g.m., s. 193;

Partinin dördüncü kurultayında milletvekilleriyle birlikte Genel İdare Heyeti (Umumi İdare Heyeti) azaları ve parti mensubu olan kişilerin parti müfettişi olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca bu müfettişlerin parti teşkilatı ile halkevlerini teftiş edeceği ifade edilmiştir.³⁴ Bu kurultayda belirlenen nizamnamenin 64. maddesinde il, ilçe ve bucak kongrelerine bölgenin en üst düzey mülki amirinin davet edilebileceği yazılıydı. Bu mülki amirin halkı çeşitli konularda aydınlatması ve halka konuşma yapması gerektiği belirtilmişti.³⁵ Madde 95’te ise parti ve parti teşkilatları ile hükümet birbirinin tamamlayıcısı gibi birlikte görülmekte; valiler ve genel sekreterlikler

³¹ CCA., 490.1 / 3-11-2, s.1-10; Bu arşiv klasöründe farklı olarak illerden gelecek teftiş raporlarının Haziran ve Birinci Kanun (Aralık) aylarının sonunda geleceği belirtilmiştir. Karayaman, “1935-1950 Yılları ...”, a.g.m s.430; Nedim Yılmaz, a.g.t., s.89-93.

³² Zeynep Yılmaz, a.g.t., s.14; Çetin Filiz, a.g.t., s.7.

³³ Karayaman, “CHP Teftiş Raporlarına ...”, a.g.m., s.463-464; Karayaman, “CHP Parti Müfettişlerinin ...”, a.g.m., s.258; Zeynep Yılmaz, a.g.t., s.14; Çetin Filiz, a.g.t., s.7-8.

³⁴ Zeynep Yılmaz, a.g.t., s.13; Ayşe Aydın, a.g.m., s.440; Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.138; Alparslan, Aydın, “CHP Parti Müfettişi ...”, a.g.m., s.366.

³⁵ CHP Tüzüğü, Ankara Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s. 16.

aracılığı ile iletişim içinde olacağı yazılıydı.³⁶ Bu kurultayda parti ile devletin bütünleşme vurgusu yapılmıştır. Parti devlet bütünleşmesiyle birlikte hükümetin tek parti olarak her şeye egemen olma isteği doğrultusunda parti teşkilatını ve parti faaliyetlerine tek elden yön verme kararlılığı neticesinde parti müfettişliğinin önemi artmıştır.³⁷ Alparslan-Aydın'da İnönü döneminde parti merkezi ile milletvekillerinin parti müfettişliği kurumu aracılığıyla parti teşkilatı üzerinde farklı ve yeni bir denetim aracı oluşturduğunu belirtmiştir.³⁸

CHP Umumi İdare Heyeti tarafından 1939 yılında hazırlanan Teftiş Talimatnamesine göre Genel Sekreterlik tarafından parti müfettişlerinin milletvekilleri arasından seçileceği; müfettişlerin yılda iki defa bölgelerini denetleyecekleri ve bölgelerinde en az 6 ay bulunacakları, parti idare heyetlerini denetleyerek parti kongrelerinde katılacakları, düzeni bozan durumlar ile rejim aleyhtarlığı yapanları Genel Sekreterliğe bildirerek teftişle ilgili hazırladıkları raporları göndermeleri gerektiği belirtilmiştir. Talimatnameyle parti teşkilatının sürekli olarak denetim ve gözetim altında tutulması amaçlanmıştır. Bu talimatnameye bir teftiş planı da eklenmiştir.³⁹ Ayrıca parti müfettişlerinden mümkün olduğu takdirde köy ve nahiye ocaklarında da denetim yapması, gerektiğinde idare heyetlerine ve kongrelere başkanlık etmesi istenmiştir.⁴⁰ Bulundukları bölgelerde parti örgütünün dışında diğer örgüt ve kuruluşlarda yaşanan sorunlar ve yolsuzluklarla ilgili ise Genel Sekreterliğe danışarak kendilerine verilecek talimata göre hareket etmeleri istenmiştir. Parti teşkilatının bulunmadığı illerde ise Genel Sekreterliğin görevlendireceği müfettişler tarafından denetim yapılacağı belirtilmiştir.⁴¹ CHP Beşinci Büyük Kurultayında ise

³⁶ **CHP Tüzüğü**, (1935), s. 131-132.

³⁷ Karayaman, "1935-1950 Yılları...", a.g.m s. 429.

³⁸ Alparslan, Aydın, "CHP Parti Müfettişi ...", a.g.m., s.366; Koçak ise eserinde 1935 yılında yapılan dördüncü kurultayda teftişle ilgili sadece 49. Maddede düzenleme yapıldığını ve 1931 yılı gibi 1935 yılında da parti müfettişliğinin bir kurum olarak kabul edilmediğini dile getirmiştir: Koçak, "Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...", a.g.e., s.138.

³⁹ Cemil Koçak, **Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)**, C II, 6. Baskı, İstanbul 2013, s.95-96; Karayaman, "1935-1950 Yılları...", a.g.m s.430.

⁴⁰ Cengiz Şavkılı, Meral Maviş, "**Parti Müfettişlerinin Teftiş Raporlarına Göre CHP'nin Eskişehir Teşkilatı (1940-1943)**", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 71, (2022), s. 277; Koçak, "Türkiye'de Millî Şef...", s.95-96; Nedim Yılmaz, a.g.t., 95.

⁴¹ Hüseyin Çetin, "**CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tek Parti Döneminde Aydın**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aydın, 2015, s.5-6; Ayşe Aydın, a.g.m., s. 461; Koçak, "Türkiye'de Millî Şef...", s.95-96.

parti teşkilatı olmayan yerlerde Parti Müfettişlerinin halkodası açma önerisinde bulunabileceğine dair karar alınmıştır.⁴² 1939 yılında yayınlanan ve beşinci büyük kurultayda kabul edilen nizamnamenin 55 ve 58. maddeleri gereğince 20 parti müfettişi atanmıştır. Bu parti müfettişler şu isimlerden oluşmaktadır⁴³:

Tablo 1.2: 1939 Yılında Atanan Parti Müfettişleri ve Teftiş Bölgeleri

Teftiş Bölgesi	Parti Müfettişi
Afyon	Adnan Menderes (Aydın Milletvekili)
Ankara	Esat Uras (Amasya Milletvekili)
Adana	Hasan Reşit Tankut (Maraş Milletvekili)
Amasya	Salih Altuğ (Erzurum Milletvekili)
Artvin	Cemal Karamuğla (Muğla Milletvekili)
Balıkesir	Mustafa Bengisu (İzmir Milletvekili)
Bilecik	Zühtü Durukan (Samsun Milletvekili)
Burdur	Osman Şahinbaş (Edirne Milletvekili)
Bolu	Şerafettin Karacan (Kars Milletvekili)
Erzincan	Muzaffer Akpınar (Balıkesir Milletvekili)
Denizli	Rıza Levent (Mardin Milletvekili)
Giresun	Tevfik Tarman (Seyhan Milletvekili)
İstanbul	Tevfik Fikret Sılay (Konya Milletvekili)
İzmir	Galip Bahtiyar Göker (İstanbul Milletvekili)
Kırlareli	Ragıp Akça (Kırlareli Milletvekili)
Kırşehir	Hilmi Çoruh (Kastamonu Milletvekili)
Kastamonu	Hikmet Işık (Sivas Milletvekili)
Maraş	Galip Kahraman (Bursa Milletvekili)
Niğde	Şevket Ödül (Niğde Milletvekili)
Sivas	Zihni Orhon (Kars Milletvekili)

⁴² Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.139; **CHP Parti Nizamnamesi 1939**, s. 23.

⁴³ Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.142.

Kaynak: ; Koçak, “Türkiye’de Millî Şef...”, a.g.e., s.98; Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.142.

1940 yılında yine nizamname gereğince teftiş bölgeleri içindeki illerde değişiklik yapılmıştır. Parti müfettişi sayısı ise 25’e yükseltilmiştir. Görevlendirilen parti müfettişleri ve teftiş mntıkaları ise şu şekildedir:

Tablo 1.3: 1940 yılında Atanan Parti Müfettişleri, Teftiş Bölgeleri ve Teftiş Bölgelerine Dâhil Olan İller

Teftiş Bölgesi	Teftiş Bölgesine Dâhil Olan İller	Parti Müfettişi
Afyon	Eskişehir, Afyon	Sadettin Uraz (İstanbul Milletvekili)
Ankara	Ankara, Çankırı	Esat Uras (Amasya Milletvekili)
Amasya	Amasya, Çorum	Salih Altuğ (Erzurum Milletvekili)
Aydın	Muğla, Aydın	Dr. Rıza Levent (Mardin Milletvekili)
Balıkesir	Çanakkale, Balıkesir	Mustafa Bengisu (İzmir Milletvekili)
Bilecik	Bursa, Bilecik	Zühtü Durukan (Samsun Milletvekili)
Artvin	Çoruh, Rize	Cemal Karamuğla (Muğla Milletvekili)
Gaziantep	Gaziantep, Hatay	Fahrettin Tiritoglu (Balıkesir Milletvekili)
Isparta	Antalya, Isparta	Osman Şahinbaş (Edirne Milletvekili)
İçel	Seyhan, İçel	Hasan Reşit Tankut (Maraş Milletvekili)
İzmir	İzmir	Galip Bahtiyar Göker (İstanbul Milletvekili)
Sinop	Samsun, Sinop	Hikmet Işık (Sivas Milletvekili)
Erzurum	Erzurum, Kars	Dr. Vehbi Demir (Ordu Milletvekili)
Erzincan	Erzincan, Gümüşhane	Muzaffer Akpınar (Balıkesir Milletvekili)
Denizli	Burdur, Denizli	Ziya Arkant (Yozgat Milletvekili)
Giresun	Trabzon, Giresun, Ordu	Ahmet Hilmi Kalaç (Kayseri Milletvekili)
Kırklareli	Kırklareli, Edirne, Tekirdağ	Ragıp Akça (Kırklareli Milletvekili)
Kırşehir	Yozgat, Kırşehir	Hilmi Çoruk (Kastamonu Milletvekili)
Kocaeli	Kocaeli, Bolu	Rahmi Apak (Tekirdağ Milletvekili)
Konya	Konya	Şevket Ödül (Kırklareli Milletvekili)

Kütahya	Kütahya, Manisa	Hasan Vasıf Somyürek (Giresun Milletvekili)
Kastamonu	Zonguldak, Kastamonu	Şerafettin Karacan (Kars Milletvekili)
Maraş	Malatya, Maraş	Mithat Aydın (Trabzon Milletvekili)
Niğde	Kayseri, Niğde	Agah Sırrı Levent (Aydın Milletvekili)
Sivas	Sivas, Tokat	Zihni Orhon (Kars Milletvekili)

Kaynak: CCA., 490.01/ 5-23-1, s.2; Koçak, “Türkiye’de Millî Şef...”, a.g.e., s.99-100; Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.143-144.

Daha önce parti müfettişi olarak görevlendirilen Adnan Menderes, Tevfik Tarman, Tevfik Fikret Sılay, Galip Kahraman ve Zihni Orhon’un parti müfettişliği görevine son verilmiştir. 24.11.1940 tarihinde ise yukarıda belirtilen teftiş bölgelerine ek olarak Muş Bölge Müfettişliği kurulmuş ve Antalya Milletvekili Dr. Münir Soykan parti müfettişi olarak atanmış ve parti müfettişi sayısı 26’ya ulaşmıştır. 1941 yılında ise Seyhan Bölge Müfettişliğine Mardin Milletvekili Halit Onaran, bir yıl önce atama yapılmayan İstanbul Bölge Müfettişliğine İstanbul Milletvekili Sadettin Uraz, Yozgat Bölge Müfettişliğine Yozgat Milletvekili Celal Arat atanmıştır.⁴⁴

1943 yılında yayınlanan yeni teftiş talimatnamesinde müfettişlerin başlıca vazifesi parti amaç ve prensipleri ile partinin ana siyaseti hakkında halkı ve partileri aydınlatmak olduğu belirtilmiştir.⁴⁵ Müfettişlere verilen bu görev bir nevi parti propagandası yapma olarak değerlendirilmiştir.⁴⁶ Ayrıca bu talimatnamede müfettişlerden İkinci Dünya Savaşı’nın oluşturduğu koşullarla ilgili parti müfettişlerinin çalışmalarda bulunmaları, bölgelerindeki azınlık durumundaki halkın sosyal yaşamını yakından takip ederek oluşan siyasi düşünceleri incelemeleri ve Türkçe anadili olması gereken topluluklarla ilgili uygun ortamın sağlanması ile devletin iskân politikasına karşı aykırı hareket edilmesinin önüne geçilmesi

⁴⁴ Koçak, “Türkiye’de Millî Şef ...”, a.g.e., s.101; Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.144; CHP Genel Sekreterliği tarafından T.B.M.M. Reisliği ile CHP Meclis Grup Reis Vekilliğine yazılan 24.10.1940 tarihli resmi yazıda Antalya Milletvekili Dr. Münir Soykan’ın 30.09.1940 tarihinde Bölge Müfettişi olmasından dolayı meclis çalışmaları esnasında bu milletvekilinin çalışmalara katılım hususunda müsamahakâr olunması istenmiştir: CCA., 490.1 / 1005-881-1, s.63.

⁴⁵ Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.161.

⁴⁶ Murat Metinsoy, “**Erken Cumhuriyet Döneminde Mebusların İntihap Dairesi ve Teftiş Bölgesi Raporları**”, Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi, İletişim Yayınları, Sayı: 3, (2006), s. 113; Hacı Veli Gök, “**CHP Parti Müfettişi Dr. Rıza Levent’in Raporları Işığında Muğla (1940-1941)**”, Tarih’in Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 25, (2021), s.207.

istenmiştir.⁴⁷ CHP Umumi İdare Heyetinin 1943 yılında yayınladığı bu teftiş talimatnamesi ile bir önceki teftiş talimatnamesi yürürlükten kaldırılmıştır.⁴⁸

1945 yılıyla birlikte ülkede çok partili hayata geçilmesi beraberinde bazı yenilikleri getirmiş, parti yöneticileri yeni siyasal düzende rekabet etme durumlarına uyum sağlamak için gerekli değişiklikler yapmış, partinin yetkili organlarıyla birlikte sorunların tespiti ve çözümü için uğraşmışlardır. Bu süreçte partinin yetkili organlarından parti kurultayı ile birlikte parti müfettişlikleri ön plana çıkmıştır.⁴⁹ 1948 yılında parti müfettişliğiyle ilgili yapılan düzenleme neticesinde yayınlanan Teftiş Yönetmeliğinde parti müfettişlerinin yetkileri artırılmış, müfettişlerden parti lehine teftiş bölgelerinde uyarılarda bulunmaları istenmiş; gerek bölgelerinden parti ve parti dışı kişi veya kuruluşlardan gelen şikâyetler gerekse Genel Merkezin tetkik yapılmasını istediği hususlarda soruşturma yapma yetkisi verilmiştir.⁵⁰

CHP Genel Merkezi parti müfettişlerinin göndermiş olduğu raporlar hakkında gerekli işlemleri yaparak konusuna göre ilgili kurum veya bakanlığa durumu bildirmiştir. Gönderilen raporların akıbeti hakkında gerekli kontrol ve takibi yapmıştır. Parti Genel Merkezinde Umumi İdare Heyeti bünyesinde raporların kontrol ve takibini yapan 4 grup içinde 13 büro kurulmuştur.⁵¹ Bu bürolar:

Tablo 1.4: CHP Genel Merkezinde Umumi İdare Heyeti Bünyesinde Kurulan Bürolar

Grubu	Büro No	Görevi
A Grubu	1. Büro	Teşkilatlar, Seçimler, Parti Kongreleri
	2. Büro	Genel Dilekler ve Müracaatlar
	3. Büro	Parti Dışındaki Cemiyetlerin ve Partilerin Tetkiki ve Takibi

⁴⁷ Karayaman, “1935-1950 Yılları ...”, a.g.m s. 431; Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.161-168; Metinsoy, a.g.m., s. 113-114, 1936 sonrasında yaşanan parti devlet bütünleşmesinden kaynaklı olarak parti müfettiş raporlarının partinin ötesinde devlet teşkilatını yansıttığını belirtmiştir

⁴⁸ Karayaman, “1935-1950 Yılları...”, a.g.m s. 431; Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.145.

⁴⁹ Fevzi Çakmak, “Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinde Chp Kurultay Görüşmeleri ve Müfettiş Raporlarına Göre Parti Teşkilatının Karşılaştığı Sorunlar (1945-1950)”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 17, Sayı:34, (2017), s.323; Kaldı ki Demokrat Parti’de parti nizamnamesinde parti müfettişliği uygulamasına yer vermiştir: Ayşe Aydın, a.g.m., s.441; Cemil Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.147.

⁵⁰ Mehmet Karayaman, “CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tire”, Timurлу Tarihine Adanmış Bir Ömür 75.Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka’ya Armağan, Editör: Musa Şamil Yüksel, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2017, s.292; Ayşe Aydın, a.g.m., s. 441.

⁵¹ Karayaman, “CHP Parti Müfettişlik ...”, a.g.m., s.293.

	4. Büro	CHP Teşkilatının Teftişi
B Grubu	5. Büro	Kültür, İlmi Hareketler, Neşriyat
	6. Büro	Spor, Gençlik
	7. Büro	Halk Dershaneleri, Halk Hatipleri, Okuma Yazma
	8. Büro	Matbuat, Parti Neşriyatı, Propaganda, Parti Programını Açıklama
C Grubu	9. Büro	İş, İşçi, Esnaf Teşkilatı, Serbest Meslek
	10. Büro	İktisadi Durumun İncelenmesi ve Mütalaası
D Grubu	11. Büro	İçtimai Muavenet Teşkilatı (Sosyal Yardım Teşkilatı)
	12. Büro	Parti Faaliyetlerinin Hukuki Esaslarla Telifi
	13. Büro	Merkez ve taşrada bütçe, aidat, teberruat, varidat ve hesap işlerinin usulünde tanzim ve takibi, Parti emlak ve eşyasının muamele ve kayıtlarının tanzim ve takibi.

Kaynak: ; Çetin Filiz, a.g.t., s.6; Mayak, a.g.m., s. 193; Karayaman, “CHP Parti Müfettişlik ...”, a.g.m., s.293; Alparslan, Aydın, “CHP Parti Müfettişi...”, a.g.m., s.368-369; Şavkılı- Maviş, a.g.m. s. 278; Akdeniz, a.g.m., s.141-142; Gök, a.g.m., 206.

Parti müfettişliğinin geçirdiği safhaları, hangi yılda nasıl bir yetki değişikliği yapıldığı, hangi nizamname veya teftiş talimatnamesiyle nelerin eklendiği ve çıkarıldığı çalışmamızda detaylı olarak ifade edilmiştir. Parti Müfettişliğinin bahse konu olduğu 1923 ile 1950 yılları arasında teftiş bölgelerinde de sürekli bir değişim yaşanmıştır. Parti müfettişliğinin görev ve yetkilerinden bağımsız olarak teftiş bölgelerini/mıntıkaları tekrar ifade edecek olursak: 1923 yılında parti nizamnamesiyle ülke genelinde 6 müfettişlik dairesi oluşturulmuştur.⁵² 1925 yılında 14 teftiş bölgesi⁵³, 1935 yılında içinde 23 vilayetin yer aldığı 7 teftiş bölgesi⁵⁴, 1939 yılında teftiş bölgeleri A ve B olmak üzere ikiye ayrılarak her grupta 10’ar teftiş bölgesi olmak

⁵² Karayaman, “1935-1950 Yılları ...”, a.g.m s. 431

⁵³ Teke, a.g.m., s. 368; Şavkılı- Maviş, a.g.m. s. 277; Ayşe Aydın, a.g.m., s.440; Mayak, a.g.m., s. 192; Çetin Filiz, a.g.t., s. 6; Nedim Yılmaz, a.g.t., s.113; Uyar, a.g.e., s. 77; Gök, makalesinde 1927 yılında teftiş bölgesi sayısının 12 olduğunu ve 12 müfettiş görevlendirildiğini belirtmiştir: Gök, a.g.m., s. 205-206.

⁵⁴ Karayaman, “CHP Parti Müfettişlerinin ...”, a.g.m., s.258; Mayak, a.g.m., s. 192; Şavkılı- Maviş, a.g.m. s. 277; Teke, a.g.m., s. 368; Çetin Filiz, a.g.t., s. 6; Gök, a.g.m., s.206; Akdeniz, a.g.m., s. 142; Zeynep Yılmaz, a.g.t., s. 15; Çetin, a.g.t., s.4.

üzere 20 teftiş bölgesi⁵⁵, 1940 yılında içinde 40 vilayetin yer aldığı 26⁵⁶, 1943 yılında mevcut olan teftiş bölgelerine ek olarak parti teşkilatı bulunmayan illerin birleşiminden doğuda Diyarbakır, Elazığ, Muş, Erzurum ve Gaziantep teftiş bölgeleri oluşturulmuştur.⁵⁷ 1946 yılında 27 teftiş bölgesi⁵⁸, 1948 yılında 25 teftiş bölgesi⁵⁹ ve 1950 yılında 54 teftiş bölgesi oluşturulmuştur.⁶⁰

2. SEYHAN VİLAYETİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TEFTİŞLER

Seyhan (Adana) Vilayetini 1935 ile 1946 yılları arasında denetleyen bölge/parti müfettişleriyle birlikte Seyhan milletvekilleri denetlemelerde bulunmuştur. Parti müfettişleri ile vilayetin kendi milletvekillerine ek olarak vilayet idare heyetinin 6 aylık çalışma raporları da bu çalışmada kullanılmıştır.

Tablo 1.5: Seyhan Vilayetinde Yapılan Teftişler

YILLAR	RAPORUN TÜRÜ
1935	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
1936	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları
	İstanbul Milletvekili ve Parti Müfettişi Sadettin URAZ'ın Teftiş Raporu
1937	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları
	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
1938	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporu
1939	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporu
	Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun Raporu (Parti Müfettişi sıfatıyla yapılmamıştır)
	Seyhan Milletvekili Hilmi Uran'ın Raporu (Parti Müfettişi sıfatıyla yapılmamıştır)

⁵⁵ Karayaman, “1935-1950 Yılları...”, a.g.m s. 431-432.

⁵⁶ Ayşe Aydın, a.g.m., s.441; Alparslan, Aydın, “CHP Parti Müfettişi ...”, a.g.m., s.366; Zeynep Yılmaz, a.g.t., s. 15; Koçak, “Geçmişiniz İtinayla Temizlenir...”, a.g.e., s.138.

⁵⁷ Karayaman, “1935-1950 Yılları ...”, a.g.m s. 432.

⁵⁸ Gök, a.g.m., s. 206; Çetin Filiz, a.g.t., s. 12.

⁵⁹ Çetin Filiz, a.g.t. s. 13; Zeynep Yılmaz, a.g.t., s.15; Karayaman, “CHP Teftiş Raporlarına...”, a.g.m., s.465.

⁶⁰ Karayaman, “1935-1950 Yılları ...”, a.g.m s. 432.

	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
1940	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları
	Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un Teftiş Raporları (Birinci ve ikinci dönem olmak üzere bir yılda iki defa teftiş bölgesini denetlemiştir.)
	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
1941	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları
	İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Teftiş Raporu
	Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun Raporu
	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
1942	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları
	Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun Raporu
	İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Teftiş Raporu
	İçel Bölge Müfettişi Dr. Talat Simer'in Kongrelerle İlgili Raporu (Seyhan merkez ve kaza kongreleri ile kazalarda yapılan seçimlerde görevli olarak bulunmuş ve kongrelerle ilgili rapor hazırlamıştır.)
	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
1943	İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Teftiş Raporu
	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları
	Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın Osmaniye Kaza Kongreleri Hakkındaki Şikâyet ile Seyhan Merkez ve Kaza Kongrelerine İlişkin Hazırladığı Teftiş Raporları
	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
1944	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları
	Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın Seyhan Kaza Kongreleri ile Bazı Konular Hakkındaki Raporları
	Seyhan Milletvekillerinin Raporları
	Vilayet İdare Heyeti Çalışma Raporları

1945	Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın Teftiş Raporları
	CHP Genel İdare Kurulu Üyesi ve İzmir Milletvekili Halit Onaran (Bu tarihte Seyhan Bölge Müfettişi değildir ve Seyhan kongrelerinde hazır bulunmuş ve kongrelerle ilgili rapor hazırlamıştır.)
	Birinci Büro Şefi Çoruh Milletvekilinin Seyhan Merkez ve Kaza Kongreleri Hakkındaki Raporu
1946	Seyhan Bölge Müfettişi Denizli Milletvekili Abidin Ege'nin Şikâyet Üzerine Hazırladığı Teftiş Raporu

3. SEYHAN VİLAYETİNİ TEFTİŞTE BULUNAN PARTİ MÜFETTİŞLERİ

Adana ilinin adı 20.05.1933 tarihli 2197 Sayılı Kanunla merkezi Adana olmak üzere Seyhan olarak değiştirilmiştir.⁶¹ Aynı maddede Osmaniye (Cebelibereket) ili de ortadan kaldırılarak tüm ilçeleriyle birlikte Seyhan'a bağlanmıştır.⁶²

Seyhan Vilayeti, 1935 yılında Antalya, Konya ve İçel bölgesi içinde; 1939 yılında ise Seyhan, İçel ve Hatay bölgesi içinde; 1940 yılında Seyhan ve İçel bölgesi içinde, 1943 ile 1945 yılları arasında Seyhan, Hatay ve İçel Bölgesi içinde, 1946 yılında Seyhan ve İçel Bölgesi içinde ve yine 1949 yılında ise Seyhan İçel teftiş bölgesi içinde yer almıştır⁶³

Parti Müfettişlik Teşkilatının kuruluşundan kaldırılncaya kadar Sayhan (Adana) Vilayetinde parti müfettişliği yapanlar isimler aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 1.6: Seyhan Vilayetinde Görev Yapan Parti Müfettişleri

Parti Müfettişleri	Görev Zamanları
Hilmi Uran ⁶⁴	1927

⁶¹ Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi (T.B.M.M.- IV Dönem)**, Ankara, T.B.M.M. Vakfı Yayınları, 1996, s. 256; TBMM Albümü (1920-2010), Cilt I (1920-1950), s. XX.

⁶² **TBMM Albümü** (1920-2010), Cilt I (1920-1950), s. XX; Ayrıca aynı kanun maddesiyle Mersin ili ile İçel ili birleştirilmiş ve İl merkezi Mersin olarak belirtilmiştir: TBMM Albümü (1920-2010), Cilt I (1920-1950), s. XXII.

⁶³ Karayaman, "1935-1950 Yılları...", a.g.m s. 454-458.

⁶⁴ Öztürk'ün eserinde meclisin üçüncü dönemindeki siyasi partiler bölümünde Hilmi Uran'ın Adana Parti Müfettişi olduğunu belirtmiştir: Kazım Öztürk, "Türk Parlamento Tarihi (TBMM-II. Dönem)", TBMM Vakfı Yayınları. Ankara, 1995, s. 341; Uran'da kendi otobiyografisinde ülkenin dokuz teftiş bölgesine ayrıldığını ve kendisinin 7. teftiş bölgesi olan ve Adana merkez olmak üzere Mersin, Silifke,

Adnan Ertekin/Menderes ⁶⁵	1935-1936
Sadettin Uraz ⁶⁶	1936'da Seyhan; 1939'da Trabzon, Giresun ve Ordu; 1940'da Eskişehir ve Afyon; 1941'de İstanbul parti müfettişi olarak görev yapmıştır.
Hasan Reşit Tankut ⁶⁷	1940 yılında Seyhan Parti Müfettişi olarak görevlendirilmiştir. 1949 yılında tekrar Seyhan Parti Müfettişi olarak görevlendirilmiştir
Halit Onaran	1942 ve 1943 yılında İçel Bölge Müfettişi olarak Seyhan'da görev yapmıştır.
Dr. Talat Simer ⁶⁸	1942 yılında Adana Merkez'de yapılan kongrelerde İçel Bölge Müfettişi olarak bulunmuştur.

Osmaniye, Antep ve Maraş'ın teftişinden sorumlu olduğunu belirtmiştir. Meclisin üçüncü seçim devresinde parti müfettişlerinin milletvekili olacağı prensip olarak kabul edildiğinden kendisinin de Adana'dan milletvekili seçildiği ve milletvekilliği ile parti müfettişliğinin Serbest Cumhuriyet Fırkasının ortaya çıkışına kadar devam ettiğini belirtmiştir: Hilmi Uran, "Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım" Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2017, s. 188-195; Koçak'ta eserinde 11 Fırka Müfettişinin ismini, seçim bölgesini ve görevlendirildiği bölgeyi paylaşılarak Hilmi URAN'ın Adana Fırka Müfettişi olduğunu belirtmiştir: Cemil Koçak, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 180; Koçak, "Geçmişiniz İtinayla Temizlenir..." a.g.e., s.129-132.

⁶⁵Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 12.06.1935 tarihli illere gidecek müfettişlerin isimlerini belirten listede Antalya, Konya ve İçel illerini Aydın Milletvekili Adnan Ertekin'in teftiş edeceği belirtilmiştir: **CCA., 490.1 / 3-11-2**, s.3. İnan'ın doktora tezinde ise Adnan Menderes'in 1935 yılında Konya, Antalya ve Mersin'i (**CCA., 490.1 / 677-289-1**) teftiş ettiği; 1936 yılında ise İçel Bölgesine bulunan Seyhan (**CCA., 490.1 / 618-28-1**) ve İçel'i teftiş ettiği belirtilmiştir: Süleyman İnan, "**Muhalefette Adnan Menderes (1945-1950)**" Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta, 2002, s.42. İnan'ın doktora tezinde belirttiği arşiv kaynakları dahil Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivinde 01.12.2023 ile 01.09.2024 tarihleri arasında yapılan tarama işleminde Adnan Ertekin/Menderes'in Seyhan'ı (Adana) teftiş ettiğine dair bir veriye ulaşılamamıştır.

⁶⁶Karayaman makalesinin sonundaki eklerde yer alan tabloda Sadettin Uraz'ın 1939 yılında Trabzon, Giresun ve Ordu illerini teftiş edeceği belirtilmiştir: Karayaman, "1935-1950 Yılları...", a.g.m s. 455; parti müfettişliğinin ortaya çıkışı adlı bölümde yukarıda 1940 yılında Afyon ve Eskişehir Parti Müfettişi olarak 1941 yılında ise İstanbul Parti Müfettişi olarak görevlendirildiğini görüyoruz. Fakat 17.11.1941 tarihli CHP Genel Sekreterliğinin resmi yazısında bazı rahatsızlıklarından dolayı Sadettin Uraz'ın Afyon Bölge Müfettişliği görevine son verilerek yerine Yozgat Milletvekili Celal Arat görevlendirilmiştir: **CCA., 490.1 / 384-1626-4**, s. 1.

⁶⁷Hasan Reşit Tankut, CHP Genel İdare Kurulu Üyeliğine Adana teftişi devam ederken 20.11.1940 tarihinde seçilmiştir. Bu durum kendisine 03.12.1940 tarihli resmi yazıyla bildirilerek yerine Mardin Milletvekili Hasan Menemencioğlu parti müfettişi olarak atanmıştır: Nevzat Erdoğan, "**Hasan Reşit Tankut (Hayatı, Siyasi Faaliyetleri ve Türk İnkılabını Tanımlama Çalışmaları)**", Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van, 2023, s. 156.

⁶⁸Karayaman'ın makalesinde Talat Simer'in Hüseyin Hulki Cura ile birlikte 1946 yılında Aydın ve Muğla Parti Müfettişi olduğu; 1949 yılında Afyon, Kütahya ve Eskişehir Parti müfettişi olduğu belirtilmiştir: Karayaman, "1935-1950 Yılları...", a.g.m s. 455-456.

Muhsin Adil Binal ⁶⁹	1943 ile 1945 yılları arasında Seyhan Bölge Müfettişi olarak bulunmuştur.
Abidin Ege ⁷⁰	1946 yılında Seyhan Parti Müfettişi olarak görevlendirilmiştir. 1949 yılında tekrar Bolu, Zonguldak ve Çankırı Parti Müfettişi olarak görevlendirilmiştir.

3.1. Sadettin URAZ

Sadettin Uraz, Çanakkale-Lâpseki kazasında 1894 yılında doğmuştur. Ortaokulu bitirdikten sonra meslek hayatına Çardak Nahiyesinde tahrirat kâtibi olarak başlamıştır. Daha sonra Ziraat Bankası Lâpseki memur yardımcılığına atanmıştır. Bu vazifesinden sonra ise Ziraat Bankası İstanbul Bölge Şubesi 3. Kayıt Memurluğuna atanmıştır. Daha sonra ise İnegöl Sandığı Memuru ve Merkez Memurin Memuru olarak görevlerinde bulunduktan sonra son olarak Ankara İl Müfettiş Yardımcılığı görevine atanmıştır.

Serbest Muhasebecilik, Şirket Yöneticiliği ve Tüccarlık yapan Sadettin Uraz ⁷¹ 1927 yılında siyasete girmiş ve üye olarak İstanbul İl Genel Meclisinde yer almıştır.

⁶⁹ Karayaman'ın makalesinde 1943 ile 1945 yılları arasında Seyhan Parti Müfettişi; 1946 yılında ise Afyon Eskişehir Parti müfettişi olarak görev yaptığı belirtilmiştir: Karayaman, “1935-1950 Yılları ...”, a.g.m s. 457; Çelik'te makalesinde Muhsin Adil Beyin 13 Aralık 1943 yılında parti müfettişi olarak Hatay'a geldiğini ve 1945 yılı Nisan ayında Seyhan Bölge Müfettişi olarak bölgede bulunduğunu belirtmiş ve 1945 yılı ortalarında parti müfettişliğinin son bulduğunu ifade etmiştir: Çelik, a.g.m., s.65.

⁷⁰ Karayaman'ın makalesinde Abidin Ege'nin Dr. Kemal Beyazıt ile birlikte 1946 yılında Seyhan ve İçel Parti Müfettişi olduğu; 1949 yılında Bolu, Zonguldak ve Çankırı Parti müfettişi olduğu belirtilmiştir: Karayaman, “1935-1950 Yılları...”, a.g.m s. 457.

⁷¹ TBMM Albümü (1920-2010), Cilt I (1920-1950), s.332; arşiv evrağında “Çardak” nahiyesi olarak belirtilse de doğduğu yer ve sonrasında yaptığı işlerle birlikte değerlendirildiğinde Çardak Nahiyesi olabileceği değerlendirilmiştir.

TBMM de IV. dönem, V. dönem ve VI. dönem İstanbul Milletvekili olarak görev yapmıştır.⁷²

3.2.Hasan Reşit TANKUT

1891 yılında Elbistan’da dünyaya gelen Hasan Reşit Tankut; Şam İdadisinde lise öğrenimini gerçekleştirmiş ve ardından Mülkiye Mektebini bitirmiştir. 1913 yılında Sivas ili maiyet memurluğuna atanmıştır. Daha sonra Sivas İli İlkokullar Müfettişi olarak görev yapmıştır. Birinci Dünya Savaşında yedek subay ve subay olarak farklı askeri birliklerde görev yapmış ve 7 Kasım 1918’de üsteğmen rütbesiyle terhis edilmiştir. 1919 yılında Niksar Kaymakamlığına atanan Hasan Reşit Tankut, daha sonra Artova ve Erbaa kaymakamı olarak görevlendirilmiştir. 1924 yılında İstanbul Polis Müdürlüğü 3. Şube Müdürlüğüne atanmıştır. 1926 yılından ise İstanbul Polis Müdür Muavinliğine atanmış ve 1928 yılında Mülkiye Müfettişi olarak görevlendirilmiş ve bir müddet sonra sağlık sorunlarından dolayı istifa etmiştir.⁷³ Millî mücadelede Tokat ve çevresinde göstermiş olduğu etkin hizmetlerden dolayı kendisine İstiklal Madalyası verilmiştir.⁷⁴ İstanbul Polis Müdür Yardımcılığı yaptığı dönemde aynı zamanda Millî İstihbarat Teşkilâtı Dış İstihbarat Bölümü Kurulunda da görev yapmıştır. Ayrıca bu hususta Almanya’ya eğitim almaları amacıyla 20 günlüğüne gönderilen heyetin içinde yer almıştır.⁷⁵

⁷² Şavkılı- Maviş, a.g.m. s. 280.

⁷³ Mesude Emiroğlu, “**Hasan Reşit Tankut’un Hayatı ve Faaliyetleri (1891-1980)**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, 2021, s. 4-8.

⁷⁴ İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem (1931-1935)**, Cilt: II., Ankara, TBMM Vakfı Yayınları, 1996, s.467-468; Erdoğan, “Hasan Reşit Tankut ...”, a.g.t., s. 19; TBMM Albümü, a.g.e., s.491.

⁷⁵ Erhan Alparslan, Tülay Aydın, “**Bir Cumhuriyet Aydını Olarak Dil ve Kültür Politikaları Işığında Hasan Reşit Tankut**”. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 60, (2017), s. 25; Erdoğan, “Hasan Reşit Tankut ...”, a.g.t., s. 23-26.

TBMM'nin dördüncü döneminde 1931 yılında Muş Milletvekili olarak meclise girmiştir. Meclisin beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci dönemlerinde Maraş; dokuzuncu döneminde Hatay ve on birinci döneminde Mardin milletvekili olarak Mecliste görev yapmıştır.⁷⁶ Mecliste başta içişleri komisyonu olmak üzere çeşitli komisyonlarda görev almış ve komisyon kâtipliği yapmıştır. Hasan Reşit Tankut, devletin farklı kademelerinde görev aldıktan sonra uzun yıllar milletvekilliği yapmıştır. Bürokrat ve Siyasetçi kimliğine ek olarak aynı zamanda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğretim görevlisi olarak görev almış; Türk Ocakları Genel Müfettişliği ve Türk Dil Kurumunda 9 No'lu üye olarak yer almıştır. Türk Dil Kurumunda Merkez Kurulu Üyeliği; Etimolojik, Lengüistik, Filoloji Kolları Başkanlığı, 2. Başkanlık ve Genel Sekreterlik görevlerinde bulunmuştur.⁷⁷

Hasan Reşit Tankut yurtiçi ve yurtdışında birçok yerde bulunmuştur. Arapça, Fransızca, Almanca, İngilizce ve Bulgarca dillerini bilmektedir. Viyanalı Dr. Hermann F. Kırıvergitsch'in Türk dilleri hakkında hazırlamış olduğu 41 sayfalık eserden etkilenmiş ve o dönemde ortaya atılan Güneş Dil Teorisi hakkında birçok eser vererek bu teoriye önemli katkılarda bulunmuş; yine bu dönemde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Güneş Dil Teorisi dersleri verilmeye başlanmış ve Hasan Reşit Tankut'ta bu dersleri verenler arasında yer almıştır. Birinci Dil Kurultayı sonrasında Türk Dil Kurumu Linguistik Başkanı Hasan Reşit Tankut tarafından Türkçe Sözlük taslağı hazırlanmıştır. Üçüncü Dil Kurultayında ise ortaya attığı "*Güneş-Dil Teorisine Göre Pan-Kronik Usullerle Paleo-Sosyolojik Dil İncelemeleri*" adlı tez büyük ses getirmiştir. Cumhuriyet gazetesinde Güneş Dil Teorisi hakkında bir dizi makaleleri yayınlanmıştır. Alparslan ve Aydın; Güneş Dil Teorisinin tanınmak amacıyla olan bazı kişiler tarafından amacından saptığını ve bundan dolayı da Hasan Reşit Tankut'un Atatürk'le anlaşarak çalışmalarını yer adlarıyla sınırladığını; bir müddet sonra Atatürk'ün de bu teoriyi bıraktığını belirtmiştir.⁷⁸

Dil ve tarih alanında yapılan kongrelere dil profesörü olarak katılarak bildiriler sunan Hasan Reşit Tankut, 1937 yılında Bükreş ve 1948 yılında Paris'te düzenlenen

⁷⁶ Erhan Alparslan, Tülay Aydın, "Bir Cumhuriyet Aydını., a.g.m. s.25; TBMM Albümü, a.g.e., s.491; Emiroğlu, a.g.t., s. 8-9.

⁷⁷ İhsan Güneş, Türk Parlamento Tarihi., a.g.e. s.468; Erhan Alparslan, Tülay Aydın, "Bir Cumhuriyet Aydını., a.g.m. s.26; TBMM Albümü, a.g.e., s.494.

⁷⁸ Alparslan, Aydın, "Bir Cumhuriyet Aydını...", a.g.m. s.26-41.

kongrelere katılmış; Bükreş'teki sunumunda gösterdiği başarıdan dolayı Atatürk tarafından tebrik edilmiştir. Paris'te düzenlenen kongrenin açılışında Fransızca bir konuşma yapmış ve kongre hakkında hazırladığı detaylı raporu ilgili resmi kuruluşlara göndermiştir.⁷⁹

Hasan Reşit Tankut ilkokulu zamanlarında ve gerekse Suriye'de İdadi ve Mülkiye mekteplerini okuduğu dönemlerden Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi etnik ve sosyal kültürü hakkında bilgi sahibi olduğundan Şeyh Sait İsyanı sonrasında kendisine tanınan bazı yetkilerle birlikte bölgede incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemeleri rapora dönüştürerek CHP Genel Sekreterliğine sunmuştur. Yine 1960 yılında “Doğu ve Güneydoğu Bölgesi Üzerine Etno-Politik Bir İnceleme” başlığıyla bir rapor hazırlamıştır. Bu raporlarda bölge halkı olan Kürtler, Zazalar ve diğer etnik unsurlarla ilgili detaylı bilgiler verilmiş, bölgede devlet otoritesinin sarsılması ihtimaline karşı bazı tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Hatay ve civarında yaşayan Nusayrilerle ilgili de kendisine verilen vazife sonrasında hazırladığı raporlarda ve yayınladığı kitapta Nusayrilerin Türk olduğunu savunmuştur.⁸⁰

⁷⁹ Emiroğlu, a.g.t., s.14-16; Erdoğan, “Hasan Reşit Tankut ...”, a.g.t., s. 66-69.

⁸⁰ Alparslan, Aydın, “Bir Cumhuriyet Aydını...”, a.g.m. s.40-45; Ayrıca Hasan Reşit Tankut'un hayatı, milletvekili olarak faaliyetleri, yaptığı görevler, dil ve tarih alanındaki çalışmaları, eserleri ve ortaya koyduğu tezler ve fikirlerle ilgili detaylı bilgi için bakınız: Nevzat Erdoğan, “**Hasan Reşit Tankut (Hayatı, Siyasi Faaliyetleri ve Türk İnkılâbını Tanımlama Çalışmaları)**”, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van, 2023; Mesude Emiroğlu, “**Hasan Reşit Tankut'un Hayatı ve Faaliyetleri (1891-1980)**”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2021; Erhan Alparslan, Tülay Aydın, “**Bir Cumhuriyet Aydını Olarak Dil ve Kültür Politikaları Işığında Hasan Reşit Tankut**”. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 60, 2017, ss. 23-53.

3.3. Halit ONARAN

Mahmut Bey ve Şerife Hanımın oğlu Halit (Mehmet ikinci ismidir) Onaran, İzmir’de 1881 yılında dünya gelmiştir. İzmir İdadisini bitiren Halit Onaran, Arapça ve Fransızca bilmektedir. Meslek hayatına İzmir Mahkemesi Şer’iye Mülazımı olarak başlamıştır. Aydın ilinde farklı görevlerde bulunmuş, ⁸¹ Mondros Ateşkesin sonra görevinden istifa etmiş, İzmir’in işgali sırasında İzmir’de bulunarak Yunan işgal güçlerinin faaliyetlerini takip ederek edindiği istihbari bilgileri Milli Örgütlerle paylaşmış ve bu durum işgal güçleri tarafından öğrenilmiş, neticesinde tutuklanmıştır. Fakat tutuklu olduğu yerden kaçarak işgal güçlerinin elinden kurtulmuştur. İzmir’in işgal kuvvetleri elinden kurtarılmasıyla birlikte tekrar İzmir’e geri dönmüş, Ekim 1922’de Tahrirat Müdürlüğüne atanmıştır. Başarılı vazifelerinden dolayı İzmir Vali Yardımcılığına tayin edilmiştir. İzmir’deki görevine devam ederken milletvekili seçimlerine katılmış ve Kars milletvekili olarak TBMM’de yerini almıştır.⁸² Meclisin dördüncü ve beşinci döneminde Burdur; altıncı döneminde Mardin, yedinci döneminde İzmir ve sekizinci döneminde Muş Milletvekili olarak görev yapmış ve 18.03.1964’de vefat etmiştir.⁸³

⁸¹ TBMM Albümü, a.g.e., s.494.

⁸² Cemil Adar Yılmaz, “**Tek Parti Dönemi Mardin Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri (1923-1950)**”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2017, s.131.

⁸³ TBMM Albümü, a.g.e., s.494; Yılmaz, a.g.t., s.131-132.

3.4.Dr. Talat SİMER

Talât Simer (Mustafa ikinci adıdır) 1892 yılında dünyaya gelmiş ve öğrenim hayatını Askeri Tıbbiyede tamamlayarak Kimya ve Malaryoloji (Sıtma) uzmanı olmuştur. Meslek hayatına Gülhane Askeri Tatbikat Merkezi Labaratuar Tabibi olarak başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında tabip binbaşı olarak 5. Ordu ve Yıldırım Orduları Grubunda görev almıştır. Askerlik hayatını tamamladıktan sonra Bezm-i Alem Valide Sultan Gureba Hastanesi ile Haydarpaşa Tıp Fakültesi Hariciye Polikliniğinde görev yapmıştır. Sıtma Savaş Başkanı olarak Bursa, Samsun, Ankara ve Eskişehir’de çalışmıştır. Kandıra Hükümet ve Bursa Belediye Tabipliği yapmıştır. Ereğli, İzmit, Bartın ve Adapazarı hastanelerinde tabip olarak görev yaparken Eskişehir’de Kızılay Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Ayrıca Ankara Türk Ocağına başkanlıkta etmiştir. Kendisine İftihar ve Beyaz Şeritli İstiklal Madalyası ve Demir Salip Nişanı verilen Talat Simer Fransızca bilmekte olup TBMM’nin altıncı, yedinci ve sekizinci döneminde Bursa milletvekili olarak görev yapmıştır. Talat Simer Bursa’da 1964 yılında vefat etmiştir.⁸⁴

⁸⁴ Çetin Filiz, a.g.t., s.27-28; TBMM Albümü, a.g.e., s.458.

3.5.Muhsin Adil BİNAL

Konya’da 1905 yılında dünyaya gelmiştir. İstanbul Darulfünunda Tabiiye şubesini bitirdikten sonra 3 yıl Fransa’da Besaneon Üniversitesinde Jeoloji ve Mineroloji alanında eğitimini tamamlamış ve yurda dönmüştür.⁸⁵ Yurda dönüşünde sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde asistan olmuştur. Akabinde Sivas Lisesi Tabiiye öğretmeni olarak görev yapmıştır. Aynı okulda bir de müdürlük görevini ifa etmiştir.⁸⁶ Jeoloji öğretmeni olarak Gazi Terbiye Enstitüsünde bulunan Muhsin Adil Bey daha sonra ise Maarif Vekaleti Yüksek Öğretim Şube Müdürlüğü, Maarif Vekaleti Müfettişliği ve İstanbul Maarif Müdürlüğü görevlerini ifa etmiştir.⁸⁷ Meclisin yedinci ve sekizinci döneminde Konya Milletvekili olarak yer almış ve sekizinci dönemde Başkanlık Divanında Kâtip Üyelik yapmıştır. Mayıs 1972’de vefat etmiştir.⁸⁸ Muhsin Adil Binal’ın CHP Genel İdare Kurulunun 25.07.1946 tarihli kararıyla parti müfettişliği görevine son verilerek meclis çalışmalarında katılması istenmiştir.⁸⁹

⁸⁵ Çelik, a.g.m. s.65.

⁸⁶ TBMM Albümü, a.g.e., s.485.

⁸⁷ TBMM Albümü, a.g.e., s.485; Çelik, a.g.m. s.65.

⁸⁸ TBMM Albümü, a.g.e., s.485.

⁸⁹ CCA., 490.1 / 728-495-4, s.4; Bu kararda Muhsin Adil Binal ile birlikte birçok parti müfettişinin müfettişlik görevine son verilmiş ve bu kişilerin artık meclis çalışmalarına katılmaları istenmiştir, Parti müfettişliği görevine son verilen müfettişler için EK- 14’e bakınız.

3.6. Abidin EGE

İzmir’de 1893 yılında dünyaya gelen Abidin Ege, İstanbul Halkalı Mektebini bitirmiş ve öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Bir süre sonra Birinci Dünya Savaşında askere çağırılmıştır. Bu savaşta Çanakkale, Irak ve İran cephelerinde bulunmuş ve bununla ilgili olarak daha sonra “Çanakkale, Irak ve İran Cephelerinden Harp Günlükleri” adlı anı hatıra türündeki kitabını yayınlamıştır. Savaş sonrasında Bursa Ziraat Mektebinde göreve başlamıştır.⁹⁰ Daha sonra İzmir Ziraat Mektebine atanmıştır. Alanında ihtisas yapması için Almanya’ya gönderilmiştir. Ziraat Genel Müdürlüğünde Muessesat Şube Müdürlüğü ve Genel Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulunduktan sonra Ziraat Genel Müdürü ve Müsteşar olmuştur. Meclisin yedinci dönemi ile sekizinci döneminde Denizli Milletvekili olarak görev yapmıştır. Fransızca ve Almanca bilmektedir. ⁹¹ Ziraat Genel Müdürü olduğu 1935 yılında çekirge istilas ve mücadele teknikleriyle ilgili yerinde incelemelerde bulunmak için Suriye ve Lübnan’a gönderilmiştir.⁹²

4. PARTİ MÜFETTİŞİ HASAN REŞİT TANKUT’UN RAPORUNDA SEYHAN(ADANA) VE KAZALARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Osmaniye kazası idare heyeti ve parti çalışmaları hakkında bilgi vermeden Osmaniye’nin içtimai ve ekonomik hayatını şu şekilde özetlemiştir: ” *Osmaniye senenin her mevsiminde mahsul verebilen feyizli*

⁹⁰ www.iskultur.com.tr/harp-gunlukleri.aspx (Erişim Tarihi: 03.09.2024)

⁹¹ TBMM Albümü, a.g.e., s.462.

⁹² Mehmet Temel-Hayrunnisa Baş, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında İzlenen Bitki ve Orman Sağlığını Koruma Politikası”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:20, (2008), s.170.

ve her tarafı mu içinde bir toprak ile mücadelecı ve serbest bir aşiret hayatının zorla yerleşmeye mecbur edilmiş insanları. Burada demiryolu istasyonunun etrafında şirin, tatlı ve çok cazip bir kasaba yapıyorlar. Cesur fakat tembel köylü, korkak fakat kurnaz iş adamları, tehdit ile hilenin boy ölçüştüğü küçük Osmaniye bir aralık Cebelibereket vilayet olunca oraya dört taraftan teşebbüs erleri üşüşmeye başlamışlar. Emekli komutanlar, valiler, para edilmiş eski memurlar, maceracılar ve hakiki iş adamları bir araya gelince eski yerli halkta iki takım türemiş: Geniş topraklarına kısım satarak devamlı ve sefil bir sefalet hayatı sürmek isteyenler; Kopukluklarına hükümet ve parti himayesi ile taviz ederek nüfuz ve servet yapmak isteyen göz açıkklar. Sonradan gelenler ister istemez bu taraflardan birini arkalamağa ve bazen içine girip karışmaya mecbur olduğu için Parti ve partiye bağlı kuruluşlar bazen samimi olmaktan uzakta kalmış ve hususi maksatların daha hukukuna alet yapılmıştır.”⁹³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) raporunda Bahçe kazası hakkında şu özet bilgileri vermiştir:” Ermeniler zamanında zengin, memur aynı zamanda coşkun fikir ve politika hareketleriyle tanınmış olan bahçeden bugün tekbir cadde üzerinde seksen küsur harap evden, üç yüz kadar gevşek, işsiz, fakir insandan başka bir şey görülmez. Ermenileri haşin ve heybetli koynuna çeken sakar dereler ve aksi yamaçlar bugünkü Bahçelilerin gönlünü bunaltıp rızıklarını daraltmaktan başka bir şey yapamıyor. Bahçelilerin toprak sahibi bir kısmı var ki tembelliğe ve bir kısmı var ki kendini dedikoduya vermiştir.”⁹⁴

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) raporunda Karaisalı kazası hakkında şu özet bilgileri vermiştir:” Büyük kasabalardan ve muvasala yollarından uzak, ağaçlı ve büyük bir dağ kümesinin içine sığınmış tertemiz bir aşiret kazasıdır. Karaisalı halkının bahadırılığı, vatanperverliği kadar saf ve temiz ahlakı da meşhurdur. Cihan harbinde bura askerlik şubesi hiçbir Karaisalı’ya muayene edememişti. Çünkü insanların sakat ve zayıfı da cepheye gitmek, vuruşmak istiyordu. Millî mücadelenin başlangıcındaki

⁹³ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.56.

⁹⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.58.

kahramanlıkları ise malumdur. Bugün de ahlak sağlamlığı ile bünye sağlamlığı buraya vergi gibidir. Mücadele bütün bu kazada yalnız (40) frengili bulabilmiş. Bu meziyetleri ile bu kaza Cumhuriyet Halk Partisi'nin umdeleri için alay alay fedailer çıkarabilecek bir heyecan yatağı olabilirdi. Ne yazık ki ahlak hizmetinden ve masum saflıktan istifadeyi ihmal etmeyen madrabazlar burayı da istilaya başlamışlar. Küçük memuriyetlerde hile yollarını bulmuş göz açıkların bu kazaya yerleşmeye başladığı günden beri burada da mahkemeler dedikodu ve tezvir davaları görmeye başladı. Böyle olmakla beraber bura insanı henüz elden çıkmış değildir “⁹⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) raporunda Feke kazası hakkında şu özet bilgileri vermiştir: ” Orta çağların erişilmez ve alınmaz kalelerinden biri. Bulutlara tırmanmış kartal yuvası Feke, birdenbire 1300 metreye yükselen keskin kayaların üzerindedir. Eski, kuvvetli ve hâkim varlığının kılıç artığı olarak kalanlara bugün kalelerinin böğründe, mütevazi ve özgün bir köy hayatı yaşıyorlar. Yoksulluk içine bir gönül topluluğu ve okçatmak isteyen bir gurur sahibi olan bu çok küçük Feke'ye çok büyük müşkülâtla ve akşamdan sonra çıkabildim. Işığı münhasıran güneş ve hayat saatleri yalnız gündüze mahsus olduğu için otomobilim Feke'de sessiz ve duygusuz bir karanlığa saplanmış kalmıştır. Saat 9 olduğu halde bir ses, bir nefes bile duyamıyorduk. Bağırдық, seslendik, düdük öttürdük. Hatta köpek bile havlamadı. Halbuki o gün yola çıktığımı Adana'dan telefonla bildirmişlerdir. Nihayet gelişi güzel bir kapıya çaldım. Dışarıya çıkan bir adam beni elimden yedekleyerek Feke Halk Partisi reisinin evine götürdü. İkinci gün güneş çıkıp hayat başlayınca bu memleketin kervan geçmez, yolcu konmaz bir İzbe olduğunu öğrendim. Fekeliler, yıkılmış ve gömülmüş medeniyetlerini bekleyen içliği ve dargın türbedarlara benziyordu. ”⁹⁶

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Saimbeyli kazası hakkında şu özet bilgileri vermiştir: ” Ermenilerin meşhur Hacin⁹⁷ kasabası: Şimdi baykuş yuvası

⁹⁵ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.59.

⁹⁶ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.61.

⁹⁷ Arşiv evrağı tam okunamadığı için bu ibare yazılmıştır.

harabelerin ve harabe izlerinin üzerinde şurada burada yükselmiş tek tük evlerden olma ufak bir kasaba halindedir. Zeki Hacınlılarla birlikte şuradan buradan gelmiş muhacir ve mülteciler bu yeni kasabaya yepyeni bir hüviyet veriyor. Dehşetli mazinin korkusundan henüz sıyrılıp kurtulmağa başladıkları için iradelerini kullanamıyorlar ve hareketlerinde şuurun tasarrufu tam değildir.”⁹⁸

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kozan kazası hakkında şu özet bilgileri vermiştir: ” *Eski büyük sis kasabasının harabesi üzerinde. Yavaş ve aksak bir yürüyüşle kalkınan yeni Kozan kasabası Ruhi hâlet bakımından dikkat çekecek bir başkalıktadır. Alakalı bir göz burada enerji ile uyusukluğu, itaat ile isyanı, korku ile cüreti kucak kucağa mütalaa edebilir. Tek Tek Kozanlılar temiz ve ahlaklı insanlardır. Fakat cemiyet içindeki Kozanlı’dan gördüğümüz vehim ve vesvese sizi hayretlere düşürür. Hiçbir hadisede tesadüfe pay ayırmayan kötüleyici ve karalayıcı bir vehim. Bu güzel, cesur ve zeki insanlar neden ve ne zamandan beri böyledirler? Bunu, şimdi bir teki bulunmayan meşhur Kozan ve Ermenilerinin işlediği ve bıraktığı tesire mi? Yüklemeli, yoksa daima gölgesi altında kuru ve kuz günler yaşamağa mahkûm oldukları şu çok vahşi ve korkunç Kaya dağın heybetine mi? yoksa boğucu bir sıcak altında oldukları halde sade yağmur suyu içtiklerinden mi? Böyle oluyorlar. Uzak mazilerini bilmiyorum. Fakat Kozanoğlu’nun bu dağlarda borusu öterken buralarda hamasiyet haykıran sazlar ve tabiatı olduğu gibi öven şairler vardı. Fakat beyler birbirlerine silah sallar ve aşiretler birbirini boğardı. Galiba o zamanın silahlı düşmanlığı bugün de fakat şimdi şüphe, isnat ve iftira kullanarak hala devam ediyor. Bu dediklerimi bütün kazaya salmak haksızlık olacağı için arz ettiğim karakteri yalnız Kozan kasabasında mütalaa edeceğiz. Fakat bu karakter köylerin seviyece gerilediği günden beri merkezden muhite doğru tesirden hali kalmamıştır. Şikayetlerini dinlerken Zavallı köylüyü Kozanlı’nın elinde alet görüyordum. Ve bu aleti insafsız ve mülahazasızca kullandıklarını öğrendim. Bu kaza ileride ve ilk fırsatta yeniden bir Nizam ocağı olabileceği için eşhası hakkında edindiğim intibaları birinci maddeye sığdırmaya çalışacağım”.*⁹⁹

⁹⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.62-63.

⁹⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.64.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kadirli kazası hakkında şu özet bilgileri vermiştir: ” On dokuzuncu asrın sonlarına doğru yeniden bir yörük ve aşiret düşmanlığı başlamıştı. Vaktiyle Kuyucu Murat Paşa'nın yaptığını bu sefer de Derviş Paşa yapıyordu. Çukurova'yı çevreleyen ağaçlı dağların yaylaları duman ve kana boyandı. İliğine kadar hür ve serkeş aşiretler paçavra haline getirildiler ve tiftik edilerek ovaların sıtma çukurlarına tıkdılar. Kendilerine bir de merkez lazımdı. Pirinç ziraatı ve korkunç sıtması ile tatılmış karşı zülkadriye mekânda en uygun olanı idi. Ip tutarak caddeler çizildi ve zorlayarak evler, konaklar yaptırıldı. Bugünkü Kadirli'nin işte böyle bir tarihi vardır. Bu bataklıklarda söndürülen hanumanların ve çamurlanmış kinlerin fosforu hala yanar. Eğer hala Kadirli'de bazen kan gövdeyi götürür, bazen yalan ve iftira haklıların -çok defa masumların- kanını içine akıtabilirse bunun sebebini Kadirli'nin kuruluşunda aramalıyız. Kadirli şuurunu ve mantığını kullanmadığı zamanlarda, hissinin iğfaline mağluptur. His ve nefesine hüküm ettirebildiğiniz gün tahtesşuuru şahlanarak kendini fenaliğe ve zarara doğru sürükler. Kadirli'ye iki defa gittim. Mevzu başkasının aleyhinde olmayan hiçbir mücaat ile karşılaşmadım. Burada insanlar hep ve daima hazır ol vaziyettedirler. Ama ya bir çatışan planın tazyiki altında gergin veya gelmesi kat'i bir taarruzun kaygısı ile uyanık ve ayaktadır. Yerlerinden bu halinden civarın şehirli göz açıkları istifade ettiği için çarşuyu pazara hep Darendelilerin, Kayserilerin elinde buldum. Onlar biri Müftüler biri Coşgunlar adı altında iki zümreye ayrılarak hala çarpışıyorlar. Galip gelmek için hükümeti veya partiyi kazanmak lazım geldiği günden beri hükümeti ve fırkaya musallat olmuşlardır. Memurun gurur veya menfaatini tatmin ederek nüfusunu çalmak, fırka idare heyetine geçerek nüfus kullanmak ve bu gayret Kadirli vücuhunun hayat ve menfaatinden üstün olan kin ve hırsının ifadesidir. Adana politikacıları da el uzatınca Kadirli kazasında fıkırdayan tahammül bazen iğrenç olmaktan ileri gidiyor.”

100

İKİNCİ BÖLÜM

PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA)’DA PARTİ ÖRGÜTLENMESİ VE PARTİ FAALİYETLERİ

1. İDARE HEYETLERİ

CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 20.11.1935 tarihli resmi yazıda; Meclis’in yaz tatilinde Ali Münif Yeğane, İbrahim Mete, Tarık Tarman ve Ömer Biçer’in yine Genel Sekreterliğin 11.06.1935 tarihli ve 4/515 sayılı yazısında belirtilen hususlar çerçevesinde kendi seçim bölgelerini denetledikleri ve yazı ekinde denetim raporunun bağlı olarak sunulduğu belirtilmiştir.¹ Ekte bulunan raporda partinin ilçelerdeki yönetim kurulları ile başkanlarının çoğunun genç, dinamik ve müteşebbis insanlar olduğu belirtilerek halkın sevgi ve saygısını kazandıkları yine bunların içerisinde bazılarının siyasal hayata yeni katılmış oldukları ve gelecek için umut vadettikleri, tecrübe eksikliklerinin zamanla ortadan kalkarak daha faydalı unsurlar haline gelecekleri ifade edilmiştir.² Milletvekilleri kendi seçim bölgelerindeki bu denetlemelerinde her fırsatta toplu olarak halkla konuşmalar yaptıklarını, konuşmalarında partililer arasında saygı ve muhabbeti arttıracak öğütler vererek parti programının ana prensiplerini anlatmışlardır.³

Seyhan Vilayet İdare Heyetinin 6 aylık dönemleri kapsayan çalışma raporlarında yer alan sosyal ve hayırlı işler ile meslek kuruluşlarının vaziyeti hakkındaki soru ile mahalli hükümetle ahenk hakkındaki sorulara iyidir veya bu minvalde cevap verildiği için ayrı ayrı her dönemde ele alınmamıştır. Çünkü her dönemde bu iki soruya kısaca aynı cevaplar verilmiştir. Fakat 1944 yılı ikinci 6 aylık

¹ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.7.

² CCA., 490.1 / 703-393-2, s.8-9.

³ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.11.

raporunda sorular genişletildiği ve detaylı cevap verildiği için sosyal ve hayırlı işler ile meslek kuruluşları ilgili paragrafta detaylı olarak ele alınmıştır.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1935 ile 31.05.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet içindeki idare heyetleri tüzüğe göre düzenli bir şekilde toplanmıştır. Fakat Osmaniye ve Feke kazalarında bazı ocak ve kamunlarında (nahiye) toplantıları düzenli yapmadıklarından dolayı bu kazaların düzenli toplanmaları için gerekli takibin yapıldığı belirtilmiştir. İdare heyetlerinde kararlar hususi defterlerine düzgün geçirilip imzalar tamamlanmıştır. Kaza ve nahiyelerde teftiş yapıldığı bu konuda gerekli hassasiyetin gösterildiği bildirilmiştir. İdare heyetlerinde görevli olanların parti üyesi olduğu, heyetlerde iş bölümü yapıldığı sadece Osmaniye kazasının kamun(nahiye) ve ocaklarında iş bölümü yapılmadığı; parti çalışmaları hakkında kazalardan düzenli olarak rapor alındığı belirtilmiştir. Ayrıca ocak idare heyetinde 2 ve kamun(nahiye) idare heyetinde 2 olmak üzere toplam 4 kişinin okuryazar olmadığı yine Osmaniye Kaza İdare Heyetinde bir azanın şartının 146. maddeye uymadığı belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde partinin seçim kaybetmesine neden olacak kişilerin; irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden kişilerin bulunmadığı ifade edilmiştir.⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1936 ile 31.11.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet içindeki idare heyetleri tüzüğe göre düzenli bir şekilde toplanmıştır. Fakat Osmaniye ve Feke kazalarında bazı ocak ve kamunlarında (nahiye) toplantıları düzenli yapmadıklarından dolayı bu kazaların düzenli toplanmaları için gerekli takibin yapıldığı belirtilmiştir. İdare heyetlerinde kararlar hususi defterlerine düzgün geçirilip imzalar tamamlanmıştır. Kaza ve nahiyelerde teftiş yapıldığı fakat Feke, Saimbeyli ve Osmaniye kazaları ile Misis nahiyesinin kendilerine bağlı örgütleri denetlemedikleri ifade edilerek bu konuda gerekli hassasiyetin gösterildiği bildirilmiştir. İdare heyetlerinde görevli olanların parti üyesi olduğu, heyetlerde iş bölümü yapıldığı; parti çalışmaları hakkında kazalardan düzenli olarak rapor alındığı fakat Karaisalı ve Osmaniye kazalarının kendi örgütlerinden düzenli rapor almadığından bu sorunun giderilerek tüzük emirlerinin yerine getirilmesinin tebliğ edildiği belirtilmiştir.⁵

⁴ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.46-51.

⁵ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.32-35.

İdare heyetlerinde okuryazar olmayan bulunmadığı fakat Dörtöyol, Bahçe ve Adana merkeze bağılı ocak ve nahiyelerde okuryazar olmayanların bulunduğı yine Dörtöyol Kaza İdare Heyetinde bir azanın şartının 146. maddeye uymadığı belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde partinin seçim kaybetmesine neden olacak kişilerin ve irticai fikirler ile bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden kişilerin bulunmadığı ifade edilmiştir.⁶

CHP Genel Sekreterliğinin 16.01.1936 tarihli yazısında İstanbul Milletvekili Sadettin Uraz'ın parti müfettişi (spekter) olarak Seyhan vilayetinde meclisin kış azadında(tatili/arası) denetim yapacağı bildirilmiş ve bu yazı ekinde müfettişe verilen teftiş talimatının bir örneğinin Seyhan vilayet parti yönetimine eksikliklerini gidermesi ve işlemlerde kolaylık sağlaması amacıyla gönderildiğı belirtilmiştir.⁷ Seyhan Vilayet İdare Heyeti ise 04.02.1936 tarihli CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğı yazıda Sadettin Uraz'ın vilayet merkezindeki görevine 2 gün önce başladığı ve akabinde kazaları teftiş edeceği bildirilmiştir. Merkez kazası hariç dokuz kazadan demiryolu güzergâhında bulunan Ceyhan, Osmaniye, Dörtöyol ve Bahçe kazalarını her zaman denetleyebileceğı fakat demiryolu güzergâhında olmayan ve şose yolu bulunmayan Kadirli, Karaisalı, Kozan, Feke ve Saimbeyli kazalarını ise havaların yağışsız, yolların kuru ve çamursuz olduğı zamanlarda gidebileceğı belirtilmiştir.⁸

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğı denetimde Seyhan'ın genel nüfusunun 30700 civarı olduğunu, nüfus ve konumdan kaynaklanan zenginliklerinden ötürü birinci sınıf vilayetlerden olduğı vilayet merkezinde senelerden beri 2 lise olduğı gibi farklı kültür müesseselerinin bulunduğunu ve bu yerlerden yetişerek yüksek tahsil görmüş kişilerin ülkede yaşanan bu devrime karşı olumlu bir bakış açısına sahip oldukları, son iki yılda parti çalışmalarının gelişmesiyle partililerin birbirine bağlandıkları ve İlbay Baysal'ın hükümet sistemini daha düzgün bir şekilde işlettiğı içinde halkın memnun olduğunu belirtmiştir.

⁶ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.36-37.

⁷ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.118-122: Bu kutu ve klasörlere ulaşılmadan önce Sadettin Uraz'ın Seyhan vilayetinde yapmış olduğı teftişle ilgili CCA., 490.1 / 1391-619-1 kutu, gömlek ve sıra numaralı arşiv klasöründen yapılan atıfların tamamında: "CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan" ibaresi kullanılmıştır.

⁸ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.163.

Sadettin Uraz, eskiden parti yönetiminde olup şu an partide görevi bulunmayanların, görevde olan parti yönetimini hazmedemeyenlerin, İlbay Baysal ile Parti Başkanı Öрге Evre'yi çekemediği ve bu ikisi arasında ihtilaf çıkmasını beklediğini; böyle bir şey zuhur ettiğinde bu ihtilafın körükleneceğini belirtmiştir. Partinin olgun ve değerli memuru ilbay ile partinin bilge ve zekâsı olan Saylav Öрге Evre'nin kendi aralarındaki ihtilaflardan besleneceklerinin farkında olduklarından bu konuya hassasiyet gösterdikleri; küçük düşünceli ve ihtilafı körükleyecek kişilere karşı aralarındaki samimiyeti güçlü tutmalarının kendileri ve parti için önemli olduğu müfettiş raporunda belirtilmiştir.⁹

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetimde parti programının yasak saydığı kurumlara açıktan veya gizli olarak meyledenlerin bulunmadığını, partiye karşı menfi bir cereyan olmadığını belirtmiştir. Fakat Osmaniye ve Ceyhan gibi kazalarda bazı kişilerin Adana merkezinde tarikatçılık suçundan mahkemede yargılandığını ve cezalar aldıklarını; bunların ülkede yaşanan devrime tesirinin olmadığını ifade etmiştir.¹⁰

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında¹¹ yapmış olduğu denetimde vilayet idare heyetleriyle diğer yönetim kurullarındaki olumlu anlamdaki gelişmelerin mutluluk verici olduğu fakat parti ilke ve programlarının tüzük ve genelgelere uygun olarak halkın tüm kesimlerine ulaştırılması gerektiği, merkez nahiye ve ocaklarındaki eksiklikler haricinde diğer tüm ocak ve nahiyelerde kayıt, hesap, dosya, demirbaş işlemleri ve parti çalışmalarında yok denecek kadar eksikliğin olduğu belirtilmiştir. Fakat idare heyetlerinin her hafta toplantı yapmadıkları, birbirini teftiş etme ve yetiştirme işleri ile parti programlarının kaza ve alt kademelere yayılmasında eksiklikler görülmüştür. Bahçe ve Saimbeyli

⁹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.161; Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu teftişle ilgili CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan evraklarda da aynı şekilde belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 703-394-1, s.127.

¹⁰ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.154; Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu teftişle ilgili CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan evraklarda da aynı şekilde belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 703-394-1, s.130.

¹¹ Teftiş zamanı için arşiv evrağında 1936 yılı "Büyük Millet Meclisinin bu kış azadında" ibaresi kullanılmış ve bu meclis in kış dönemi tatili olarak değerlendirilmiştir: Diğer raporlarla kıyaslandığında şubat ve mart aylarına karşılık geldiği anlaşılmıştır: CCA., 490.1 / 1391-619-1, s.8.

kazalarında başlayan parti binalarının inşaatlarının tamamlanabilmesi için birkaç yüz liraya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.¹²

Raporda ayrıca Osmaniye kazasında Ziraat Odası Başkanı Emin, Eczacı Mehmet, Hafız Mehmet'in istekleri olduğu halde partiye alınmadıkları; Osmaniye (Cebelibereket) eski vilayet idare heyeti reisi Palalı Mehmet ve genel meclis üyesi Bay Dede'nin ise parti üyesi oldukları halde kaza idare heyeti reisinin şahsi inadından dolayı kaza idare heyetine alınmadıklarının aktarıldığı belirtilmiştir. Müfettiş bununla ilgili yapmış olduğu araştırmada bu kişilerin milli mücadelede düşmanla iş birliği yaptığı iddiasına ulaşmıştır. Ziraat Odası Başkanı Emin ile Hafız Mehmet geçmişleri lekeli olmasından dolayı partiye alınmamları tüzüğe uygundur. Fakat eski vilayet idare heyeti reisi Palalı Mehmet ile genel meclis üyesi Bay Dede'nin partiden uzaklaştırılmasının tüzüğe uygun olmadığı müfettiş tarafından tespit edilmiştir. Kazada parti reisi olan Doktor Ahmet, belediye reisi olmak için kendisi hakkında şikâyetle bulunan ve parti üyesi olan Bay Dede'yi keyfi hareket ederek partiden çıkardığı anlaşılmıştır. Bundan dolayı kazada partililer ile partili olmayanlar arasında yaşanan ikilikler sevgisizliği ortaya çıkarmış ve bu durum ileride parti hareketlerini aksatacaktır. Bundan dolayı menfi hareket eden Kaza Parti Reisi Doktor Ahmet'in tüzüğe uygun hareket edilmek kaydıyla parti reisliğinden uzaklaştırılması gerektiği belirtilmiştir.¹³

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın 1936 yılı raporunun CHP merkez teşkilatı içindeki bürolar arasındaki yazışmalara yansıyan bölümlerinde Feke kazasında Parti Reisi Ali ile Belediye Reisi Nuri arasındaki şahsi kavgalarının parti işlerini de ilgilendirmesinden dolayı anlaşmazlığın sebebi araştırılmış; belediye reisinin kaza idare heyetini tanımadığı, kaza idare heyetinin de belediye reisini idare heyeti üyeliğinden uzaklaştırdığı anlaşılmıştır. Müfettiş iki tarafı da barıştırmaya çalışsa da iki tarafın cahil olmasından dolayı başarılı olamamış ve bu durumu vilayet idare heyetine yazarak bir an önce bu sorunu çözmesini istemiştir.¹⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1936 ile 31.05.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet içindeki idare heyetleri tüzüğe göre

¹² CCA., 490.1 / 1391-619-1, s.8-10; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.149-150.

¹³ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.159; CCA., 490.1 / 1391-619-1, s.11.

¹⁴ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.160; CCA., 490.1 / 1391-619-1, s.12.

düzenli bir şekilde toplanmıştır. Fakat Osmaniye ve Feke kazalarına bağlı kamunlarında (nahiye) toplantıları düzenli yapmadıklarından dolayı bu kazaların düzenli toplanmaları için gerekli takibin yapıldığı belirtilmiştir. İdare heyetlerinde kararlar hususi defterlerine düzgün geçirilip imzalar tamamlanmıştır. Osmaniye ve Dört Yol kazalarına bağlı nahiyelede ise bu işlem düzgün yapılmamıştır. Kaza ve nahiyelede teftiş yapıldığı fakat Ceyhan, Dört Yol ve Osmaniye kazalarına bağlı nahiyelelerin kazalar tarafından teftiş edilmediği, bu konuda kaza reisliklerine tebligat yapıldığı bildirilmiştir. İdare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; parti çalışmaları hakkında kazalardan düzenli olarak rapor alındığı fakat Karaisalı, Feke, Dört Yol ve Osmaniye kazalarının kendi örgütlerinden düzenli rapor alamadığından bu sorunun giderilerek tüzük emirlerinin yerine getirilmesinin tebliğ edildiği belirtilmiştir.¹⁵

İdare heyetlerinde görevli olanların parti üyesi olduğu, idare heyetlerinde okuryazar olmayan bulunmadığı fakat Osmaniye kazası idare heyetinde bir partilinin şartının 146. maddeye uymadığı belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde partinin seçim kaybetmesine neden olacak kişiler ile irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden kişilerin bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁶

Seyhan milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında (belgenin üzerinde 30 Kasım 1937 kaşe tarihi bulunmaktadır) parti teşkilatlarında görevlilerin birbirlerine sevgi ve saygı besledikleri fakat Kadirli kazasında partililerin bazılarının arasında geçimsizlik olduğunun sezilmesi üzerine bu kazadaki partililerle toplu yapılan görüşmede nasihatle bulunduklarını belirtmişlerdir. Konu hakkında Vali ve Parti Vilayet Reisi bilgilendirilmiştir.¹⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1937 ile 31.11.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet içindeki idare heyetleri tüzüğe göre düzenli bir şekilde toplanmıştır. İdare heyetlerinde kararlar hususi defterlerine düzgün geçirilip imzalar tamamlanmıştır. Kaza ve nahiyelede teftiş yapıldığı fakat Ceyhan, Dört Yol ve Kozan kazalarına bağlı nahiyelelerin kazalar tarafından teftiş edilmediği ve bundan dolayı da bu ödevin düzenli olarak yapılması gerektiği kazalara bildirilmiştir.

¹⁵ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.6-9.

¹⁶ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.10-11.

¹⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.159.

İdare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; parti çalışmaları hakkında kazalardan düzenli olarak rapor alındığı fakat Dört Yol ve Osmaniye kazalarının kendi örgütlerinden düzenli rapor alamadığından bu kazalara gerekli tebligatın yapıldığı belirtilmiştir.¹⁸

İdare heyetlerinde görevli olanların parti üyesi olduğu, İdare heyetlerinde okuryazar olmayan bulunmadığı gibi 146. maddeye de aykırı bir durumun olmadığı belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde partinin seçim kaybetmesine neden olacak kişiler ile irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden kişilerin bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1937 ile 31.5.1938 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet içindeki idare heyetleri tüzüğe göre toplanmıştır. Fakat Osmaniye ve Adana'nın bazı ocak ve nahiyelerde (kamunlarında) toplantıların tüzüğe uygun olmamasından dolayı bu kazalara tüzüğe uygun hareket etmeleri bildirilmiştir.²⁰ İdare heyetlerinde kararlar hususi defterlerine düzgün geçirilip imzalar tamamlanmıştır. Saimbeyli ile Osmaniye kazalarında ise bu konuda eksikliklerin olmasından dolayı eksikliklerin giderilmesi hususunda bu kaza reisliklerine bildirilmiştir.²¹ Kaza ve nahiyelerde teftiş yapıldığı ve Feke, Saimbeyli, Ceyhan kazalarına bağlı bir kısım nahiyelerde teftişin yapılmadığı ve teftiş yapılması için bu kazalara tebligat yapıldığı bildirilmiştir.²² İdare heyetlerinde görevli olanların parti üyesi olduğu, İdare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı ve parti çalışmaları hakkında kazalardan düzenli olarak rapor alındığı belirtilmiştir. Saimbeyli, Osmaniye ve Dört Yol kazalarına bağlı nahiyeler ile ocaklar arasında bunun düzenli yapılmamasından dolayı bu işin düzenli yapılabilmesi için mezkûr kazalara yazı yazılmıştır. Ayrıca kazalara bağlı birkaç ocakta okuryazar olmayan idare heyeti üyesi bulunduğundan yapılacak yeni kongrelerde bu hususun göz önünde bulundurularak hareket edilmesi tavsiyesinde bulunulduğu belirtilmiştir.²³ Seyhan vilayetinde partinin seçim kaybetmesine neden olacak kişilerin; irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip

¹⁸ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.18-21.

¹⁹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.22-23.

²⁰ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.149.

²¹ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.149.

²² CCA., 490.1 / 703-393-2, s.147.

²³ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.150-151.

kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden kişilerin bulunmadığı ifade edilmiştir.²⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1938 ile 31.5.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet içindeki idare heyetlerinin tüzüğe göre toplandığı ve iş bölümü yapıldığı; kararların hususi defterlerine düzgün bir şekilde geçirildiği, imzaların tamam olduğu ve kazaların hepsinden düzenli rapor alındığı belirtilmiştir. Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyen bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir²⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1939 ile 30.11.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre toplandığı ve idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği, imzaların tamam olduğu ve kazaların hepsinden düzenli rapor alındığı belirtilmiştir.²⁶ Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyen bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.²⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1939 ile 31.05.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre parti teşkilatına ait kademelerin teftiş edildiği, bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre toplandığı ve idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği, imzaların tamam olduğu fakat bazı kazalarda eksiklik olmasından dolayı tebligat yapıldığı; parti çalışmaları hakkında kazaların hepsinden düzenli rapor alındığı

²⁴ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.152.

²⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.44-47.

²⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.10-13.

²⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.14-17.

belirtilmiştir.²⁸ Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyen bulunmadığı gibi nizamnamenin 162. maddesine aykırı bir durumun olmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.²⁹

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 20.11.1939 tarihli resmi yazıda; Meclis'in yaz tatilinde Ali Münif Yeğane, Damar Arıkoğlu, İsmail Safa Özler, İbrahim Mete ve Tevfik Tarman'ın kendi seçim bölgelerini denetledikleri ve bu denetimlerini; parti teşkilatı ve halkevleri, sağlık durumu, eğitim durumu, iktisadi durum, bayındırlık işleri ve dilekler başlıkları altında raporlaştırdıkları belirtilmiştir.³⁰ Milletvekilleri bu denetimde Kadirli kazasında parti reisi ile idare heyeti azalarından birkaçı arasında anlaşmazlık yaşandığının hissedildiği; burada ve diğer kazalardaki tüm partililere samimi bir birlikteliğin, karşılıklı sevgi ve saygının önemini anlatmışlar ve Kadirli'deki durum hakkında parti vilayet reisinin gerekli adımları attığını belirtmişlerdir. Bazı kazalardaki nüfusa göre partiye kayıtlı üye sayısının az olduğunun göze çarptığı ve parti üyeliği ile birlikte partiye yardım edilmesinin önemi hakkında parti görevlilerine nasihatle bulunarak bunun partiye bağlılığın en somut hali olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca ocak teşkilatlarının daha düzenli ve verimli çalışabilmesi için esaslı tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilerek bölge müfettişlerinin bu konuda daha detaylı incelemelerde bulunarak Genel sekreterliğe bildirebilecekleri ifade edilmiştir.³¹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Seyhan merkezdeki kaza idare heyetinin yüksek tahsil görmüş iş ve meslek insanlarından oluştuğu, görünürde parti nüfuzunu kendi çıkarları için kullanmadıkları fakat 162. maddeye aykırı durumlarını

²⁸ CCA., 490.1 / 703-396-1, s.107-113.

²⁹ CCA., 490.1 / 703-396-1, s.114-117.

³⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.116.

³¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.117.

düzeltilmeleri hususunda direnmelerinde parti nüfuzunu kullanma ihtimalinden kaynaklanabileceği belirtilmiştir. Bir kişinin birden fazla görevi icra etmesiyle şehirde bilinir ve tanınır olması da 162. maddeye aykırı halin ortadan kaldırılmasını engel teşkil edecektir. İdare heyeti üyelerinin kendi aralarında bağlı oldukları izlenimini verse de aslında birbirlerini sevmedikleri ve vilayet idare heyetine karşı iki yüzlü bir tutum sergiledikleri iddia edilmiştir. Seyhan'da kuruluşlarda karar verici olmak isteyen bir zümrenin ortaya çıktığı ve dört beş yıldır tüm seçimlerde başarı elde ettikleri; azınlık durumuna düşen tecrübeli ve bilinir partililer olmasa her şeye hâkim olacakları belirtilmiştir. Memurlarla ve yerel hükümetle bağlantıları vilayet üzerinden gerçekleştiği için zayıf olduğu fakat bazı memurların bu zümre ile fikir ve iş birliği içinde olduğu ifade edilmiştir.³²

Raporda haftada bir devam konusuna dikkat edildiği karar defterine imzaların vaktinde atıldığı ve imza eksikliğinin olmadığı belirtilmiştir. Vilayetin belirlediği ve kazanın mütalaasını aldığı namzetlerin seçildiği ve yine yoklamayı vilayetin yaptığı ifade edilmiştir. Hazırlanan ve gönderilen son altı aylık raporda yazılanların yazışma evraklarından alınarak yazılmıştır. Evrak kayıt defterleri beğenilmediği için tekrar hazırlanması istenmiştir.³³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Osmaniye, Bahçe ve Saimbeyli kazalarındaki parti üyelerinin ve idare heyetlerinin parti prensiplerinin halka anlatılmasında sistematik bir konuşma tarzlarının bulunmadığını belirtmiştir. Müfettişin Bahçe kazasında bulunduğu günlerde Almanların Danimarka ve Norveç'e saldırmasıyla yaşanan gelişmeleri takip etmek için halkın ve memurların tamamının radyo başında olmasından dolayı bu durumdan yararlanarak bölge müfettişi tarafından milli birlik ve beraberlik içinde olma ile tek bir fikir ve tek bir şef etrafında hareket etmenin önemi ve parti prensipleri anlatılmıştır. Memurlarla bu konuda konuşularak halka parti program ve prensiplerini anlatma hususunda davet ve teşvik edilmişlerdir. Saimbeyli Savcısının ve Kaymakamının iyi hukukçular oldukları ve bunlarla bölge müfettişi tarafından özel görüşüldüğü; parti ilke, prensip ve programlarının halka

³² CCA., 490.1 / 272-1087-1, s.69.

³³ CCA., 490.1 / 272-1087-1, s.69.

anlatılması ve aktarılmasında öncü olmaları istenmiştir. Kadirli kazasında ise daha önce müfettişin vermiş olduğu talimatlar doğrultusunda idare heyeti üyelerinin farklı yerlere giderek parti prensiplerini anlatmışlardır.³⁴

Seyhan merkezinde parti prensiplerinin halka anlatmak için merkezde hazırlıklar yapıldıktan sonra sistemli bir şekilde konferansların verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Seçilecek bazı ocaklarda belirli periyotlarda yapılacak konferansla birçok halk kitlesine ulaşılabilecektir. Bu tarz bir planlamada araç, vasıta ve paranın ikinci planda olduğu ifade edilmiştir. Bu duruma örnek olması amacıyla bölge müfettişi tarafından iki mahalle ocağında konuşma yapılmıştır.³⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Ceyhan kazasında idare heyeti üyelerinin eskiden beri partiye bağlı ve sadık olmalarından dolayı haklarında tekelleşme (inhişarcılık) iddiaları olduğu belirtilmiştir. Fakat bu kişilerin art niyetli ve ahlaksız oldukları söylenemez. Bu kişiler şahsi menfaati için parti nüfuzunu kullanmadıkları gibi şerefli ve sadık parti yetkilileri olmakla birlikte az görgülü insanlardır. Parti ile yerel hükümet ve memurlar arasında iş birliği olmadığı belirtilmiştir. Memurlar ile parti idare heyeti arasındaki ayrışmanın sebebi ise kazadaki memurlar arasında kendi nüfuzunu kuran sulh ceza hâkimi olduğu belirtilmiştir. Bu hâkim ile parti idare heyeti arasındaki iletişim güzelken partililer ile halk arasında yaşanan olaylar karşısındaki tutumu neticesinde tüm memurları kendi etrafında toplamış ve parti reisine cephe aldığı yine partililer tarafından iddia edilmiştir.

Raporda parti reisinin Sulh ceza hâkimi hakkında adliyeyi çiftlik gibi kullandığı ithamından sonra bu durum Adliye Vekâletine yansımış ve adli olarak da yargılamanın yapılmakta olduğu belirtilmiştir. Vekalet bu olay üzerine müfettişler göndermiş ve olaya tanık olan 30 kişiden hiçbirisi parti reisinin iddialarını ve söylediklerini beyan etmedikleri için müfteri konumuna düşen parti reisi için Adliye Vekâletinin istemiyle Osmaniye Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldığı belirtilmiştir. Müfettişe göre parti reisi düşüncesiz tavırları ve dili ile hatalı olsa da oluşan durumda bütün hata tamamen kendisine ait olmadığını belirtmiştir. Ayrıca parti müfettişi

³⁴ CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.27-29.

³⁵ CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.29.

Tankut, parti reisiyle adliyeyi ziyaret edip hâkimlerin görevleri başında olmasından dolayı savcıyı ziyaret ettiğini ve ziyaretinde 2 gün Ceyhan’da kalacağını ve tüm adliye çalışanları adına kendisini ziyaret ettiğini beyan etmiştir. Bu halde dahi müfettişi adliyeden ziyarete gelen olmadığı gibi savcı da ziyaret etmemiştir. Parti reisi hakkında yargılama devam ederken yaşanan bu sorunu tamimiyle idare heyeti ve parti reisine yükletmemek için kongreye kadar mevcut durumun korunacağını beyan etmiştir. Bu sulh ceza hâkiminin kazadaki memurları etrafına toplayarak parti idare heyetine tavır almasından dolayı da iyi eğitim görmüş, tecrübeli ve gayretli kaza kaymakamının da parti idare heyetine ve partiye karşı tavırlarının soğuk olduğu belirtilmiştir. Sulh ceza hâkiminin kazada oluşturduğu etkinin bertaraf edilmesi için Ceyhan hâkiminin görev yerini değiştirmenin zaruret olduğu belirtilmiştir.³⁶

Ceyhan kazasında idare heyetinin toplantılarının nizami bir şekilde yapıldığı, alınan kararları zamanında kayıt altına aldıkları ve imzalandığı ve 91. maddedeki görevleri yapmaya çalıştıkları dosya ve evrak işlerini yapacak bir kâtipleri bulunduğu belirtilmiştir.³⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Osmaniye kazası yeni idare heyetinin önceki dönemlerde görev yapan idare heyetlerine göre müspet ve muteber kişilerden oluştuğu belirtilmiştir. Parti reisi kendi çabasıyla büyük bir çırçır fabrikası kurmuş zengin bir iş adamıdır. Aynı zamanda muhtaçlara destek olan bu genç parti reisini sevmeyenler kindar insanlardır. Servet ve kültür sahibi olan Halkevi reisi de muhacir olması hasebiyle sevilmemektedir. Müfettiş raporunda parti idare heyeti hakkındaki iddialara geçmeden önce yazmış olduğu ve bir üst paragrafta doğrudan aktarılan Osmaniye’nin geçmişi hakkında açıklamalarında iki farklı insan yapısı için parti reisini sevmeyenler ile halkevi reisini sevmeyenleri örnek göstermiştir. Çok cesur olan Halkevi reisini, Osmaniye dışından gelip yurt sahibi olmasını çekememekte; kalemi ve dilinden çekinmektedirler. Bundan dolayı kaza idare heyetini sevip saymayanların haklı ve tutarlı hiçbir gerekçesi bulunmadığı müfettiş raporunda belirtilmiştir. Parti idare heyeti şahsi çıkarları için nüfuz kullanmaktan ziyade halkın

³⁶ CCA., 490.1 / 272-1087-1, s.53-55.

³⁷ CCA., 490.1 / 272-1087-1, s.55.

teveccühünü kazanmaya çalışan halkçı insanlar olduğundan 162. maddeye muhalif durumlarının olmadığı belirtilmiştir.³⁸

Raporda Osmaniye idare heyetinin birbirleri ile olan diyalog ve ilişkilerinin de düzgün olduğu belirtilerek yerel hükümet memurlarıyla olan diyaloglarının güzel olduğu ve kaymakamın parti içinde ve yapılacak çalışmaların başında yer aldığı belirtilerek memnuniyet duyulduğu ifade edilmiştir.³⁹ Karar defterlerinde şekil hatalarından dolayı Osmaniye idare heyetine uyarılarda bulunan Müfettiş Hasan Reşit Tankut; içtimada hazır bulunanların isimlerini kararların başına yazma ve 6 aylık çalışma raporlarının hazırlanmasında gereken hassasiyeti göstermeleri tavsiyelerinde bulunmuştur. Osmaniye idare heyeti nizamname ve program maddeleri üzerinde konuşarak ilerleyişini kazanabilmiş ve yaptıkları işlemleri nizamnamenin 91. maddesine uygun bir şekilde gerçekleştirmiştir. Parti denemelerinde ve namzet olarak gösterilen adayın kazanmasında dikkat sahibidirler. Tespit edilen eksikler eski idare heyetine ait olsa da kendi hatalarıymış gibi düzeltmeleri tavsiye olunmuştur. Ayrıca müfettiş raporunda Osmaniye partilileri için şu ifadeler kullanılmıştır: *“İçtimai, ahlaki ve milli ideal bakımından ne dereceye kadar sevilmiş ve sayılmış olduklarını kati olarak ifade etmek doğru olmaz fakat ekseriyetin kendi halinde saf ve sakin fakat politikacıların hızı ile sürüklenebilir derecede görgüsüz olduğunu da kayıt etmek lazımdır. Bu küçük kasaba da parti teşkilatını bir müstazlar ve ayan tesisi halinde görmek isteyen ağa ruhlu insanlar var. Resmi ve hususi kuruluşların başındakiler bu günkü idare heyetine uygun insanlardır. Bu kazada bütün kuruluşları gezmek ve tanımak fırsatını elde edebildim. Çalışmaları için sarıh bir fikir edinemedim. Fakat çok milliyetperver insanlar olduklarını telkin eden halleri var ”.*⁴⁰ Parti müfettişi raporunda Parti Reisi ve Halkevi Reisi hakkında olumlu ifadeler kullanmış, kaza idare heyetinin eskiye göre çok iyi konumda olduğunu ve birçok konuda iyi durumda olduklarını vurgulamış fakat Osmaniye partilileri için böyle bir değerlendirme yapmamıştır.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940

³⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.56.

³⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.56.

⁴⁰ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.57.

tarıhli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Bahçe İdare Heyeti üyelerinin basit ve cahil insanlar oldukları fakat herhangi bir ahlaksızlıklarının olduğuna dair bir emareye rastlanmadığı belirtilmiş ve idare heyeti üyelerinin vilayet merkezinin doğru yola yönlendirmesiyle iyi birer partili olacakları belirtilmiştir. İdare heyetinde parti nüfuzunu istismar eden olmadığı gibi 162. maddeye de aykırı bir durum söz konusu değildir. Belediye Reisi Hasan'ın kazada tek söz sahibi olduğu ve reisliğe ek olarak vilayet meclisi üyesi olduğu belirtilmiştir. Kazada servet sahibi olan belediye reisinin partiyi istismar ettiğine dair iddiaları haklı çıkaracak hususlar olduğu belirtilmiştir. Müfettişin sorduğu sorulara idare heyetinde olmadığı halde tam anlamıyla tek cevap veren kişi yine Belediye Reisi Hasan'dır. Ayrıca Bahçe kazasında parti işlerini şu an ki kadar bile yürütecek başka kimse de yoktur. Hatta müfettiş teftişini Hasan sayesinde tamamlayabilmiştir. Hasan'la ilgili durum fayda mı yoksa zarar mı sağlayacağı hususunda net bir düşünce oluşuncaya kadar kazadaki bu duruma bozmadığını belirten Müfettiş, vilayet reisinden belediye reisliği ile vilayet meclis üyeliği için zaruret kararı alınması ricasında bulunduğunu ifade etmiştir.

Bahçe Kazası İdare Heyeti iç çalışmalarında gayet düzenli bir şekilde çalışmakta olup bu düzenin kaynağı Belediye Reisi Hasan'dır. Yeni idare heyeti ve reisi bu düzeni sağlayabilecek nitelikte olmadığından her defasında Belediye Reisi Hasan'dan yardım istemişlerdir. Zaten Belediye Reisi Hasan'da idare heyetinin yanından ayrılmamaktadır. Haftada bir defa toplandıkları; karar defterinde imzaların tam ve vaktinde atıldığı anlaşılmaktadır. şeklen bazı hatalar hususunda ise müfettiş tarafından uyarılmışlardır.⁴¹

Bahçe Kaza İdare Heyeti üyeleri köyde olduğu için müfettiş görüşme yapamasa da aralarında herhangi bir uyuşmazlık olmadığı ve birbirlerine bağlı oldukları duyumunu almıştır. Yine hasta olan kaymakamla da görüşemeyen Müfettiş Tankut, memurlar ile parti arası diyaloğun çok iyi olduğunu, bu iletişimde ilçenin küçük oluşunun ve memurların vakit geçirecek yer bulamadığı için partiye geldikleri de göz ardı edilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Partiyle irtibatı olan memurların yarısından fazlasının gayretinden yararlanılabileceği belirtilmiştir.⁴²

⁴¹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.58.

⁴² CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.58.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Karaisalı Kaza İdare Heyetinin halk nezdinde sevilen ve sayılan kişiler olduklarını; özellikle reislerinin dindar olmasına rağmen körü körüne bağlanmanın her türlüşünün karşısında olduğu, parti esaslarını kazanın en ücra yerlerine kadar ulaştırmak ve aynı zamanda kaza halkının her manada gelişmesi ve modern toplum olması yolunda yapılması gereken her şeyi yapmak için çalıştığı; parti nüfuzunu şahsi çıkarları ve fena işler için kullanmadıkları belirtilmiştir. İdare heyeti üyelerinin kendi aralarında muhabbet ve saygı ile anlaşılmaktadır. İdare Heyeti mahalli memurlar ile iyi ilişkiler kurmuş ve Parti Reisi Mehmet Keçioğlu'nun emek ve gayretiyle yapılan parti binasında tüm memurları ve halkın gitmekte çekinmeyeceği bir yer haline getirmişlerdir.⁴³

Karaisalı kaza nüfusu 1175 kişiden ibaret olduğundan her parti kuruluşunda ayrı ayrı idare heyetleri oluşturamadıkları için 162. maddeye uyulmamıştır. İdare Heyeti Reisi Mehmet Keçioğlu bu görevine ek olarak hem Belediye Reisliği hem de vilayet meclisinde üyelik yapmaktadır. İdare Heyetinden Mustafa Işıklı ise bu göreve ek olarak belediyede üye ve hava kurumunda reislik yapmaktadır. Bu durum hakkında müfettiş tarafından uyarılarda bulunulsa da Karaisalı'da parti işlerinin başka kişilerle devam etmesi imkânsız olduğu belirtilmiştir. Kaldı ki idare heyeti ve belediye reisliği yapan Mehmet Keçioğlu parti için çok faydalı işler gerçekleştirmiş ve mutlak surette partide bulunması gereken bir kişidir. Bundan dolayı müfettiş tarafından Vilayet Reisliğince zaruret kararı alınması gerektiği belirtilmiştir.⁴⁴

Karaisalı kazasında parti ilkelerinin halka ulaştırılması yönünde yapılan çalışmalar müfettiş tarafından ümit verici olarak nitelendirilmiştir. Bunda kazadaki nahiye reislerinin münevver kişilerden oluşması da etkili olmuştur. Nahiye reislerini kaza merkezine çağırıp kendileriyle yapılacak konuşmalar sonrasında kendi sorumlu oldukları nahiyelerinde halka aktaracaklardır. 1933'den beri karar defterleri olduğu, bu defterin numunesine uygun olmadığı, son zamanlarda her hafta toplanıp kararları düzenli olarak yazıp imzaladıkları anlaşılmıştır. Çalışma raporlarında belirtilen hususlarla ilgili yazılanların dayanaklarını göstermeleri istendiğinde, aylıklı kâtibin

⁴³ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.59.

⁴⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.59.

yazışmak yerine sözlü olarak beyan edilen hususları çalışma raporuna yazdığı belirtilmiştir. Bunun haricinde aylıklı çalışan kâtibinde parti reisi gibi çok düzgün çalıştığının yaptığı diğer işlerden ve edinilen izlenimlerden anlaşıldığı, parti reisi gibi aza kanaat eden, dikkatli ve çalışkan biri olduğu ifade edilmiştir. Aylıklı kâtibin titiz biri oluşu ve yine aynı şekilde parti reisinin uyanık ve işini düzgün takip eden biri olması ocak ve nahiyeleri dinç tuttuğu belirtilmiştir. Evrak kayıt defterleri diğer kazaların çoğundan iyi durumda olduğu yine gelen giden defterleri ile dosyalama işlerinin düzgün olduğu raporda ifade edilmiştir.⁴⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Feke Kazası İdare Heyetinin bir şeyler öğrenme azminde şerefli insanlar oldukları; parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanmadıkları belirtilmiştir. Partide görevi olmayan partililerden bazıları Belediye Reisi Bay Şerif'in ek olarak vilayet meclisi üyeliği de yaptığını söylemiştir. Bay Şerif, kazadaki okuryazar iki kişiden biri olup daha önce Tayyare Cemiyeti reisiyken zimmetine para geçirdiği iddialarından dolayı şu an bulunduğu hükümet binası, bu para ödeninceye kadar kiraya verdiğinden kurum parasını alabilmek için ve mahkemeye düşmeden çözebilmek için bir yol denemiştir. Kaza idare heyeti bu kişinin iki görevi ifa etmesi gerekliliği hususunda çekimser kalmasından dolayı da Müfettiş Hasan Reşit Tankut hem zimmete para geçirme iddiaları hem de iki görevi ifa etmesinde zaruret olup olmadığı hususunda Seyhan Vilayet İdare Heyetine görüş sormuştur.⁴⁶

Feke kaymakamı hasta olduğu için evinde ziyaret eden müfettiş, parti ile kazada görev yapan memurların arasında iş ve fikir birliği olduğunu belirtmiştir. Yapımı devam eden parti binası için askerlik şubesi reisi başta olmak üzere tüm memurlar iş birliği yapmıştır. Evrak kayıt işlemlerine yeni başladıkları ve 1934 yılında beri tutulan bir karar defteri örneğine uygun olmadığı için farklı zamanlarda yazılanların şekli de değişse de alınan kararların takibinin yapılabilirdiği; son iki yılda alınan kararlardan hareketle karar alma işinde düzeltilmeler olduğu belirtilmiştir.⁴⁷

⁴⁵ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.60.

⁴⁶ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.61.

⁴⁷ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.61-62.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) raporunda Saimbeyli İdare Heyetinin sevildiği izleniminin oluştuğu, genç reislerinin halk nezdinde sevilecek özelliğinin olduğu ve birkaç yıllık tecrübeyle ideal bir parti reisi olabileceği belirtilmiştir. Bu kazada iki gün iki gece kalan müfettiş, idare heyetinin parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullandıklarına dair bir bilgi kendisine ulaşmadığını ifade etmiştir. 162. maddeye aykırı olan durumlarının ise düzeltildiği belirtilmiştir. İdare heyeti üyeleri birbirlerini sevip sayıyor gibi göründükleri belirtilmiştir. Görevde olan parti reisi ile belediye reisinin yakın akrabalarından hatırı sayılır bir kişi karşılıklı rekabet yüzünde öldürülmüştür. Katiller hapsedilse de iki tarafın öç alıp kinlerini bitirmediklerinden bu sakinliğin kalıcı olmayacağı ifade edilmiştir.^{48 49}

Raporda Saimbeyli kazasında parti ile memurların arasındaki diyalogun iyi olduğu belirtilerek şu ifadeler kullanılmıştır: *“Genç ve çalışkan bir kaymakam, ahlaklı ve aydın kafalı bir müddei umumi, her gün birkaç voleybol maçı yapan bir müftü ve bunlara uymuş memurlar. Bu harap kasabanın öksüz gönlünü memur kılan şen, şatır ve ümit dolu bir hayat canlandırıyorlar.”* Müfettiş, parti reisinin zeki biri olmasından dolayı partiden halka doğru bir açılım olduğunu ve Saimbeyli kazasındaki memurlar ile parti uyumunun başka hiçbir kazada bu kadar güzel bir şekilde sağlanamadığını ifade etmiştir.⁵⁰

Saimbeyli kazasında evrak kayıt defteri gelen ve giden aynı hanede tutulmak üzere temiz ve muntazam olduğu belirtilmiştir.⁵¹ Örnek matbu defterlerinin olmamasından dolayı tedarik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Karar defterinde ise bazı dönemlerde kararların arttığı bazı dönemlerde azaldığı görülmüş, bunun sebebinin ise üyelerin çalışmalarından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Kararlardaki dönemsel yoğunluk ve seyreklik diğer ilçelerin tamamında göze çarpmıştır. Yine karar defterinde imza eksikliği bulunmadığı ifade edilmiştir. Karar defterlerinin tetkikinde yoklama yapıldığı ve namzet tespit edildiği fakat yoklamaların neticelerini ve

⁴⁸ Bu ibareden sonra 1 ve 2. Bürolara yazıldığı ibaresi düşülmüştür.

⁴⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.62-63.

⁵⁰ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.63.

⁵¹ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.30.

namzetlerin iyi çıkıp çıkmadığını incelemeye imkân bulunamasa da parti reisinin memnun olduğu belirtilmiştir.⁵²

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) raporunda Kozan İdare Heyeti Reisi olan Zeki Akçalı önceden malı, parası ve bilgisi olmayan bir köylü iken daha sonra kazanın sayılı zenginlerinden olmuştur. Kazandıkları para ve itibarla Kozan'da büyük ziraat girişimlerine teşebbüs ederek sermayedarlar ile ortaklık kurmuşlardır. Devamında kurdukları işleri batırdığı için Kozan'ın zenginleri nezdindeki durumu şüpheli olduğu belirtilmiştir. Para batırma ve dolandırıcılık isnatları tespit edilememiştir. Fakat soy ismini taşıyan semtin sakinleri kendisinden memnun oldukları gibi Zeki Akçalı sayesinde pirinç ziraatından narenciye ziraatına geçmişler ve işsizlikten onun sayesinde kurtulduklarını beyan etmişlerdir. Eski zenginliği olmayan Zeki Akçalı, halen zengin kişiler gibi giyinmekte ve onların yapıp ettiklerini yaptığı içinde büyük bir kin ve öfkeye neden olmaktadır. Zeki Akçalı'nın kalemi iyi olmasından ve parti işlerini iyi öğrendiği için Kozan'da yerine geçebilecek potansiyelde bir genç bulunursa parti reisliğinden alınması gerektiği belirtilmiştir.⁵³

Kozan Halkevi Reisi Zahit, Çamurdanoğlu ailesinin temsilcidir. Önceden bu kişi ilmiye sınıfıyla tanınmış; zamanında cübbe ve sarıktan ne istifade etmişse şimdi de yeni fikirli görünerek yine halkı bu durumla istismar etmektedir. Muhafazakârlar ve cemiyetin seçkin bazı kimseleri ile cahil kısım kendisine ilgi alaka beslemektedir. Zahit Çamurdanoğlu, Zeki Akçalı'nın rakibidir ve sabırsız biridir. İkinci devre seçimlerde Riyaset Divanının namzetlerine karşı aday olarak oyları bölmüştür. Başa geçme arzu ve hırsını dizginlemek için Müfettiş Hasan Reşit Tankut tarafından Halkevi Reisi olarak seçtirilmiştir. Müfettişin 11.05.1940 tarihinde ikinci defa Kozan'a gidişinde bu kişiyi daha sakin ve itidalli gördüğünü ifade etmiştir. Bu iki örnekten hareketle Kozan'da partililer ve özellikle partide söz sahibi olanların tamamına yakını parti nüfuzunu istismar etmeye çalıştığı belirtilmiştir. Müfettişe göre Adliye ve Mülkiye ahlaklı ve aynı zamanda gücü elinden bırakmazsa partili

⁵² CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.63-64.

⁵³ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.64-65.

muhterisler sadece hırs ve istek yarışında olacaklardır. Birden fazla görevi bulunanların ise durumu düzeltilmiştir.⁵⁴

Kozan İdare Heyeti birbirini sevmeyen ve birbirine karşı zıtlaşan Akçalı'lar ile Çamurdan'lardan oluşmaktadır. Müfettiş tarafından Halkevi Reisi seçtirilen Zahit Çamurdan ile Akçalı mensupları kongre kazanmak için ocaklarda tertipler yaptıkları belirtilmiştir. Kendisinde her iki aileye tamamıyla el çektirip yeni bir zümre oluşturma yollarını araştıran müfettiş ise buna fırsat ve imkân bulamamıştır. Kozanda kaymakam ile doktorun oluşan durumu idare ettiği ve iki aile arasında yaşanabilecek durumlara karşı kaymakamın kontrolü elinden bırakmayacağı ifade edilmiştir.

Rapora göre Kozan'daki bazı hükümet memurları Parti ve Halkevi ile diyalog içindedir. Fakat parti prensipleri ve ilkelerinin halka ulaştırılmasının hiçbir faaliyette bulunulmadığı belirtilmiştir. Parti binasında yer alan Halkevi çarşıda partiye bırakılan bir binaya müfettiş tarafından taşıtılmış ve otuzdan fazla ilkokul öğretmeni ve halkın katılımıyla bir toplantı yapıldığı belirtilerek; parti binasından ayrılan Çamurdan'ın artık rahat çalışacağı ve parti prensiplerini halka anlatacağı belirtilmiştir.⁵⁵

Kozan İdare Heyetinin beş altı yıldan beri düzenli olarak devam tesis ettikleri; karar defterlerinde tespit edilen ve imzası tamamlanmayan işi tamamlamaya çalışacakları belirtilmiştir. Yine karar defterinde nizamnameye aykırı devamlı ilgili bir kararın olduğu belirtilmiştir. Bu kararda mevsimsel sıcaklığı ve yaylacılığı dikkate alarak devam süresini on beş güne indirmişlerdir. Kararı Müfettiş Hasan Reşit Tankut şiddetle eleştirmiş ve üyelere nöbetleşe izin vermeleri ve kısa zaman aralığında haftada bir defa devam noktasında karar alınması tavsiyesinde bulunarak bu durumun düzeltilmesini istemiştir. Müfettiş bu durumu Vilayet İdare Heyetine bildirerek takip etmelerini istemiştir. İdare heyetinin 6 aylık çalışma raporlarına geliş güzel cevaplar vermesinden dolayı müfettiş tarafından eleştirilmiş ve Vilayet İdare Heyeti bu konuda uyarılmıştır. Evrak kayıt defterlerinin ve dosyalarının usulüne uygun ve düzgün olduğu belirtilmiştir.⁵⁶

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940

⁵⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.65.

⁵⁵ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.66.

⁵⁶ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.66-67.

tarıhli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kadirli idare heyetinin son kongrede değiştiğini; yeni heyetin zor fakat teferruatsız bir ittifakla seçimi kazandığı belirtilmiştir. Yeni idare heyeti ahlaklı ve d r stlerin; dürüst çalışılması gerektiği düşüncesine geçiş yapanların ve geçmişini dürüst yaşayarak unutturmak isteyen kişilerden oluşmuş ve Kadirli'deki iki aileden biri olan M ft  ailesinin seçkin aristokrat kısmından olmadıklarından bu iki ailenin tahakkümünden bıkan halk üzerinde olumlu bir tesir uyandırmışlardır. Halk nezdinde alışkan ve aazimli olacakları inancı oluştursalarda ortak özellikleri hepsinin cahil olmasıdır. Müfettiş, oluşan son durumdan ve idare heyetinden memnun olduğunu belirtmiştir.⁵⁷

Raporda Kadirli kazasında pirinç tarımı yapıldığından parti nüfuzunun da pirinç tarımı üzerinden oluştuğunu; iki yıldır pirinç tarımı yapılamadığından idare heyeti üyelerinin parti nüfuzunu şahsi çıkarlar için henüz kullanamadığı belirtilmiştir. Fakat 162. maddeye aykırı davrandıkları belirtilmiştir. İdare heyeti üyelerinin kendi aralarında sıkı bir ilişkilerinin olduğu ve hasımlarından dolayı da bu iletişim ve ittifakın bir müddet daha sürebileceği belirtilmiştir.

Başka bir yere nakledilen Kadirli Kaymakamının işi oluruna bırakarak günü kurtarma fikriyle emeklilik bekleyen bir şahıs olduğu ve Kadirli'de partinin bu kaymakam yüzünden zarar gördüğü müfettiş raporunda belirtilmiştir. Diğer tüm memurlar parti ile fikir birliği içinde olup artık işbirliği faslının başladığını hatta müfettişin bu denetlemesinde öğretmenleri, maliyeci ve genel muhasebeden birer memuru ve tekel memuru ile hükümet doktorunu parti idare heyeti ile bir etkinlik hazırlığı yaparken gördüğünü ifade etmiştir.⁵⁸

Raporda Kadirli İdare Heyetinin önceden bu kazada rastgele toplandıklarını, aldıkları en düzgün kararın birbirlerini k t lemek amacıyla aldıkları kararlar olduğu ifade edilmiştir.. Bu denetimde artık sertliğin azaldığı belirtilmiştir. Son altı aya ait faaliyet raporlarının gönderilmediği fakat diğerlerinin gerçeğe yakın olarak hazırlandığı belirtilmiştir. Evrak kayut defterlerinin düzgün, dosya ve dosya işlemlerinin iyi olduğu belirtilmiş ve evrak kayıt defterlerindeki eksikliklerle ilgili olarak müfettiş tarafından gerekli açıklamalar yapılmıştır.⁵⁹

⁵⁷ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.68.

⁵⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.68.

⁵⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.68.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda, Saimbeyli kazasının 1940 yılında Belediye Reisinin Saimbeyli Parti Reisinin yakın akrabası olduğunu ve belediye gelirlerinin reis maaşını karşılamayacak kadar az oluşundan dolayı belediye reisliğinden istifa etmesi neticesinde Valilik makamının Kaymakamı vekâleten reis atadığını ifade edilmiştir. Belediye reisliğinin maaşına rağmen iki avantajı bulunmakta olup kazada yönetim gücünü elde bulundurma, özellikle ailenin nüfuzunu devam ettirme ve askere çağrılmaktan muaf olmaktır. Vilayet İdare Heyeti Saimbeyli İdare Heyetine 20.09.1940 tarihli resmi yazıyla kimin belediye reisi adayı gösterilmek istendiği sorulduğunda Kaza İdare Heyeti Müftü oğullarının temsilcisi olan ve aynı zamanda askerlik görevini yapmamış olan Şinasi Yıldırım'ın namzet olduğu bildirilmiştir. Vilayet İdare Heyeti bir kişinin hem parti reisi (kaza idare heyeti reisi) hem de belediye reisi görevlerini aynı anda yürütemeyeceğini bundan dolayı da Şinasi Yıldırım'ın yerine Ahmet Yarpuzoğlu'nun namzet gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kaymakam da mütalaasında Ahmet Yarpuzoğlu'nun namzet gösterilmesi gerektiğini belirtmesi akabinde Vilayet İdare Heyeti Ahmet Yarpuzoğlu'nu namzet göstererek Saimbeyli Kaza İdare Heyetinden ve Saimbeyli Kaymakamlığından namzedin kazandırılmasını istemiştir. Saimbeyli Kaza İdare Heyeti ise bu karara, Müftüoğullarından Şinasi Yıldırım'ın iki vazifeyi yapmaya engel bir durumunun olmadığını, Ahmet Yarpuzoğlu'nun vilayet genel meclisinde ve parti de aza olduğunu, reis seçilirse üçüncü görevi olacağını belirterek cevap vermiştir. Vilayet İdare Heyeti, Saimbeyli İdare Heyetine uyumlu bir şekilde hareket etmelerini ve seçimden sonra Ahmet Yarpuzoğlu'nun durumunun 162. maddeye göre düzenlenebileceğini belirtmiştir. Kaymakam liderliğinde yapılan belediye reisliği seçimlerini, Vilayet İdare Heyetinin seçilmesini istemediği Şinasi Yıldırım oyların tamamını alarak kazanmıştır. Bu seçimi Valilik tarafından, Belediye Seçim Kanunun 55. Maddesine aykırı hususlardan dolayı onaylanmamış ve akabinde seçimler tekrar yenilenmiş ve seçimi 2'ye karşı 7 oyla yine Şinasi Yıldırım kazanmıştır. Parti Müfettişi Hasan Reşit Tankut, Saimbeyli kazasına teftişe Şinasi Yıldırım'ın belediye reisi seçildiği seçimlerin onaylanma zamanında geldiğini ve bu durumu öğrenince Vilayet İdare Heyetine daha etkin olması gerektiğini ifade ederek Saimbeyli Kaza İdare Heyetinin itaatsiz halinin derhal cezalandırılmasını yazdığını belirtmiştir. Vilayet İdare Heyeti reisinin

vefatından dolayı seçim kazanma hırsıyla hareket edenlerin bu durumdan istifade etmeye çalıştığını ve valinin de bunlarla birlikte hareket ettiği duyumları neticesinde Valinin Saimbeyli'ye gelerek belediye reisliği seçimini onayladığını, itaatsizlik yapanlara ise sadece uyarma cezası verilerek geçirildiği belirtilmiştir. Valinin Vilayet İdare Heyeti seçimlerinde bir tarafla yakın ilişkisinin olması ve Saimbeyli kazasında yapılan belediye reisliği seçimi neticesinde yeni reisin vilayet parti reisi seçiminde valinin tarafında hareket edecek olması neticesinde iktidar olma hırsıyla yapılan bu düzen ve tertiplerin Saimbeyli gibi merkezden uzak yerlerde kanlı münakaşalara neden olabileceği belirtilmiştir.⁶⁰

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Saimbeyli Kaza İdare Heyetinin parti prensiplerini yaymak için girişimde bulunmadıklarını sadece Genel Merkezin gönderdiği genel esasları üzerine kazada halka konuşma yaptıkları, reisin ise bazı köylere giderek halkı aydınlatmaya çalıştığını belirtmiştir. Daha önce memurlar parti prensiplerini halka aktarma ve halkı aydınlatma noktasında harcırahsız olarak yaptığını fakat idare heyetinin menfaat ve ihtirasa kapılıp bu minvalde hareket etmesinden dolayı memurların partiden uzaklaştığını belirtmiştir.⁶¹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Saimbeyli Kaza İdare Heyetinin, kararların yazıldığı defterin defter numunesine uygun olmadığını, vilayetten bu defter istenmiş olsa da gelmediğini belirtmiştir. Ayrıca halen kullanılan defterde ise imzalar eksiktir. Belediye reisi seçimi yüzünden üyeler arası bozulduğundan dolayı da 08.09.1940 yılından itibaren toplanılmamıştır. Yine partinin düzenlediği müsamere ve koşu da Kaymakam'ın belediye reisliği seçimlerinde gönlü kırıldığı için yapılamamıştır.⁶²

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 16.06.1941 tarihli CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu yazıda Seyhan vilayetinde parti müfettişi olarak 1940 yılında yapmış olduğu ikinci teftiş sonucunda hazırladığı raporda Saimbeyli kazasından sonra Feka kazasını denetlemiştir. Raporda Feka kazasında da Saimbeyli kazasında olduğu gibi hem belediye reisliği hem de vilayet genel meclisi azalığı yapan

⁶⁰ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.93-94.

⁶¹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.94; CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.25.

⁶² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.95.

Şerif Barış'ın bu iki vazifeden birini bırakması yönünde daha önceki teftişinde uyarılarda bulunan Hasan Reşit Tankut, bu denetimde aynı kişinin Kastamonu Belediye Muhasipliğine atanarak memuriyete girerek her iki vazifeden ayrıldığını belirtmiştir. Fakat Kaymakamlığın etkisiyle Kastamonu'ya atanan Şerif Barış'ın kardeşi Tahir, Feke Belediye Reisliğine seçtirilmiştir. Raporda bir önceki belediye reisinin kardeşini seçtirmeyeyle eski belediye reisinin yapmış olduğu suistimalleri gizlemek amacı olabileceği gibi Vilayet İdare Heyetinin yapılacak kongrede Feke'yi elde tutabilmek için böyle bir tutum içinde olabileceği belirtilmiştir. Çünkü Kastamonu'ya atandıktan sonra Şerif'in genel meclisteki yerinden ayrılması ve bu görevler için namzet olabilecek Feke Parti Reisi Nuri'nin çağırılması gerekirdi. Hatta bu durumla ilgili Feke Reisi Nuri'nin resmi yazısına cevap verilmemiştir. Bölge Müfettişi raporunda Feke Parti Reisi Nuri'nin Vilayet İdare Heyeti ve Vali Faik Üstün tarafından sevilmediği için Genel Meclise girmesini engellemek amacıyla Şerif'in, Kastamonu'ya atansa da Vilayet Genel Meclisinin kongrede karar alana kadar azalık sıfatını muhafaza edebileceği hususunda karar alındığı belirtilmiştir. Raporda tüm bu olanlar birlikte ele alındıktan sonra memuriyete atanan eski Feke Belediye Reisinin kardeşinin reis olarak atanmasında Vali Faik Üstün 'ün Kaymakam vasıtasıyla etkisinin olduğu ifade edilmiştir. Önceki denetiminde Feke İdare Heyetinin kendi aralarındaki dayanışmasının iyi olduğunu belirttiği halde Vilayet İdare Heyetinin entrikaları ve Vali'nin bazı düşüncelerinden dolayı bu denetimde Feke Kaza İdare Heyetinin kendi aralarındaki dayanışmasının bozulduğunu ve ikiye bölündüklerine şahit olduğunu ifade etmiştir.⁶³

Raporda Feke'de memurların kendi aralarında poker oynadıkları ve bu oyunu oynamayanlara karşı iyi nazarla bakmadıkları için poker oynamayan parti reisi ve arkadaşları da memurlar tarafından iyi bir nazarla bakılmadığı; bu durum parti reisine muhalif olanların aleyhteki tahriklerine meydan vermektedir. Raporda Feke'de görevli olan hâkimle ilgili şu hususa yer verilmiştir: *“Bazen evli bazen bekâr olarak yedi sekiz seneden beri Feke'de memuriyet vermekte olan Hâkim Naci Bıyıklının memurları oyun ve eğlence mevzuunda birleştirdiğini ve parti üzerinde de bu suretle müessir olduğunu öğrendim. Bir aralık inşası tamamlanmış olan parti binasının bir odasını kulüp olarak*

⁶³ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.95-96.

kullanma teklifini yapmışlar. Bana da ihsas etmek istediler şiddetle mümanaat etmesini reise tembih ettim.”⁶⁴

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Feke Kaza İdare Heyetinin, karar defterini beğenmediğini; vilayetten örneğine uygun bir defter istemeleri talimatı verdiğini fakat vilayetin bu talebe cevap vermemesi neticesinde eski defter üzerinden ilerlediklerini ve bazı eksik imzaları tamamladıklarını belirtmiştir.⁶⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda belirttiği üzere 26.11.1940 tarihinde Kadirli kazasında bulunmuş olup burada İdare Heyetinin kendini halka sevdirdiğini, nüfuz kullanma eğiliminde olmadıklarını ve İdare Heyetinin samimi ve dayanışma içerisinde olduğundan bahsetmiştir. Kaza Kaymakamı ile aralarının iyi olduğunu belirtse de Kaymakam ile Adliye’nin Belediye ile de Parti İdare Heyetinin geçinemediğini ve Kazada bu birimler arasında bir mücadele yaşandığını aktarmıştır. Bu mücadele vekaletlere de yansımış olmasından dolayı çözüme kavuşturulması gerektiği ifade edilerek birbirleri ile uyum içinde çalıştıklarında idare heyetinin etki sahası önünde tüm engeller kalkmış olacaktır. Raporda Vilayet İdare Heyetinin, Kadirli Belediye Reisliği seçimini kesin olarak neticelendiremediği belirtilmiştir. Belediye meclisi üyelerinin tamamının yedekler içinden geldiği ve bunların cahil oldukları için istifa ettirilip seçimi yenilemek zaruri bir hal almıştır. Kadirli Kaza İdare Heyetinin ise parti prensiplerini yayma konusunda ilerleme kaydettiği, azalardan Ahmet Tekerek’in Nurfet Nahiyesi köylerinde dolaşarak konuşmalar yaptığı, merkezden gönderilen genelge esasları çerçevesinde kazanın memur, öğretmen ve diğer konuşabilen kişilerden mükemmel derecede yararlandığı belirtilmiştir. Ayrıca idare heyetinin hafta bir defa toplanarak kararları vaktinde imzalamışlardır.⁶⁶

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut’un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda belirttiği üzere 28.11.1940 tarihinde Kozan kazasında bulunmuş olup burada İdare heyetinin evrak kayıt defterlerinin ve işlemlerin düzgün

⁶⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.96.

⁶⁵ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.96.

⁶⁶ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.97; Ahmet Tekerek’in yapmış olduğu bu konuşma CHP Merkez teşkilatında yer alan bürolar arası yazışmalarda da belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.25.

bir şekilde yaptığını belirtmiştir. Bir önceki denetime göre idare heyeti çalışmasa da artık birbiriyle uğraşmayı bırakmış bir görüntü sergilediği, somut olarak istismarcılıkları olmasa da meyilli olarak göründüklerini belirtmiştir. İdare heyetinin birbirine karşı sevgi beslemese de birbirlerine karşı düşmanlıkları da olmadığından ve aralarındaki husumetin ölüm veya bir menfaate dayanmadığı için ileride bu durumun düzeleceği ifade edilmiştir. Yalnız Kozan'ın güzide insanlarını birbirine düşüren sebep vilayet politikacılarının ihtiraslarıdır. Hükümetle partinin Kozan'da güzel bir uyum ve ahenk içinde çalıştığını fakat Vali Faik Üstün'ün Kaza İdare Heyetini etki altına almak için Kaymakam üzerinde tesirinin bulunduğu için gönül rahatlığıyla bunu söyleyemediğini ifade etmiştir.⁶⁷

Kozan'da parti prensiplerini halka ulaştırma konusunda programlı bir çalışma olmamıştır. Merkezden gönderilen bazı genelgeler için kaymakam ve memurların programlı bir görev taksimiyle konuşmalar yapılmıştır. Kaza merkezinde toplantılar vesilesiyle konuşmalar yapıldığı fakat köy ve nahiyelere henüz gidilemediği ifade edilmiştir.⁶⁸

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda belirttiği üzere 1940⁶⁹ yılında Bahçe Kazasında İdare Heyetinden biri üyenin devam etmediği ve bir üyenin de memuriyete geçtiği için üyelikten ayrıldığı yerlerine yedeklerden iki üye alındığı belirtilmiştir. Bahçe kazasında Belediye Reisi Hasan Çanka'nın çeşitli oyun ve tertiplerle Kaza İdare Heyetini etkilediği ve tesiri altına aldığı ve istismar ettiği; Hasan Çanka'nın idare heyetinde olmadığı halde hem belediye reisi olduğu hem de vilayet meclisinde üye olduğu belirtilmiştir. Müfettiş Hasan Reşit Tankut, Belediye Reisi Hasan Çanka'nın başka reislikleri olduğu halde onları bıraktırdığını fakat belediye reisliği ile vilayet meclisi üyeliğini bıraktıramadığını, vilayet idare heyeti üyelerinden bazılarının özellikle Valinin Çanka'yı teşvik ettiği; bu görevleri zorla elinde tutan bu kişinin bu görevlerden el çektilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bahçe Kaymakamının zeki ve

⁶⁷ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.98-99.

⁶⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.99.

⁶⁹ Bahçe kazasının ne zaman denetlendiği arşiv evrağındaki raporda yazılmamakla birlikte bir önceki denetim 28.11.1940 tarihinde Kozan'da yapıldığı ve yine 12.12.1940 tarihinde Osmaniye ilçesinde yapıldığı için bu iki tarih arasında 28 Kasım ile 12 Aralık 1940 tarihleri arasında yapıldığı kanaati oluşmuştur. Yine gün ve ay belirtilmeden 1940 yılı ibaresi kullanılmıştır.

tecrübeli olmasına rağmen Belediye Reisi Hasan Çanka, Kaymakamı tesiri altına almıştır. Kaymakam meslekteki son yıllarının siyasi bir olaydan etkileneceği endişesi taşımaktadır. Bundan dolayı raporda bu kazadan başka bir kazaya görevlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Daha önce Musul ve Bağdat'ta nahiye müdürlüğü yaptığından dolayı Kürtler hakkında detaylı bilgiye sahip bu kaymakamın sahil kazalarından birine görevlendirilmesi hem kaymakam için iyi olacağı hem de kazadaki orantısız parti nüfuzunun kontrol altına alınması için gerekli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bahçe kazasında vasıta ve eleman eksikliğinden kaynaklı olarak parti prensiplerinin yayılması çalışmalarında mağduriyet yaşanmaktadır. Kazada sadece 9 öğretmen bulunmaktadır. Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Hakkı Batur tarafından bu konuda halka bir konferans verilmiştir.^{70 71}

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda belirttiği üzere 12.12.1940 tarihinde Osmaniye kazasında bulunmuş olup burada Kaza İdare Heyeti ile ilgili ocak kongreleri hakkında aleyhlerinde dedikoduların çıktığını belirtmiştir. Müfettiş, dedikodulara rağmen idare heyetinin Osmaniye'nin en temiz insanları olduğunu ifade etmiştir. İdare Heyeti Reisi Abdürrezzak zengin olmasına rağmen inatçı ve iddiacı bir kişidir. Yine Halkevi Reisi Şeref Hazinedar'da milletvekili olmak için uğraşan ve bunun için her şeyi yapabilecek bir kişi görünümündedir. Müfettiş, bu iki kişinin kusurlarının bazen kişilikleri üzerinde ters etkiler oluşturduğunu belirtmiştir. Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'a göre idare heyeti üyeleri dayanışma içindedirler. Eğer görüşlerine uymayan biri olursa ikinci kongrede tasfiye edilecektir. Örneğin Ahmet Palalı bu yüzden idare heyetinden uzaklaştırılmıştır. Heyet üyeleri hakkında kötü bir yorum yapabilmek için başka

⁷⁰ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.100; Kazadaki öğretmen sayısının dokuz olduğu ve Binbaşı Hakkı Batur'un verdiği konferans CHP Merkez teşkilatında yer alan bürolar arası yazışmalarda yer almıştır: CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.26.

⁷¹ Müfettiş Hasan Reşit Tankut'un raporunda belirttiği Bahçe Kazası Kaymakamı ile ilgili Dâhiliye Vekili Faik Öztrak tarafından 27.08.1941 kaşe tarihli CHP Genel sekreterliğine hitaben yazılan resmi yazıda şu ifadeler yer verilmiştir: "...Hasan Reşit Tankut'un Seyhan Vilayetine ait ikinci teftiş raporunda vekâletimizi alakadar eden kısmında sözü geçen Kadirli Kaymakamının daha evvel Fekeye kaldırılan Kadri Özkazanç olması istidlal edilmektedir. Yeni Kaymakam M.Zühtü Öner Mülkiye Mektebi mezunu olup 30.07.1941 tarihinde Kadirli'de yeni vazifesine başlamış matlup evsafı haiz geçen bir zattır. Mahaza raporda kaymakamı avucunun içine aldığı bildirilen Hasan Çanka hakkında Seyhan Valisinin nazarı dikkati celbedilmiştir.", CCA., 490.1 / 704-397-1, s.30-31.

örnekler gerekmektedir. Ayrıca hükümetle iyi geçinmektedir. Parti prensiplerini yayma konusunda ise başarısız bir durumdadırlar.⁷²

Maraş Milletvekili Hasan Reşit Tankut'un 16.06.1941 tarihli CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu yazıda Seyhan vilayetinde parti müfettişi olarak 1940 yılında yapmış olduğu ikinci teftiş sonucunda hazırladığı raporda Saimbeyli, Feke, Kadirli, Kozan, Bahçe ve Osmaniye kazalarında idare heyetleri, halkevleri ve sosyal yaşamla ilgili hususları detaylı olarak ele almıştır. Raporda ilk olarak 23.11.1940 tarihinde Saimbeyli kazasında yapılan denetimde idare heyetinin daha önceki denetimde sevilip sevilmediği hususunda net bir kanaata varamasa da idare heyeti reisinin belediye reisi olmak için göstermiş olduğu inatçı tavrından artık idare heyetinin sevilmediği kanaatinin oluştuğu belirtilmiştir. Rapora göre Saimbeyli kazasında idare heyeti azaları arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamakta ve dayanışma içindedirler. Bazılarına göre bu uyumun kaynağı aile ve menfaat dayanışmasıdır. Yönetimde bulunan Müftü ailesine muhalif olarak düşman bir grubun olmasından dolayı da azalar arasında dayanışmanın olması zorundadır. Raporda, memurlar ile hükümetin arasındaki diyalogun bozulduğunu ve memurlar hakkında şikâyetlerin başladığını; belediye seçimlerinden dolayı şikâyetlerin parti idare heyeti tarafından tahrik edilmiş olabileceği belirtilmiştir.⁷³

Osmaniye kaza idare heyetinin karar defterlerinde karar yazma ve imzalama işlerinin düzene girdiği ve genel manada muamelelerin düzgün olduğu müfettiş raporunda belirtilmiştir. Ayrıca devlet ve özel kuruluşların parti ile münasebetleri iyi olduğu gibi buraların yöneticilerinin de parti ile ilişkileri iyidir.⁷⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1940 ile 01.12.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre toplandığı fakat nizamname esaslarına göre toplanmayan bir kısım ocaklar için bu hususa dikkat edilmesi amacıyla kazalara yazı yazıldığı; idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat bu görevin eksik olduğu öğrenilen bazı

⁷² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.102.

⁷³ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.91-92: Bu çalışma raporuyla birlikte çalışma raporlarının şeklen değişmiştir fakat içerikteki sorularda genel manada bir değişiklik yoktur.

⁷⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.103.

ocak ve nahiyelele ilgili bu hususa dikkat edilerek eksikliklerin giderilmesi için kaza reisliklerine yazı yazıldığı ve düzenli olarak parti çalışmaları hakkında kazalardan raporların alındığı belirtilmiştir.⁷⁵ Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyen bulunmadığı fakat nizamnamenin 162. maddesine uymayan bir iki partili için kati zaruret olup olmadığı dair yazışmanın devam ettiği ve bu durumun parti buyruklarına göre neticelendirileceği; partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.⁷⁶ Parti teşkilatlarının teftişinde bazı nahiye ve ocakların teftiş edilmediğinin öğrenilmesi neticesinde bunlarında teftiş edilmesiyle ilgili kaza reisliklerine yazı yazıldığı belirtilmiştir.⁷⁷

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 12.03.1941 tarihli resmi yazıda; 1940 yılı ekim ayı ile birlikte Meclis'in kış tatilinde Ali Münif Yeğane, Damar Arıkoğlu, Naci Eldeniz, Şemsa İçel, İbrahim Mete ve Tevfik Tarman kendi seçim bölgelerini denetledikleri ve bu denetimlerini; parti teşkilatı ve halkevleri, sağlık durumu, iktisadi durum, bayındırlık ve su işleri, eğitim durumu ile beden terbiyesi ve gençlik hareketleri başlıkları altında raporlaştırdıklarını belirterek yeni seçilen Vilayet İdare Heyeti Reisi ile Halkevi Reisinin çalışma ve başarıya ulaşma noktasında çok hevesli oldukları ve bundan mutluluk duyduklarını ifade etmişlerdir.⁷⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1941 ile 01.06.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre toplandığı ve idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu, kazaların hepsinden düzenli rapor alındığı belirtilmiştir.⁷⁹ Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyen bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte

⁷⁵ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.156-159.

⁷⁶ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.160-163.

⁷⁷ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.153.

⁷⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.33-34.

⁷⁹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.63-66.

kişilerin olmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.⁸⁰

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1941 ile 01.06.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Saimbeyli Kaymakamı ile Kaza İdare Heyeti arasındaki durumun 25.07.1941 tarih ve 1/606 sayılı mektupla izah edildiği ve bunun haricinde yerel yönetimlerle merkezde ve kazada ahengin iyi olduğu belirtilmiştir.⁸¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1941 ile 01.12.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre toplandığı fakat bazı nahiye ve ocaklarda düzenli olarak idare heyetleri toplanmadığı için nizamnamenin 89. maddesine göre haftada en az 1 kere toplanmaları için tebligat yapıldığı ve idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat Osmaniye ve Ceyhan kaza merkezlerinde düzgün olsa da bazı kademelerde düzgün yapılmadığı alınan raporlardan anlaşıldığı ve bu kazalardan eksikliklerin düzeltilmesi için tebligat yapıldığı, kazaların hepsinden düzenli rapor alındığı belirtilmiştir. Parti kademelerinin 6 ay içinde teftiş edildiği, bazı nahiye ve ocakların teftiş edilmediği kazalardan alınan raporlardan anlaşıldığı ve bu kazalara teftiş işlemlerinin tamamlanması için tebligat yapıldığı belirtilmiştir.⁸²

Aynı çalışma raporunda parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyen bulunmadığı fakat Karaisalı kazasının bazı ocaklarındaki idare heyetlerine seçilenler arasında okuma yazma bilmeyenlerin olduğu, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.⁸³

⁸⁰ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.66-70.

⁸¹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.75.

⁸² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.100-106.

⁸³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.107-110.

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran 1941 yılına ait (07.01.1942 tarihli) teftiş raporunda Seyhan Vilayet İdare Heyetinin halk nezdinde sevilmiş kişilerden oluştuğu ve halkın takdirini kazanmış Mustafa Rıfat Gülek'in reisliğinde iyi idare edildiğini; idare heyeti, kâtibi ve muhasibiyle iyi bir düzen kurduklarını belirtmiştir. Seyhan merkez nahiyesinin şehir içinde 21 ocağının bulunduğunu ve bu ocakların dükkân arasında olduğundan bunların daha nezih yerlerde çalışmalarını yürütmesi için vilayet idare heyetince yapımı planlanmış ve iki tanesinin inşaatına başlanacaktır. Vilayet idare heyetinden belediye reisi Kasım Ener'in de zeki, çalışkan ve görevini seven bir kişi olmakla bazı kusurlarının bulunduğunu, rakiplerini yenerek bu görevi elde etmenin verdiği gururuyla hareket ettiği ve müfettiş tarafından bun hareket tarzıyla ilgili kibar bir üslupla uyarılmıştır.⁸⁴

Seyhan Merkez Kaza Kongresi öncesinde parti içinde ikiliklerin giderilmesi için reis Mustafa Rıfat Gülek tarafından heyette bulunan Mehmet Kibaroglu'nun genel ahlaka aykırı hallerinden dolayı görevinin değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu konu hakkında yapılan görüşmeler yine Kasım Ener, Mahmut Kibaroglu'na destek çıkmaya çalışmışsa da tüm heyetin Kibaroglu'nu istemediğini farkına vararak düşüncesinden vazgeçmiş ve Mahmut Kibaroglu'nun yerine Ziya Akverdi'nin geçmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Müfettiş Onaran, Kasım Ener'in idare edilemeyecek biri olmadığını ve iyi özelliklerinin Seyhan için olumlu katkı yapacağını; Seyhan Valisi Faik'inde dürüst, namuslu bir vali olduğunu ve maiyet memurluğundan kaymakamlığa kadar meslekteki olgunluğuna müfettiş şahit olduğunu belirtmiştir. Valinin olumsuz yönü ise gururlu bir şahsiyetinin ve bazı nahoş hallerinin olmasıdır. Bu durum hakkında vilayet idare heyeti reisi tarafından kendisinin nazik bir şekilde uyarılmasıyla bu hallerinden vazgeçmiştir. Kendisinin tecrübesi ve dürüstlüğüyle birlikte Seyhan'ın en zaruri ihtiyaçlarının teminindeki başarı sağlamıştır. Ayrıca Seyhanlılarda kendisinden memnundur. Vali ve parti çalışanları arasında bir uyumsuzluk olmadığını belirten Müfettiş Onaran; idare heyet reisi, belediye reisi ve valinin entelektüel kişiler olduğunu belirtmiştir.⁸⁵

⁸⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.116-117; Halit Onaran Seyhan'a 1941 yılı kasım ayında gittiğini ve yapılan son kongreye kadar 14 gün bulunduğunu beyan etmiştir.

⁸⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.118-119.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu ise 14.01.1942 tarihli raporunda Ceyhan Parti Başkanı Hamit Özsırkıntı'nın görevi bırakmasından sonra parti başkanı olan Rıfat'ın iyi biri olmadığını ve Ziraat Bankası memuru iken birçok suistimallerinin olduğu ve Ceyhan'lı Sait ile Rıfat'ın sahtekârlık yüzünden mahkemelik olduklarını belirterek bu Rıfat'ın parti başkanı olarak görevine devam etmesinin doğru olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Ceyhan Eski Belediye Reisi Selahattin tarafından Kayserili Hanifi'nin fabrikası ahşap olduğu için kapatılmıştır. Hanifi'de Belediye Reisi Selahattin'i bir şekilde Belediye Reisliğinden uzaklaştırmış ve yerine kendi oğlu Arif'i belediye reisi yapmıştır. Ceyhan Belediye Reisi Arif, babasının ahşap olan un fabrikasına açtırmış ve Ticaret Vekaletince tüketilmesi yasaklanan unların bir kısmını halka yedirmeyi başarmış ve bir kısmını da kamyonu yükleyip Ceyhan'dan çıkarmıştır. Vali, Kaymakama gerekli kolaylığı sağlaması emrini verse de Kaymakam bu emre uymayıp Ceyhan'ın dışında kamyonu yakalatıp Arif'i de nezarete attırmıştır. Sinan Tekelioğlu, Valinin desteğini alan Ceyhan Belediye Reisi Arif'inde halka faydalı olmanın ötesinde zararının olduğunu ve bundan dolayı da Ceyhan Belediye Reisliği görevine layık olacak bir kişinin getirilmesini istemiştir.⁸⁶

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran, 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasının 30.11.1941 tarihinde kongrelerinin kendisi tarafından teftiş edildiğini; idare heyetinin kazada bulunanların en iyisi olduğunu ve halk nezdinde sevilip sayıldığını belirtmiştir. Önceki idare heyetinde yer alan Çalıkoğlu Hacı Ahmet'in başında bulunduğu bir zümre Osmaniye'de zorba ve derebeyi bir düzen kurmayı amaçladıkları iddia edilmiştir. Bu zümre görevde bulunan idare heyetini de etkisiz hale getirip tekrar başa geçmeyi amaç edinmiştir. En etkin oldukları yer Toprakkale nahiyesidir. Yine Kaypak köyünde Osman Kaya ve Nuri Kaya kardeşler⁸⁷ ile idare heyeti üyelerinin iyi ilişkilerinin olmadığı belirtilmiştir. 1941-1942 kaza kongresi için vilayet idare heyetince görevlendirilen Adana Belediye Reisi Kasım Ener ile Müfettiş Halit Onaran; ilçede partililer arasında ileride bir karışıklık çıkmaması için bazı tedbirler almıştır. Çalıkoğlu Hacı Ahmet'e Çocuk Esirgeme Kurumu Reisliği verilerek kendisi ile görüşülmüş ve idare heyeti ile

⁸⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.122-123.

⁸⁷Osman Kaya; Osmaniye idare heyetinde görevliken Nuri Kaya da Vilayet Genel Meclisinde görevlidir. CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.20; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.9.

görüştürülerek iyi ilişkiler tesis edilmesi sağlanmıştır. Osman Kaya (kaypaklı) ise görevine devam ettirilmiştir. Alınan bu tedbirler neticesinde idare heyetinde ahengin sağlandığı ve yine bu teftiş döneminde de bu ahengin devam ettiği ifade edilmiştir.⁸⁸ Fakat idare heyetinden bazılarının Osman Kaya'ya(kaypaklı) iyi duygular beslemedikleri iddia edilebileceği; bu konuda alınan tedbirlerin ise tesirinin zamanla etkisini göstereceği belirtilmiştir.⁸⁹

Raporda idare heyetinin parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanmadıkları, bu durumun heyette görevli kişilerin şerefli ve ahlaklı kişiler olmasından ve bu kazada halkın daima birbirinin kusurlarını aramalarından kaynaklanabileceği ifade edilmiştir. İdare heyeti ile kaza idare amiri Kaymakam arasındaki uyum ve iş birliğinin çok iyi olduğu; aynı şekilde diğer memurlarla da aynı uyum ve iş birliğinin olduğu belirtilmiştir. Fakat partililerin şikâyetçi olduğu Müddei Umumi (Cumhuriyet Başsavcısı/Savcısı) Şükrü, Adliye vekâletince yeri değiştirilmiş fakat rüşvet aldığı iddia edilen Sulh Hâkimi Selahattin'in görev yeri değiştirilmemiştir. Bu ikisi haricinde diğer adliye çalışanlarının görevlerini namus ile çalıştıkları belirtilmiştir.⁹⁰

Osmaniye kazasında parti prensiplerini yayma işlerinde hatalar ve eksiklikler olduğu; bu konuda halkevinde çalışma yapılmadığı, müfettiş tarafından partililere halkevinde parti prensiplerinin halka düzenli bir şekilde nasıl anlatılması gerektiği hakkında toplantının yapıldığı; kaymakamın bu konuda yapılacak çalışmalarda tüm desteğini vereceği belirtilmiştir. Partililerden birinin halkevi salonunun gece kullanım için açılması talebi için müfettişin, Halkevi reisine akşamları halkevinde lüks lambasının yakılması talimatı vermiştir.⁹¹

Osmaniye Kaza İdare Heyetinin her hafta toplandıkları ve kararların imzalı olduğu; son kongrede idare heyeti değişmediği içinde devir yapılmadığı

⁸⁸ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.43; Halit Onaran'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda da aynı bilgilere yer verilmiştir: CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.20; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.9.

⁸⁹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.44; bu iki belge aynı raporun CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalarda yer alan yine Onaran'a ait raporlardan alınmış halidir. Halit Onaran'ın raporlarının aslına ulaşıldığından metin içerisinde değil dipnotta belirtilmiş ve dipnotlarda aynı numaradaki dipnotta ilk belgeler raporun aslı, ikinci ve üçüncü sıradakiler ise bürolar arası yazışmalarda yer alan raporlardır: CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.21; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.10.

⁹⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.44; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.43; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.20-21; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.9-10; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.25.

⁹¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.44; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.21; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.10.

belirtilmiştir.⁹² Raporda parti namzetlerin vilayet genel meclisi ve belediye üyesi olanların iyi vasıflı olduğu; idare heyetinin yararlı kuruluşlarla alakasının iyi olduğu ve Çocuk Esirgeme Kurumunun, Hava Kurumunun ve Kızılay'ın vasıflı kişiler tarafından yönetilmesine özen gösterdiği ve yine bu kurumların idare heyetlerindeki kişilerin halkın güvenini kazanmış kişiler olduğu belirtilmiştir.⁹³

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Ceyhan'da görevli idare heyetinin halk tarafından sevildiğini; tecrübe ve bilgileri az olmakla beraber ahlaklı kişiler olduklarını; kaldı ki kazada bu kişilerden de bilgisini bulmanın güç olduğu belirtilmiş olup bu kişilerin parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanıp kullanmayacakları hakkında şu ifadeler yer verilmiştir: *“Şeref ve haysiyetleri böyle bir küçüklüğe düşmekten koruyacaktır.”* İdare heyeti üyelerinin kendi aralarında samimiyet ve bağlılığın bulunduğu; birbirlerine muhalefet edecek bir durumun gözlemlenmediği ve 162. maddeye aykırı durumlarının olmadığı belirtilmiştir.

Raporda Ceyhan kaymakamını geçen sene yapılan kaza kongresinde tanıdığını belirten müfettiş, kaymakamın tecrübeli ve iyi yetişmiş biri olarak gördüğünü; eski idare heyeti reisi Hamit Özsırkıntı'nın aşırılıkların dolayı kaymakamın partiyle arasının bozulduğunu; yeni idare heyeti reisi Süleyman Oğuz'un eski reis ile kaymakamı barıştırdığı ve kaymakam dâhil tüm memurlarla iyi ilişkiler tesis ettiği belirtilmiştir.⁹⁴

Ceyhan'da parti prensiplerini yayma ile ilgili olarak iş mevsimlerinin dışında nahiye ve ocak heyetlerinin halkevinde toplandıkları parti üyelerinin köylere ocaklara giderek köylülerle konuştukları belirtilmiş, bu durumun yeterli olmadığı, parti prensiplerini yaymada nasıl bir konuşma şeklinin olması gerektiği, partililere müfettiş tarafından anlatılmıştır. Ayrıca İdare heyeti toplantıları nizamnameye uygun olarak gerçekleştirilmiş; karar defterlerinde ise imza eksikliği bulunmamaktadır.⁹⁵

Raporda Ceyhan kazasında parti namzetlerin vilayet genel meclisi ve belediye meclisi üyelerin iyi vasıflı olduğu; idare heyetinin yararlı kuruluşlarla ilgi ve

⁹² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.45; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.22; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.11.

⁹³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.45-46; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.22; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.11.

⁹⁴ Müddei Umumi hariç tutulmuştur: CCA., 490.1 / 704-398-1, s.47-48; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.23; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.12.

⁹⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.48-49; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.23; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.12.

alakasının iyi olduğu ve Çocuk Esirgeme Kurumunun, Hava Kurumunun ve Kızılay'ın kongrelerini izleyerek vasıflı kişiler tarafından yönetilmesine özen gösterdikleri, bu kurumlarda çalışabilecek potansiyele sahip kişilerin istekli olmadıklarından ve Çocuk Esirgeme ile Hava Kurumunun faaliyetlerinin istenilenin çok altında olmasından dolayı vilayet genel meclisi üyesi ve idare heyeti üyesi olan Hamit Özkıranlı genel meclis delegesi olarak Hava Kurumuna görevlendirilmiştir. Yine belediye reisinin askerde olmasından dolayı Hakkı Mete'nin bu göreve vekâlet etmektedir. 6 ay önce kazada Sıtma doktoru olarak görevlendirilen Yahya Dermancı ise Kızılay'a reis yapılmıştır. Bu görevlendirmelerle birlikte kuruluşların kendilerinden beklenen faaliyeti ve hizmeti gerçekleştireceği inancı oluşmuştur.⁹⁶

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Kozan kazasının eski bir vilayet olduğu, Seyhan vilayetinde ekonomi ve nüfus bakımında Ceyhan'dan sonra en önemli kazanın Kozan olduğu; kazanın önemli gelir kaynaklarından olan pamuk ve hububata ek olarak son yıllarda hızla gelişen narenciye tarımının 200000(iki yüz bin) lira kadar ekonomik gelir sağladığı fakat bu gelişmenin devam etmesiyle bu değerin en az 10 katına çıkacağı belirtilmiştir. Bu kazadaki idare heyetinin halk nazarında sevilen kişilerden oluştuğu, parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanmadıkları ve 162. maddeye aykırı durumlarının olmadığı belirtilmiştir.⁹⁷ Parti prensiplerinin yayılması ve halka ulaştırılması işinin istenen durumda olmadığı bundan dolayı da kaza ile kazaya bağlı köy ve ocaklarda bu işin nasıl yapılacağı müfettiş tarafından anlatılmıştır. Ayrıca idare heyetinin toplantılarının nizami bir şekilde yapıldığı, karar defterlerinin ise imzalı olduğu, partililer arası geçimsizlik olmadığı belirtilmiştir.⁹⁸

Raporda Kozan'da idare heyeti ile kaymakamın arasının iyi olduğu ve bu durumu Kaymakam Rıfat Erdal'ın ikrar ederek idare heyeti ile parti çalışanlarından memnun olduğu, kazada parti, belediye ve hükümetin (kaymakamlık) birlikte uyum içinde çalıştıkları belirtilmiştir. Bu uyumlu çalışma ortamını bozmak için namuslu kimseler hakkında yüksek makamlara asılsız şikâyetler yapıldığı, Cezmi Çetinel de makam ve mevki kazanmak için kazadaki uyumu bozmak için çalıştığı, özellikle

⁹⁶ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.50; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.24; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.13.

⁹⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.51; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.24; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.13.

⁹⁸ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.52; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.25; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.14.

adliye çalışanlarının arasını bozmak için nifak sokmaya çalıştığı belirtilmiştir. Adliye çalışanları bu kişinin hal ve hareketlerinden haberdar oldukları için yaptıklarını önemsemediklerini dile getirmişlerdir.⁹⁹

Kozan'da parti namzedi olarak belediye ve vilayet genel meclisinde üye olarak bulunanların ahlaki bakımdan halk nezdinde sevilmiş kimseler olduğu belirtilmiştir. İdare heyetinin Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay ve Hava Kurumu ile ilgilendikleri belirtilmiştir. Hükümet doktoru Sedad Varı/Barı Kızılay reisliğini yapmaktadır. Çalışkan ve partiye bağlı olan bu doktor kaza hastanesini idare etmekte ve bu hastane çok temiz ve düzgün bir durumdadır. Çocuk Esirgeme Kurumunun sorumlusu ise maarif memurudur. Hava Kurumu reisi olan Cezmi Çetinel, kazadaki olumlu havayı bozmaya yönelik hareketlerinden dolayı bu görevi yapmasının uygun olmadığı Müfettiş Onaran tarafından belirtilmiştir.¹⁰⁰

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Saimbeyli kazasında halkın çalışması ve çalışarak refaha kavuşmasını istediklerini belirtilmiştir. Raporda parti idare heyeti için şu ifadeler yer verilerek: *“Tıpkı Feke yayla kazasında olduğu gibi, temiz köy çocuklarıdır. Bilgileri ve görgüleri az olmakla beraber terbiyeli, yurtsever Türk evlatlarıdır.”* Halk nezdinde sevilen kişiler olduğu belirtilmiştir. Parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanabilecek karakterde olmadıkları, 162. maddeye aykırı durumlarının olmadığı, samimiyetle birbirlerine bağlı oldukları belirtilmiştir. İki yıl önce idare heyeti reisi olan ve belediye reisi olmak için çeşitli tertipler yapan Şinasi Yıldırım, parti reisliğinden çekilmiş akabinde belediye reisliğinden de çekilerek askere gitmiştir. Vilayet idare heyeti ise kazadaki partililer arasındaki olumsuz atmosferi dağıtmak için almış olduğu tedbirler neticesinde kazada samimiyet tesis etmiştir. Parti ile eski kaymakamın iyi ilişkiler içinde değilken yeni kaymakamla iyi ilişkiler tesis edilmiştir. Kaymakamlıkta mülki ve adli reislerle müfettiş arasında yapılan toplantıda parti prensiplerinin gerçekleştirilmesi hususunda hem fikir olunduğu, Adliye hakiminin köylere gittiğinde partiyle ilgili konuşup konuşmayacağı hususundaki sorusuna

⁹⁹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.52; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.25; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.14.

¹⁰⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.53; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.25-26; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.14-15.

müfettiş tarafından konuşmasında sakınca olmadığı hatta bunu parti olarak istediklerini belirtmiştir.¹⁰¹

Saimbeyli kazasında idare heyeti toplantılarını nizami bir şekilde yaptığı, kararların imzalı olduğu, altı aylık faaliyet raporlarının gönderildiği ve son altı ayı da gönderecekleri, idare heyetinin parti emirlerini bir görev olarak işlerini yaptıkları fakat milletin ve devletin kalkınması için partiden gönderilen ve partiler ile halkı teşvik edici genelgelerin ocak ve köylere gönderilmediği anlaşılmış olup bu konu da çok dikkat etmeleri gerektiği ve hem kaza merkezindeki ocakta hem de köylerde bu genelgelerin okunması talimatı verilmiştir.¹⁰²

Saimbeyli kazası parti namzedi olarak belirlenen ve vilayet genel meclisinde üye olan Tevfık Yıldırım ile Kaza İdare Heyeti Reisi Ahmet Yarpuzlu'nun genel ahlaki durumlarının iyi olduğu belirtilmiştir. Belediye Reisi Ömer Savaş, 1500 lirayı geçmeyen belediye bütçesinden maaş almak istemiş ve kaymakamlık onaylamadığı için istifa etmiştir. Eski İdare Heyeti Reisi Şinasi Yıldırım Belediye reisi olmak istemiş, kendisini dışarıdan seçtirmiş fakat askere gidince tekrar Ömer Savaş reis seçilmiştir. Ömer Savaş maaş istediği için tekrar istifa etmiştir. Kaymakamlık tarafından hükümet doktoru reisliğe getirilmiştir. Yapılan bu denetimde yeni belediye reisin çalıştığı ve bir dahaki kaza belediye seçiminde iyi bir heyet getirilmesi gerektiği raporda belirtilmiştir. Ayrıca kazada Kızılay ve Hava Kurumunun hiçbir faaliyetinin bulunmadığı belirtilmiştir.¹⁰³

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Bahçe kazası idare heyetinde Saffet Esen, Hasan Bolat, Ali Çanka, Osman Burgaz, Eşref Altındış, İbrahim Yeşil, Ahmet Alkan'ın yer aldığı; son dört ismin yeni seçildiği ve son iki ismin Haruniye'li olduğu, eskiye kıyasla yeni heyetin uyumlu insanlardan oluştuğu ve bu konuda düzen oluşturmak için vilayet idare heyetinin çok uğraştığı belirtilmiştir.¹⁰⁴ Fakat İdare

¹⁰¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.54-55; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.26; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.15.

¹⁰² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.56; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.27; bu raporun genel sekreterliğe ulaşmasıyla birlikte Genel Sekreterlik, Seyhan Vilayet İdare Heyetine bu durumu bildirerek Saimbeyli ilçe idare heyetinin uyarılmasını istemiştir: CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.18; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.16.

¹⁰³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.54-57; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.28; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.17.

¹⁰⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.58; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.28; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.17.

Heyeti Reisi Saffet Esen, İdare Heyeti Üyesi Ali Çanka¹⁰⁵ ile Belediye Reisi Hasan Çanka'ya düşmanlık besleyenlerle arası çok iyi olan idare heyeti üyesi Ahmet Alkan¹⁰⁶ ile İbrahim Yeşil'in birbirlerine görünürde samimiyet gösterdikleri ifade edilmiştir.¹⁰⁷

Bahçe kazasında İdare Heyeti ile hükümet memurları arasındaki olumlu bir diyalog ve iş birliği gelişmiştir. Kazanın emekliliği bekleyen ve bu niyetini müfettişin yanında ağzından kaçırın Kaymakamının da parti ile arası iyidir. Hatta partinin de kendisinden şikâyeti yoktur. Kazada parti prensiplerinin halka ulaştırılmasında eksiklikler olduğu; İdare Heyeti Reisinin Bahçe'de cuma günü pazar kurulduğundan köy muhtarlarını ve ocak reislerini halkodasına toplayarak konuşmalar yaptığı fakat bu durumun yeterli olmadığı, öğretmen ve memurlardan destek alınarak halka parti prensiplerinin nasıl anlatılacağı açıklanmıştır¹⁰⁸

Raporda idare heyetinin toplantılarının nizamnameye uygun olduğu, karar defterlerinin imzalı olduğu belirtilmiştir. Fakat yapılan detaylı incelemede bunun bir formaliteden ibaret olduğunun anlaşıldığı, üst kademedен gelen yazıların sadece bir işlem yapılması veya bir karar alınması gereken durumlarda idare heyetinin toplandığı; onun haricinde diğer yazıların heyetçe okunmadığı sadece idare heyeti reisi tarafından okunduğu anlaşılmıştır. Müfettiş tarafından detaylı açıklama yapılarak üst kademedен gelen emirlerin heyetçe birlikte okunup öğrenildikten sonra halka ulaştırılmasına dikkat etmeleri uyarısında bulunulmuştur.¹⁰⁹

Parti namzedi olarak belediye ve vilayet genel meclisine seçilenlerin iyi insanlar oldukları, bunların içinde Hasan Çanka'nın kaza ile birlikte tüm vilayet sınırları dâhilinde bilinen biri olduğu belirtilmiştir. Raporda Hasan Çanka ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: *"Zekidir. Kurnazdır, menfaatini iyi bilir rakiplerine meydan bırakmamak ister, kendisi görünmez fakat meramını yürütür. Kaza parti reisimiz çok temiz bir köylü evladıdır. Zavallı, bu da Hasan Çanka'ya tabidir. Çünkü onun da akıl hocası odur. Hasan Çanka'nın bu huyunu içimizde bilmeyen yoktur Teferrüt etmek*

¹⁰⁵ Saffet Esen ile Hasan Çanka'nın arasını çok iyidir, Ali Çanka ise Hasan Çanka'nın kardeşidir: CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.28; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.17.

¹⁰⁶ Ahmet Alkan'ın Haruniye reisi iken 2 yıl önce bu görevden çekildiği ve halen Bahçe idare heyeti üyesi olduğu halde Haruniye reisliği dönemindeki hesap defterlerini yeni nahiye heyetine teslim etmemiştir: CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.13.

¹⁰⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.59; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.28, CCA., 490.1 / 704-398-1, s.17.

¹⁰⁸ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.59; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.29; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.18.

¹⁰⁹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.60; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.29; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.18.

arzuları daima kırılmaktadır. Elinden gelse herhangi istemediği bir adamı parti idare heyetine koymamak için tertip alacak ve yapacaktır. Fakat vilayet idare heyetimiz daime basiretli davranmış ve bu gibi emellerini baltalamıştır.”¹¹⁰

Raporda Bahçe kazasında gençlik ve spor teşkilatının bulunmadığı, Hava Kurumunun başında askerlik şubesi reisinin bulunduğu; kazaya yeni görevlendirilen hükümet tabibinin Kızılay’ın başında bulunduğu ve Çocuk Esirgeme Kurumunda ise öğretmen Yıldırım’ın başkanlık ettiği fakat askerde olmasından dolayı yerine başöğretmenin vekâlet ettiği belirtilmiştir. Kazadaki bu kurumların başında görev yapan kişilerle ilgili herhangi bir şikâyet olmadığı ve bazılarının halk nezdinde sevildiği; bu kurumların kazanın ekonomik ve eğitilmiş insan gücü oranında çalıştıkları belirtilmiştir.¹¹¹

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran’ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Kadirli kazasının 1941 yılına kadar parti ile belediye ve hatta diğer memurların arasında geçimsizliğin en fazla olduğu kaza olduğu fakat bu teftişte mülki ve adli tüm memurlar ile belediyenin parti ile iş birliği içinde çalıştığı belirtilmiştir. İdare heyetinin bir aileye mensup olup taraf tutmayarak hareket eden kazanın sevilen insanlarıdır. İdare Heyeti Reisi olan Mehmet Saygılı aynı zamanda belediye reisi olduğu ve halkın sevgisini kazanmış biri olduğu ve hatta müfettiş üzerinde de aynı intibayı oluşturmuştur. Müfettişin çalışkan bir idareci olarak gördüğü Kaza Kaymakamı Zühtü Öner, parti reisinin iyi biri olduğunu ve tarafsız davranarak çalıştığını belirtmiştir. İdare heyetinin parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanmadıkları, aralarında samimiyetin olduğu, mahalli memurlar ile parti arasındaki ilişki iş birliğinin gayet güzel olduğu, kaza kaymakamının halkın refahı ve kazanın kalkınması için çalıştığı ve kaymakam ile parti reisi ve üyelerinin kazada samimi bir ortam oluşturmuştur. Parti prensiplerinin yayılması ve halka ulaştırılması öğretmenlerle iyi bir duruma gelmişken bunların askere alınmasıyla sekteye uğradığı fakat memurlar arasındaki aydın kişilerin ve hükümet doktorunun desteği ile tekrar çalışmaların devam ettiği belirtilmiştir.¹¹²

¹¹⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.61; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.30; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.19.

¹¹¹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.30; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.19.

¹¹² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.63-64; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.30-31; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.19-20.

Kadirli kazasında idare heyetinin toplantılarının nizamnameye uygun olduğu, karar defterlerinin imzalı olduğu, kütüğün iyi durumda olduğu; parti emirlerinin yapılmakta olduğu ve parti içi geçimsizliklerin olmadığı belirtilerek köylere her gidişte görülen geçimsizliklerin giderildiği belirtilmiştir. Parti namzedi olarak belediye ve vilayet meclisindeki üyelerin ahlaki olarak sempati uyandırdıkları belirtilmiştir.¹¹³

Raporda Kadirli kazasında önceki yıllarda yaşanan ve parti, belediye ve tüm memurlar arasındaki geçimsizliğin Terzi Hakkı Güzel'in belediye reisi seçildikten sonra başladığı belirtilmiştir. Belediye reisinin toy bir genç olması, eğitim ve tecrübesi de az olmasıyla birlikte yolsuz işler yapmasıyla hem kendini küçük düşürmüş hem de birçok şeyi bozmuştur. Eski kaymakamında ahlakça ve bilgi yönünden zayıf olmasıyla zabıta, adliye ve tüm resmi dairelerde amir ve memurları birbirine düşüren olaylar yaşanmıştır. Parti ile belediye bile birbirinden yüz çevirmiştir. Bu geçimsizlik ortamının hüküm sürdüğü kazada Vilayet İdare Heyeti bir yıl uğraşmış ve neticesinde kaymakam ile bazı memurların görev yerleri değişmiş, belediye üyeleri ve yedekleri istifa ederek yeniden yapılan belediye seçimleri neticesinde Mehmet Saygılı belediye reisi seçilmiştir. Bu değişim sonrasında kazadaki geçimsizlik ortamı son bularak devlet dairelerinin tamamı uyum ve iş birliği içinde çalışmaya başlamıştır.¹¹⁴

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Feke kazasının merkezden uzakta ve yüksekte, Seyhan'ın kuzeyinde 1200 rakımlı 65 haneli 700 nüfuslu bir kaza olduğu bilgisini vermiştir. Kaza İdare Heyetinin 5 kişiden oluştuğu, içlerinden birinin yeni olduğu, bilgileri ve tecrübeleri az olmakla birlikte kazada bu kişilerden daha iyilerinin bulunamayacağı belirtilmiştir. İdare heyetinin içinde parti nüfuzunu şahsi çıkarı için kullanacak kimsenin olmadığı ve hepsinin ahlaklı insanlar oldukları ve 162. maddeye aykırı bir durumlarının olmadığı belirtilmiştir. Heyetin kendi aralarında karşılıklı samimiyet içinde oldukları, mahalli amir ve memurlarla uyumlu bir şekilde çalıştıkları ve hatta kaymakamın idare heyetinden memnun olduğu belirtilmiştir. Parti prensiplerini yayma ve halka ulaştırma konusunda ilçe idare heyetinden beklemenin doğru olmadığı belirtilerek ilçeye kongre veya denetleme amacıyla gelen vilayet idare

¹¹³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.64-65; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.31; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.20.

¹¹⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.65; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.31-32; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.20-21.

heyeti üye veya temsilcileri ile müfettişlerinin desteğiyle bu prensiplerin yayılması işi gerçekleştirilmiştir. Kazada idare heyeti toplantılarının nizami yapıldığı, karar defterlerinin düzgün ve nizami olduğu belirtilmiştir.¹¹⁵

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 14.06.1942 tarihli teftiş raporunda Seyhan Merkez İlçe ile Vilayet İdare Heyetlerinden bahsetmiştir. Vilayet İdare Heyeti ve Merkez İlçe İdare Heyeti hakkında şu ifadeler kullanılmıştır: *“Adana'nın sevilmiş, sayılmış namuslu evlatlarıdır.”* İdare heyetlerinde görev alanların parti nüfuzunu suistimal edecek kimseler olmadığı belirtilmiştir. Seyhan'da zengin, büyük çiftçi ve aydın tabaka arasında öteden beri ikilik durumu olduğu ve içten içe ikiye bölündükleri; çıkar çatışmaları, başkasını çekememe, haset ve inatçılıkla birlikte bu durumun ortaya çıktığı sinirlilik halleriyle sürece yayıldığı belirtilmiştir. Bu gizli ikilik durumlarından dolayı Seyhan'da yapılması gerekenlerin yapılmadığı ve en nihayetinde bu durumdan halkın etkilendiği belirtilmiştir. Bununla ilgili alınmış olan tedbirlerin olumlu sonuç vermesiyle bu ikilik durumu zayıflamış fakat tamamıyla bitmediği belirtilmiştir. Yıllarca bu durumu yaşamış insanların kolayca bu kötü gelenekten kurtulamayacağından dolayı görünüşte samimiyet olduğu fakat halen eski düşmanlıkların unutulmadığı, bundan dolayı da vilayet ve partinin bu ikiliği yapmaya çalışanlara fırsat vermeden ve taraf tutmadan hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir. Müfettiş Halit Onaran, Seyhan'a geldiği 7 aydan beri bu durumu takip ettiğini ve artık bu durumun iyiye doğru gittiğini belirtmiştir.¹¹⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti, Adana Merkez İlçe İdare Heyeti ve Nahiye İdare Heyetlerinin defterleri muntazam ve temiz olduğu, düzenli olarak toplanıp karar aldıkları; vilayette bulunan memur ve amirlerle parti çalışanlarının ve parti kuruluşlarının uyum içinde çalıştığı, Vilayet Genel Meclisine seçilenler ile Belediye Meclisine seçilen parti namzetlerinin genel manada bölgede sevilen insanlar oldukları; bu üç idare heyeti ve diğer partililerin hayırlı ve faydalı kuruluşlarla ilgi alakalarının iyi olduğu; Türk Hava Kurumunun çalışmalarının övülecek nitelikte olduğu; Kızılay

¹¹⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.67-68; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.32-33; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.21-22.

¹¹⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.149-152; Halit Onaran'a ait bu rapordan CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalarda da bahsedilmektedir: CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.13-15.

ve Çocuk Esirgeme Kurumlarının kongrelerinde çalışacak kişilerin seçildiği belirtilmiştir.¹¹⁷

İçel Bölge Müfettişi Talat Simer, 02.11.1942 tarihinde Osmaiye kazasında belediye azalarının kendi aralarında yaptıkları reislik seçiminde 21 azadan bir kişinin çekimser kalması ve iki adaya da eşit oy gitmesinden dolayı reis belirlenemediği ve İçel Bölge Müfettişi Talat Simer'in girişimi neticesinde Osmaniye Belediye Reisi olarak Abdurrezzak Güvenç'in seçildiğini belirtmiştir.¹¹⁸

İçel Bölge Müfettişi Dr. Talat Simer, 05.12.1942 tarihinde Cumartesi günü halkevi binasında yapılan Seyhan Vilayet Kongresinde seçilen Vilayet İdare Heyeti Azalarının yaptıkları ilk toplantıda eski Vilayet İdare Heyeti Reisi Eczacı Mustafa Rıfat Gülek tekrar reisliğe, yeni aza Daniş Arıkoğlu muhasebeciliğe, eski Halkevi Reisi Dr. Kemal Satır halkevi reisliğine ve avukat Kemal Çelik katip üyeliğe seçilmiştir.¹¹⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1941 ile 01.06.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre toplandığı fakat bazı nahiye ve ocaklarda düzenli olarak idare heyetleri toplanmadığı için nizamnamenin 89. maddesine göre haftada en az 1 kere toplanmaları amacıyla tebligat yapıldığı ve idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; kararların kazalarla Seyhan merkez nahiyesi ve bu nahiyeğe bağlı ocaklarda karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat diğer köy ve nahiye ocaklarında düzgün yapılmadığı alınan raporlardan anlaşıldığı ve bu kazalardan eksikliklerin düzeltilmesi için tebligat yapıldığı; Bahçe, Kadirli, Kozan ve Osmaniye kazalarının tüm nahiyelerinde ve Seyhan merkez nahiyesinde düzenli rapor alındığı fakat Seyhan merkez nahiyesi haricindeki nahiyele ile Karaisalı'nın Karsanti nahiyesi ve Saimbeyli, Feke, Ceyhan kazalarına bağlı nahiyelelerden düzenli olarak rapor alınmadığı belirtilmiştir. 6 aylık bu dönemde kazaların parti müfettişleri tarafından teftiş edildiği, nahiyelelerin ise kaza idare heyetleri tarafından teftiş edildiği, vasıtasızlık ve nakil vasıtalarının fiyatlarının aşırı yüksek olmasından dolayı bazı nahiye ve ocakların teftiş edilemediği alınan raporlardan anlaşılmıştır. İdare heyetlerinin kaza ve

¹¹⁷ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.16.

¹¹⁸ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.86-87.

¹¹⁹ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.14-15.

nahiye merkezlerine geldikçe teftiş için gerekli konuşmaların yapıldığı belirtilmiştir.¹²⁰

Aynı çalışma raporunda Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyenlerin yok denecek kadar az olduğu ve Nizamnamenin 162. maddesine uymayanların bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.¹²¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1942 ile 01.12.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre toplandığı ve idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; kazalarla merkez nahiyeleri ve mahalle ocaklarında kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat köy, nahiye ve ocaklarında düzgün yapılmadığı alınan raporlardan anlaşıldığı ve bu kazalardan eksikliklerin düzeltilmesi için tebligat yapıldığı; kazalardan düzenli rapor alınsa da Kozan ve Feke kazaları haricindeki diğer kazaların kendilerine bağlı nahiyelerden düzenli olarak rapor almadığı belirtilmiştir.¹²² Kongreler münasebetiyle kazaların Vilayet İdare Heyeti tarafından teftiş edildiği, kazaların ise kendilerine bağlı kademeleri teftiş ettiği alınan raporlardan anlaşılmıştır.¹²³

Bu raporda parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyenlerin ve nizamnamenin 162. maddesine uymayanların bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.¹²⁴

Seyhan Milletvekillerinin 1942 yılı Ekim ayında vilayet merkezi ile Ceyhan, Osmaniye, Kozan, Feke, Saimbeyli, Karaisalı kazalarında toplu veya gruplar halinde

¹²⁰ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.161-167.

¹²¹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.168-171.

¹²² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.77-80.

¹²³ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.74.

¹²⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.81-84.

denetim yaptıklarını ve bu denetimlerde kaza idare heyetleriyle görüştiklerini çalışmaları hakkında izahat aldıklarını; Bahçe ve Kadirli kazalarına nakil aracı bulunamadığından teftiş edemediklerini belirtmişlerdir.¹²⁵

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 27.04.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında İdare heyeti yeni seçilen Lütfi Sezgin başkanlığında, Abdurrezzak Güvenç, Memduh Tümer, Remzi Kılıç, Bekir Özkan, Osman Kaya ve Bekir Kılıç'tan oluşmuştur. Bekir Özkan üç defa idare heyeti toplantılarına katılmadığından müstafi sayılarak yerine yedeklerden Ahmet Gürsal alınmıştır. Osmaniye gibi dedikodunun ve birbiriyle didişmenin fazla olduğu bir yerde idare heyetinin bunlardan uzak insanlar olduğu; parti Reisi Lütfü Sezgin'in hukuk eğitimini yarım bıraktığı ve Abdurrezzak Güvenç ile birlikte kazada en sevilen kişiler olduğu ifade edilmiştir. İdare heyetinin birbirleri ile karşılıklı sevgi ve saygı içerisinde çalıştıkları; parti nüfuzunu şahsi çıkarları için istismar etmedikleri fakat 162. maddeye aykırı 6-7 kişi bulunmakta olup bunlardan biri de Parti Reisi Lütfü Sezgindir. Lütfü Sezgin uhdesindeki iki işten belediye azalığını bırakarak parti reisi olarak görevi devam etmiş ve diğer partililere de iki işten birini bırakmaları hususunda tebligat yapılmıştır.

Osmaniye'de idare heyeti azaları arasındaki uyum 1942 yılı sonunda yapılan kongre ve seçimlerde bozulmuştur. Bunlara katılmadığını belirten Müfettiş Onaran, hasta olmasından dolayı yerine Dr . Talat Simer'in vekâleten katıldığını ve raporunda bu durumu belirttiğini ifade etmiştir. Azalar arasındaki soğukluğun nedeni; Belediye Reisliğine geçmeye çalışan Bekir Özkan ile kendisi parti reisliğine geçip yeni parti reisi olan Lütfü Sezgin'i belediye reisi olması için teşvik eden Osman Kaya'nın istediğini elde edememekten kaynaklı olarak çıkardığı infialdir.¹²⁶ Bekir Özkan, idare heyeti toplantılarına bu yüzden gelmediğinden müstafi sayılmış, toplantılara gelmeyen ve aynı şekilde Osman Kaya'nın da müstafi sayılacağı belirtilmiştir.

Osmaniye'de görev yapan amir ve memurlar ile parti çalışanlarının uyum içinde çalıştıkları; kazaya yeni gelen Kaymakam İdris Kemal Onat'ın partililerle iş birliği içinde olduğu, partililerin birbirlerine saygı ve sevgi duydukları, bir önceki teftişte Müfettiş Onaran ve Vilayet İdare Heyeti tarafından Müddei Umum hakkındaki

¹²⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.57.

¹²⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.36-37.

yapılan şikayetler neticesinde yerinin değiştiği belirtilmiştir. Parti prensiplerini yayma hususunda kazada çok az faaliyet yapıldığı, Orta Okul Müdürü Ali Rıza Özal'ın reisliğinde faaliyete geçen Osmaniye Halkevinin bu göreve destek olacağı belirtilmiştir. Parti namzedi olarak seçilenlerin kazada tanınmış ve sevilen kişilerdir. İlçede idare heyetinin toplantılarını düzenli olarak haftada en az bir defa yapmış ve kararlar vaktinde deftere geçirilerek imzalamıştır. Osmaniye'de bu yıl yapılan çeşitli seçimlerde parti teşkilatı tarafından yapılan yoklama ve denemelerin iyi sonuçlar vermiştir.¹²⁷ Parti teşkilatının hayırlı kuruluşlarla arası iyi olmakla birlikte Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumunun güvenilir kişiler tarafından idare edilmektedir.¹²⁸

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 29.04.1943 tarihli teftiş raporunda Bahçe kazasında İdare heyeti Safet Esen'in başkanlığında, Hasan Çanka, Hüseyin Küçük, Ahmet Günay, Hasan Bulut, Hüseyin Akyüz ve Yusuf Şahin'den oluşmuştur. Bahçe küçük bir kasaba hüviyetinde bin nüfuslu bir yer olması hasebiyle idare heyetini oluşturan kişiler kazanın en iyileridir. İdare heyeti azalarından Hasan Çanka'ya Belediye Reisliğini bırakması için husumet besleyenler bulunmaktadır. Hasan Çanka, zeki ve uyanık biri olmakla birlikte; belediye reisliğinde suistimaline rastlanmamıştır. Ayrıca kazada Arzuhalci Ali ile idare heyetine muhaliflik yapmakta yeğeni Yusuf'u heyete sokup ortalığı karıştırma niyetinde olan Ali'nin isteklerini Yusuf Şahin yerine getirmemiştir. İdare heyetine diğer muarız ise Arzuhalci Fevzi olup o da belediye reisliğini ele geçirmek için eskiden beri uğraşmaktadır. Müfettişe göre idare heyeti azaları arasında karşılıklı samimiyet ve uyumun olduğu, partililer ile memur ve amirlerin uyumlu bir şekilde çalıştıkları; emeklilik süresinin bekleyen kaymakamın yerine hukuk mezunu, orta yaşlı ve kendisine güvenilir bir zat kaymakam olarak ilçeye gelmiş ve devlet otoritesini tesis etmiştir. Kaymakam'da müfettiş gibi Hasan Çanka'nın tahakkümünden rahatsızdır. Parti prensiplerinin yayılması işi bu kazada da zayıftır.¹²⁹

Kazada idare heyetinin toplantılarını düzenli olarak haftada en az bir defa yapmış ve kararlar vaktinde deftere geçirilerek imzalamıştır. Parti teşkilatının hayırlı

¹²⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.37-39.

¹²⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.41.

¹²⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.43-44.

kuruluşlarla arası iyi olmakla birlikte Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumlarının başlarına Askerlik Şubesi Reisi, Hükümet Tabibi, Maarif Memuru gibi kişilerin çalışacakları ümidiyle getirilmiş fakat isteneni verememişlerdir.¹³⁰

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 30.04.1943 tarihli teftiş raporunda Ceyhan kazasında idare heyeti Süleyman Oğuz, Hamit Özsırkıntı, Hakkı Mete, İbrahim Korkmaz, İsmail Dallı, Rıfat Çetin, Mehmet Tunguner'den oluştuğu belirtilmiştir. Geçen seneki heyet yine böylelikle görevine devam etmiştir. Bu kişiler Ceyhan'ın sevilen insanlarıdır. Müfettiş, idare heyeti üyelerinin parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanmadıklarını, karakterli, namuslu ve dürüst kimseler olduklarını, kültürlü kişileri aralarına almak isteseler de kendi içlerindeki uyumu ve samimiyeti bozacağından bu düşünceye uzak durduklarını belirtmiş ve Ceyhan'ın *"az kültürlü fakat temiz yürekli ve halkın sevgisini çekmiş"* partililerin birlikteliğini bozmamak için bu fikirlerine saygı duyduğunu belirtmiştir.¹³¹

İdare heyeti azaları arasında karşılıklı samimiyet ve uyumun olduğunu, belediye seçimlerinde bu durum biraz bozulsada sonrasında hemen toparladıkları ve Müfettişe göre bu kaza Seyhan vilayeti içinde dedikodunun en az olduğu ve partililerin müspet düşünceye sahip olduğunu ve söz dinleyip tuttuklarını belirtmiştir. Partililer ile memur ve amirlerin uyumlu bir şekilde çalıştıkları; kaymakam ve adliye memurlarıyla hoşnutluk içerisinde hareket ettiklerini, 162. maddeye aykırı durumlarının olmadığını, parti prensiplerinin yayılması işiyle ilgili pek bir faaliyet olmadığı belirtilmiştir.¹³²

Kazada idare heyeti toplantılarını düzenli olarak haftada en az bir defa yapmış ve kararlar vaktinde deftere geçirilerek imzalamıştır. Parti namzedi olarak seçilmiş kişilerin ahlaki ve içtimai durumları iyidir. Parti teşkilatının hayırlı kuruluşlarla arası iyi olduğu; Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumlarının başlarındaki idarecilerin iyi çalıştıkları, Hava Kurumu gelirini 25000(yirmibeşbn) lirayı bulduğunu ve diğer iki kurumun ise faal bir şekilde çalıştıkları müfettiş tarafından belirtilmiştir.¹³³

¹³⁰ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.45-46.

¹³¹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.47.

¹³² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.48.

¹³³ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.49-50.

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan kazasında eski idare heyeti reisi Zeki Akçalı'nın belediye meclisine seçilmesinde dolayı idare heyetine katılmadığı belirtilmiştir. İdare heyetinin Nadir Uygurlu reisliğinde Emin Kurt, Ali Biçer, Hacı Sözdöğuran, Hayri Dağlı, Osman İnan, Raif Mülâyim'den oluşmuştur. İdare heyetinin birbirleri ile karşılıklı sevgi ve saygı içerisinde çalıştıkları; parti nüfuzunu şahsi çıkarları için istismar etmedikleri belirtilmiştir. İdare heyetiyle yapılan uzun görüşmelerde çalışma tarzları hakkında müfettiş tarafından gerekli tavsiye ve talimatlar verildiği, özellikle ayda bir defa kaza merkezindeki nahiye ve ocakların idare heyetlerini partide toplayarak hasbihal edilerek parti amaç, görev ve prensipleri anlatılarak parti prensiplerinin yayılacağı ve bu kişilerin köylere gittiğinde halkla nasıl iletişime geçeceği hakkında gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Müfettiş Halit Onaran'ın teftişine Vilayet İdare Heyeti Reisi Mustafa Rıfat Gülek refakat etmiştir.¹³⁴

Raporda Kozan'da görev yapan amir ve memurlar ile parti çalışanlarının daha önceki teftişlerde uyum içinde çalıştıkları; kazaya yeni gelen Kaymakam Bay Şevket hakkında iyi bir izlenim edindiğini belirten müfettiş, Kozan belediyesi seçimleri için Kozan'a gittiğinde Kaymakamın parti çalışanları ile uyumlu bir şekilde çalışır halde gördüğünü belirtmiştir. Bu durumdan memnuniyet duyduğunu belirten müfettiş; aynı iş birliğinin bu teftişte de devam ettiğini fakat Belediye bütçesinin düzenlenmesi sırasında belediye meclisi ve reisi ile kaymakam arasında oluşan ihtilafı ortadan kaldırdığını belirtmiştir. Dört yıldır belediye reisliği yapan emekli asker Şerif'i çekemeyen bazı kimselerin tahrikiyle belediye meclisinde üyeler arası itaatsizlik havası oluşturularak önemli işlerin belediye bünyesinden çıkarılıp belediye bütçesinin küçültmek girişimi olmuştur. Bu duruma rıza göstermeyen aksine önemli işlerin belediye nezdinde yapılması için bütçenin küçültülmesine karşı oluşacak kötü durumu Kaymakam sezip durumu Müfettiş Halit Onaran'a anlatmıştır. Bunun üzerine partililere Kaymakam gibi genç ve dinamik idare amirlerinin şevkinin kırılmaması gerektiğini anlatan müfettiş, ihtilafı çıkaranlarla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: ”*Ve belediye meclisimizi hislerine alet etmek isteyen mahdud bir iki elin kırılmasını*

¹³⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.189; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.1-2.

katiyetle ifade ettim.” Müfettiş kazadan Seyhan’a döndüğünde ise bu durum düzelmiştir.¹³⁵

Raporda Kozan kazasında idare heyetinin haftalık toplantısını yaptığı, karar defterinin düzenli ve kararların imzalı olduğu ve parti namzedi olarak ilçede seçilenlerin ahlaklı, çalışkan ve sevilen kişiler olduğu belirtilmiştir. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu ile partinin ilgili olduğu ve bu kuruluşların başındaki kişilerin güvenilir insanlar olduğu belirtilmiştir.¹³⁶

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran’ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kadirli kazasında son kongrede Ahmet Tekerek, Süleyman Sayman, Muharrem Bozdoğan, Remzi Çubukçu, Mustafa Yalçın, Hüseyin Süzer ve Sadi Erdoğan’ın idare heyetine seçildiği; eski heyetten yeni heyete de seçilen sadece Hüseyin Süzer ile Sadi Erdoğan’ın bulunduğu; reis olarak Ahmet Tekerek’in seçildiği belirtilmiştir. İdare Heyetinin kaza halkının sevgisini kazanmış gibi görünse de bu konuda net bir ifade kullanamadığını belirten Müfettiş, bazıları hakkında iyi duygularının olmadığını ve bazı iddialar duyduğunu ve bunun akıbetini araştırdığını belirtmiştir. Kaza İdare Heyetinin iyi bir iş olarak Halkodası İdare Heyetini gençlerden ve aydın kişilerden oluşturduğu belirtilmiştir. Kaza İdare Heyetiyle yaptığı görüşmeler esnasında halkodası heyetindeki gençlerinde gelmesi ve konuşulnlardan heyecanlanmaları ile birlikte müfettişten radyo talep etmişler ve müfettiş tarafından radyo gönderileceği sözü verilmiştir. Müfettiş, Kaza İdare Heyetinin eksikliklerinin bu gençlerin varlıklarıyla telafi edildiğini belirtmiş ve bu gençlerden olumlu bir enerji aldığını ve bu gençlere başka görevler verebilmenin kolay olacağını belirtmiştir.¹³⁷

Rapora göre Kadirli kazasında parti prensiplerinin yayılması işinin istenen düzeyde olmadığı, Halkodası İdare Heyeti ile Kaza İdare Heyetinin birlikte çalışması ve ayda en az bir defa halkodasında partililerle ve halkla görüşülerek hasbihal etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Kaza İdare Heyetinin nizamnameye göre toplantılarını

¹³⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.189-190; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.2-3;Kaza kaymakamının gayretiyle Kozanda orta mektep yapıldığı ve bu okulun tüm araç gereçlerinin alınarak 1942 eğitim yılının başında eğitime başladığı ve yine kaymakamın bu okulda ders verdiği de müfettiş tarafından raporunda belirtilmiştir.

¹³⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.190-191; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.4.

¹³⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.192; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.5.

gerçekleştirdiği, karar defterinin düzgün ve imzalı olduğu belirtilmiştir. Belediye ve vilayet genel meclisi üyeliklerine namzet gösterilerek seçilenlerin sevilen kişiler oldukları; idare heyetinin Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay ile alakalı olduğu belirtilmiştir.¹³⁸

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Feke kazasında idare heyetinin Mustafa Özkan, Mustafa Kıyar, Ali Keskin, İsmail Erküt ve Nuri Şimşek'ten oluştuğu, üyelere sadece Ali Keskin'in yeni üye olduğu ve üyelerin Nuri Şimşek'i tekrar reis seçtiği belirtilmiştir. Yaklaşık olarak 100 hane ve 600 nüfustan oluşan Feke'de bu kişilerden daha iyisinin bulunamayacağı; Nuri Şimşek'in zeki ve çalışkan bir kişi olduğu belirtilmiştir. İdare heyetinin parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanmadığı ve birbirlerine karşılıklı samimiyet besledikleri; ilçe merkezinin Asmaca mevkiine taşınması konusunda aralarında ayrılık oluştuğu ifade edilmiştir.¹³⁹

Raporda Feke kazasında idare heyetinin ve özellikle Heyet Reisi Nuri Şimşek'in elinden geleni yaptığı; parti binasında radyo bulunduğu için memurlar ve halk; bina holünde toplandığı ve bu toplantılarda hasbihal edilerek halkın aydınlatılması için çalışıldığı belirtilmiştir. İdare heyetinin haftalık toplantılara dikkat ettiği, karar defterinin düzenli ve kararların imzalı olduğu; 162. maddeye uymayan bir partili olduğu ve bu maddeye göre hareket edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁰ Feke kazasında Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu'nun uyumlu bir şekilde çalıştıkları ve partinin bu kuruluşlarla ilgili ve alakalı olduğu belirtilmiştir.¹⁴¹

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Saimbeyli Kazası İdare Heyetinin Ahmet Yarpuzlu başkanlığında Ziya Yıldırım, Hayfi Savaş, Süleyman Erdal, Şinasi Yıldırım ile yeni seçilen Muhittin Özkan ile Mürsel Doğru'nun oluştuğu belirtilmiştir. Heyetin kazada sevilen ve sayılan kişilerden oluştuğu, parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanmadıkları belirtilmiştir. Çalıştığı birçok yerden sürülen

¹³⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.193-194; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.6.

¹³⁹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.195; Asmaca mevkiinin şuan ki ilçe merkezinde göre su kaynağının olması, köylerin rahat bir şekilde ilçeye ulaşması ve konum olarak Kozan ile Saimbeyli ilçesi arasında Kayseri yoluna yakın bir konumda olmasıyla ilçe halkının her yönden fayda göreceği belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.7-8.

¹⁴⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.197; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.9-10.

¹⁴¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.198; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.10.

Hususi Muhasebe Memuru Mehmet Ali, kazada partililer arasına nifak sokmaya çalıştığından gerek Vilayet İdare Heyetince gerekse Müfettiş Onaran tarafından daha önce bu memurun başka bir yere görevlendirilmesi talep edilmiştir. Müfettiş Onaran'ın bu teftişinde de bu memurun bu kazada bulunduğu ve partililer arasında yine nifak tohumlarını sokmaya devam ettiği ve idare heyetinin itibarını zedelediği belirtilmiştir.

Raporda Saimbeyli kazasına Mecitözü'nden gelen Kaymakam Sabri Demir'in hareketli ve çalışkan biri olduğu; Saimbeyli'nin içinden geçen nehrin yukarısında elektrik enerjisi elde etmek için elektrik şebekesi kurmaya niyetlendiği belirtilmiştir. Saimbeyli'nin zengin ormanları ve şaraplık üzüm bağları ile dokuma tezgâhlarının çokluğundan hareketle kazanın az nüfuslu olmasına rağmen doğal olarak gelişmeye açık bu ilçe, müteşebbis ruhlu bir idareciyle farklı bir hal alacaktır.

Saimbeyli İdare Heyeti haftada bir düzenli olarak toplandığı, karar ve hesap defterlerinin talimatlara uygun olarak düzenlenmiştir. Fakat parti prensiplerini yaymada istenilen durumda olmayan ilçenin idare heyeti üyeleri bu görevi yapacak kudrette değildir. Parti namzedi olarak seçilen kişiler ise ilçede sevilen kişilerdir. Türk Hava Kurumu ile Kızılay'ı idare edenlerin ehil kişiler olduğu fakat Çocuk Esirgeme Kurumu idaresi faal değildir. Müfettiş Onaran, Kaymakam'a kazadaki hayır kurumlarının gücü nispetinde faal edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁴²

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1942 ile 31.05.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında idare heyetlerinin nizamnameye göre düzgün toplandığı fakat köy ve nahiye ocaklarında bu toplantıların muntazam yapılmadığı ve bundan dolayı bütün kazalara tebligat yapıldığı ve idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; Vilayete bağlı kazalarla merkeze bağlı nahiye ve ocaklarda kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat köy, nahiye ve ocaklarında muntazam yapılmadığı alınan raporlardan anlaşıldığı ve eksikliklerin düzeltilmesi için idare heyeti reisliklerine tebligat yapıldığı; Vilayete bağlı kazalardan düzenli rapor alındığı fakat Karaisalı, Feke, Saimbeyli, Ceyhan kazalarının kendilerine bağlı nahiyelerden rapor alamadığı belirtilmiştir. 6 aylık bu dönemde parti teşkilatı kademelerinin teftiş edildiği fakat Karaisalı kazasına

¹⁴² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.199-201.

ait nahiyeler ile Osmaniye kazasına bağlı iki nahiyenin idare heyetleri tarafından teftiş edilmediği alınan raporlardan anlaşılmıştır.¹⁴³

Aynı çalışma raporunda parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyenlerin ve nizamnamenin 162. maddesine uymayanların bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı belirtilmiştir. Karaisalı, Kozan, Kadirli, Feke, Saimbeyli Ceyhan ve Osmaniye kazalarında parti mensuplarından herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Fakat Seyhan'da Türksözü matbaası tahsildarı Mehmet Göre'nin 28 Şubat 1943 tarihinde yapılan mebus seçiminde vilayete bağlı kazaya sahte telgraf çekerek seçime fesat karıştırma teşebbüsünde bulunduğu; Bahçe kazasında 1942 yılında yapılan belediye ve genel meclis seçimlerinde namzetlerin isimlerini silerek yerine partiye kayıtlı olmayan kişileri yazarak bu iki seçimde partinin kazanmasına engel olmaya çalıştıkları öğrenilmiş ve bunlar hakkında partiden çıkarma cezası verilmesi için CHP Genel Sekreterliğine bildirildiği belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁴⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1943 ile 01.12.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında kaza idare heyetleri ile kazalara bağlı nahiye idare heyetlerinin nizamnameye göre düzgün toplandığı fakat köy, nahiye ve ocaklarda bu toplantıların muntazam yapılmadığı ve bundan dolayı bütün kazalara tebligat yapıldığı; idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; vilayete bağlı kazalarla kaza merkezlerindeki nahiyelerde kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat diğer kademelerde muntazam yapılmadığı alınan raporlardan anlaşıldığı ve eksikliklerin düzeltilmesi için idare heyeti reisliklerine tebligat yapıldığı; vilayete bağlı kazalardan düzenli rapor alındığı fakat kazaların kendilerine bağlı nahiyelerden rapor alamadığı belirtilmiştir. 6 aylık bu dönemde kaza kongrelerine gönderilen müşahitler vasıtasıyla kazaların tamamının teftiş edildiği, Ceyhan ve Osmaniye kazalarının bazı nahiyeleriyle Karaisalı ve Kadirli nahiyelerinin teftiş edilmediği alınan raporlardan anlaşılmıştır. Aynı çalışma raporunda Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyenlerin ve

¹⁴³ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.209-215.

¹⁴⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.216-219.

nizamnamenin 157. maddesine uymayanların bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁴⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1943 ile 01.06.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatında kaza idare heyetleri ile kazalara bağlı nahiye idare heyetlerinin nizamnameye göre haftada bir kere muntazam toplandıkları, fakat köy, nahiye ve ocaklarda bu toplantıların muntazam yapılmadığı; idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; Vilayet içindeki bütün idare heyetlerinde kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu; Vilayete bağlı kazaların tamamından düzenli rapor alındığı belirtilmiştir. 6 aylık bu dönemde kazaların ve kazalara bağlı nahiyelerin tamamının teftiş edildiği fakat Osmaniye kazasında bazı nahiyelerin teftiş edilemediği; Saimbeyli, Kadirli ve Karaisalı kazalarının yakında teftiş edileceği belirtilmiştir.¹⁴⁶

Bu çalışma raporunda parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyenlerin ve nizamnamenin 157. maddesine uymayanların bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁴⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet ve kaza idare heyeti azaları görevleriyle birlikte liste halinde yer verilmiştir:

¹⁴⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.154-156.

¹⁴⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.132-133.

¹⁴⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.133-134.

Tablo 2.1: Vilayet İdare Heyeti ve Adana Merkez Kazası İdare Heyeti Azaları
(01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

	Vilayet İdare Heyeti	Adana Merkez Kaza İdare Heyeti
Reis	Mustafa Rıfat Gülek	Hazım Savcı
Muhasip	Daniş Arıkoğlu	Hüseyin Candan
Kâtip	Kasım Emer	Hamit Menemencioğlu
Halkevi Reisi	Nihat Oral	Kazım Ulusentürk
Aza	Tevfik Ramazanoğlu	İsmail Burdуроğlu
Aza	Halil Samatlı	Bahri Battal
Aza	Basri Arsoy	Kemal Ağagil
Aza	Rıfat Yemezoğlu	
Aza	Ahmet Çelik	

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.101.

Tablo 2.2: Karaisalı, Kozan ve Kadirli Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

	Karaisalı	Kozan	Kadirli
Reis	Celal Keçioğlu	Nadir Uğurlu	Rıza Erdem
Muhasip	Mehmet Özen/Eren	Hayri Dağlı	Dr. Hakkı Sayman
Kâtip	Mehmet Sapmaz	Hayri Dağlı	Remzi Çubukçu
Halkevi Reisi	Mehmet Keçioğlu	Nimet Daniş	Ahmet Savrun
Aza	Harun Polat	Hacı Sözdоğuran	Vahit Ezel

Aza	Mehmet Çopur	Ali Biçer	
Aza	Aziz Özen/Eren	Şerif Gürümlü	
Aza		Asım Yazımoğlu	

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.102.

Tablo 2.3: Feke, Saimbeyli ve Ceyhan Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

	Feke	Saimbeyli	Ceyhan
Reis	Nuri Şimşek	Ahmet Yarpuzlu	Süleyman Oğuz
Muhasip	Hasan Güner	Hacı Mustafa Akçalı	Hamit Özsrkıntı
Kâtip	Şükrü Şener	Tevfik Yıldırım	Hakkı Mete
Halkevi Reisi	Yahya Ulusoy	Hayfi Savaş	Abbas Ülkü
Aza	Hamit Akça	Hamza Doğan	Memduh Bülbül
Aza		Mürsel Doğru	İsmail Ballı
Aza		Hacı Akdoğan	Mehmet Tutkunmaz

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.103.

Tablo 2.4: Osmaniye ve Bahçe Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

	Osmaniye¹⁴⁸	Bahçe
Reis	Fikri Başlamışlı	Hamit Kargı
Muhasip	Ahmet Gürnal	Hasan Bolat
Katip	Ömer Önal	Hasan Bolat
Üye	Lütfi Sezgin	Hasan Çanka
Aza	Şerif Haznedar	Hüseyin Küçük

¹⁴⁸ Halkevi reisinin kaza idare heyeti dışından tayin edildiği belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 704-400-1, s.104.

Aza	Abdurrezzak Güvenç	Saffet Esen
Aza	Osman Kaya	Ahmet Gümay
Aza		Hüseyin Akyüz

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.104.

Kazalardaki idare heyetlerini gösterir cetvellerden sonra Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre kazalardan parti namzedi olarak vilayet genel kuruluna seçilenler arasında bir değişiklik olmadığı fakat Karaisalı'dan vilayet genel kurulu için parti namzedi olarak seçilen Mehmet Keçioğlu'nun kaza idare heyeti üyeliği ve belediye reisliği görevlerini de yürütmesinden dolayı CHP Nizamnamesi 57. maddeye aykırı olacağından istifa etmiş ve yerine aynı kazada yedekte kalan Mehmet Özen/Eren geçmiştir. Feke kaza merkezinin Asmaca mevkiine taşınmasından dolayı bazı partili belediye üyelerinin yeni yere taşınmadığı ve bu yüzden istifa ettiği, parti namzedi ve belediye reisliği görevini yürüten Yusuf Işık'ın da istifa etmesinden dolayı Belediye Kanunu gereğince seçim yeniden yapılmış ve Ali Önder Feke Belediye Meclisi Reisliğine seçilmiştir. Saimbeyli Belediye Reisi Kemali Güncan şahsi işlerinden dolayı üyelikten ve başkanlığından çekilmesinden dolayı yerine yedekten Tevfik Kayımlı Belediye Meclisi Başkanlığına seçilmiştir.¹⁴⁹

Bu çalışma raporunda son altı ay içinde idare kurullarındaki faal vazifelerden istifa eden bulunmadığı; ocak, bucak ve kazalarda yapılan kongrelere gönderilen müşahitlerin köy, kasaba ve şehirlerde toplantılar yapmak suretiyle parti programı ve çalışmaları hakkında konuşmalar yaptıkları belirtilmiştir.¹⁵⁰

Aynı raporda 1944 yılında ilçelerde parti yapılan parti kongreleri için gönderilen müşahitlerin parti işlemlerini yerinde inceledikleri; ocaklarda ve bucaklar eksik olan ve Kadirli kaza merkezinde yapımı tamamlanamayan parti binalarının tamamlanması için gerekli girişimlerde bulunulmuş; ocak ve bucaklarda parti binası işine girildiğinde Genel Sekreterlikten izin ve para yardımı isteneceği belirtilmiştir. Vilayet ve kaza idare heyetleri ile ilçe merkezlerindeki bucak ve ocak idare kurulları nizamnameye göre haftada bir kere muntazam toplandıkları, fakat aşağı kademelerde

¹⁴⁹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.106-107.

¹⁵⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.108-109.

muntazam toplanılmadığı; idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; vilayet, kaza idare heyetleri ile kaza merkezlerindeki bucak ve ocak idare kurulları idare heyetlerinde kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat köy, bucak ve ocaklarda yapılmadığı ve bundan dolayı bu kademelere direktifler verildiği belirtilmiştir.¹⁵¹

Bu çalışma raporunda parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyenlerin ve nizamnamenin 157. maddesine uymayanların bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁵²

Vilayet idare heyetinin çalışma raporlarında hazır olarak kullanılan örnek soruların 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 altı aylık raporda detaylandırıldığı hatta bazı sorular eklendiği görülmüştür. Parti namzetlerinden vilayet umumi meclisine ve belediye reisliğine seçilenler arasında değişiklik olup olmadığı ile partide görevli olup istifa edenlerin hangi gerekçe ile istifa ettiği ve bunlara hangi işlemlerin yapıldığına dair sorular ile azaları ve halkı bilgilendirme, parti prensiplerini halka anlatmada ne gibi çalışmalar yapıldığına dair sorular eklenmiştir. Ayrıca vilayette çıkan gazetelerin parti yardımı alıp almadığı ve gazete sahiplerinin partili olup olmadıklarına dair sorularda eklenmiştir. Yine bu dönemle birlikte çalışma raporlarında hazır matbu soruların altına el yazısı ile cevapların yazıldığı görülmüş ve yeni eklenen sorulara vilayetlerce detaylı cevaplar verilmiştir.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet ve kaza idare heyeti azaları görevleriyle birlikte liste halinde yer verilmiştir:

¹⁵¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.111-116.

¹⁵² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.117-121.

Tablo 2.5: Vilayet İdare Heyeti ve Adana Merkez Kazası İdare Heyeti Azaları
(01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

	Vilayet İdare Heyeti	Adana Merkez Kaza İdare Heyeti
Reis	Mustafa Rıfat Gülek	Hazım Savcı
Muhasip	Daniş Arıkoğlu	Hüseyin Candan
Kâtip	Kasım Emer	Hamit Menemencioğlu
Halkevi Reisi	Nihat Oral	Kazım Ulusentürk
Aza	Dr. Hilmi Yalçın	İsmail Burduroğlu
Aza	Halil Samatlı	Bahri Battal
Aza	Basri Arsoy	Kemal Ağagil
Aza	İbrahim Tekeli	
Aza	Ahmet Çelik	

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.35.

Tablo 2.6: Karaisalı, Kozan ve Kadirli Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

	Karaisalı	Kozan	Kadirli
Reis	Celal Keçioğlu/Geçeoğlu	Nadir Uğurlu	Rıza Erdem
Muhasip	Mehmet Özen/Eren	Hayri Dağlı	Dr. Hakkı Sayman
Kâtip	Mehmet Sapmaz	Hayri Dağlı	Remzi Çubukçu
Halkevi Reisi	Mehmet Keçioğlu/Geçeoğlu	Nimet Danış	Ahmet Savrun
Aza	Harun Polat	Hacı Sözdöğuran	Vahit Ezel
Aza	Mehmet Çopur	Ali Biçer	
Aza	Aziz Özen/Eren	Şerif Gürümlü	
Aza		Asım Yazımoğlu	

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.36.

Tablo 2.7: Feke, Saimbeyli ve Ceyhan Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

	Feke	Saimbeyli	Ceyhan
Reis	Nuri Şimşek	Ahmet Yarpuzlu	Süleyman Oğuz
Muhasip	Hasan Güner	Hacı Mustafa Akçalı	Hamit Özşirkıntı
Kâtip	Şükrü Şener	Tevfik Yıldırım	Hakkı Mete
Halkevi Reisi	Yahya Ulusoy	Hayfi Savaş	Abbas Ülkü
Aza	Hamit Akça	Hamza Doğan	Memduh Bülbül
Aza		Mürsel Doğru	İsmail Ballı
Aza		Hacı Akdoğan	Mehmet Tutkunmaz

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.37.

Tablo 2.8: Osmaniye ve Bahçe Kazaları İdare Heyeti Azaları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

	Osmaniye	Bahçe
Reis	Fikri Başlamışlı	Hamit Kargı
Muhasip	Ahmet Gürsal	Hasan Bolat
Kâtip	Ömer Önal	Hasan Bolat
Üye	Lütfi Sezgin	Hasan Çanka
Aza	Şerif Haznedar	Hüseyin Küçük
Aza	Abdurrezzak Güvenç	Saffet Esen
Aza	Osman Kaya	Ahmet Gümay
Aza		Hüseyin Akyüz

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.38.

Kazalardaki idare heyetlerini gösterir cetvellerden sonra Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre kazalardan parti namzedi olarak vilayet genel kuruluna seçilenler arasında bir değişiklik olmadığı; parti namzedi olarak seçilen belediye reisleri arasında bir değişiklik olmamakla birlikte Feke Belediye Reisi Ali Önder'in maddi durumu iyi olmadığı ve belediye reisliği görevi için fahri olarak çalışamayacağından istifa ettiği,

bu görevin ise Kaza Kaymakamı tarafından yürütüldüğü; son 6 ay içinde Rıfat Yemezoglu ve Tefik Ramazanoğlu'nun vilayet idare kurulu üyeliğinden istifa ettikleri, parti namzedi olarak seçilip son 6 ay içinde çekilenlerin olmadığı belirtilmiştir.¹⁵³

Bu çalışma raporunda ocak, bucak ve kazalarda halkevlerinde ve halkodalarında konferanslar düzenleyerek ve milli günlerde günün önemine göre uygun programlar hazırlamak ve müsamereler düzenlemek suretiyle parti programı ve çalışmaları hakkında konuşmalar yaptıkları belirtilmiştir. Hem parti prensiplerinin halka aktarılması hem de dünyadan haberdar olmaları için kaza merkezlerinde ve bazı bucaklarda radyo neşriyatı yapılmıştır. Son 6 içinde kazaların denetlenmediği fakat kaza idare kurullarının kendilerine bağlı bucakların çoğunu denetleyip eksikliklerin tamamlanması için gerekli tedbirleri almışlardır.¹⁵⁴

Vilayet, kaza idare heyetleri ile kaza merkezlerindeki bucak ve ocak idare kurulları nizamnameye göre haftada bir kere muntazam toplandıkları, fakat aşağı kademelerde muntazam toplanılmadığı; idare heyetlerinde iş bölümü yapıldığı; Vilayet, kaza idare heyetleri ile kaza merkezlerindeki bucak ve ocak idare kurulları idare heyetlerinde kararların karar defterine düzgün bir şekilde geçirildiği ve imzaların tamam olduğu fakat köy, bucak ve ocaklarda yapılmadığı ve bundan dolayı bu kademelere direktifler verildiği belirtilmiştir. Parti idare heyetine seçilenlerden okuma yazma bilmeyenlerin ve nizamnamenin 157. maddesine uymayanların bulunmadığı, partide vazife alanların içinde parti mensubu olmayan bulunmadığı gibi bunların içinde herhangi bir seçimi kaybettirecek nitelikte kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan vilayetinde irticai fikirlere ve bu fikirlere sahip kişilerin oluşturduğu cemiyet ve kuruluşlara meyleden parti mensuplarının da bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁵⁵

¹⁵³ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.39-41.

¹⁵⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.42-44.

¹⁵⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.47-54.

2. AZA DURUMLARI

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1936 yılı birinci ve ikinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.9: 1936 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı

	İlk 6 Aylık Dönemde	İkinci 6 Aylık Dönemde
Kazalar	Aza Sayısı	Aza Sayısı
Adana Merkez ¹⁵⁶	8636	6987
Karaisalı	5127	4750
Kozan	2319	2632
Kadirli	2138	2138
Feke	1401	1401
Saimbeyli	522	522
Ceyhan	4910	5113
Osmaniye	599	599
Bahçe	1745	1571
Dört Yol	543	472
Toplam	27940	26185

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-394-1, s.28; CCA., 490.01/ 703-394-1, s.42.

Ayrıca bu çalışma raporunda üye kayıtlarının tüzüğe göre olduğu ve üye kaydına mahsus defterlerin örneğine göre olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁷

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetim sonucunda üye kaydının 86. maddenin a

¹⁵⁶ Adana Merkezinde ilk 6 aylık dönemde: Merkez nahiyesi:3956, Karahacılı nahiyesi:656, Misis nahiyesi:695, Yüreğir nahiyesi:916, Karataş nahiyesi: 1477, Tuzla Nahiyesi: 309, Aşağıcanibi şehir nahiyesi: 373 ve Yukarıcanibi şehir nahiyesi 254 olmak üzere toplam 8636 üye bulunmaktadır: CCA., 490.1 / 703-394-1, s.42. İkinci 6 aylık dönemde ise: Merkez nahiyesi:2274, Karahacılı nahiyesi:656, Misis nahiyesi:734, Yüreğir nahiyesi:916, Karataş nahiyesi: 1477, Tuzla Nahiyesi: 304, Yolgeçen nahiyesi: 373 ve Zeytun nahiyesi 253 olmak üzere toplam 6987 üye bulunmaktadır: CCA., 490.1 / 703-394-1, s.42.

¹⁵⁷ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.32; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.42.

fıkrasına göre yapıldığı, 12. maddeyi tatbiki henüz fırsat bulamadıkları, partiye kayıtlı yurttaşların nüfusa oranının yüzde 7,22 olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1937 yılı birinci ve ikinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.10: 1937 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı

	İlk 6 Aylık Dönemde	İkinci 6 Aylık Dönemde
Kazalar	Aza Sayısı	Aza Sayısı
Adana Merkez	7309	7859
Karaisali	5944	7794
Kozan	3254	4014
Kadirli	2165	2165
Fekke	1232	1780
Saimbeyli	522	622
Ceyhan	5139	5144
Osmaniye	574	562
Bahçe	1571	1821
Dört Yol	587	633
Toplam	28297	32394

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-394-1, s.2; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.157.

Ayrıca bu çalışma raporunda üye kayıtlarının tüzüğe göre olduğu ve üye kaydına mahsus defterlerin örneğine göre olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁹

Seyhan milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında (belgenin üzerinde 30.11.1937 kaşe tarihi bulunmakta) parti teşkilatlarının bölgelerinde halk nezdinde dikkat çektiği ve halkın saygısını kazandığı ifade edilmiş; 1936 yılı kongresinde partiye 26162 kayıtlı üye bulunurken denetlemenin yapıldığı 1937 yılı temmuz ayında bu sayı 28571'e çıkmıştır.¹⁶⁰

¹⁵⁸ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.152.

¹⁵⁹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.6.

¹⁶⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.159.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1938 yılı¹⁶¹ birinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.11: 1938 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı

KAZALAR	AZA SAYISI
Adana Merkez	7859
Karaisalı	7794
Ceyhan	5231
Kozan	4689
Kadirli	2165
Bahçe	1821
Dört Yol	634
Fekke	1853
Saimbeyli	622
Osmaniye	562
Toplam	33230

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-395-1, s.143.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1939 yılı birinci ve ikinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.12: 1939 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı

	İlk 6 Aylık Dönemde	İkinci 6 Aylık Dönemde
Kazalar	Aza Sayısı	Aza Sayısı
Adana Merkez	8713	9059
Karaisalı	7795	7822
Ceyhan	5272	5339
Kozan	4708	4761

¹⁶¹ 1938 yılı ikinci aylık çalışma raporlarına ulaşamamıştır.

Kadirli	2685	2916
Bahçe	1821	2057
Dört Yol ¹⁶²	742	
Feke	1847	1845
Saimbeyli	750	798
Osmaniye	654	643
Toplam	34987	35240

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-395-1, s.4; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.38.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1940 yılı birinci ve ikinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.13: 1940 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı

	İlk 6 Aylık Dönemde	İkinci 6 Aylık Dönemde
Kazalar	Aza Sayısı	Aza Sayısı
Adana Merkez	9436	12212
Karaisali	7829	7822
Ceyhan	5361	5462
Kozan	4761	4886
Kadirli	3370	4057
Bahçe	2057	3143
Feke	1866	1884
Saimbeyli	792	792
Osmaniye	674	700
Toplam	36146	40958

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-396-1, s. 104; CCA., 490.01/ 704-397-1, s.150.

¹⁶² 07.07.1939 yılına kadar Seyhan (Adana) Vilayeti'nin bir kazası olan Dört Yol, bu tarih itibarıyla Hatay'a bağlanmıştır: <https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201543/dortyol.html> (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

Ayrıca bu çalışma raporunda üye kayıtlarının tüzüğe göre olduğu ve üye kaydına mahsus defterlerin örneğine göre olduğu belirtilmiştir.¹⁶³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Adana merkezdeki kazada üye sayısını 8900' den 9800'e çıkardıkları, üye sicil defterlerinin çok düzgün ve her şeyin yerli yerinde olduğu fakat üye kayıt işlemleri için aynı şeyin söylenemeyeceği, kendisi gelerek kaydolmak isteyenlerin başvuruları aylarca beklerken bazı ocaklarda rastgele ve hızlı bir şekilde üye kaydedilerek merkez kazaya gönderildiği belirtilmiştir. Bu durumun oluşmasında merkeze karşı hoş görünme isteği ile daha çok oy kazanma hırslarından kaynaklı olduğu değerlendirilmiştir. Hatta seçimlerde kazanmak isteyen bazı kesimlerin yeni üye kaydı yapılması talepleri olduğu iddia edilmiştir. Müfettiş tarafından yapılan tetkikte, üye işlemlerinde bu iddiaların gerçeklik payı olduğu belirtilerek teftiş edilen iki ocak ve toplantıya çağrılan ocak mensuplarının iyi intiba oluşturmadığı ifade edilmiştir.¹⁶⁴

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayetinde 18.07.1940 tarihli teftiş raporunda Ceyhan kazasında üye sicil defterindeki bazı hataların düzeltilmesi gerektiği, üye sicil defterinde açıklama bölümleri vukuat ve tarihe göre tekrar doldurulacağı; üye kayıt işlemlerinde 15. madde hükümlerine tamamen uyulmayanlarda olsa da dosya ve evrak işlerini yapabilen bir katipleri olduğu içinde fazla kusurlarının bulunmadığı belirtilmiştir. İdare heyetine, yeni yapılacak üye kaydı işlemlerinde ahlaki ve sosyal yönden iyi ve güzel hasletleri aramaları ve tahsil görmüş ilim sahibi gençleri üstün tutmaları nasihat edilmiştir.¹⁶⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Osmaniye kazasında idare heyetinin eskiye göre birçok konuda iyi bir durumda olduğu; bazı partililerden özellikle de Parti Reisi ile Halkevi Reisinden övgüyle bahsetmiştir. Tespit edilen sorunlar genellemeye

¹⁶³ CCA., 490.1 / 703-396-1, s. 104; CCA., 490.1 / 704-397-1, s.150.

¹⁶⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.69-70.

¹⁶⁵ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.55-56.

neden olmayacak niteliktedir. Son kongrede eski idare heyetinden seçilemeyen üyelerden birinin kaydedilen 23 üyenin kaydında hatalar olduğu ve bunların oyundan faydalanmak maksadıyla kaydedildiği şikâyeti hakkında yapılan araştırmada iddianın doğru olduğu tespitine varılmıştır. Son kaydedilen 23 üye ocak ve nahiye işlemleri yapılmadan doğrudan kaza tarafından bir kararla kayıt ve kabul edilmiştir.¹⁶⁶ Ayrıca kayıt ve üye sicil defterlerinin sonuncusunda bazı önemli hatalar olduğu belirtilmiştir. Teklif kâğıtlarında ve işlemlerin uygun olması gerektiği sıra ve nizamda bazı hatalar olduğu bazı durumlarda karar verilmeden kabul edilerek sicile geçirilenlerin olduğu bazı durumlarda ise ocak ve nahiye kararları olmadan ilçede bir karar ile kayıt ve kabul edilenler olduğu belirtilmiştir. Fakat bu hatalı işlemler eski idare heyeti tarafından yapılmıştır. Müfettiş Hasan Reşit Tankut tarafından ilçe idare heyetine bu hatanın kendi hatalarıymış gibi kabul edip gerekli özeni göstererek hatalı işlemlerin düzeltilmesi talimatı verilmiştir.¹⁶⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Bahçe kazasında idare heyetinin üye kayıt defterini gelecek teftişte tamamlanmış bir şekilde göstereceklerini beyan etmiştir. Üye kayıt işlemlerinde eleştirilen kısımların düzeltileceği ifade edilmiştir. Yoklamalar ise kurallara uygun olarak yapılmıştır. Müfettiş tarafından üye kaydında askerliğini yapmış ve okuryazar gençlerin tercih edilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur.¹⁶⁸ Karaisalı kazasında ise sicil defterleri gayet düzgün tanzim edildiği fakat üye kayıt işlemleri ise olması gerekene göre basit kalmıştır. Teklif ve taahhüt kâğıtları eski örneklerle göre doldurulmuştur. Yine bu kâğıtlarda bilgi eksikliği fazladır. Bazılarında sadece nahiye kararı olduğu bazılarında ise nahiye ve ocak kararı olmadan doğrudan ilçe kararıyla işlemleri yapılmıştır.¹⁶⁹ Raporda Feke kazasında aza(üye) sayısının 1853'den 1902'ye çıkarıldığı; yoklamaların usulüne uygun olarak yapıldığı, üye sicil defterlerinin olmadığı belirtilmiştir. Üye kayıt işlemleri yeni olduğu

¹⁶⁶ Mezkûr raporda şu değerlendirme yapılmış: “ *Fakat muameleyi yapan yeni idare heyeti değildir. Bizzat şikâyetçinin kendisi idi. Ve bu el çabukluğu kendisinin dediği maksatla fakat kendisi tarafından yapılmıştı.*” CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.57.

¹⁶⁷ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.57.

¹⁶⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.58.

¹⁶⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.60.

için şerefli ve saygın insanların kaydedildiği partiler tarafından müfettişe söylenmiştir.¹⁷⁰

Rapora göre Saimbeyli kazasında yeni üye kaydı yapılmamıştır. Kazada semt ocakları kurmak için yapılan girişim neticelendiğinde daha kolay üye kaydı yapılabilecektir. 1937 yılından beri kullanılan üye kayıt defterinde, her kazada olduğu gibi bu kazada da fotoğraf bulunmadığı, ölen veya nakil gidenlerle ilgili mülahazat/düşünceler kısmına not düşülmediği görülmüş ve buna dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Üye kaydı işlerinde gereken özenin gösterilmesi gerektiği okuryazar ve kazada adı kötü anılmayan kişiler ile gençlerin üye olarak kaydedilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yoklamalar ve namzetlerle ilgili olarak gerekli inceleme yapılamamıştır.¹⁷¹

Rapora göre Kozan kazasında 1936 yılından kalma, üye sicil defterinin temize çekilmek suretiyle kullanıldığı ve bu defterin usulüne uygun ve temiz olduğu belirtilmiş, fotoğraf eksikliklerinin fazla olduğu ve açıklama kısmının ise bomboş olduğu için üye durumları hakkında bir hükme varılamamıştır. Üye kayıt işlerinde karışıklık yüzünden tetkik işlemi daha sonraki bir teftişe ertelenmiştir. Bazı kazalar hariç olmak üzere çoğu kazada olduğu gibi burada da dikkatli bir şekilde üye kayıt işlemlerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yapılan yoklama ve deneme işlemlerinde isabet olmadığı kanaatinin oluştuğu müfettiş tarafından belirtilmiştir.¹⁷²

Rapora göre Kadirli kazasında üye kayıt işlemlerinin beğenildiği, 200 kişinin üzerinde yeni üye kaydının yapıldığı ve bu işlemlerin kontrolünde herhangi bir sorunun olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca üye kayıt defterinin eksiklikleri hakkında müfettiş tarafından açıklama yapılarak idare heyeti bilgilendirilmiştir.¹⁷³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kadirli kazasında aza kaydedilmeye devam edildiğini, önceki teftişinden sonra bu teftişe kadar işlemleri tamamlanmak şartıyla 800 üye kaydedildiğini; taahhüt evrakı işlemleri, karar ve imzaların mükemmel bir şekilde yapıldığını belirtmiştir.¹⁷⁴

¹⁷⁰ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.62.

¹⁷¹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.64.

¹⁷² CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.67.

¹⁷³ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.68; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s.147.

¹⁷⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.98.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kozan kazasında idare heyetinin üye sicil defterlerinin mükemmel bir şekilde olduğu, daha önceki teftişte yapılmasını istediği şeylerin bu teftişte yapılarak açıklama hanesinin detaylı olarak doldurulduğu ancak üye kayıt işlemlerinin bu kazada yoluna henüz girmediğinden dolayı tekrar uyardığını; 20 yeni kayıt işlemi gördüğünü ve üye kayıt işlemlerinin çok yavaş ilerlediğini belirtmiştir.¹⁷⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Bahçe kazasında ocak kongrelerindeki art niyetli tertiplerin üye kayıtlarına da yansındığını belirtmiştir. Bir önceki teftişte üye sayısını arttırmaları nasihat edilmiştir. Bu teftişte müfettişe birçok kişinin üye kayıt muamelesi gösterilmiştir. Bu duruma sevinen Müfettiş Hasan Reşit Tankut, yaptığı incelemede taahhüt kâğıtlarında tezkiyecilerin imzaları, kademelerin kararları ve her şeyin tam olduğunu belirtmiştir. Eksik olan şey ise kaydolan üyenin ismi ve imzasıdır. Bundaki maksat ise çoğunluğun kaybedilme ihtimali olan ocaklarda çoğunluğu kazanmak için kendi düşüncesine yakın kişileri yazmaktır. Müfettiş Hasan Reşit Tankut bu durum için şu ifade kullanmıştır: *"Parti reisi ve arkadaşları saf köylülerdir. Bütün bu şeytanlıklar belediye reisi Hasan Çanka'nın kazasından ve vilayet merkezindeki bazı arkadaşların arzusundan doğmaktadır."*¹⁷⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1941 yılı birinci ve ikinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.14: 1941 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı

	İlk 6 Aylık Dönemde	İkinci 6 Aylık Dönemde
Kazalar	Aza Sayısı	Aza Sayısı
Adana Merkez	12370	12373
Karaisalı	8028	8028
Ceyhan	5467	5467
Kozan	4932	5305

¹⁷⁵ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.99.

¹⁷⁶ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.102.

Kadirli	4059	4059
Bahçe	3157	3123
Feke	1918	1918
Saimbeyli	823	898
Osmaniye	1083	1121
Toplam	41837	42292

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-398-1, s.53; CCA., 490.01/ 704-398-1, s.94.

Ayrıca bu çalışma raporunda üye kayıtlarının tüzüğe göre olduğu ve üye kaydına mahsus defterlerin örneğine göre olduğu belirtilmiştir.¹⁷⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1942 yılı birinci ve ikinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.15: 1942 Yılı Vilayet Genelinde Aza Sayısı

	İlk 6 Aylık Sürede	İkinci 6 Aylık Sürede
Kazalar	Aza Sayısı	Aza Sayısı
Adana Merkez	12427	12442
Karaisalı	8028	8028
Kozan	5826	5826
Kadirli	4059	4059
Feke	1918	1923
Saimbeyli	1257	1243
Ceyhan	5467	5467
Osmaniye	1122	1122
Bahçe	3143	3190
Toplam	43247	43300

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-399-1, s.71; CCA., 490.01/ 704-399-1, s.158.

¹⁷⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.98-99.

Bu çalışma raporunda üye kayıtlarının tüzüğe göre olduğu ve üye kaydına mahsus defterlerin örneğine göre olduğu da belirtilmiştir.¹⁷⁸

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında sicil defterlerinin iyi durumda olduğu belirtilmiştir. Rapora göre kazada 6 nahiye ve merkez nahiyesine bağlı 11 Ocak bulunmaktadır. Kazanın genel nüfusu 26 bini geçmiş; toplam partili sayısı ise 1122'dir. Partililer yeni üye kaydı yapılması konusunda teşvik edilmiştir.¹⁷⁹ Yine aynı teftiş raporunda Ceyhan kazasında 55000 (elli beş bin) küsur olup kişiden 5467 kişi partiye üyedir. 1941 yılında parti 150 kişi yeni üye olarak kaydedilmiş ve üye kayıt işlemleri nizamnameye uygun olarak gerçekleştirilmiştir. 1942 yılında ise henüz üye kaydı yapılmamıştır.¹⁸⁰ Raporda Kozan kaza nüfusunun 35 000(otuzbeşbin) ve köy sayısını 90 olduğu; 7'sinin kaza merkezinde ve 80'i köylerde olmak üzere toplam 87 ocağın bulunduğu belirtilmiştir. Kaza merkez nüfusunun 5600 küsur olduğu belirtilerek 5305 kayıtlı üyenin olduğu, 1941 yılında 471 kişinin yeni üye olarak kaydedildiği fakat kayıt işlemlerinin tamamlanmamıştır.¹⁸¹

Raporda Saimbeyli kaza nüfusunun 21000(yirmibir bin) kaza merkezinin ise bin küsur olduğu; kaza merkezinde 1 Ocak ve ilçede 4 nahiye bulunduğu, kazanın 53 köyünün 41'inde ocak bulunduğu belirtilmiştir. Kazada 898 kayıtlı üye bulunduğu, son ayda 181 üye kaydedildiği ve üye kayıt işlemlerinin nizami olduğu belirtilmiştir.¹⁸²

Raporda Bahçe kazasının 41 köyü olduğu, biri kaza merkezinde olmak üzere 5 nahiyesinin olduğu ve merkez nahiyesine bağlı 10 Ocak olduğu; kayıtlı üye sayısının 3243 olduğu belirtilmiştir. Yeni idare heyeti tarafından kaydedilen 1243 üyenin teklif evrakları ve işlemleri muntazam olduğu diğer kayıtların iste teklif evrağının bulunamadığı belirtilmiştir.¹⁸³

Raporda Kadirli kazasının nüfusunun 26000, kaza merkezinde nüfusun ise 2500'ün üzerinde olduğu; köy sayısının 65 olduğu, kaza merkezinde 6 ocaklı bir nahiyenin bulunduğu, merkez dışında ise 34 ocaklı 4 nahiyenin olduğu belirtilmiştir.

¹⁷⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.72-73; CCA., 490.1 / 704-399-1, s.159-160.

¹⁷⁹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.45; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.22.

¹⁸⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.49; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.24.

¹⁸¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.52; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.25.

¹⁸² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.56; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.27.

¹⁸³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.61; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.30.

Partiye kayıtlı üye sayısının 4059 olduğu ve 1940 ile 1941 yıllarında toplam 800 üyenin yeni kaydedilmiştir. Kayıt işlemi yapılan üyelerin teklif evraklarının bulunduğu belirtilmiştir.¹⁸⁴

Raporda Feka kazasında kayıtlı üye sayısının 1918 olduğu, kaza merkezinde bir ocak bulunduğu, köylerden 10 ocağında kazaya bağlı olduğu, kaza dahilinde Tapan köyünün nahiye merkezi olduğu ve Paşalı ocağının buraya bağlı olduğu, Mansurlu da ise nahiye kurulması için karar verildiği ve vilayet idare heyetine yazıldığı belirtilmiştir.¹⁸⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 1943 yılı birinci ve ikinci 6 aylık dönemine ilişkin çalışma raporlarında vilayete kayıtlı bulunan aza (üye)sayısı aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.16: 1943 Yılı Vilayet Geneline Aza Sayısı

	İlk 6 Aylık Sürede	İkinci 6 Aylık Sürede
Kazalar	Aza Sayısı	Aza Sayısı
Adana Merkez	12514	12526
Karaisalı	8028	8032
Kozan	5973	6081
Kadirli	4059	4685
Feka	1920	1920
Saimbeyli	1263	1263
Ceyhan	5467	5467
Osmaniye	1194	1202
Bahçe	3170	3375
Toplam	43588¹⁸⁶	44551

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.154; CCA., 490.01/ 704-400-1, s.206.

¹⁸⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.64; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.31.

¹⁸⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.68; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.33.

¹⁸⁶ Altı ay önceye göre üye sayısının toplam 293 kişi arttığı belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 704-400-1, s.206.

Ayrıca bu çalışma raporunda üye kayıtlarının tüzüğe göre olduğu ve üye kaydına mahsus defterlerin örneğine göre olduğu belirtilmiştir.¹⁸⁷

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 27.04.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında aza kayıt işlemlerinin nizamname hükümlerine göre yapılmış, Müfettiş tarafından düzgün ahlaklı ve sağlam karakterli kişilerin partiye kaydedilmesi söylenmiştir.¹⁸⁸ 29.04.1943 tarihli teftiş raporunda ise aza kayıtlarının nizamname hükümlerine göre yapıldığı, kayıtlı azaların çoğu köylerde ve Haruniye nahiyesinden olduğu belirtilmiştir.¹⁸⁹ 30.04.1943 tarihli teftiş raporunda partiye temiz ve ahlaklı kişilerin kaydedildiğini belirtmiştir.¹⁹⁰

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan'da aza kayıt işlemlerinin nizamname hükümlerine göre yürütüldüğünü belirtmiştir.¹⁹¹ Kadirli'de daha önce yapılan kaza kongresine başkanlık eden Kemal Satır, Kadirli'de aza kayıt işlemlerinde gördüğü yolsuzluğu düzeltmiş, Müfettiş Onaran'da Parti İdare Heyetini uyarmıştır.¹⁹² Raporda Vilayet İdare Heyeti üyesi ve daha sonra mebus olan Dr. Kemal Satır'ın Kadirli kaza kongresi için kazaya geldiğinde Belediye Reisi ve İdare Heyeti Reisi Mehmet Saygılı'nın üye kayıt işlemlerinde yaptığı yolsuzluktan dolayı parti reisi ve belediye reisi olarak seçilemediği belirtilmiştir.¹⁹³ Saimbeyli kazasında aza kayıt işlemlerinin nizamname hükümlerine göre yapıldığı belirtilmiştir.¹⁹⁴ Raporda Ceyhan kazasında üye kayıt ve sicil defterlerinin düzenli olduğu; ahlaklı kişilerin üye kaydının yapılmasında özen gösterdikleri belirtilmiştir.¹⁹⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1943 ile 01.06.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Vilayette kayıtlı bulunan aza sayısı aşağıda belirtilmiştir:

¹⁸⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.154; CCA., 490.1 / 704-400-1, s.207-208.

¹⁸⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.39; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.1-2.

¹⁸⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.45.

¹⁹⁰ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.49.

¹⁹¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.190.

¹⁹² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.193; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.4.

¹⁹³ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.6.

¹⁹⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.200.

¹⁹⁵ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.1-2.

Tablo 2.17: Vilayet Genelinde Aza Sayısı (01.12.1943-01.06.1944 Arası)

Kazalar	Aza Sayısı
Adana Merkez	12704
Karaisalı	8068
Kozan	7061
Kadirli	4760
Feke	1920
Saimbeyli	1263
Ceyhan	5467
Osmaniye	1377
Bahçe	3864
Toplam	46484

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.132.

Ayrıca bu çalışma raporunda üye kayıtlarının nizamnamenin 8. maddesine göre olduğu ve üye kaydına mahsus defterlerin örneğine göre olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayette kayıtlı bulunan aza sayısı ve parti teşkilatıyla ilgili detaylı bilgiler aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.18: Vilayet Genelinde Parti Teşkilatı Kademeleri ve Kayıtlı Aza Sayıları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

	Kademe Sayısı	Aza Sayısı
Köy Ocağı	399	31484
Mahalle Ocağı	39	7504
Semt Ocağı	48	10536
Resmi Nahiye	16	-----
İtibari Nahiye	57	-----
Kaza	9	-----
Toplam		49524

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.100.

¹⁹⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.132.

Ayrıca parti kademelerinde aza kayıtlarının mahsus defterlere göre yapıldığı ve defterleri eksilen parti kademelerine tekrar basılmak suretiyle gönderildiği; ocaklara kayıtlı üyelerin teklif ve taahhüt kâğıtlarının tam olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayette kayıtlı bulunan aza sayısı ve parti teşkilatıyla ilgili detaylı bilgiler aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 2.19: Vilayet Genelinde Parti Teşkilatı Kademeleri ve Kayıtlı Aza Sayıları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

	Kademe Sayısı	Aza Sayısı
Köy Ocağı	430	40417
Mahalle Ocağı	39	7789
Semt Ocağı	30	2931
Resmi Nahiye	16	-----
İtibari Nahiye	55	-----
Kaza	9	-----
Toplam		51137

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.34.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda aza kayıtlarının mahsus defterlere göre yapıldığı ve defterleri eksilen parti kademelerine tekrar basılmak suretiyle gönderildiği; ocaklara kayıtlı üyelerin teklif ve taahhüt kâğıtlarının tam olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁸

Bu bölümde vilayet idare heyetinin hazırlamış olduğu çalışma raporlarında 1936 yılından 1945 yılına kadar her kazanın ve Adana merkezinin üye sayılarına ulaşılmıştır. Kronolojik olarak bölüm içerisinde tablolastırılan bu veriler bir bütün olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdaki şekilde tablolastırılmıştır:

¹⁹⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.110.

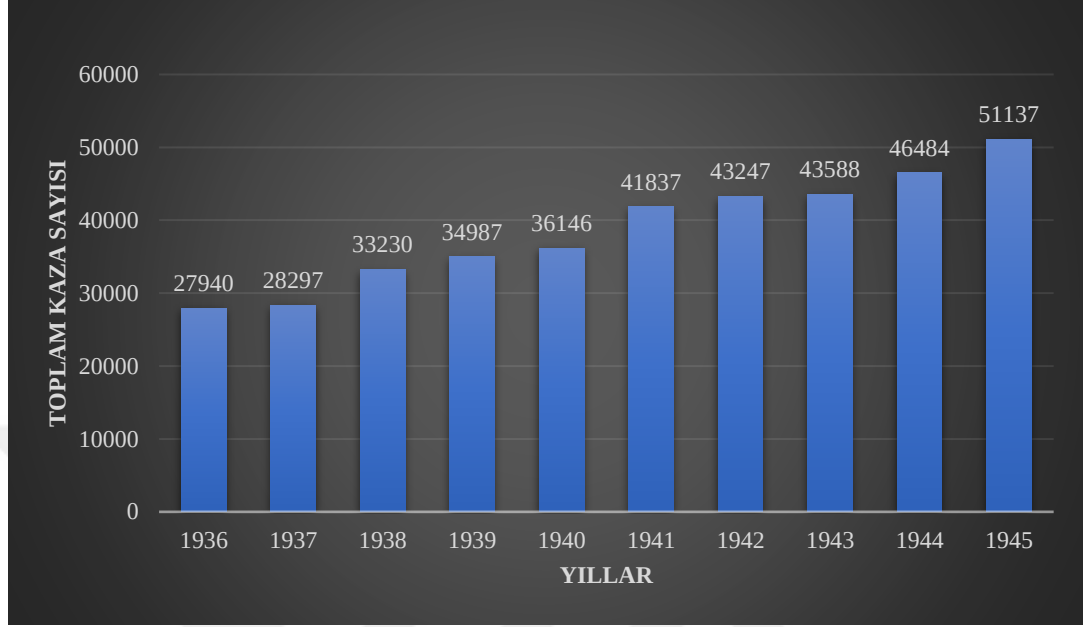
¹⁹⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.43.

Tablo 2.20: 1935 ile 1945 Yılları Arası Seyhan Vilayeti Aza Sayıları

Kazalar	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Adana Merkez	8636	7309	7859	8713	9436	12370	12427	12514	12704
Karaisalı	5127	5944	7794	7795	7829	8028	8028	8028	8068
Ceyhan	4910	5139	5231	5272	5361	5467	5467	5467	5467
Kozan	2319	3254	4689	4708	4761	4932	5826	5973	7061
Kadirli	2138	2165	2165	2685	3370	4059	4059	4059	4760
Bahçe	1745	1571	1821	1821	2057	3157	3143	3170	3864
Dört Yol	543	587	634	742					
Feke	1401	1232	1853	1847	1866	1918	1918	1920	1920
Saimbeyli	522	522	622	750	792	823	1257	1263	1263
Osmaniye	599	574	562	654	674	1083	1122	1194	1377
Toplam	27940	28297	33230	34987	36146	41837	43247	43588	46484

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-394-1, s.28; CCA., 490.01/ 703-394-1, s.42; CCA., 490.01/ 703-394-1, s.2; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.157; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.143; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.4; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.38; CCA., 490.01/ 703-396-1, s. 104; CCA., 490.01/ 704-397-1, s.150; CCA., 490.01/ 704-398-1, s.53; CCA., 490.01/ 704-398-1, s.94; CCA., 490.01/ 704-399-1, s.71; CCA., 490.01/ 704-399-1, s.158.

Şekil 2.1: 1935 ile 1945 Yılları Arası Seyhan Vilayet Geneli Aza Sayıları

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-394-1, s.28; CCA., 490.01/ 703-394-1, s.42; CCA., 490.01/ 703-394-1, s.2; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.157; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.143; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.4; CCA., 490.01/ 703-395-1, s.38; CCA., 490.01/ 703-396-1, s. 104; CCA., 490.01/ 704-397-1, s.150; CCA., 490.01/ 704-398-1, s.53; CCA., 490.01/ 704-398-1, s.94; CCA., 490.01/ 704-399-1, s.71; CCA., 490.01/ 704-399-1, s.158.

Yine Vilayet İdare Heyeti tarafından 6 aylık dönemlerle yılda iki defa hazırlanan çalışma raporlarında 1941 yılından 1945 yılına kadar kayıtlı azaların(üyelerin) eğitim durumlarına da ulaşılmıştır:

Tablo 2.21: 1944 Yılı Vilayet Genelinde Azaların Eğitim Durumları

Dönemler	Okuyup Yazma Bilmez	İlk Tahsil veya Okuryazar	Orta	Lise	Yüksek	Toplam
1941/1 ¹⁹⁹	15772	23529	1957	398	181	41837
1941/2	14115	25522	2071	403	181	42292
1942/2	14125	26444	2136	409	186	43300
1943/1	14140	26560	2274	419	419	43588
1943/2	14670	26971	2293	422	195	44551
1944/1	15390	28007	2433	446	208	46484
1944/2	18213	28233	2421	444	213	49524
1945/1	19809	28265	2403	446	214	51137

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.99; CCA., 490.01/ 704-400-1, s.136; CCA., 490.01/ 704-400-1, s.33; CCA., 490.01/ 704-400-1, s.158; CCA., 490.01/ 704-400-1, s.204; CCA., 490.01/ 704-399-1, s.68; CCA., 490.01/ 704-398-1, s.54; CCA., 490.01/ 704-398-1, s.93.

Bu grafiklerden hareketle bu çalışmanın zaman aralığında Seyhan vilayetinde partiye kayıtlı aza sayısı düzenli olarak artmıştır. Karaisalı ve Kadirli kazalarında kayıtlı aza sayısı düzenli olarak artmakla birlikte 1941,1942 ve 1943 yıllarında aza kaydı yapılmadığı; Ceyhan kazasında da 1941,1942, 1943 ve 1944 yıllarında aza kaydı yapılmadığı; Feke kazasında ise 1938 yılında 1853 aza varken 1944 yılında ise 1920 vardır ki kayıtlı kaza sayısı diğer kazalara göre daha yavaş artmıştır. Ayrıca azaların eğitim durumları tablosu incelendiğinde ise okuma yazma bilmeyenlerin sayılarında dalgalanmaların olduğu yine yüksekokul mezunlarının düzenli olarak arttığı halde 1943 yılının ikinci döneminde yüksekokul mezunu olup aza olanların sayısında yarı yarıya bir düşüş olduğu görülmüştür. Lise mezunu olup partiye kayıtlı aza sayısında

¹⁹⁹ Vilayet idare heyetinin çalışma raporlarından alınan veriler tabloya dönüştürülürken ilk 6 aylık döneme ait çalışma raporları verileri /1; ikinci 6 aylık döneme ait çalışma raporlarına ait veriler /2 olarak belirtilmiştir.

ise neredeyse dalgalanma olmadığı ve diğer mezuniyet türlerine göre daha yavaş arttığı görülmüştür.

3. PARTİ KONGRELERİ VE SEÇİM İŞLERİ

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 15.12.1939 tarihli CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu resmi yazıda kendisini Tarsus kongresini idare etmeye yönelten etmenlerin Seyhan'ın Kadirli ve Kozan kazalarında da mevcut olduğunu ifade etmiştir. Tankut, ailelerin birbirleriyle zıtlaşmaları ve çıkar çatışmaları dürüst ve sağlam partilileri birbirinden uzaklaştırdığı için bu meselelerin iç yüzünü mahallinde incelemelerde bulunarak kaza kongrelerini bizzat idare etmeyi lüzumlu gördüğünü belirterek aralık ayının son haftasına kadar Antakya'da kaza kongrelerinde bulunacağını ve Seyhan'a geri döneceğini bildirmiştir.²⁰⁰

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Seyhan(Adana) merkezdeki kazasında kongrenin doğru ve nizami olarak yapıldığını; vilayet doktorunun kongrenin devamı ve devam saati hakkındaki eleştirisiyle ilgili olarak müfettiş tarafından sıhhiye müdüründen konu hakkında bilgi verilmesi istenmiştir.²⁰¹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Ceyhan kazasında parti kongreleri için tanzim olunan zabıtların kongrenin düzgün bir şekilde yapıldığı izlenimini verdiğini ve kongrede konuşmaların hür bir ortamda yapıldığı anlaşılmıştır. Vilayet idare heyetinin kaza kongresi için müşahit ve reis göndermesinden dolayı da kongreler şeklen çok güzel yapılmıştır.²⁰²

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Osmaniye kazasında nizamname

²⁰⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.25.

²⁰¹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.69.

²⁰² CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.55.

hükümlerine göre kongrelerin gerçekleştirildiği, zabıtların mütalaalarında küçük hatalar olsa da dikkatli bir şekilde hazırlandığı izleniminin olduğu, dileklerin en alttan üstte silsile şeklinde ilerleyerek kazada birleştirildiği, her kademedede partililerin özgürce fikirlerini ifade edebildiği yine yapılan işlemlerden ve edinilen izlenimlerden anlaşılmıştır.²⁰³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Bahçe kazasında zabıtların mütalaasında kongrenin nizamname ve kurallara uygun olarak yapıldığı izlenimi olduğu; kongrelerde sorun soruların mahiyetinden kaynaklı olarak delegelerin ve üyelerin rahatça konuşabildikleri anlaşılmaktadır.²⁰⁴ Karaisalı kazasında idare heyeti reisi kongre reis vekili seçilmiştir. Bundan dolayı da gerekli olsa bile nizamnameye aykırı bir işlem yapılmaması hususunda müfettiş tarafından idare heyetine gerekli uyarı yapılmıştır. Kongrelerinde bazı şekil hataları olsa da kâğıt üzerindeki işleri gayet düzgündür. Delegelerin ve üyelerin rahatça konuşabildiği zabıtların tetkikinden anlaşıldığı belirtilmiştir.²⁰⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Feke kazasında yapılan kongrede şeklen bazı küçük hatalar olduğunu fakat merkezden uzak ve kışın merkez ile ulaşımın sekteye uğradığı bu kazada kongrenin nizami yapılması takdire şayan olduğu belirtilmiştir. Bunda vilayet idare heyetinin görevlendirdiği müşahidinde kongrenin düzen içinde yapılmasında etkisinin olabileceği değerlendirilmiştir. Feke'de kaza kongresi kardan dolayı üyeler gelememiği için ikinci bir tarihe ertelenmiş ve daha sonra yapılmıştır. Bu durum nizamnamelere uygun olduğu ikinci tarihte yapılan kongrede aykırı bir durum yaşanmadığı, delegeler ve ocaklardan gelen üyelerin rahatça konuşabildiği ve dileklerin tespit edildiği belirtilmiştir. Takdire şayan diğer bir konu ise geçen seneki dileklerin takip edilerek vilayetten aldıkları cevabı nahiye ve ocaklara bildirmeleridir. Ayrıca Seyhan vilayet kongresi içinde merkezden üye seçilmiş; kaza

²⁰³ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.57.

²⁰⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.58.

²⁰⁵ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.60.

ile vilayet arası mesafenin fazla oluşu ve kardan dolayı ulaşım sekteye uğradığı için bunun zaruret olduğuna müfettiş de kanaat getirmiştir.²⁰⁶

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Saimbeyli kazasında yapılan kongreyle ilgili zabıtları inceleyen Müfettiş Hasan Reşit Tankut, nahiye kongresinde kaza idare heyeti reisinin kongre reisi seçilmesini eleştirdiğini; bu duruma kaza kongresine vilayetten gelen Hasan Ateş'in kongre reisi olmasını örnek olarak göstermişlerdir. Müfettiş tarafından kendilerine nizamname ve program okuma ile tartışma günleri düzenleme önerisinde bulunulmuştur. Kaza kongrelerinin güzel geçtiği ve neticelendiği bundan dolayı da eleştiri de bulunulmamıştır. Ayrıca dilekler açık ve rahat bir şekilde konuşulmuş; devamında vilayete gönderilmiştir.²⁰⁷ Kozan kazasında ise kongre zabıtlarında bazı şekil hataları olsa da genel manada düzenli olduğu, dileklerin ulaştırıldığı, kongrede delege ve üyelerin özgürce konuşabildikleri ifade edilmiştir. Son kongreye katılan ve kongre reisliği yapan Hasan Reşit Tankut, kongrede ilgili ve dikkatli konuşanlar olduğunu raporunda belirtmiştir.²⁰⁸

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kadirli kazasında yapılan kongrede bir problem yaşanmadığı, bunda vilayetten gelen müşahitlerin etkili olduğu, delegelerin özgürce konuştukları ve zabıtların vilayete gönderildiği belirtilmiştir. Raporda müfettiş tozlu yağmurdan ve çamurdan dolayı şikayetlerin olduğu köy ocaklarına ve nahiyelere gidemediğini ifade etmiştir.²⁰⁹

Seyhan vilayet kongresi 22.12.1940 tarihinde pazar günü saat 10.00'da Halkevi binasında 58 delegenin katılımıyla²¹⁰ Vilayet İdare Heyeti Reis Vekili Dr. Bahri Erkan'ın yaptığı konuşmayla başlamıştır. Kongre esnasında delegelerden Ahmet Remzi Yüreğir'in teklifi ve delegelerin tamamının kabulüyle birinci reisliğe eski parti

²⁰⁶ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.62.

²⁰⁷ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.63.

²⁰⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.66.

²⁰⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.68.

²¹⁰ Emiroğlu, a.g.t., s. 114.

müfettişi Hasan Reşit Tankut, ikinci reisliğe Mustafa Rıfat Gülek, kâtipliklere ise Celal Keçioğlu ve Nihat Oral seçilmiştir.²¹¹

Seyhan vilayet kongresine katılan delegeler şu kişilerden oluşmaktadır²¹²:

Tablo 2.22: Vilayet Kongresi Yoklamasında Yer Alan Delegeler (22.12.1940)

Adana Kazası Delegeleri	Karaisali Delegeleri	Kozan Delegeleri
1. Recai Tarımer	1. Mehmet Geçioğlu	1. Zeki Akçalı
2. Tiraje Yüreğir	2. Celal Geçioğlu	2. Ahmet Güven
3. Tevfik Ramazanoğlu	3. Mehmet Eren	3. Emin Kurtoğlu
4. Taha Toros	4. Mustafa Atay	4. Hakkı Tanrıverdi
5. Hulusi Akdağ	5. Abdurrahman Uğur	5. Mahmut Öztürk
6. Kemal Satır	6. Abdülhekim Şahin	6. Hüseyin Hilmi Yurdadoğ
7. Abidin Ramazanoğlu	7. Ali Akdağ	Kadirli Delegeleri
8. Mustafa Rıfat Gülek	8. Kerim Uluscutürk	
9. Hazım Savcı	9. Nebi Menemencioğlu	
10. Rasih Özgen	10. Ahmet Remzi Yüreğir	
11. Mahmut Barlas		
12. Nihat Oral		
		1. Mehmet Saygılı
		2. Ahmet Tekerek
		3. İbrahim Savrun
		4. Mevlüt Delikurt
		5. Halil Arıyürek

²¹¹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.3; Ayrıca kongreye Parti Müfettişi Hasan Menemencioğlu, Seyhan Milletvekillerinden Damar Arıkoğlu, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral ile birlikte ildeki mülki yetkililer ile adli yargı mensupları, partililer ve halkını bir kısmı da kongrede yer almıştır: Sezai Kürşat Ökte, “Cumhuriyet Halk Partisi Vilayet/İl Kongrelerinin Parti Politikalarına Etkileri”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, s.203 Sayfanın en altında dipnot olarak kongre birinci reisliğine seçilen Hasan Reşit Tankut’un kongre esnasındaki konuşması aktarılmış fakat aynı arşiv belgesinde/klasöründe bu konuşmaya ulaşılamamıştır. Emiroğlu da tezinde Ökte gibi Hasan Reşit Tankut’un konuşması yer vermiş fakat atıf yaptığı CCA., 490.1 / 202-800-7, s.1’de Hasan Reşit Tankut’un konuşmasına ulaşılamamıştır: Emiroğlu, a.g.t., s.115. (CCA., 490.1 / 202-800-7, s.1 ve 2’deki belgelere EK-15’te ve EK-16’da yer verilmiştir. (Erişim Tarihi: 10.09.2024)) Erdoğan’da Hasan Reşit Tankut’un eski parti müfettişi sıfatıyla kongreye katıldığını belirtmiştir: Erdoğan, “Hasan Reşit Tankut ...”, a.g.t., s.161.Erdoğan bu sayfanın en altında dipnot kısmında 1940 Seyhan kongresi ile 1942 Seyhan kongresinin karıştırıldığını, Hasan Reşit Tankut ile Dr. Talat Simer’in aynı kongrede görev almadığını ikisinin farklı tarihteki kongrelerde görev aldıklarını belirtmiştir. Bugünkü arşiv belgelerinde böyle bir karışıklık veya dizin hatası söz konusu değildir. Fakat Erdoğan bu bilgileri CCA., 490.1 / 202-7-1, CCA., 490.1 / 202-7-2, CCA., 490.1 / 202-7-3’den atıf yapmıştır. Arşivde yapılan aramada bu evraklara ulaşılamamıştır. (Erişim Tarihi: 10.09.2024) Tekrar ifade etmek gerekirse bazı dönemlerde Cumhuriyet arşivindeki bazı klasörlerin kısmen veya tamamen yayından kaldırıldığı; bazen eski klasörde bazen de yeni klasörde yayınlanmış olabileceği hatırdan çıkarılmamalıdır. Arşivde yaşanan bu tarz yaşanan durumlarla ilgili bu çalışmanın giriş kısmında detaylı olarak ele alınmıştır.

²¹² CCA., 490.1 / 202-800-7, s.20: Arşiv evrağında 58 delegenin ismi ve hangi kazadan delege olarak geldikleri belirtilmiş ve evrağın en altında kongre reisi Hasan Reşit Tankut’un, kâtip Nihat Oral’ın ve Celal Geçioğlu ‘nun isimleri ve imzaları yer almaktadır.

13. Kemal Çelik 14. İbrahim Burduloğlu 15. Hakkı Salih Bozma	Saimbeyli Delegeleri 1. Tevfik Yıldırım 2. Şinasi Yıldırım 3. Ahmet Yarpuzlu	6. Zihni Konakçı Feke Delegeleri 1. Hüsnü Yurtçu 2. Memduh Pekbilgin 3. Mahmut Kibarolu
	Ceyhan Delegeleri 1. Hamit Özsırkıntı 2. Hakkı Mete 3. Rıfat Çetin 4. Celal Tekiner 5. Süleyman Oğuz 6. İsmail Dallı 7. İbrahim Telev	Bahçe Delegeleri 1. Hasan Çanka 2. İsmail Özer 3. Hasan Çetiner 4. Saffet Esen 5. Gani Girici
Osmaniye Delegeleri 1. Nuri Kaya 2. Şeref Haznedar 3. Bekir ÖZkan		

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.19-20.

Kongre başlangıç saatinin telgrafla genel sekreterliğe bildirilmesi kongrede delegelere teklif edilmiş ve kabul edilmesiyle birlikte Atatürk için 3 dakikalık saygı duruşunda bulunulması da teklif edilmiş ve tüm delegelerce kabul edilmiştir. Akabinde vilayet idare heyetinin 2 yıllık çalışma raporu okunmuş, bazı delegeler tarafından bu rapor tenkit edilmiş ve bu tenkitlere idare heyeti azaları tarafından açıklama yapılmış ve bu raporda oy birliğiyle kabul edilmiştir. Kongre’de Rıfat Çetin (Ceyhan), Memduh Bilgin (Feke), Hazım Savcı (Adana), Şeref Haznedar (Osmaniye) ve Kemal Satır (Adana) hesap encümenine seçilirken; Ahmet Remzi Yüreğir (Karaisalı), Hasan Çanka (Bahçe), H. Salih Bosna (Adana), Hakkı Mete (Ceyhan) ve Rasih Özgen (Adana) ise bütçe encümenine seçilmiştir.²¹³ Sonraki celsede bütçe encümeninin raporu okunmuş ve merkez kaza ile birlikte tüm kazaların gelir ve giderleri okunmuş ve oy birliğiyle kabul edilmiştir.²¹⁴

Kongrede delegelerden İbrahim Burduloğlu ve Taha Toros’un teklifleriyle dilekler için encümen kurulması ve kongrede dileklerin kaza kaza okunması isteği

²¹³ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.3-4.

²¹⁴ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.5-10; İlçelerin gelir ve giderleriyle bilgiler hesap işleri başlığı altında detaylı olarak ele alınmıştır. Emiroğlu, a.g.t., s. 115.

diğer delegeler tarafından da kabul edilmesiyle kongrede dilek encümeni kurulmuş ve bu encümene Hamit Özsırkıntı, Abidin Ramazanoğlu, Mehmet Geçioğlu, Kerim Uluscu Türk ve Tevfik Yıldırım seçilmiştir.²¹⁵ Kongrede okunan dileklerden Misis, Baklalı ve Karataş'ın Yemişli köylerinde birer ocak kurulması gerektiği; Feke'ye bağlı Mensurlu, Belenköy ve Kelali ocaklarının uzaklığından dolayı başka kazaya bağlanması dile getirilmiş ve bu dilekler oy birliğiyle kabul edilmiştir. Ayrıca kazalarda iki yılda bir kongre yapılması gerektiği ifade edilmiştir.²¹⁶ Kazalarda yapılması gereken işlerin zaman aldığı ve yılda bir defa kongre yapılması durumunda vaat edilen işlerin tamamlanamadan seçime gidildiğinden dolayı iki yılda bir kongre yapılması hakkındaki dilek delegelerce kabul edilmiştir. Ceyhan kazasında ise altı ocak oluşturulup bunların bir nahiye bağlanması gerektiği dile getirilmiştir.²¹⁷ Kadirli kazasında üç yerleşim yerine parti teşkilatının kurulması istenmiştir.²¹⁸ Saimbeyli'de bazı bölgelerde parti teşkilatının revize edilmesi bazı bölgelerde ise yeni parti teşkilatı kurulması istenmiştir.²¹⁹

22.12.1940 tarihinde pazar günü saat 10.00'da Halkevi binasında yapılan Seyhan Vilayet Kongresinde hesap-bütçe encümenlerinden sonra dilek encümeninin de faaliyetleri tamamlanmıştır. Kongre'de görüşülecek başka bir konu olmadığını belirten kongre reisi Hasan Reşit Tankut, idare heyetine üye seçimi için yapılacak seçimin açık oyla yapılmasını teklif etmiş fakat oybirliğiyle kabul edilmemiştir. İdare heyeti üye seçimi için kongre reisi Hasan Reşit Tankut, reislik makamını bırakmış ve kongre reis vekili Mustafa Rıfat Gülek reisliğinde idare heyeti seçimine geçilmiştir. 57 delegenin gizli oyuyla yapılan seçim sonucunda idare heyetine şu kişiler seçilmiştir:

²¹⁵ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.11-12; Kongre ifade edilen dilekler, hangi bölümle ilgiliyse o bölüm altında detaylı olarak ele alınmıştır, ayrıca bu tezde dilekler bölümü oluşturulmamıştır.

²¹⁶ Ökte, a.g.t. s.204.

²¹⁷ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.13-14.

²¹⁸ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.14; Ökte, a.g.t., s.204.

²¹⁹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.15; Ökte, a.g.t., s.205.

Tablo 2.23: Vilayet İdare Heyeti Seçimi (22.12.1940)

Seçilenler	Oy Sayısı	Asil/Yedek
Dr. Kemal Satır	54	Asil
Kazım Ener	54	Asil
Fevzi Oldağ	54	Asil
Ahmet Remzi Yüreğir	53	Asil
Hasan Ateş	53	Asil
Mustafa Rıfat Gülek	53	Asil
Kemal Çelik	52	Asil
Hasan Basri Arsoy	51	Asil
Avukat Rıfat Yaveroğlu	46	Asil
Tevfik Kadri Ramazanoğlu	46	Yedek
Rasih Özgen	42	Yedek
Nabi Menemencioğlu	35	Yedek
Fekeli Şükrü İnan	33	Yedek
Hazım Savcı	30	Yedek
Ziya Hakverdi	23	Nisabı görülemedi
Ziya Abdi Rona	28	Nisabı görülemedi
Halil Sevathı	24	Nisabı görülemedi
Fazlı Mete	24	Nisabı görülemedi

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.16-17; Erdoğan eserinde asil ve yedek seçilenleri belirtmiş fakat asil veya yedek durumu ile nisabı görülemedi kısmına değinmemiştir: Erdoğan, “Hasan Reşit Tankut ...”, a.g.t., s.164.

Nizamname hükümlerine göre nisabı görülemeyenler için tekrar gizli oyla seçim yapılmış ve bu defa Ziya Abdi Rona 46, Fazlı Mete 46, Halil Sevathı 46 ve Ziya Hakverdi 42 oyla nisap görülmesiyle yedek üyeliğe seçilmişlerdir. Büyük Kuraltay için 5 asil ve 5 yedek delege seçimine geçilmiş ve delegelerden İbrahim Burdуроğlu tarafından Hamit Özsrkıntı, Mehmet Geçioğlu, Tevfik Yıldırım, Zeki Akçalı ve Şerif Haznedar asil delegeliğe; İbrahim Burdуроğlu, Nuri Şimşek, Hulusi Akdağ, Mahmut

Barlas ve Rasih Özgen yedek delegeliğe önerilmiş ve oybirliğiyle bu öneri kabul edilmiştir.²²⁰ Bu seçimlerle birlikte kongre sona ermiştir.²²¹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Saimbeyli kazasında denetleme yaptığı esnada henüz kongrenin yapılmamış olduğunu belirtmiş ve kongre için Vilayet İdare Heyetince Ateş Hasan müşahit olarak görevlendirilmiştir. Bu şahsın görevlendirilmesi ile Şinasi Yıldırım'ın Saimbeyli Belediye Reisi seçilmesi arasında sıkı bir ilişki olduğunu belirtmiştir.²²²

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Feka kazasında 30 Kasım 1940 tarihinde yapılacak kongre için idare heyetinin direktifler doğrultusunda hazırlıklarını yaptığını; kongrede okuyacakları idari raporları incelediğini ve beğendiğini belirterek bu raporları nizamnamenin 91. maddesindeki sıraya göre düzenlemeleri talimatını verdiğini ifade etmiştir.²²³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kadirli kazasında en son yapılan parti kongresinin bir öncekine göre muntazam yapıldığı, bir önceki seneki şikâyet ve dedikodulardan eser kalmadığı belirtilmiş olup bu durumun idare heyetinin düzgün çalıştığının ve nüfuz kullanmadığının bir işareti olduğu ifade edilmiştir.²²⁴

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kozan kazasında 28.11.1940 tarihi itibarıyla ocak ve nahiye kongrelerinin tamamlandığını, bazı şekil hataları olsa da ocakların kongre işinin mantığını kavradığını, kaza kongresi için hazırlıkları incelediğini ve idare heyetinin genel manada eksiklikleri tamamlama azminde olduklarını belirtmiştir.²²⁵

²²⁰ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.16-17.

²²¹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.18: evreğin en altında kongre reis vekili Mustafa Rıfat Gülek'in, kâtip Nihat Oral'ın ve Celal Geçioğlu'nun imzaları bulunmaktadır.

²²² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.94-95; Hasan Reşit Tankut, 1940 yılında belediye reisinin istifasından sonra yeni reisin seçimi sırasında Vilayetin namzet olarak belirlediği kişi yerine ısrarla ilçe idare heyetinin Şinasi Yıldırım'ı önerdiği ve en sonunda seçtirdiklerinden dolayı ilçe idare heyetinin itaatsızlık yaptığını ve cezalandırılmalarını istediği halde uyarma cezası ile geçirildiğini ve bundan dolayı da belediye reisliği seçimlerinde tertip yapıldığını raporunda belirtmiştir: CCA., 490.1 / 704-397-1, s.92-95.

²²³ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.96.

²²⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.97.

²²⁵ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.99.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Bahçe kazasındaki ocaklara ait kongrelerle ilgili daha önce şikayetler aldığını ve bu konuda Vilayet İdare Heyetinin kongrelerin tamamında art niyetli hareketlerinin olduğunu; güçlü ocakların bu girişimlere tepki gösterdiğini belirterek farklılık olan ocak kongrelerinden bazılarını raporunda dile getirmiştir. Nohutlu ocağı, Belediye Reisi ve Vilayet Meclisi Azası Hasan Çanka'ya tabi olmak istemedikleri için kazanın belirlediği kongre gününden önce kongrelerini yapmışlar ve çıkan sonuç kaza idare heyetinin aleyhine olduğu için Vilayet İdare Heyeti tarafından bu kongre iptal edilmiş ve kaza idare heyeti, yeni ocak kongresi için baskın yapar gibi bir müşahit göndermiş ve toplayabildiği 6 kişiyle kongre yapmıştır. Bu köyde yapılan kongreler yüzünden hasımlı iki grup oluşmuştur. Kaza İdare Heyeti, kendisini muhalif olanların sayısı artacağından üye kaydı yapmamıştır. Müfettişe göre bu köyde ya yeni üye kaydı yapılmalı ya da bu köyün ocağı başka köye alınmalıdır. Ocak kongrelerinde yaşanan farklılıklara bir diğer örnekte Çolaklı köyü ocak kongresidir. Çolaklı köyünde kongre ayın 10'unda yapılması planlanmışken bu tarih 2 gün sonraya tehir ettirilmiştir. Müfettiş Tankut, kongrenin niye 2 gün tehir edildiğini, bu iş için talik kararı olduğunu söylediği halde yazılı olarak kendisine evrak gösterilmediğini ve karar defterine de yazılmadığını, ocak idaresine tebliğ etmek amacıyla ocak reisinin parmak izi alınsa da bunun kendisine şaibeli geldiğini belirtmiştir. Müfettiş yaptığı araştırmada olayın iç yüzünün kendisine anlatılandan farklı olduğu ve vilayetin milletvekilleri geldiği bahanesinin doğru olsa da geri kalan diğer hususların doğru olmadığıdır. Milletvekilleri Bahçe kazasından sonra Çolaklı köyüne gittikleri ve ziyaret esnasında vilayet ve kaza yönetiminin bu köyün kendilerine karşı olduklarını anlayarak kongrede istemedikleri kişilerin temsilcisi seçilmesini engellemek için köyden ayrılır ayrılmaz kongre tarihinin tehir etmişlerdir. Ayın 12'sinde kongrede istemedikleri kişiler temsilci seçilince vilayette kongreyi bozdurup yeni bir tarih belirlenmiştir. Köydekiler kongre için muhtarı, kongre için gelmemelerini söylemek için kazaya göndermiş ve muhtar kaza parti reisine "kongre için gelirsенiz kan çıkar" deyince Kaza İdare Heyeti Kaymakamdan güvenlik tedbiri istemiş ve jandarma nezaretinde köyde ocak kongresi

yapılmıştır. Kazadan gelen müşahit zorla topladığı 23 üye ile kongreyi gerçekleştirerek istedikleri kişileri temsilci seçmişlerdir.²²⁶

Bahçe kazasında kongrelerde yaşanan bu art niyetli olaylardan dolayı vilayete durumu bildirdiğini belirten Müfettiş Tankut, vilayetin ocak kongrelerini teftiş amacıyla görevlendirdiği Hasan Ateş ve Ziya isimli kişilerin yazdıkları raporları da incelemiş ve bu raporlarında baştan sona tezatlarla dolu olduğunu ifade etmiştir.²²⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Osmaniye kazasındaki ocak kongrelerinden bazılarının çok mücadeleli ve gürültü olduğunu belirtmiştir. Kazadaki yönetimde etkin olan zümrenin değiştiğini eski yönetimin ilk kuruluştan itibaren süre geldiğini ve basit insanlar olduklarını; yeni yönetimin ise daha görgülü ve becerikli kimselerden oluştuğunu belirtmiştir. Toprakkale gibi bazı ocaklarda çirkin olarak adlandırılacak dönemler geçmiştir. Hatta merkez nahiyesinin kongresinden memnun olmayanlar ticaret odasının reisini akşam eve dönerken arkasından bıçaklamışlardır. Bunu Çalikoğlu ailesinin yaptığı dedikodusu kazaya hâkim olsa da eski ve yeni yönetimin her ikisini de ayırt etmeksizin genel manada bu tarz fiillere iki zümrenin de teşebbüs edebilecekleri müfettiş raporunda belirtilmiştir.²²⁸

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran 1941 yılına ait (07.01.1942 tarihli) teftiş raporunda Seyhan vilayetinde yapılan kongrelerde Vilayet İdare Heyetince birer aza görevlendirildiğini ve bu kişilerin mevsim ve ulaşım durumunu dikkate almayarak fedakârca görevlerini yaptığını belirtmiştir.²²⁹ Halit Onaran raporunda Ceyhan ve Osmaniye'de parti ile belediye ve kaymakamların uyumsuzluğuna şahit olmadığını, Ceyhan'ın eski reisi Hamit ile Kaymakamın anlaşamamasında İdare Heyeti Reisi Hamit'in haksız olduğunu belirten Müfettiş Onaran, Hamit'in hakkında iftira davası açıldığını ve kendisinin asabi bir kişiliği olmasından dolayı da bu seçimde reisliğe olgun ve mütevazı bir kişiliğe sahip Süleyman'ın seçildiğini belirtmiştir.²³⁰

²²⁶ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.100-101; Nohutlu ocağında yaşanan durum CHP merkez teşkilatı içindeki bürolar arası yazışmalarda da müfettiş Hasan Reşit Tankut'un raporundan bahsedilmiştir: CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.12-13.

²²⁷ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.101.

²²⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.103.

²²⁹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.116; Halit Onaran Seyhan'a 1941 yılı kasım ayında gittiğini ve yapılan son kongreye kadar 14 gün bulunduğunu beyan etmiştir.

²³⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.120.

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Ceyhan kazasında gerçekleşen kongrede hazır bulunduğu ve kongrenin nizamnameye uygun bir şekilde gerçekleştiği, üyelerin çoğunun çiftçi olup kongrede iyi bir şekilde konuştukları, dileklerin özgürce ifade edildiği, gerçekleşen veya gerçekleşmeyenler hakkında bilgilendirme yapıldığı, yeni dileklerin ilgisine göre kaza ve vilayet hükümetine sunulduğu belirtilmiştir.²³¹ Raporda Kozan kazasında kongrenin nizamnameye uygun olarak yapıldığı, vilayet idare heyetinden görevlendirilen bir kişi reisliğinde kongrenin yapıldığı, zabıtların düzgün olduğu; dileklerden gerçekleşen ve gerçekleşmeyenlerin delegelere açıklandığı belirtilmiştir.²³² Kozan kaza kongresinde geçerli olan hususların aynı şekilde Saimbeyli, Kadirli ve Feke ilçelerinde de gerçekleştiği ve herhangi bir olumsuz durumun yaşanmadığı belirtilmiştir.²³³ Bahçe kazasında kongrenin nizamnameye uygun yapıldığı, dileklerin özgürce konuşulduğu, geçen seneki dileklerden gerçekleşenler ile gerçekleşmeyenler hakkında açıklama yapılmıştır.²³⁴

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında yapılan 1941-1942 kongresine kendisinin de katıldığını ve kaza kongresini inceleme fırsatını bulduğunu belirtmiştir. Kongrede gördüklerinden hareketle müzakerelerin nizamnameye uygun olarak gerçekleştiği, kongrede delegelerin özgürce konuştukları ve düşüncelerini iyi bir şekilde savunduklarını gördüğünü, geçen senenin dileklerinden yapılanlar ve yapılmayanlar belirtildiği, bu kongredeki dileklerin idare heyetince takip olunarak vilayeti ilgilendirenlerin bir üst merci olarak vilayete gönderilmiştir.²³⁵

İçel Bölge Müfettişi Talat Simer, 01.11.1942 tarihinde pazar günü Seyhan (Adana) Halkevi binasında yapılacak olan Seyhan merkez kazası kongresi için 30.10.1942 cuma akşamı Mersin'den Seyhan'a gelmiş ve kongreden bir gün önce mevcut kaza idare heyetiyle görüşmüştür. Bu görüşmede birbirleri sevip saydıklarını ve Mersin kongresindeki gibi kendilerine muhalif bir kesimin bulunmadığını

²³¹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.23.

²³² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.52; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.48; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.25.

²³³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.55-56; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.64; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.27; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.31; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.33.

²³⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.29.

²³⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.44-45; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.21.

belirtmişlerdir. Kongre öncesinde bu kez Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reis ve Azaları Talat Simer ile görüşmüştür. Bu görüşmede mevcut olan Kaza İdare Heyetinden Mahmut Barlas ile Hulusi Akdağ'ı heyetten çıkartarak iki yeni aza almak istediklerini bildirmişlerdir. Bu iki azanın belediye reisliği seçimlerinde başına buyruk davranarak hali hazırdaki belediye reisinin aleyhinde hareket etmeleri gerekçe olarak gösterilmiştir. Talat Simer ise belediye reisi seçiminde kendilerinin de belediye azası olmaları ve bundan dolayı da belediye reisliği seçiminde yoklamanın serbest yapılması gerektiğini belirterek bu iki kişinin azalıktan çıkarılmayı gerektirecek bir şey yapmadığını ifade etmiştir. Fakat Vilayet İdare Heyeti ve kongre için gelen İçel Bölge Müfettişi Dr. Talat Simer'in düşüncesini kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine Talat Simer, delegelerin hiçbir tesir ve baskı altında kalmadan seçtikleri arkadaşların hürmetle karşılanacağı ve buna azami özen gösterileceğini beyan etmiştir.

Seyhan merkez kaza kongresi 01.11.1942 tarihinde pazar günü saat 10'da başlamış ve delegelerin isteğiyle Dr. Talat Simer kongre reisliğine, Vilayet İdare Heyeti Reisi Mustafa Rifat Gülek ikinci reisliğe, Halkevi Reisi Dr. Kemal Satır ile Memduh Pekbilgin kâtipliğe seçilmiştir. Kongreye biri Seyhan merkez yedisi köylerde bulunan toplam 8 nahiye 50 delege katılması gerekirken 1'i merkez nahiyesinden 10'u köy nahiyesinden olmak üzere toplam 11 delege gelmeyip 39 delege katılmıştır. Kaza idare heyeti seçimi sorunsuz olarak gerçekleşmiş, ertesi gün idare heyeti kendi arasında iş bölümü yapmış ve eski Kaza İdare Heyeti Reisi Hazım Savcı'yı tekrar idare heyeti reisi seçilmiştir.²³⁶

Osmaniye Belediye Meclis Azalığı için namzet gösterilerek seçilen 21 kişi, 02.11.1942 tarihinde pazartesi günü kendi aralarında yapmış oldukları reislik seçiminde bir tanesinin tarafsız kaldığı, 10 kişinin eski Belediye Reisi Abdurrezzak Güvenç'e 10 kişinin ise Bekir Özkan'a oy verdiği ve bu haliyle reis seçimi gerçekleşemediğinden seçim daha sonra yapılmak üzere ertelenmiş ve Vilayet İdare Heyeti tarafından parti kongreleri ve seçimler için bölgede olan İçel Bölge Müfettişi Dr. Talat Simer'e bildirilmiştir. Talat Simer, Osmaniye'ye gitmeden önce vali

²³⁶ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.83-85.

konağında Vali Akif Eyidoğan²³⁷ ile görüşmüş ve Vali, eski reisin kazadaki elektrik sorununu çözmeyi vaat ettiğinden ve eski çalışma şeklinden dolayı Abdurrezzak Güvenç'in seçilmesi nezdinde görüş bildirmiştir. Talat Simer, Osmaniye'ye yaptığı incelemede azalar arasında bir kayınpeder ve damat olmasından dolayı kayınpederin istifa ettiğinin ve yedek azalar içinde en fazla oyu alan Şaban Balalaçin'in aza olduğunu belirtmiştir. Simer, yeni aza ve reis seçiminde kararsız kalan aza ile yaptığı görüşmede eski reis nezdinde oy kullanacakları izlenimini edindiğini ve ertesi gün belediye reislği seçiminin tekrarlandığını ve seçimi eski reis Abdurrezzak Güvenç'in kazandığını belirtmiştir.²³⁸

İçel Bölge Müfettişi Talat Simer, Seyhan ve Mersin vilayet kongrelerinde yer almak için 20.11.1942 tarihinde Ankara'dan Seyhan'a hareket etmiş, genel seçimlerde ve vilayet kongrelerinde yer aldıktan sonra 14.12.1942 tarihinde Ankara'ya geri dönmüştür.²³⁹ Talat Simer, Vilayet İdare Heyetinin Seyhan Umumi Meclisi için yoklama ve namzet belirleme işini CHP Genel Sekreterliğinin ilgili talimatnamesine göre yaptığını; belirlenen namzetleri merkez ve kaza teşkilatlarına duyurduğunu; Talat Simer'in kendisinin Seyhan merkez yoklamasında bulunduğunu fakat seçim ve yoklamanın aynı gün olmasından dolayı diğer kaza yoklamalarında bulunamadığını belirtmiştir.²⁴⁰ 25.11.1942 Çarşamba günü seçim aşamasına geçmeden önce merkez kazasında bulunan 288 kişinin bulunduğu ikinci müntehiplerden 14'ünün öldüğü, 10'unun askerde olduğu, 22'sinin başka yere nakil olduğu, 3'ünün ağır hasta olduğu ve 1 kişinin kayıp olduğu ve ikinci seçmen grubunda toplam 50 kişi eksikle 230 kişinin bulunduğu belirtmiştir.²⁴¹

İçel Bölge Müfettişi Talat Simer'e göre Vilayet Genel Meclisi için seçilen azaların Vilayet İdare Heyetince namzet gösterilmiş ve seçilmesi istenen kişiler seçilmiştir. Fakat namzet yoklamasında hazır bulunup akabinde yapılan seçimde 11 partili oy kullanmamıştır. Talat Simer, idare heyetinin bu konuda dikkatini çekmiş ve

²³⁷ Seyhan Valisi Akif Eyidoğan, 1947 yılı temmuz ayında Kars ilinde Kars milletvekili olarak bazı Kars milletvekilleriyle birlikte incelemelerde bulunmuştur: Ökte, a.g.t., s.311; CCA., 490.1 / 667-242-1, s.82.

²³⁸ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.86-87.

²³⁹ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.1.

²⁴⁰ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.7; Vilayet Umumi Meclisine aza seçimi için İçel Bölge Müfettişi Dr. Talat Simer'in başkanlığında Adana Merkezde seçimin nasıl gerçekleştiği hakkında detaylı bilgi için şu arşiv vesikalarına bakınız: CCA., 490.1 / 660-207-1, s.7-8.

²⁴¹ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.8.

bundan sonraki seçimlerde parti ahlakına aykırı bu duruma daha fazla dikkat edilmesini istemiştir.²⁴² Raporda Vilayet Genel Meclisi için kimlerin kaç oyla asil veya yedek olarak seçildiği şu şekilde belirtilmiştir:

Tablo 2.24: Vilayet Genel Meclisi İçin Seyhan (Adana) Merkezinde Aza Seçimi

Seçilenler	Oy Sayısı	Asil/Yedek
Tevfik Kadir Ramazanoğlu	199	Asil
Dr. Kemal Satır	200	Asil
İsmail Burduroğlu	196	Asil
Dr. Ali Naim Özgener	200	Asil
Mehmet Salih Eroğlu	196	Asil
Esat Musa Bali	196	Asil
Memduh Çelik	200	Asil
Dr. Bahri Erkan	195	Asil
Ahmet Çelik	10	Yedek
Abdullah Gülek	10	Yedek
Nabi Menemencioğlu	10	Yedek
Şevket Çekmegil	4	Yedek

Kaynak: CCA., 490.01/ 660-207-1, s.9.

Talat Simer, Seyhan merkezle birlikte aynı gün yapılan seçimlerde sadece Karaisalı kazasında hava muhalefetinden ve selden dolayı ikinci müntehiplerin yoklamaya katılmadığı ve yoklama yapılamadığından Vilayet İdare Heyetince tespit olunan namzetlerden bir tanesinin değiştiğini belirtmiştir. Seçilen bu kişi ise partililerden Fevzi Oldağ'tır.²⁴³ Talat Simer raporunda Seyhan Vilayet Genel Meclisi için seçilenleri şu şekilde aktarmıştır:

²⁴² CCA., 490.1 / 660-207-1, s.9.

²⁴³ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.10.

Tablo 2.25: Vilayet Genel Meclisi İçin Kazalardan Seçilen Azalar

Seçildiği İlçe	Seçilenler	Hali Hazırdaki Görevi
Kozan	Nadir Uğurlu	Kaza İdare Heyeti Reisi
Kozan	Asım Yarımoğlu	
Kozan	Nazif Kurtuluş	Adana'da Avukat
Kadirli	Remzi Çubukçu	
Kadirli	Muharrem Bozdoğan	Kaza İdare Heyeti Azası
Kadirli	Sabri Dinçer	Eski Umumi Meclis Azası
Feke	Nuri Şimşek	Kaza İdare Heyeti Reisi
Saimbeyli	Tevfik Yıldırım	Eski Umumi Meclis Azası
Saimbeyli	Ahmet Yarpuzlu	Kaza İdare Heyeti Reisi
Ceyhan	Süleyman Uğuz	Kaza İdare Heyeti Reisi ve Eski Umumi Meclis Azası
Ceyhan	Hamit Özsırkıntı	Eski Umumi Meclis Azası ve Daimî Encümen Azası
Ceyhan	İsmail Dalı	Eski Umumi Meclis Azası
Ceyhan	Naci	
Osmaniye	Lütfi Sezgin	Kaza İdare Heyeti Reisi
Osmaniye	Bekir Kılıç	Kaza İdare Heyeti Azası
Karaisalı	Mehmet Geçioğlu	Kaza Belediye Reisi
Karaisalı	Celal Geçioğlu	Kaza İdare Heyeti Reisi
Karaisalı	Ali İnan	Eski Umumi Meclis Azası
Karaisalı	Fevzi Oldağ	Eski Umumi Meclis Azası ve Daimî Encümen Azası
Bahçe	Ali Çanka	Kaza Belediye Reisi
Bahçe	Saffet Eren	Kaza İdare Heyeti Reisi

Kaynak: CCA., 490.01/ 660-207-1, s.11-12.

İçel Bölge Müfettişi Dr. Talat Simer, 05.12.1942 tarihinde cumartesi günü Halkevi binasında Seyhan vilayet kongresinin yapıldığını belirtmiştir. Kongreye Vali, Vilayet Erkanı, Belediye Reisi, Umumi Meclis(Genel Meclis) Azaları ile birlikte kazalardan gelen delegeler katılmıştır. Vilayet İdare Heyeti Reisi tarafından saat 10'da

kongre başlatılmıştır. Talat Simer tarafından Riyaset Divanı seçimi yapılmıştır. Çoğunluğun oyunu alarak ikinci reisliğe Hasan Ateş, katipliklere Süleyman Pekbilgin ile Süleyman Sergici açık oylamada seçilmiştir. Kongreye Seyhan merkez kazasından 14, Karaisalı'dan 12, Kozan'dan 7, Kadirli'den 6, Feke'den 3, Ceyhan'dan 7, Saimbeyli'den 3, Bahçe'den 5 ve Osmaniye'den 3 olmak üzere toplam 60 delege katılmıştır.²⁴⁴ Kongre başlamadan önce: “ *vatanın halaskarı partimizin büyük kurucusu, aziz Atatürk'ün hatırasına hürmeten beş dakika bir sükun vakfesi yapılmıştır.*”²⁴⁵

Talat Simer, Seyhan vilayet kongresinin 3 celsede yapıldığını ilk celsede idare heyeti raporunun okunduğu ve akabinde hesap, bütçe ve dilek encümenlerinin seçiminin yapıldığını belirtmiştir.²⁴⁶ Kongre'de Hazım Savcı, İbrahim Burduloğlu, Abdullah Gülek, Tevfik Yıldırım ve Sabri Dinçer'in hesap encümenine; Hasan Ateş, Ziya Abdi Rona, Raşit Ener, Saffet Esen, Ahmet Tekerek'in bütçe encümenine seçildiği; Hakkı Mete, Şükrü Güven, Hamit Özserkintı, Hasan Çanka ve Osman İnal ise dilek encümenine seçildiği belirtilmiştir. Sonraki celsede hesap encümeni ve bütçe encümeni raporları okunmuş oy birliğiyle kabul edilmiştir.²⁴⁷

Kongre'de vilayet idare heyeti azalığı seçiminde zorluk yaşanmamış, Karaisalı kaza idare heyeti namzeti Fevzi Oldağ haricindeki diğer eski heyet azaları idare heyeti azalığına seçilmiştir.²⁴⁸ Kongre'de vilayet idare heyeti azalığı için seçimlerin açık oyla yapılması Hasan Çanka tarafından önerilmesi üzerine teklif oy birliğiyle kabul edilmiştir. Yine bir delege Mustafa Rıfat Gülek, Kazım Ener, Tevfik Ramazanoğlu, Kemal Satır, Kemal Çelik, Halil Savatlı, Bassri Arsoy, Rıfat Yaveroğlu, Danış Arıkoğlu'nu vilayet idare heyeti azalığı için önermiş, Zeki Akçalı bu kişilerin tek tek oylanmasını istemiş fakat bu kabul edilmemiş ve bu kişiler deleger tarafından topluca vilayet idare heyeti azalığına seçilmiştir. Bu oylamada sadece Zeki Akçalı muhalefet etmiştir. Kerim Uluscutürk ise şu kişileri yedek azalık için kongreye teklifte bulunmuştur: Recai Tarımer, Abdullah Gülek, Hazım Savcı, Dr. Ali Naim Özgener,

²⁴⁴ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.13; 05.12.1942 tarihinde CHP Seyhan Vilayet Kongresi Bursa Mebusu Talat Simer'in reisliğinde gerçekleştirilmiştir: CCA., 490.1 / 202-800-7, s.2.

²⁴⁵ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.23; Delegelerden Hazım Savcı ikinci reislik ve kâtiplik için yapmış olduğu bu teklif diğer delegelerin tamamı tarafından kabul edilmiştir.

²⁴⁶ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.14.

²⁴⁷ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.23-24.

²⁴⁸ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.14.

Memduh Pekbilgin, Şükrü Güven, Nihat Oral, Ahmet Çelik ve Fazlı Mete. Bu kişiler kongre reisi tarafından topluca oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.²⁴⁹

Kongre’de vilayet idare heyeti azalığı için Fevzi Oldağ’ın yerine Daniş Arıkoğlu seçilmiştir. Büyük kurultay delegeliğine tüm delegeler talip olduğu için Talat Simer tarafından her kazadan bir delege ile görüşülerek delege seçimi üçüncü celsede sorunsuz olarak sonuçlanmış ve genel heyet tarafından tasvip edilmiştir.²⁵⁰ Büyük kurultay için asil delegeliğe önerilen Süleyman Oğuz(Ceyhan), Nuri Şimşek (Feke), Emin Kurtoğlu (Kozan), Abdurrezzak Güvenç (Osmaniye) ve Tevfik Yıldırım (Saimbeyli) önerilmiş; Kerim Uluscutürk (Merkez), Hasan Çanka(Bahçe), Süleyman Seyman (Kadirli), Celal Geçioğlu(Karaisalı) ve Recai Tarımer(Merkez) ise yedek delegeliğe önerilmiş ve oybirliğiyle bu öneriler kabul edilmiştir.²⁵¹ Kongrede konuşulacak başka bir konu kalmayınca kongre tatil edilmiş ve yeni vilayet heyeti ilk toplantısını yapmıştır. Yapılan toplantıda eski Vilayet İdare Heyeti Reisi Eczacı Mustafa Rıfat Gülek tekrar reisliğe, yeni aza Daniş Arıkoğlu muhasebeciliğe, eski Halkevi reisi Dr. Kemal Satır Halkevi reisliğine ve avukat Kemal Çelik katip üyeliğe seçilmiştir.²⁵²

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran’ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 29.04.1943 tarihli teftiş raporunda Bahçe kazasında kongre Vilayet İdare Heyeti Üyelerinden Rıfat Yaveroğlu’nun reisliğinde nizamnameye göre yapıldığı, dileklerin özgürce konuşulduğu ve idare heyeti tarafından takibinin yapıldığı belirtilmiştir.²⁵³ 30.04.1943 tarihli raporda ise Ceyhan kongresi Vilayet İdare Heyeti üyelerinden birinin reisliğinde nizamnameye göre yapıldığı, dileklerin özgürce konuşulduğu ve idare heyeti tarafından takibinin yapıldığı belirtilmiştir.²⁵⁴

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran’ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan kaza kongresinin Vilayet İdare Heyeti Azası Tevfik Ramazoğlu’nun başkanlığında nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmış ve dilekler serbestçe görüşülmüştür.²⁵⁵ Feke

²⁴⁹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.27.

²⁵⁰ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.14-15.

²⁵¹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.28.

²⁵² CCA., 490.1 / 660-207-1, s.14-15.

²⁵³ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.45.

²⁵⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.49.

²⁵⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.190; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.4.

kazasında ise vilayetten gelen bir partilinin reisliğinde nizamname hükümlerine uygun olarak kongre yapılmış ve dilekler özgürce dile getirilmiştir.²⁵⁶ Saimbeyli kazasında Vilayet İdare Heyeti Azası Bahri Ersoy'un başkanlığında nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmış ve dilekler serbestçe konuşulmuştur.²⁵⁷

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 29.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kadirli kazasında yapılan kongrenin, o tarihte Vilayet İdare Heyeti Üyesi ve daha sonra mebus olan Dr. Kemal Satır başkanlığında gerçekleştiği belirtilmiştir. İdare heyeti ve belediye reisliği görevini birlikte yürüten Mehmet Saygılı'nın bu iki işten birini bırakacağı düşünüldüğünde, üye kayıt işlemlerindeki yolsuzluktan ve bazı hallerinden iki seçimi de kazanamamıştır. Kongrede dilekler serbestçe konuşulmuş ve kaza idare heyeti tarafından bu dileklerin takibi yapılmıştır.²⁵⁸ Raporda Feke kazasında Vilayet İdare Heyetinden bir üyenin reisliğinde nizamname hükümlerine uygun olarak kongrenin yapıldığı, dileklerin özgürce konuşulduğu ve Kaza İdare Heyetinin dileklerin takibini yaptığı belirtilmiştir.²⁵⁹

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında ocak, nahiye, kaza ve vilayet kongrelerine halkın gösterdiği katılım, yapılan tartışmalar ve alınan kararların Seyhan halkının Cumhuriyet Halk Partisine gösterdiği ilgi ve alakanın bir karşılığı olduğunu belirtmişlerdir.²⁶⁰

CHP Genel Sekreterliği tarafından Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'a gönderilen 26.11.1943 tarihli resmi yazı ekinde Osmaniye kongreleri hakkında Kâmil Çenet 'in şikâyet mektubunun bir suretinin gönderildiği belirtilmiştir.²⁶¹ Kâmil Çenet şikâyet mektubunda; parti kongreleri yapılmadan önce tüm partililere kongrenin yeri ve zamanı bildirilmesi gerekirken Osmaniye'de kaza kongrelerinde bu parti hükmüne aykırı hareket edildiğini belirtmiştir. Endel nahiyesi ve bu nahiyeğe bağlı

²⁵⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.197.

²⁵⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.200.

²⁵⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.6; CCA., 490.1 / 704-400-1, s.193.

²⁵⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.9.

²⁶⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.151-152: Bu teftiş Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

²⁶¹ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.141.

ocak kongrelerinde ve özellikle Emite ocağına kongre için giden Kaza İdare Heyeti Reisi Lütfü Sezgin, İdare Heyeti Azası Ve Belediye Reisi Abdurrezzak, Belediye Muhasibi Emin Ersoy ve Parti İdare Memuru Şakir, nizamnamenin 62. maddesi hakkında izahatta bulunmayarak eski nizamnameye göre ocaklardan ikişer delege seçileceğini söyleyerek iki köy ocağından iki de kendi arkadaşları arasından toplam dört delege seçtikleri ve Orhaniye ocağında aynı şekilde hareket ettikleri belirtilmiştir. Her ocaktan iki delege seçip kendi arkadaşları arasından da iki delege seçerek delege sayısını dörde tamamlamakla ocaklarda çoğunluk sağlanmıştır. Ayrıca Endel nahiyesinde kaza kongresi için seçilen delegelerin tamamının Osmaniye kasabasından ve aynı zamanda Belediye Reisi Abdurrezzak ile Belediye Muhasibi Emin Ersoy’la akrabalık bağı olan kişiler olduğu şikâyet mektubunda belirtilmiştir. Merkez nahiyesi bağlı Yaveriye ve Dereobası köy ocaklarında ise gece gizlice kendi fikirlerine uyan iki kişi seçerek kongre zaptı tanzim edilmiş, Gökdere ve Fakı uşağı köylerinden de ikişer kişi parti binasın çağrılarak gizlice kongre zaptı hazırlanmıştır. Hacı Osmanlı ve Karaboyunlu mahallelerinde ise kongre plan programsız bir şekilde kongre günü belirlenerek kendi düşüncelerine muhalif partililer çağrılmamıştır. Osmaniye nahiye ve ocaklarında kaza kongresi için seçilen delegelerin usulsüz uygulamalarla seçildiği ve bu konuda yolsuzluk yapıldığı; Endel nahiyesi, Toprakkale ve merkez nahiye delegelerinin enişte, kayınpeder, kardeş ve damat gibi ailevi bağı olan kişiler arasından seçildiği Kâmil Çenet’in şikâyet mektubunda belirtilmiştir.²⁶²

Kâmil Çenet’in şikâyet mektubuyla birlikte 20.10.1943 ile 26.11.1943 tarihleri arasında Seyhan Bölge Müfettişine gönderilen ve Osmaniye kazası kongreleriyle ilgili şikâyetleri içeren hususlarla ilgili olarak Seyhan Bölge Müfettişi Konya Mebusu Muhsin Adil Binal gerekli incelemelerde bulunmuş ve bu konuda hazırladığı 30.12.1943 tarihli raporla CHP Genel Sekreterliğine bilgi vermiştir. Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal, Osmaniye kaza ve nahiye kongrelerinde usulsüzlük yapıldığına dair iddiaları 2,3 ve 4 Aralık tarihinde incelediğini ve 02.11.1943 tarihinde yapılan merkez nahiyesi kongresinde müşahit olarak görev alan Seyhan Vilayet İdare Heyeti Azası Basri Arsoy’un yerinde ve zamanında yaptığı tetkiklerden dolayı nizamnameye aykırı bir durumun olamayacağını belirtmiştir. Bazı ocak kongrelerinin

²⁶² CCA., 490.1 / 184-735-1, s.142-143.

belirlenen tarihten önce yapılmasının sebebinin kongrede müşahit bulundurmadan kaynaklı olduğu, kongre tarihi hakkındaki değişikliğin tebliğ edildiği ve Vilayet İdare Heyetine bildirildiği belirtilmiştir.

Osmaniye kaza kongresinden 2 gün önce Osmaniye ulaşan Muhsin Adil Binal, kazada partililerin kaza kongresi konusunda tartıştıklarını ve kendi taraftarlarını seçtirmek için partililerin iki gruba ayrıştıklarını ifade etmiştir. Kongreler hakkındaki usulsüzlük yapıldığı iddiasında bulunanları dinleyen Muhsin Adil Binal, Yaveriye Köyü Ocak Reisi Ali Kılınç'a defalarca kez haber gönderdiği halde kendisiyle görüşmeye gelmediğini; Mustafa Taşdelen, Faruk Özbil ve Kamil Çenet'in geldiğini; bu kişilerin, parti kongreleri hakkındaki dedikoduların bitmesi için kimlerin delege olarak seçilmesi gerektiği sorusuna şu isimleri söylediğini belirtmiştir: “ *Kaypakzade Osman Kaya ve kardeşi Nuri Kaya(bu kardeşler köy sahibidir.), Dede Gürsel (üç karılı), Hocaşade Muhammet (Mehmet değil), Fikri Başlamışlı (babasının ilmiyle ve faziletiyle övünen arazi sahibi fakat müsrif tanınmış bir zat), Ahmet Palalı (dava vekili), Erzinli Bekir Özkan(eski belediye reisi), Ahmet Çalık (Eski Cebelibereket vilayetinin daimi encümen azası).*” Muhsin Adil Binal, bu kişilerin verdiği isimlerden dolayı da kimler adına hareket ettiklerinin ortaya çıktığını ifade etmiştir.

Kongre evrakları üzerinde yapılan incelemede merkez nahiyesi ile birlikte 8 nahiyesi bulunan Osmaniye'de Çona/cona ve Kaypak nahiyyelerinde yukarıda adı geçen kişilerin delege seçildiği; diğer nahiye delegeleri arasında ise Parti Reisi Lütfi Sezgin ile Belediye Reisi Abdurrezzak Güvenç'in yakın akrabalarının yer aldığı, bu durumun nizamnameye aykırı olmadığı ve yine bu kişilerin eskiden beri partili olduğunu belirten Muhsin Adil Binal, seçimlerin bozulmasına gerek duymadığını belirtmiştir. Her iki tarafında partide çoğunluğu sağlama derdinde olması ve kongre sonrasında bu durum ortadan kalkacağı için daha önce parti için ortak hareket edebilecekleri düşüncesinde olan Muhsin Adil Binal, eski Cebelibereket vilayetinin çeşitli kademelerinde görev alan kişilerin Osmaniye kazasında partiyi menfaatlerine alet etme düşüncesinde olmaları hasebiyle artık birlikte çalışamayacakları kanaati oluştuğunu belirtmiştir. Kaza Kaymakamı İlhan Engin Birecik'in ise kazaya kısa bir süre önce geldiği için kendisinden kazadaki partililer hakkında malumat alınamamıştır. Muhsin Adil Binal kaza kongresini kendisinin idare ettiğini ve bir

düzen içinde kongrenin gerçekleştiğini, yeni seçilen idare heyetinin güvenilecek partililerden oluştuğunu ifade etmiştir.²⁶³

CHP Genel Sekreterliği 4. büro tarafından 1. büroya yazılan resmi yazıda Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın 1943 yılında kendi teftiş bölgesindeki parti kongreleri hakkındaki gönderdiği raporlar ele alınmıştır. Bu raporda 1943 yılı ekim, kasım ve aralık aylarında yapılan parti kongrelerinin nizamnameye uygun olduğu, ocak kongrelerinin çoğunluk sağlanamadığı için kongre günlerinden sonra yapıldığı ve çoğunluğun sağlanmasına bakılmadan yapılabildiği, Seyhan Merkez İtibari nahiyesine bağlı bütün ocaklarda diğer yerlerden farklı olarak çoğunluğun sağlandığı, kaza kongrelerinin ise tamamının belirlenen günde ve çoğunluğun sağlanarak yapıldığı belirtilmiştir. Muhsin Adil Binal; Saimbeyli, Feke, Kozan, Osmaniye, Kadirli ve Bahçe kaza kongrelerinde kendisiyle birlikte bu kaza kaymakamlarının da hazır bulunduğunu, dilekler hakkında izahat verdiklerini; Seyhan merkez kaza kongresinde Seyhan Valisi Akif Eyidoğan'ın hazır bulunduğunu ve dilekler hakkında izahat verdiğini belirtmiştir.²⁶⁴

Seyhan Bölge Müfettişliğinin 57 sayılı 31.10.1944 tarihli raporunda Muhsin Adil Binal, 25.10.1944 tarihinde Kadirli kazasına geldiğini ve Seyhan Vilayet İdare Heyetinden iki müşahit ile birlikte kaza kongresinde bulunduğunu; Kadirli kazasından ocak ve nahiye kongrelerine gönderilecek müşahitlerin belirlenmesinde oluşan ihtilaftan dolayı Vilayet İdare Heyetinin kararı gereği kaza kongresinde reisliği vilayetten gelen iki müşahitten birine bıraktığını belirtmiştir. Kaza kongresi kaza idare heyeti seçimine kadar düzgün bir şekilde gerçekleşmiştir. Kaza idare heyeti seçimi için açık oyla belirlenen listeler üzerinde oylama yapılmış ve listelerde isimleri yazan kişiler teker teker okunarak oylama yapılarak kaza idare heyeti seçimi gerçekleşmiştir.

Muhsin Adil Binal, 15 yıl öğretmen olarak çalıştıktan sonra çiftçiliğe başlayan Rıza Erden'in 1943 kongresinde kaza idare heyetinde yer almasını sağlamıştır. Rıza Erden temiz, dürüst, halkın sevgi ve saygısını kazanmış bir partilidir. Rıza Erden, 1943 kongresinde kaza idare heyetine seçildikten sonra heyet içinde de kendisini sevdirmiş ve diğer üyelerin desteğini kazanmıştır. Bunu fark eden reis ve destekçisi iki üye harekete geçerek ocak ve nahiyelere gidecek müşahitleri belirlemek için Rıza Erden'i

²⁶³ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.139-140.

²⁶⁴ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.136-137.

destekleyen üyelerden sadece bir tanesini çağırıp oluşturdukları heyette çoğunluğu sağlayarak kendi yandaşı müşahitler belirlemişlerdir. Bu durumu öğrenen Rıza Erden tarafı Vilayet İdare Heyetine şikâyetle bulunmuş fakat Kaza İdare Heyeti Reisi ve arkadaşlarından vilayetin kararlarına uymaları sözü alınarak bu işlemler iptal edilmemiştir. Kadirli merkez nahiye kongresinde Kaza İdare Heyeti Reisinin arkadaşlarından olan ve aynı zamanda Kaza Belediye Reisinin kardeşi nahiye reisliğine seçilmek kaydıyla dolaylı olarak kaza belediye reisinin de desteği alınmış ve Kaza İdare Heyeti Reisi ile arkadaşları belediye reisinin ocak ve köylere fazla gaz vereceği vaadiyle Rıza Erden'e karşı 29 delegeden 21'ini kendi destekçileri arasından seçtirmişlerdir. Seçilen delegeler kaza kongresinde Kaza İdare Heyeti Reisi ve arkadaşlarının işaret ettiği delegeleri seçmişler ve Rıza Erden ve arkadaşları heyete girememişlerdir. Bu haliyle eski idare heyeti reisi ve arkadaşlarının desteklediği kişiler kaza idare heyetine girmişlerdir. Muhsin Adil Binal'a göre yeni seçilen kaza idare heyeti boş insanlardan oluşmuştur ve parti menfaatlerinden ziyade kendi menfaatleri için hareket eden kişiler olmaları hasebiyle sanki bir delegenin teklifiymiş gibi yedek olarak hizmetinden istifade edilecek kişilerin belirlenmesini belirtmiş ve yine yedek seçilenler de asil seçilenler gibi eski reisin istediği kişiler arasından seçilmiştir.²⁶⁵

Muhsin Adil Binal 25.10.1944 tarihinde kaza kongresinde seçilen Kadirli kaza idare heyetinin şu kişilerden oluştuğunu belirtmiştir:

“ 1. İdare heyeti Reisi Ahmet Tekerek: Kültürü ve halk üzerinde nüfuzu yoktur, işsizdir. Aşağıda hakkında bilgi vereceğim Muharrem Bozdoğan'ın aletidir.

2. Belediye Reisi İbrahim Savrun: Geçen belediye intihabında reisliğe seçilen zatın istifası üzerine bu mevkie getirilmiştir. Bu da talihsiz, kültürsüz ve belediye reis odasının penceresinden caddeye sigara tablalarını boşaltacak kadar vazifesini anlayamamış bir zavallıdır. Gelecek intihapta belediye reisliğini muhafaza etmek davasındadır. Bunun için partiyi elde tutmak yolunda her türlü entrikaya girişmekten kendini alamamaktadır.

3. Muharrem Bozdoğan: Kadirli'de iskân edilmiş olan Bozdoğan aşiretindendir. Bu aşiretin beyliğini taslamakta ve işsiz güçsüz dolaşmaktadır. Parti

²⁶⁵ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.130-132.

nüfuzu ile geçen yıl Vilayet Umumi Meclisine de seçilmiştir. Ahmet Tekerek'i elde tutarak perde arkasından menfaatlerini temin etmekten başka bir düşüncesi yoktur.

4. Sabri Dinçer: Vaktiyle Fransızların jandarmalığını yapmıştır. Bu itibarla halk tarafından tutulmayan bir adamdır. Bilgisiz, tahsilsiz ve tembel olmasına rağmen o da geçen yıl Vilayet Umumi Meclisine aza olmuştur.

5. Süleyman Sayman: Kadirli'nin iyi bir ailesindendir. Fakat şahsiyeti itibariyle bir şey ifade etmemektedir. Bu aileden Süleyman'ın kardeşi bir de doktor vardır. Bu doktorun idare heyetine girmemesi için Süleyman Sayman yukarıdakiler tarafından tutulmaktadır.

6. Hazım Çubukçu: Tıpkı Süleyman Sayman gibi bu da Kadirli'nin temiz ve nüfuzlu bir ailesine mensuptur. Bu aile içinde daha kültürlü ve tecrübeli insanlarda vardır. Bunların idare heyetine alınmamaları maksadıyla ailenin en zayıf ve bilgisizi olanı Hazım Çubukçu idare heyetine seçtirilmiştir.

7. Hüseyin Öçal: Bilgisiz, görgüsüz bir adamdır. Başta anlatılanlara alet olmaktan başka bir meziyeti yoktur. “Muhsin Adil Binal, yeni idare heyetinin halkın sevgi ve saygısını kazanamadığını, kendi şahsi çıkarlarını parti prensiplerinin önünde tuttuklarını, kazanın zirai gelişim imkânına göre inkişafının bu insanlar yüzünden gerçekleşemediğini, acz içinde olan bu kişilerin kazadaki aydın kişilere düşman olduğunu, kendi menfaatleri için halkı kullandığını ve çeltik komisyonlarında yer aldıklarını belirtmiştir. İlçede ilim irfan sahibi, kültürlü ve halk nezdinde sevilen, sayılan ve parti prensiplerini yayma kabiliyeti olan kişilerin bulunduğunu; Vilayet İdare Heyeti gibi kendisinin de yeni bir kaza idare heyeti oluşturulması gerektiği fikrine sahip olduğunu belirtmiştir.”²⁶⁶

Muhsin Adil Binal 25.10.1944 tarihinde Kadirli'de yapılan kaza kongresinden sonra kaza idare heyetinde olması gereken partilileri belirtmiştir:

“ 1. Rıza Erden: Yukarıda anlattığım gibi öğretmenlikten ayrılmış, halen çiftçilik yapmakta olan temiz, kültürlü ve Kadirli'nin iyi bir ailesine mensuptur. Bir yıl idare heyetinde bulunduğundan parti işlerini de kavramış bulunmaktadır.

2. Dr. Hakkı Sayman: 1941 de tıbbiyeden mezun olmuştur. Kendi memleketinde serbest doktorluk yapmaktadır. Yukarıda bahsi geçen Sayman ailesindendir. Henüz

²⁶⁶ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.132-134.

tecrübesiz almakla beraber bilgili ve çalışkan bir zat olduğundan kendisinden partice istifade edileceğinden şüphem yoktur.

3. Remzi Çubukçu: Yukarıda bahsi geçen Hazım Çubukçu'nun kardeşidir. Geçen yıl ki idare heyetinde bulunmuştur. Tecrübeli, bilgili ve iyi niyetlidir. Kadirlide sevgi ve saygı kazanmıştır. Bahçe ve çiftlik sahibidir.

4. Vahit Erel: Vaktiyle parti idare heyetinde ve reisliğinde dürüst bir şekilde çalışmıştır. Ticaretle meşguldür. Kadirli'de sevilmiş ve sayılmıştır.

5. Ahmet Savrun: Belediye reisi İbrahim Savrun'un amcazadesidir. 15 sene önce öğretmenlik yaptıktan sonra arzusu ile öğretmenlikten ayrılmıştır. Kültürlü ve çalışkan bir zattır.” Muhsin Adil Binal, bir daha kongre yapılınca kadar yeni bir kaza idare heyeti oluşturulması ve Kadirli Kaza İdare Heyetinden Vilayet İdare Heyetine gidecek delegelerin de yeniden seçilmesi için gerekli kararın alınmasını istemiştir. Kadirli'de parti namına hiçbir şey yapılmadığı ve 10 yıl öncesinde inşaatına başlanan parti binası için hiçbir şey yapılmamasının da kazada yönetimde olan partililerin olumlu olarak varlık gösteremediğine örnek olarak göstermiştir.²⁶⁷

Kadirli kaza kongresinde Vilayet İdare Heyeti tarafından müşahit olarak görevlendirilen Nihat Oral ve Daniş Arıkoğlu, Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal ile birlikte kongrede bulunmuşlardır. Müşahitler 26.10.1944 tarihli yani kongreden bir gün sonra hazırladıkları raporda; eski Kaza İdare Heyeti Reisi Ahmet Tekerek ile Kaza İdare Heyeti Azası Muharrem Bozdoğan'ın kongre öncesi ocak ve nahiyelelerdeki delegeleri etkileyerek kendi şahsi çıkarları için kullandıkları, kongre esnasında delegeleri açık bir şekilde parti nizamnamelerine de aykırı bir şekilde yönlendirmek suretiyle kendilerinin istediği kişileri seçtirdiklerini ve kongrede yapılan oylama esnasında kongreye başkanlık eden İbrahim Savrun'un etkisiz kaldığı ve bu duruma göz yumduğunu belirtmişlerdir. Yeni seçilen idare heyetinin şahsi çıkarları için parti prensiplerini hiçe saydıklarını, halk nezdinden seilmeyen kişiler oldukları, halk nezdinden sevilen münevver partililerin idare heyetine seçilememesi için tüm delegeleri baskı altına almak suretiyle yönlendirdikleri belirtilmiştir. Ayrıca kendisini delegelere baskı yaptırarak seçtiren eski Reis Ahmet Tekerek ve arkadaşlarının kongre esnasında birçok kural ihlali yaptığı, önceki dönemin raporlarının tek tek okunup

²⁶⁷ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.134-135.

mütalaa edildikten sonra onaylanması gerekirken raporların detaylı okunmadan ve müzakere edilmeden oylanarak kabul edildiği, dilekler hakkında delegelerin konuşmadığı ve izahat yapılmadığı, vilayet tarafından parti binası inşaatı için ödenek tahsis edildiği halde bir ilerleme kaydedilemediği gibi aza yardım parası da toplanmadığı ve karar defterinin olması gerektiği gibi düzenlenmediği belirtilmiştir. Müşahitler kendisini baskı yolu ile seçtiren eski Reis Ahmet Tekerek ve arkadaşlarının kongre öncesi ve kongre anında yapmış oldukları parti nizamname ve programına aykırı davranışlarından dolayı cezalandırılmalarını istemiştir.²⁶⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti ise 25.10.1944 tarihinde yapılan Kadirli kaza kongresinde yaşananlarla ilgili Vilayet İdare Heyeti azası iki müşahidin 26.10.1944 tarihli raporu ile Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın 31.10.1944 tarihli raporunda belirttiği hususlarla ilgili 03.11.1944 tarihinde toplanmış ve Kadirli kaza kongresini onaylamamıştır. Vilayet İdare Heyeti oybirliği ile aldığı bu kararı C.H.P Genel Sekreterliğine göndermiştir.²⁶⁹ CHP Genel Sekreterliği 1. bürosu, Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'in raporu ve Seyhan Vilayet İdare Heyetinin Kadirli kaza kongresinin onaylanmadığına dair kararı ile birlikte değerlendirip Kadirli kaza kongresinin iptal edilerek yeni kongreye kadar Rıza Erden, Dr. Hakkı Sayman, Remzi Çubukçu, Vahit Erel ve Ahmet Savrun'dan oluşan beş kişilik bir idare heyetinin oluşturulmasını uygun görüşle Umumi İdare Heyetine 09.11.1944 tarihli resmi yazıyla sunmuştur.²⁷⁰

Eski Seyhan Bölge Müfettişi ve aynı zamanda CHP Genel İdare Kurulu Üyesi İzmir Milletvekili Halit Onaran 26.12.1945 tarihli Genel Sekreterliğe göndermiş olduğu raporunda parti kongrelerinde incelemelerde bulunmak üzere 10.12.1945 tarihinde Seyhan'a hareket etmiş; Vilayet Valisi ve İdare Kurulu Üyeleri ile partili Nevzat Güven ve arkadaşlarıyla görüşmüştür.

Adana'da son zamanlarda partililer arasında oluşan ikilikler ve tarafgirlikten dolayı Halit Onaran partilileri barıştırmak ve aynı hedef için çalışmalarını sağlamak için iki tarafla da görüşmüştür. Seyhan merkez kazasında yaşanan ayrılıklar için iki

²⁶⁸ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.120-124.

²⁶⁹ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.125-129; Ökte, a.g.t. s.242; Seyhan Vilayet İdare Heyetinin 04.11.1944 ve 1/1303 sayılı resmi yazıları ile Kadirli kongresinde yaşananlar kısaca anlatılarak CHP Genel Sekreterliğine arz edilmiştir: CCA., 490.1 / 184-735-1, s.118-119.

²⁷⁰ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.116-117.

tarafın temsilcilerini aynı anda odasına çağırarak sorunlarını dinlemiştir. Belediye Reisi ve Vilayet İdare Heyeti üyesi Kazım Ener ile Türk Sözü gazetesinin sahibi Nevzat Güven'e bucağın beş üyesi için iki üyeyi bir taraftan iki üyeyi de diğer taraftan seçebileceğine; Kazada ise yedi üyeden üç üyeyi bir taraftan, üç üyeyi de diğer taraftan seçebilecekleri ve bucak idare heyetinin beşinci üyesi ile merkez kaza idare heyetinin yedinci üyesinin tarafsız kimseler arasından seçebileceklerini söylemiş, taraflar bu konu hakkında kendi arkadaşlarıyla görüşüp tekrar Halit Onaran'la görüşmüşlerdir. Fakat iki tarafta seçilecek tarafsız üyeler hususunda anlaşamamışlardır. Bundan dolayı kongreye geçileceği esnada Nevzat Güven'in arkadaşlarından eski mebus Kemal Kusun Halit Onaran'la görüşerek tarafsız kişinin eski mebus İsmail Özler'in oğlu Özcan Özler olabileceğini söyleyerek karşı tarafa kabul ettirmek için teklif etmiştir. Bu tekliften kısa bir süre sonra malum partilinin istifa mektubu Halit Onaran'a ulaşmıştır. Bu istifa mektubu aynı anda Genel Sekreterliğe de gönderilmiştir. Ayrıca bir sonraki gün Tel ve Türksözü gazetelerinde yayınlanmasıyla birlikte Seyhan merkez kazasında artık iki tarafın anlaşması için ortaya atılan bu fikir gerçekleşmemiş ve Halit Onaran'ın bu konudaki çabaları neticesiz kalmıştır.²⁷¹

Halit Onaran iki tarafı uzlaştırma girişiminden sonra Hürriyet ocağının kongresine geçmiş ve bir önceki ocak kongrenin iptal edilmesinin doğru bir karar olduğunu; iptal edilen kongrede müşahit olan İbrahim Tekeli, kongrede zorla delegelere el kaldırtıldığını ve daha başka çirkinliklerin yaşandığını Halit Onaran'a anlatmıştır. Yeni Hürriyet Ocağı (Merkez bucağının ocaklarından) kongresi Vali Akif Eyidoğan'ın da hazır bulunduğu 430 delegeden 221'inin katılımıyla büyük bir seyirci kitlesi önünde samimi bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Akabinde 74 delegenin katılımıyla merkez bucağı kongresi yapılmıştır. Merkez ilçe bucak kongrelerinde ihtilaf olmadığı için ilçe kongresi delegelerin büyük bir çoğunluğunun katılımıyla gerçekleştirilmiş ve Vali Akif Eyidoğan da kongrede hazır bulunmuştur. Bu üç kongrede de dilekler serbestçe konuşulmuş, halk kongrelere ilgi göstererek seyirci olarak katılım sağlamış; Vali ve Belediye Başkanı(reisi) kendilerini ilgilendiren hususlarla ilgili kongrede delegeleri bilgilendirmiştir.²⁷²

²⁷¹ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.95-97.

²⁷² CCA., 490.1 / 184-735-1, s.97-98.

Halit Onaran daha önce yapılan kongreleri incelemek ve yapılamayan kongreleri yapmak için 1945 yılı aralık ayında Seyhan'a geldiğinde ilk olarak Mustafa Akçalı adlı partilinin kendisine şikâyet mektubu verdiği ve akabinde Mustafa Akçalı ile dört arkadaşını huzura alarak görüşmüştür. Akabinde Ceyhan'a hareket edip orada Kaza İdare Heyeti ve İlçe Kaymakamıyla görüşmüştür. Halit Onaran kendisine şikâyet mektubunu veren ve Genel Sekreterliğe sürekli şikâyet dilekçesi gönderen Mustafa Akçalı ile Ceyhan Kaymakamı Sabri Demir'i tanıdığını, Kaymakamın işinde iyi olsa da sözünün üstün tutulmasındaki inadı yüzünde kaza parti yönetimiyle arası açılmış ve bundan dolayı da Seyhan'da parti işlerini eline geçirme girişimleri Ceyhan'a da sıçramış ve bunların içinde partiyi ele geçirmeye çalışanların başı Mustafa Akçalı olduğunu belirtmiştir. Mustafa Akçalı, Halit Onaran'ın Seyhan Müfettişliği zamanında Kadirli'de ziraat memurluğu yapmış ve daha sonra memuriyetten istifa etmiştir. Parti kaydını 1 yıl önce Ceyhan Kaza Başkanlığına taşımıştır. Ceyhan'daki okulların ve öğretmen evinin müteahhidi olan Mustafa Akçalı'nın Kaza Kaymakamıyla arası çok iyidir. Bundan dolayı da Kaymakam'ın kazada tekrar parti başkanı seçilmesini istemediği Süleyman Oğuz ile İdare Heyeti Üyesi Hamit Özsırkıntı'ya karşı Mustafa Akçalı da Kaymakamın desteğiyle muhaliflik yapmakta ve Ceyhan Belediye Başkanı Hakkı Mete'yi de bu yolda köprü olarak kullanmaktadırlar. Halit Onaran raporunda Mustafa Akçalı için şu ifadeleri kullanmıştır: *"Mustafa Akçalı çok küstah bir adamdır. Ceyhan'daki konuşmalarda küstahlığını ileri götürmüş ve sabrımın tükenmek üzere olduğu bir sırada kendisi odayı terk edip gitmiştir."*²⁷³

Halit Onaran 1945 yılı aralık ayında Ceyhan kazasında kongrelerle ilgili yaptığı incelemede Kurtkulağı, Durhasadede ve Salihye bucaklarında tüzük hükümlerine uymayan durumlar olmasından dolayı Ceyhan kaza kongresi esnasında bu bucakların kongrelerinin yenilenmesi kararı almıştır. Ceyhan kongresine bu 3 bucak'a ait 12 delege kongreye katılamadığı gibi şikâyetçi partililerin kazandıkları bucakların 18 delegesini kongreye göndermemelerinden dolayı kongre 73 delegeden 43'ünün katılımıyla gerçekleşmiş ve kongrede dilekler özgürce konuşulmuş ve kongre düzen içinde gerçekleşmiştir. Kongrede Kaymakam ve Belediye Başkanı da hazır bulunmuştur. İdare heyeti bu defa Süleyman Oğuz'u değil Hamit Özsırkıntı'yı başkan

²⁷³ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.98-99.

seçmiştir. Mustafa Akçalı kongreden sonra Genel Sekreterliğe şikâyetle bulunmuş fakat 73 delegeden 43 delegenin katılımıyla çoğunluk sağlanmak koşuluyla kongre toplandığı için bu durum tüzüğe aykırı değildir. Halit Onaran, belediye başkanının idare heyetiyle bir problemi olmadığını ve kendileriyle uyumlu bir şekilde çalışacağı sözünü verdiği ve buna inandığını fakat Kaymakam'ın bencilliğinden vazgeçmeyeceği düşüncesinde olduğunu belirtmiştir.²⁷⁴

Halit Onaran 1945 yılı kongreleri için Seyhan kazalarından Bahçe kongrelerini dosya üzerinden incelemiş ve bu ilçeye bağlı Haruniye'de bucak kongresi yapılmadan önce delegelere yazılı tebligat yapılmadığını fark etmiştir. Ayrıca Bahçe kazasında bu Haruniye kongresiyle ilgili şikâyeti yerinde bulan Halit Onaran, Bahçe kongresi başladığında kongrede Haruniye bucak kongresinin yenilenmesi kararını aldırıştır. Kongrede Vali ve Kaymakam hazır bulunmuş ve intizam içinde kongre gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Kaza Kaymakamı ile Belediye Başkanı Hasan Çanka arasında geçimsizlik olmasından dolayı de kongre öncesinde Halit Onaran ve Vali bu iki kişiyi barıştırmıştır. Uhdesinde hem belediye reisliği hem de idare heyeti üyeliği görevini yürüten Hasan Çanka'nın ise hakkında olan şikâyetleri dile getiren Halit Onaran, tüzüğe aykırı olan bu durumdan dolayı uhdesindeki iki görevden birini bırakmasını istemiş ve Hasan Çanka'da idare heyeti üyeliğini bırakmıştır.²⁷⁵

Halit Onaran Kadirli kazasında Yalnız Dut bucağı ile bu bucağı bağlı Kümbet köy ocaklarının delegeleri bu iki ocağın kongresi usulsüz yapıldığı gerekçesiyle Yalnız Dut bucak kongresinde belirterek bu iki ocağın delegeleri olan 9 kişi kongreyi terk ettiği ve yanlarında 4 delegeyi daha götürdüklerinden geriye kalan 17 delege ile kongrenin yapıldığını belirtmiştir. Kongre çoğunluk sağlanarak intizamla gerçekleştirilmiştir. Kadirli kazasında 12 kişinin imzasıyla gönderilen şikâyet telgrafını kimlerin gönderdiğini araştıran Halit Onaran, bir neticeye ulaşamamış; kazada bu kongre haricinde dikkat çekebilecek başka bir kongre olmadığını beyan etmiştir. Kaza İdare Heyeti, kongreyi el birliğiyle yapmak için muhalif olan diğer partililerle görüşmüş ve onların destekleyeceği Sadi Erdoğan ve İdris Arıkan'ı

²⁷⁴ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.99-100.

²⁷⁵ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.100-101.

yönetime almışlardır. Seçim sonrası iş bölümü yapılacağı sırada İdris Arıkan istifa etmiştir.²⁷⁶

CHP Genel Merkezi içinde faaliyet gösteren bürolardan 1. Büro Şefi Çoruh Milletvekili, Genel Sekreterliğin kendisinden Seyhan parti kongreleriyle ilgili rapor istediğini belirtmiştir. Büro Şefi olan Milletvekili 08.02.1946 tarihli raporunun; kongrelerin gerçekleşme tarzı, partililerin ikiye bölünmesi ve ayrışmasının eski nedenleri, bu seneki kongrelerdeki ayrılıkların nedenleri, muhalif olanların gerçekleştirdiği eylemler ve diğer partililerden ayrılma tarzları ve sonuç bölümünden oluştuğunu belirtmiştir.²⁷⁷

Birinci Büro Şefi olan Çoruh Milletvekili, ocak kongreleri başlar başlamaz partililerin iki farklı gruba bölünerek adeta savaşırcasına mücadele ettiklerini ve akabinde şikâyetlerin Genel Sekreterliğe ulaşmasıyla acele bir şekilde Parti Bölge Müfettişinin Seyhan'a gönderildiği, durumun ciddiyetine istinaden Müfettişin Genel İdare Kurulundan bir üyenin de kongreler için görevlendirilmesini talep ettiği ve bu konuda Halit Onaran'ın görevlendirildiği, kendisinin ise 23.10.1945'te Seyhan'a geldiğini; Seyhan merkez bucağında bulunan 15 ocaktan 10 tanesinin kongresi Birinci Büro Şefi Seyhan'a vardığında tamamlandığını ve diğer ocak kongrelerinin ise Parti Müfettişiyle birlikte yapıldığını belirtmiştir. Birinci Büro Şefi, Parti Müfettişi Seyhan'a varmadan önce yapılan Hürriyet ocağı kongresinin yapılış tarzının Seyhan ocak kongrelerinin yapılış tarzı hakkında bilgi vereceğini belirtmiştir. Hürriyet ocağı kongresi 15.10.1945'te yapılacakken intizamsızlık ve karışıklık yüzünden bir sonraki gün yapılmıştır. Kongre üyesi ve hatta partiye kaydı bile olmayan yüzlerce kişi ve fabrika işçileri ile Enver Batumlu ve Mithat Saraçoğlu adlı öğretmenlerin tertibiyle Ticaret Lisesi öğrencileri kongre binasına getirilmiştir. Ayrıca sabıka kaydı olan ve külhanbeyi diye tabir edilen kişilerde kongre salonunda halk arasında yer alarak kongre üyelerine küfür ederek kendi tarafı oldukları isimlere oy vermeye ya da korkutarak kongreden kaçırmaya çalışmışlardır. Bu şartlarda yapılan kongrede ocak idare kuruluna seçilenler arasında parti üyesi olmayanların veya mahkûm bulunanlar

²⁷⁶ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.101-102.

²⁷⁷ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.82, aynı arşiv klasörünün 91. görüntüleme sayfasında Büro 1. Şefi Çoruh Milletvekili ibaresi bulunmakta olup bu ibarenin altında A harfi ile başlayan bir imzanın olduğu görülmüş, o dönem Çoruh milletvekillerinden bu raporu kimin yazdığı net olarak tespit edilememiştir.

da yer almıştır. Hürriyet ocağı kongresinin bu şekilde yapıldığı Genel Sekreterliğe bildirilince Merkez bucağı kongresinde ocak kongresinin görüşülmesi kararlaştırılmıştır. İşte bu ocak kongresinden hareketle Seyhan'da gerçekleşen ocak kongreleri bu kongre kadar sert ve düzensiz olmamakla birlikte buna benzer gergin bir ortamda yapılmıştır.²⁷⁸ 1945 yılı sonunda gerçekleşen Seyhan parti kongrelerinde bulunan Genel İdare Kurulu Üyesi Halit Onaran'ın Hürriyet ocağı kongresinde zorla delegelere el kaldırıldığını ve başka çirkinlikler yaşandığını belirterek kongrenin iptal edilmesinin doğru bir karar olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁷⁹

Seyhan merkez bucağı kongresi başlamadan önce Hürriyet ocağı kongresinde yaşananlarla ilgili görüşülüp karar alınması gerekirken bucak kongresi 74 delege ile başlamış ve sonra görüşülecek olan Hürriyet ocağı kongresine sıra gelince akşam geç olduğu için Parti Müfettişi tarafından kongreye bir sonraki gün devam etmek üzere ara verilmiş ve müfettiş ile birlikte Bucak İdare Kurulu salondan ayrılmıştır. Akabinde 33 delege de daha salondan ayrıldıktan sonra kongreden ayrılanlara muhalif olan delegelerin kaldığı salonda kongre ikinci başkanı Ahmet Remzi Yüreğir başkanlığında kongreye devam edilmiştir. Parti Müfettişi başkanlığında başlayan kongrenin saat 20.00'a kadar devam etmesinden dolayı Hürriyet ocağı delegelerinin kabul edildiği varsayılarak bu durumun tüzüğe aykırı olmadığı belirtilmiştir. Delegelerin delegelikleri tasdike bağlı değildir diye söylenip Hürriyet ocağı kongresi gündemden çıkarılmıştır. Ayrıca yeni Bucak İdare Kurulu üyeleri ile delegeler seçilerek saat 20.30'da kongre dağılmıştır. Ertesi gün ise Bölge Müfettişi başkanlığında bucak idare kurulu ve 36 delegenin katılımıyla kongre toplanmış, Hürriyet ocağı kongresi konuşulmadan bucak idare kurulu üyeleriyle delegeleri seçerek kongre dağılmıştır. İki tarafında karşılıklı şikâyetlerinden dolayı Genel İdare Kurulu Halit Onaran'ı yerinde inceleme yapmak üzere Seyhan'a göndermiştir. Halit Onaran'ın yazdığı rapor ve telefonla verdiği bilgileri değerlendiren Genel İdare Kurulu Hürriyet Ocağı kongresi

²⁷⁸ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.82-84; kongrede bulunan sabıkalı kişiler ile külhanbeyi tabir edilen ve delegelere baskı yapan kişiler: Hasan Hacı Osman Öcal, Kerre Ali Somer Kahveci, Abidin Zeral Tahsildar, Kuddusi Hayta, Mehmet Hayvar ve Ahmet Hayvar'dır. İlk üç isim Ahmet Remzi Yüreğir'in başkanlığı devam ettirdiği oturumda ilçe kongresi için yedek, dördüncü ise asıl delege seçilmiştir: CCA., 490.1 / 184-735-1, s.92.

²⁷⁹ Önceki sayfalarda bu konuya değinildiği için burada kısaca ifade edilmiş ve yine önceki sayfalardaki yapılan atıflardan dolayı burada atıf yapılmamıştır.

ile Merkez Bucağı kongresini ilgili tüzük hükümlerince iptal ederek Halit Onaran başkanlığında yenilenmesi kararını vermiştir.²⁸⁰

Halit Onaran reisliğinde bu iki kongre intizamla yapılmış ve sakin bir şekilde bitirilmiştir. Birinci Büro Şefi Çoruh Milletvekili, bu iki kongreye başlamadan önce Halit Onaran ve Genel Sekreterliğe, parti büyüklerinin kendileri hakkında parti işleriyle meşgul olmalarını istemediklerinden dolayı tüzüğe uygun yapılan kongreleri iptal edildiğini ve bu nedenle bazı partililerin istifa ettiklerini belirtmiştir. Büro Şefi bu istifalar için: *“böyle bir istifanın tüzükte yeri yoktur Bu bir nevi (obstrüksiyon) dır. Tüzüğün 71. Maddesine göre yasak olan bir harekettir. İstifaları geri almazlar ve özür dilemezlerse tüzük hükümlerine göre gerekeni Genel İdare Kurulu yapacaktır.”* ifadelerini kullanmıştır.²⁸¹

Tamamına yakınına büyük çiftçilerin oluşturduğu zengin ve aydınların arasında eskiden beri süre gelen bir ayrışmanın olduğunu belirtilmiştir. Büro Şefi Seyhan’da partililerin ayrışarak gruplaşmasının bazı eski ve derin nedenleri olduğunu belirtmiştir. Bu ayrışmanın ve ikiliğin sebebini ise Büro Şefi şu şekilde ifade etmiştir: *“Nüfuz ve menfaat çatışması ve çarpışması; şahsi ve ailevi çekememezlik ve benlik ihtirasıdır.”*²⁸² Büro Şefi bazen ikiliğin yatışır gibi olduğunu fakat en küçük bir tartışmayla alevlendiğini; Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmadan bir iki yıl önce gazete köşelerinden birbiriyle tartışan Ahmet Remzi Yüreğir ile Ferit Celal Güven’in mahkemelik olduğu ve bu durumdan diğer partililerinde etkilendiğini; yine eski Belediye Reisi Turhan Cemal Beriker’i tenkit edenlerin kin ve öfkelerinde sınır tanımayarak yeni kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasına girmeyi göze alabildiklerini belirtmiştir.²⁸³ Seyhan’da partililer arasında yaşanan ayrışmanın ve ikiliğin bazı

²⁸⁰ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.84-85; ayrıca yukarıda merkez bucak kongresinde Parti müfettişinden ve bucak idare kurulu ile kongre salonundan ayrılan 33 delegeden habersiz olarak devam ettirilen oturumda Bucak İdare Kurulu Üyeliğine: Mithat Saraçoğlu (Tel gazetesi sahibi), Gani Kırıcı, Reşat Güçlü, Cabbar Özsoy asil üyeliğe; Mumtaz Onur, Zeki Baltalı, Ragıp Batumlu, Abid Dizer/Diner, Tevfik Sezen seçilmiştir: CCA., 490.1 / 184-735-1, s.93.

²⁸¹ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.86.

²⁸² CCA., 490.1 / 184-735-1, s.86-87; Ökte, a.g.t. s.242-243: Kendisinden istifade edilen bu doktora tezinde Halit Onaran’ın raporundan atıfla partililer arasındaki ikiliğin geçmişteki nedenleri irdelenmiştir. Yukarıda belirtilen kutu gömlek numarası içinde 82 ile 91 görüntüleme sayfaları arasındaki raporda kongrelerde gelişen durumdan dolayı CHP Genel İdare Kurulu Üyesi Halit Onaran’ın görevlendirildiği belirtilmiştir fakat raporu yazan Halit Onaran değil Çoruh Milletvekili olan Birinci Büro şefinin raporudur.

²⁸³ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.87.

vilayetlerde(illerde) (Aydın) de görüldüğü belirtilmiştir. Partililer arasında eskiden beri süre gelen nüfuz ve menfaat çatışması ile birbirini çekememezlik hissini 1946 yılında yapılacak olan seçimleri de etkileyebileceği belirtilmiştir. Çünkü 1946 yılında Belediye Meclisi Seçimleri, İller Genel Meclisi Seçimi ve Milletvekilliği Seçimi; Parti Ocak, Bucak, Kaza ile Vilayet Kongreleri ve Seçimleri yapılacaktır. Bu seçimlerde en küçük birim olan ocak seçiminden en büyüğü olan vilayetteki milletvekili seçimine kadar parti içinde mevkii edinme ve kendi yerini genişletmek isteyenler ile parti içinde ve vilayette nüfuzunu arttırma amacını güdenlerin olduğunu; bundan dolayı da parti içinde ayrışmanın artabileceğini belirtmiştir.²⁸⁴

Birinci Büro Şefi, Seyhan'da muhaliflik yaparak ayrışan partililerden aktif olarak görevde olanların daha kibar, yumuşak ve ağırbaşlı bir şekilde hareket ettiklerini, iş başına gelmek isteyen muhalif kesimin ise daha kaba, sert ve saldırgan bir şekilde hareket ettiklerini, iki gruba niye birbirleri ile mücadele ettikleri sorulsa inkar ederek aralarında bir problem olmadığını söyleyeceklerini, karşı tarafın bir kusurunu da görünce ellerinden gelen düşmanlığı ve garazı yapacaklarını belirtmiştir. Bu yılki kongrelerde muhalif olan grup kongre günü çoğunluğun sağlanmasını engellemek için delege/üyelerin toplantıya gelmelerini engellemeye çalıştıkları; kongre ikinci güne ertelenince ise delegelere para teklif etme ya da korkutmaya çalışarak delegeleri kongreden uzaklaştırmaya çalıştıkları, kendi taraftarlarını otomobil ve otobüslerle kongrelere getirdikleri, kandıramadıklarını ve tehditle korkutamadıklarını ise kongreye gelmelerini engellemeye çalıştıklarını belirtmiştir.²⁸⁵

Birinci Büro Şefi raporunun sonunda netice olarak Seyhan'da partililerin bu ayrışmasının gelenekselleştiğini belirterek 1946 yılı yapılacak seçimlerden dolayı kongrelerin en son yapılanlardan daha şiddetli ve ihtiraslı olabileceğini ve bundan dolayı da Bölge Müfettişinin işinin zorlaşacağını; Seyhan'ın tek başına bir parti müfettişini meşgul edecek nitelikte bir vilayet olduğunu belirtmiştir.²⁸⁶ Bundan dolayı da sadece Seyhan vilayetine özel parti müfettişinin görevlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁸⁷

²⁸⁴ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.87-88; Ökte, a.g.t. s.243.

²⁸⁵ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.89-90.

²⁸⁶ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.90-91.

²⁸⁷ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.91; Ökte, a.g.t. s.243.

Seyhan Bölge Müfettiş Abidin Ege 05.10.1946 tarihli resmi yazıda; Adana'da ocak, bucak, vilayet ve kaza kongrelerine başlandığını, kongrelere başlamadan önce Seyhan Vilayet İdare Heyeti ile bir dizi toplantılar gerçekleştirerek Genel Sekreterliğin kongrelerden beklentisinin anlatıldığı, daha sonra Vilayet İdare Heyeti üyeleri kazalara gönderilerek kaza idare heyetlerindeki partililerin bilgilendirildiği, kongrelerle ilgili yapılacak işler için bir plan oluşturularak bu plana göre hareket edildiğini belirtmiştir. Abidin Ege kongrelerin tamamına vilayet veya kazadan müşahitlerin gönderildiğini belirterek bizzat kendisi de bazı kongrelere iştirak etmiştir.²⁸⁸

4. HESAP İŞLERİ

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1935 ile 31.05.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri tüzüğe ve hesap öğrenik hükümlerine uygun olduğu; parti mensuplarından yardım parası alındığı ve bunun tahsilat oranı yüzde 50 olduğu belirtilmiştir. Yardım parası tahsilatının artırılması için teşkilata tebligat yapılmıştır.²⁸⁹

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetim sonucunda para alınırken dipli koçanlı makbuzların kullanıldığı ve bunların imzalı olduğu, paraların tüzüğe göre saklandığı, bütçeye göre harcama yapıldığı, parti özel varlığını incitecek borçlarının olmadığı, parti parasının şahsi menfaat için borç verilmediği; Dört Yol Kaza İdare Heyeti ile Vilayet İdare Heyeti hesaplarının tüzüğe uygun olduğu ve yine bu ikisinin merkezdeki ocak ve nahiye/ bucak ve ocaklardaki hesaplar da tüzüğe uygun olma yolunda olduğu fakat diğer nahiye/ bucak ve ocaklardaki hesaplar tüzüğe uygun tutulmadığı belirtilmiştir. Raporda yalnızca Vilayet İdare Heyeti ile Kaza İdare Heyeti demirbaş eşya defterlerinin olduğu ve bunların eşyaya uygun olduğu; mülklerin bakımlarının, kullanımlarının ve kayıtlarının düzgün olduğu belirtilmiştir. Ayrıca parti binalarına ait inşaatların

²⁸⁸ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.81.

²⁸⁹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.47.

tamamlanamamasından dolayı parti mülklerinin heder olduğu belirtilmiş ve bunlara merkezden yarım gönderilmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁹⁰

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1936 ile 31.11.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri tüzüğe ve hesap öğrenen hükümlerine uygun olduğu; parti mensuplarından yardım parası alındığı fakat Saimbeyli, Ceyhan, Osmaniye kazalarıyla Misis nahiyesinde yardım parası alınmadığı ifade edilmiş ve bu yerlerin reisliklerinden tüzük emirlerinin yerine getirilmesinin kesin bir dille ifade edildiği belirtilmiştir. Ayrıca tahsilat oranı yüzde 30'dur.²⁹¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1936 ile 31.05.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri tüzüğe ve hesap öğrenen hükümlerine uygun olduğu, Dört Yol kazasında hesap işlerindeki düzensizlikten dolayı tebligat yapıldığı belirtilmiştir. Parti üyelerinden yardım parasının alındığı ve bu oranın yüzde 40 olduğu belirtilmiştir. Ayrıca üye yardım parası tahsilatının düzensiz olduğu Karaisalı, Kadirli, Ceyhan, Saimbeyli, Osmaniye ve Dört Yol kazalarına bu işlemin düzenli yapılması için yazı yazıldığı belirtilmiştir.²⁹²

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1937 ile 31.11.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri tüzüğe ve hesap öğrenen hükümlerine uygun olduğu, Osmaniye kazasına bağlı nahiyeelerde eksik tutulduğundan tamamlanması için bu kazaya yazıldığı; Parti üyelerinden yardım parasının alındığı ve bu oranın yüzde 38 olduğu belirtilmiştir. Ayrıca üye yardım parası tahsilatının düzensiz olduğu, Kadirli, Saimbeyli ve Dört Yol kazalarına bu işlemlere önem verilmesi için yazı yazıldığı belirtilmiştir.²⁹³

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 30.11.1937 tarihli resmi yazıda; Meclis'in yaz tatilinde Naci Eldeniz, Ali Münif Yeğane, Damar Arıkoğlu, İbrahim Mete, Ömer Biçer, Tevfik Tarman yine Genel Sekreterliğin 05.06.1937 tarihli ve 4/1005 sayılı yazısında belirtilen hususlar çerçevesinde kendi

²⁹⁰ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.148; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.157.

²⁹¹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.33.

²⁹² CCA., 490.1 / 703-394-1, s.7.

²⁹³ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.19.

seçim bölgeleri olan Seyhan(Adana) merkez ile kazalarını²⁹⁴ denetledikleri, ilk olarak Vilayet İdare Heyetinin 125.000 liralık emsallerine göre iyi bir bütçesinin olduğu; bu bütçe ile parti işlerinin gelecek için mit verici olduğu fakat kaza(ilçe) kurullarının bütçelerinin günün ihtiyaını bile karşılayamadığı, ye aidatlarının czi oranda toplanabildiği, bu kazaların esas gelirini merkezden, genel idare ve belediye bütçelerinden yapılan yardımların oluşturduğu belirtilmiştir.²⁹⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1937 ile 31.5.1938 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri tüzüğe ve hesap ğrenek hükümlerine uygun olduğu fakat Osmaniye ile Dörtyol kazalarında hesap ve bütçe işlerinin tüzüğe ve ğreneğe uygun olmadığı için bu kazalara tebligat yapılarak uygun hale getirilmesi talimatının verildiği bildirilmiştir. Ayrıca parti mensuplarından yardım parası alındığı ve bunun tahsilat oranının yüzde 20 olduğu ve partinin en temel gelir kaynağı olmasından dolayı kazalara bu oranın arttırılması için yazı yazıldığı belirtilmiştir.²⁹⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1938 ile 31.5.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri nizamname ve hesap talimatnamesi hükümlerine uygun olduğu ayrıca parti mensuplarından yardım parası alındığı ve bunun tahsilat oranı yüzde 30 olduğu belirtilmiştir.²⁹⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1939 ile 30.11.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayetteki bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri nizamname ve hesap talimatnamesi hükümlerine uygun olduğu belirtilmiştir. Ayrıca parti mensuplarından yardım parası alındığı ve bunun tahsilat oranı yüzde 45 olduğu da belirtilmiştir.²⁹⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1939 ile 31.05.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayetteki bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri nizamname ve hesap talimatnamesi hükümlerine uygun olduğu

²⁹⁴ Milletvekilleri; Ceyhan, Kozan, Kadirli, Feke, Saimbeyli, Osmaniye, Bahçe, Karaisalı, Dörtyol kazalarında ve Payas nahiyesinde inceleme seyahati yapmıştır.

²⁹⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.158.

²⁹⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.148.

²⁹⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.43.

²⁹⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.8-9.

belirtilmiştir. Bazı nahiye ve ocaklarda uygun olmadığından dolayı nizamname ve hesap talimatnamesine uygun hareket edilmesi için tebligat yapıldığı belirtilmiştir. Parti mensuplarından yardım parası alındığı ve bunun tahsilat oranı yüzde 36 olduğu ifade edilmiştir.²⁹⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1940 ile 01.12.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu eksiklik olduğu anlaşılan birkaç ocak ve nahiyede bu işlerin uygun hale getirilmesinin kaza reisliklerinden istendiği bildirilmiştir. Ayrıca parti mensuplarından yardım parası alındığı ve bunun tahsilat oranının yüzde 35 olduğu, bu oranın artırılması için ocak idare heyetlerinin çalışmalarının takip edilmekte olduğu belirtilmiştir.³⁰⁰

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Seyhan merkezde yardım paralarının ocaklarda idare heyeti üyeleri ile nahiyelerde odacılar tarafından toplandığı, vilayetin hissesi gönderilse de yeterli oranda toplanmadığı için vilayetten gelen yardım parasıyla işlerini hallettikleri belirtilmiştir. Kazanın düzenli gelir kaynağı bulunmamaktadır. Eski idare heyetinden sadece nakit mevcut üzerinden zabıta devir yapıldığından kasa defterleri, senet ve makbuz koçanları içinde zabıt düzenlemeleri tavsiye edilmiştir. Vilayet İdare Heyetinin demirbaş eşyaları olduğu belirtilmiştir. Daha önce merkez kaza lağvedildiğinden gelir ve gider defterleri 06.07.1937 tarihinden başladığı belirtilmiştir.³⁰¹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Osmaniye kazasında idare heyetinin aza sayısını arttırmaya ve yardım parası toplamaya dikkat ettikleri fakat dikkati çekecek bir ilerleme kaydedememişlerdir³⁰² Ceyhan kazasında hesap işlerinin

²⁹⁹ CCA., 490.1 / 703-396-1, s.108-109.

³⁰⁰ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.154-155.

³⁰¹ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.31.

³⁰² CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.57.

nizamnameye ve muhasebe talimatına uygun olduğu belirtilmiştir. Bahçe kazasında hesap işlerinin nizamnameye ve talimata uygun olduğu belirtilmiştir.³⁰³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Feke kazasında ise aidat toplanamadığı bunda köylünün fakir olmasının etkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu konuda müfettişe, genel merkezin köylüden aidat toplanmaması yönündeki kararı da partililer tarafından hatırlatılmıştır.³⁰⁴ Bürolar arası başka bir evrak ekinde yer alan aynı raporda mahsulün iyi olmasıyla birlikte kazada aidat toplanmaya başlanacağı ve eski borçların dile getirilmeyeceği belirtilmiştir. Eski idare heyeti göreve devam ettiği için devir teslim yapılmadığı, hesap işlerinin düzgün olduğu; vezne defterine daha önce iki defa yazılan 60 kuruşun olduğu, bu hata ile birlikte sıra numaralarındaki hatalara mahal verilmemesi için yapılan hataların vaktinde düzeltilmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁰⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Saimbeyli kazasında çalışan kâtip olmamasından dolayı aidat toplanamadığı belirtilmiştir.³⁰⁶ Hesap defterinin 01.12.1939 tarihinden itibaren tutulduğu, makbuz koçanlarında imza eksikliği olsa da bunun art niyet taşımadığı belirtilmiştir. Parti binasının alt katında bulunan iki dükkânın gelir kaynağı olduğu fakat bu dükkânların gelirleriyle ilgili herhangi bir sayısal değer belirtilmemiştir.³⁰⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kadirli kazasında yardım paralarını merkeze gönderdikleri ve merkezden kendi hisselerine düşenin geri gönderildiği, devamlı gelir sağlayacak kaynaklarının olmadığı belirtilmiştir. Yeni idare heyeti eski heyetten devir almadığı, bunun için yapmış oldukları yazılı ve sözlü girişimlerinden

³⁰³ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.29.

³⁰⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.62.

³⁰⁵ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.30.

³⁰⁶ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.64.

³⁰⁷ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.30; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., 142-143.

bir sonuç alamadıkları ve netice olarak hesap işlerini, senetleri ve demirbaşı zapt altına almaya başladıkları belirtilmiş, bu işlemlerin sonucunu vilayetin takip edeceği ifade edilmiştir. Devir alınamadığı için son makbuzu zabıt suretinde açıkladıkları ve yeni bir vezne defteri açtıkları belirtilmiştir. Ayrıca tapusu olan ve üzerinde inşaatı devam eden bir parti binası ile partiye ait bir kahve bulunmaktadır.³⁰⁸

Kadirli kazası eski idare heyeti yeni idare heyetine karşı olumsuz tavırlar takındığı; belediye bütçesine yardım parası eklemedikleri gibi daha önce vermeyi taahhüt ettikleri 600 lirayı borçlar kısmına almamışlardır. Bu durumun takibi için müfettiş tarafından Vilayet İdare heyetine bildirilerek gösterilecek namzetlerin zümreci değil partici olmalarına dikkat edilmesi gerektiği bildirilmiştir.³⁰⁹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Karaisalı kazasında aidatın ocaklar tarafından toplandığı fakat kışın depremzedelere yardım edildiği için aidat toplamayı uygun bulmadıkları; kaza hissesi olarak 61 tuttuğu ve buna göre bütün kazada 400 lira toplanması gerektiği belirtilmiştir. Bir önceki yıl bu rakamın iki katı aidat olarak toplanmıştır. Aidat toplama işinde nahiyeler iyi çalıştığı belli olmakta, kaza reisinin bir nahiyeden memnun olmadığı, orayı düzeltbildiği takdirde kazada her şeyin yolunda olacağı belirtilmiştir.

Karaisalı kazasında yeni idare heyeti aynı olduğu için devir yapılmadığı, hesap defterlerinin muntazam olduğu; dip koçanları ve senetler muntazam tutulduğu ve harcamaların yetki çerçevesinde yapıldığı, yeni yapılan parti binası inşaatı içinde emaneten bir hesap açıldığı belirtilmiştir. Kazaya vilayetin 1000 lira yardım ettiği halde Parti Reisi Keçioğlu'nun çabasıyla bu rakam 2713 liraya çıkmıştır.³¹⁰

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kozan kazasında parti tahsildarının bulunmadığı; aidat toplama ve dağıtma işinin merkezleştirildiği, merkezinde ocaklara lazım olduğunda gönderdiği, vilayet hissesinin vilayet tarafından yardım olarak

³⁰⁸ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.31.

³⁰⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.68.

³¹⁰ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.29.

gönderildiği için sadece makbuzların gidip geldiği belirtilmiş ve bu durum bütçe usulüne uydurulduğu için de müfettiş tarafından tenkit edilmemiştir. Bütçede devamlı gelirlerinin olmadığı, aidat ve diğer gelirlerin toplanamadığı; bütçedeki yapı ve onarma masrafı olan 2300 lira toplanamadığı için bu işlem gerçekleştirilememiştir. Rapora göre Kozan kazasında hesap işlerinin yolunda olduğu, defterlerin temiz ve düzgün olduğu, makbuzların dip koçanlarında alan imzalarında eksikliklerin olduğu fakat bu eksikliğin art niyet taşımamasından eksikliğin giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Vezne defterinde gelir hanesinde sıra numaraları olmadığı için bu eksikliğinden tamamlanacağı; senetlerin muntazam ve mükemmel olduğu ifade edilmiştir.³¹¹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Saimbeyli kazasına ait bir önceki denetimde makbuz koçanlarındaki eksik imzaların giderildiğini fakat son üç ay içerisinde alınan radyo bataryaları için toplanan 20 liranın gelir ve masraf kaydının yapılmadığını tespit etmiş; bunlar haricindeki diğer makbuzların düzenli olduğunu belirtmiştir.³¹²

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Feke kazasında İdare heyetinin aidat toplamada kullanılan makbuzları vilayetten istediklerini belirtmiş fakat halen bu makbuzların gelmediğini ifade etmiştir.³¹³ Fakat geçen mayıs ayından beri 100 liradan fazla aidat topladıklarını tutulan kayıtlardan öğrendiğini belirtmiştir. Hesap defterlerinde yapılan incelemede daha önce ikinci defa yazıldığı tespit edilen 60 kuruşla ilgili hatanın da düzeltildiği görülmüştür.³¹⁴

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kadirli kazasında aidat toplama işinde henüz ilerleme kaydedilmediğini, fakat yeni oluşturulan ocak idare heyetlerinden ümitli olduklarını ve aidat toplama işinde bu ocaklardan faydalanmak istediklerini belirtmiştir. Önceki idare heyeti uzun bir süre devir vermediği için Vilayet İdare Heyetini harekete geçiren Parti Müfettişi, bu defaki denetimde eski ve yenilerin imzaladığı bir devir teslim

³¹¹ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.30.

³¹² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.95; CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.25; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s.146.

³¹³ Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s.147.

³¹⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.96-97.

mazbatası gördüğünü, sarf evrakı olmayan bazı masraflar için de ayrıca zabıt tutularak Vilayet İdare Heyetine gönderildiğini belirtmiştir. Ayrıca demirbaş defterini daha düzenli bir şekilde düzenlemeleri ve yeni alınan yazı makinasını da bu deftere kaydetmeleri hususunda uyarılarda bulunmuştur.³¹⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kozan kazasında bir önceki teftişte makbuzlarda görülen numara noksanlıklarının tamamlandığını belirtilmiştir.³¹⁶ Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Bahçe kazasında kayıt ve yazı işleri ile hesap işlerinin düzgün olduğunu belirtmiştir.³¹⁷

Seyhan vilayet kongresini 22.12.1940 tarihinde pazar günü saat 10.00'da Halkevi binasında 58 delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiş, kongrede oluşturulan hesap ve bütçe encümenlerinin raporları neticesinde tüm kazaların gelir ve giderleri okunarak oylanmış ve delegelerce kabul edilmiştir. Kongrede tüm kazaların kabul edilen gelir giderleri şu şekildedir³¹⁸:

Tablo 2.26: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Gelirleri (22.12.1940)

	Adana Merkez	Karaisali	Kadirli	Kozan	Feke
Özel Kuruldan Yardım	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Uraydan Yardım	Yok	Yok	300	500	Yok
Belediyeden Yardım	Yok	Yok	Yok	Yok	30
Üye Yardım Parası	548	350	1500	253	200
Vilayet Merkezinden Yardım	1550	Yok	Yok	1337	200
Merkezden Yardım	Yok	70	300	Yok	Yok
Çeşitli Gelirler	400	320	3500	250	50
TOPLAM GELİR	2448	740	5600	2340	480

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.5-7.

³¹⁵ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.98.

³¹⁶ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.99.

³¹⁷ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.102.

³¹⁸ Kongre kazaların gelir ve giderleri ele alınmıştır. Arşiv evrağında bazı rakamlar okunamamasından dolayı toplam tutar üzerinde geriye doğru çıkarım yapılarak okunamayan rakamla ilgili varsayımda bulunulmuştur.

Tablo 2.27: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Giderleri (22.12.1940)

	Adana Merkez	Karaisali	Kadirli	Kozan	Feke
Aylıklar (Kâtip Maaşı)	900	84	600	816	180
Harcırah	300	25	50	100	30
Çeşitli Masraflar	520	286	2410	686	270
Halkevlerine Yardım	Yok	Yok	100	400	Yok
Parti Kurumlarına ve Başkalarına Yardım	728	70	300	338	Yok
Yapı ve Onarma	Yok	250	2000	Yok	Yok
Kurak Taksit ve Vergisi, Sigorta	Yok	25	20	Yok	Yok
Borçlar	Yok	Yok	120	Yok	Yok
TOPLAM GELİR	2448	740	5600	2340	480

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.6-7.

Tablo 2.28: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Gelirleri (22.12.1940)

	Saimbeyli	Ceyhan	Bahçe	Osmaniye	Seyhan Vilayet İdare Heyeti
Özel Kuruldan Yardım	Yok	Yok	50	300	15000
Uraydan Yardım	50	Yok	50		12500
Belediyeden Yardım	Yok	1500		1000	
Üye Yardım Parası	140	1812	300	400	3100
Vilayet Merkezinden Yardım	250	1224		180	
Vilayet İdare Heyetinden Yardım	Yok	Yok	Yok	1000	Yok
Merkezden Yardım	Yok	70	500	Yok	15000
Çeşitli Gelirler	80	1300	434	600	12000
İcar Geliri	50	Yok	Yok		Yok
Vilayet makamının Halkevi ve Parti Binası İçin Yardımı	Yok	Yok	Yok	5000	Yok
TOPLAM GELİR	570	5836	1334	8480	57600

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.7-10.

Tablo 2.29: Vilayet Kongresinde Görüşülen Bazı Kazaların Giderleri (22.12.1940)

	Saimbeyli	Ceyhan	Bahçe	Osmaniye	Seyhan Vilayet İdare Heyeti
Aylıklar (Kâtip Maaşı)	120	840	336	480	5700
Harcırah	Yok	200	100	200	1400
Çeşitli Masraflar	75	2072	525	1300	13100
Halkevlerine Yardım	Yok	1500	Yok	200	30000
Parti Kurumlarına ve Başkanlarına Yardım	50	724	266	150	5000
Yapı ve Onarma	275	400	30	6100	1000
Kurak Taksit ve Vergisi, Sigorta	25	50	Yok	50	800
Borçlar	25	50	77	Yok	600
TOPLAM GELİR	570	5836	1334	8480	57600

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.8-10.

Seyhan Vilayet İdare Heyetinin giderleri arasında 30000 liranın halkevlerine yardım olduğu belirtilmiştir.³¹⁹ Bu para kaza halkevlerine şu şekilde dağıtılmıştır:

Şekil 2.2: Vilayet Kongresinde Seyhan Vilayet İdare Heyetinin Bütçesinden Kaza Halkevlerine Yapılan Yardım Miktarı (22.12.1940)

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.11.

³¹⁹ Ökte, a.g.t. s.204.

Kongre esnasında Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin giderleri arasında yer alan maaş giderleri hakkında delegelerin isteği üzerine maaşlarla ilgili bölüm okunup izahı yapılmıştır. Parti içerisinde maaşlar şu şekildedir:

Tablo 2.30: Vilayet İdare Heyetine Ait Maaşlar Bölümü (22.12.1940)³²⁰

Unvan	Aylık Maaşı (Lira)
İdare Amiri	130
Muhasebeci	80
Daktilo	40
Odacı	35 (üç odacı bulunmakta)
Kapıcı	40
Bahçıvan	50
Bahçıvan Yamağı	30
Toplam	5700

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.10.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1941 ile 01.06.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayetteki bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri nizamname ve hesap talimatnamesi hükümlerine uygun olduğu belirtilmiştir. Ayrıca parti mensuplarından yardım parası alındığı ve bunun tahsilat oranı yüzde 35 olduğu da belirtilmiştir.³²¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1941 ile 01.12.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu; Seyhan (Adana), Kadirli, Feke, Saimbeyli ve Bahçe kazalarında yardım parası toplandığı ve tahsilat oranının yüzde 25 olduğu ifade edilmiştir. Fakat Karaisalı, Kozan, Ceyhan ve Osmaniye kazalarından yardım parası alınamamıştır. Partinin temel gelirlerinden olan yardım paralarının toplanması için parti teşkilatına tebligat yapıldığı belirtilmiştir.³²²

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1941 ile 01.06.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu; Osmaniye ve Ceyhan haricinde yardım parası toplandığı; yardım parası toplanan bazı yerlerde yüzde 10 bazı yerlerde

³²⁰ Arşiv evrakında hangi ilçe veya birime ait maaşlarla ilgili görüşmenin ve izahatın yapıldığı belirtilmemiş fakat odacı aylığı belirtilirken 3 odacı olduğu söylenerek hesaplama yapılmış ve toplam 5700 sayısına ulaşıldığından tüm kazaların gider kalemleri kıyaslandığında sadece Vilayet İdare Heyetinin Maaşlar kısmı bu sayıyı vermekte olduğundan dolayı da Vilayet İdare Heyetine ait Maaşlar bölümü ifadesi kullanılmıştır.

³²¹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.61-62.

³²² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.101-102.

ise yüzde 60 oranında yardım parası toplandığı ve yardım parası toplama oranının ortalama yüzde 30 olduğu belirtilerek partinin temel gelirlerinden ve aynı zamanda bir parti vazifesi olan yardım paralarının toplanması için parti teşkilatına tebligat yapıldığı belirtilmiştir.³²³

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 14.06.1942 tarihli teftiş raporunda Seyhan'ın(Adana) dokuz büyük kkasasının olduğu, vilayetin 1941 yılı parti bütçesi ile ilgili şu ibarelere yer verilmiştir: *“esas gelirin yüzde 20’si Dâhiliye Vekâleti tarafından kırılmış,15000 liralık hususi muhasebe ve 12500 liralık belediye ve 5000 liralık merkez yardımlarıyla 5000 lira tutan akarları gelirinden ibarettir ki cem’en 35000’e yaklaşan varidat ile Seyhan merkezinin ve hem de kazaların parti ve halkevi hizmetlerini karşılamak imkânsızdır.”* Raporda Halkevi'nin 1941 yıl bütçesine 1942 yılı bütçesiyle birlikte ek olarak 10000 lira istediği belirtilmiş ve bu bütçenin verilmesi gerektiği, aksi takdirde Halkevinin bu yardımlarla istenen duruma geleceği belirtilmiştir. Halkevinin 1942 yılı için hazırladıkları bütçe için 30000 lira gerektiği belirtilmiştir.³²⁴ CHP Genel Sekreterliği 12. Bürosunun 19.08.1942 tarihli 4.Büroya yazmış olduğu yazı da istenen 30000 lirayla ilgili olarak kendi bürolarınca yapılacak tetkikten sonra alınması gereken tedbirlerin Genel Sekreterliğe sunulacağı belirtilmiştir.³²⁵

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında hesap işlerinin muntazam yürütüldüğü belirtilmiştir. Ceyhan kazasında hesap demirbaş defterleri ve kütük defterinin düzgün ve düzenli olduğu; toplanan yardım paralarının bütçelerinin beşte birine tekabül ettiği; Halkevi inşaatı için belediyeden alınarak Ankara'ya 2000 lira gönderildiği belirtilmiştir. Raporda Kozan kazasının hesap defterlerinin düzenli olduğu, bu defterde her ay gelir ve giderlerin gösterilerek reis ve muhasip üye tarafından imzalanmadığı, yardım parasından bütçeye eklenen miktarın beşte birinin tahsil edildiği ve 1941 mali yılında bütçelerinin 2500 lira olduğu belirtilmiştir. Saimbeyli kazasında ise yardım paralarının çok azının tahsil edildiği belirtilmiştir.³²⁶

³²³ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.162-163.

³²⁴ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.5.

³²⁵ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.3.

³²⁶ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.45-57; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.11-12.

CHP Genel Sekreterliğinin 23.06.1942 tarihli Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğine yazmış olduğu resmi yazı ve ekinde ise Kozan kazasında üye yardım paralarının partinin en esaslı gelir kaynağı olduğu ve nizamnamenin 16, 17 ve 163. madde hükümlerince azami gayretin gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir.³²⁷

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Bahçe İdare Heyetinin eski heyetten devir teslim alamadığı belirtilmiştir. Hatta Haruniye Reisi iken iki yıl önce bu görevden çekilen ve Kaza İdare Heyeti Üyesi olan Ahmet Alkan'ın da yeni nahiye heyetine hesapları devir etmediği belirtilmiştir. Kütük, Hesap ve demirbaş defterlerinin düzenli olduğu, yardım parası olarak bütçeye eklenen 300 liranın ise yarısından fazlasının tahsil edildiği belirtilmiştir.³²⁸ CHP Genel Sekreterliğinin 23.06.1942 tarihli Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğine yazmış olduğu resmi yazı ve ekinde ise Bahçe kazasında devir vermeyen eski idare heyeti için parti cezai hükümlerinin uygulanması belirtilmiştir. Ayrıca parti binalarının temiz tutulması gerektiği de ifade edilmiştir.³²⁹

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Feke kazasında taşısız mal olarak parti binalarının bulunduğu ve tapusunun merkeze sunulduğu, demirbaş defterlerinin bulunduğu belirtilmiştir.³³⁰ Yardım paralarının yüzde 50 ile 60 arasında bir oranda tahsil edildiği, 480 lira gelirli bütçelerinin olduğu ve hesap defterlerinin talimatlara uygun olduğu belirtilmiştir.³³¹ Raporda Kadirli kazasının hesap defterlerinin muntazam olduğu ifade edilmiştir.³³²

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1942 ile 01.12.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu Adana, Kadirli, Feke, Saimbeyli, Bahçe ve Kozan'da yardım parası toplandığı diğer kazalarda ise tamamıyla yardım parası toplanamadığı; toplanan yerlerde tahsilat oranının yüzde 25 olduğu belirtilmiştir.³³³

³²⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.45-53; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.6-7.

³²⁸ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.60; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.13.

³²⁹ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.6-7.

³³⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.69-71; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.33.

³³¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.69; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.14.

³³² CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.13.

³³³ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.75-76.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1942 ile 31.05.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu; parti mensuplarından yardım parası alındığı ve tahsilat oranının yüzde 36 olduğu belirtilmiştir.³³⁴

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Feke kazasında yardım paraları hiçbir kazada olmadığı kadar nizami bir şekilde toplandığı, tahsil ederken güçlük çekilmediği ve şikâyetle karşılaşılmadığı belirtilmiştir.³³⁵

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 27.04.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında hesap işlerinin nizamnameye uygun olarak yapıldığı belirtilmiştir.³³⁶ 30.04.1943 tarihli teftiş raporunda ise Ceyhan kazasında hesap defterlerinin düzgün ve muhasebe talimatına uygun olduğu belirtilmiştir.³³⁷

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 29.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan kazasında hesap defterinin talimatnamelere uygun olduğu ve demirbaş defterlerinin olduğu belirtilmiştir.³³⁸ Raporda Kadirli kazasında hesap defterlerinin talimata uygun ve düzgün olduğu belirtilmiştir.³³⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1943 ile 01.12.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu; Kadirli, Feke, Saimbeyli, Ceyhan, Karaisalı ve Bahçe kazalarında yardım parası toplanmakta olduğu, Seyhan merkezde tahsilat yapıldığı ve yapılan tahsilat oranının yüzde 33 olduğu; Kozan ile Osmaniye'de tahsilat için hazırlık yapıldığı ve ilerleyen günlerde tahsilata başlanacağı belirtilmiştir.³⁴⁰

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1943 ile 01.06.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin

³³⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.210-211.

³³⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.197; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.9-10.

³³⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.39; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.1-2.

³³⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.49; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.1-2.

³³⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.4.

³³⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.6.

³⁴⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.154-155.

nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu; Adana, Karaisalı, Kozan, Kadirli, Feke, Ceyhan ve Bahçe kazalarında aza yardım parası tahsilatına devam edildiği, Saimbeyli ve Osmaniye Kazalarında tahsilat yapılmamış olduğu ve tahsilat yapılan kazalarda oranın yüzde 30'u geçtiği belirtilmiştir.³⁴¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu, yardım parası toplandığı 25.05.1944 tarihli ve 12/2522 sayılı Genel Sekreterlik yazısıyla yardım parası toplama işine yeniden önem verildiği ve Vilayette ortalama yüzde 25 oranında yardım parası tahsil edildiği belirtilmiştir.³⁴²

Kadirli kazasında 25.10.1944 tarihinde yapılan kaza kongresine katılan Vilayet İdare Heyetince tayin edilen müşahitler tarafından kongre sonrasında 26.10.1944 tarihinde hazırlanan raporda delegelere yaptığı baskı ile kendisini ve arkadaşlarını seçtiren Kaza İdare Heyeti Reisi Ahmet Tekerek'in aza yardım parası toplamadığı gibi kasa ve bütçe işlemleriyle de ilgilenmediği ve hatta 1934 yılından itibaren parti binası inşaatı için Vilayet bütçesinden ödenek sağlandığı halde inşaatla bir ilerleme olmadığı belirtilmiştir.³⁴³

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olduğu; parti mensuplarından yardım parası alındığı ve tahsilat oranının yüzde 28 olduğu belirtilmiştir.³⁴⁴

5. PARTİ BİNALARI

20.11.1935 tarihli ve Seyhan Mebuslarının kendi seçim bölgelerinde yaptıkları denetimde; Ceyhan, Osmaniye ve Saimbeyli kazalarındaki idare heyetlerinin kiraladıkları mütevazı binalarda hizmet vermekte oldukları belirtilmiştir. Rapora göre

³⁴¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.133.

³⁴² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.112-113.

³⁴³ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.120-124.

³⁴⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.45-46.

bazı yerlerde halk eğlenceleri tertiplenerek elde edilecek gelirle bina yapılması tasarlanmaktadır.³⁴⁵

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetim sonucunda Bahçe ve Saimbeyli gibi kazalarda parti binalarına ait inşaatların yarım kaldığı; bu kazaların ne kendi ekonomik gücüyle ne de fakir olan belediyeleriyle parti binalarını tamamlayamayacakları için vilayet yönetim kurulunca bu kazalara 200 lira yardım edilmesi gerektiği aksi takdirde yarım kalan inşaatlara kış yağışlarının zarar verebileceği belirtilmiştir. Ayrıca her kazanın farklı bir parti binası yapmaya çalıştığı ve bu binaların proje zorluklarından dolayı parti merkezi tarafından kazalarda parti binaları inşasında kullanılmak üzere bina projesi çizdirilmesi ve tüm kazalarda bu projelerin kullanılması gerektiği belirtilmiştir.³⁴⁶

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda Ceyhan için hükümet konağı gerektiğini belirtmişlerdir.³⁴⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Karaisalı kazasında Parti Reisi Mehmet Keçioğlu'nun emek ve gayretiyle yapılan güzel bir parti binasının bulunduğu fakat yetersiz olduğu belirtilmiştir.³⁴⁸ Bu binayla ilgili bürolar arası başka bir evrak ekinde yer alan ve aynı tarihli raporda geniş bir antre ile üç geniş odaya, bir ambara ve 150 kişi kapasiteli bir salona sahip kâgir bir bina olduğu belirtilmiştir. Çevresinde ise küçük spor hareketleri yapmaya müsait bir alanı bulunmaktadır.³⁴⁹ Salona sahne eklemenin planlandığı, binanın tapusunun ise 07.08.1939 tarihinde çıkarılarak Vilayete gönderildiği ve suretinin kendilerinde olduğu belirtilmiştir. Daha önce belediyenin bir odasında hizmet verdikleri, yeni binaya geçer geçmez eşya tedarik ettikleri ve demirbaş eşya defterine kaydettikleri belirtilmiştir.³⁵⁰

³⁴⁵ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.9.

³⁴⁶ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.148; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.157.

³⁴⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.129.

³⁴⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.59.

³⁴⁹ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.29.

³⁵⁰ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.30.

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Bahçe kazasında elverişli ve kazaya yetebilecek kapasitede parti binalarının olduğu, 200 kişi alabilecek nitelikte kışlık salonu ve yazlık bahçesinin bulunduğu ve tapusunun çıkarıldığı belirtilmiştir.³⁵¹ Ceyhan kazasında parti ve halkevine ait bir binanın olduğu³⁵², bu binaya ait tapunun Vilayet merkezine gönderildiği; binadaki mevcut eşyaların demirbaş defterine kaydedildiği belirtilmiştir.³⁵³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda yapımı devam eden Feke parti binasının inşaatında Askerlik Şubesi Reisinin öncülüğünde tüm memurların işbirliği yaptığı belirtilmiştir.³⁵⁴ Vilayet İdare Heyeti ve halkın desteğiyle inşaatı yapılan bu binanın iki oda ve bir hamamdan oluştuğu³⁵⁵; tavanın çakılmış ve döşemesinin atılmış olduğu, pencere ile kapı malzemelerin hazır olduğu belirtilmiştir. Bu binanın tapusu çıkarılarak merkeze gönderilirken tapu suretinin demirbaşlar arasında bulunması gerektiği belirtilmiştir.³⁵⁶ Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Feke parti binasının inşaatından daha önceki teftişinde belirttiğini, artık bu sağlam ve güzel binanın çalışmaya başladığını ifade etmiştir. Fakat binanın mobilya tefrişatı ile su tesisatlarının eksik olduğu; bahçe duvarının olmadığı belirtilerek bu eksikliklerin kazanın kendi kaynaklarıyla gidermesinin mümkün olmadığı belirtilerek Vilayet İdare Heyetinden yardım istendiğini belirtmiştir. Bu binanın tapusu Feke Parti Reisliği adına çıkarılmış fakat boş olan tapu memurluğu kadrosundan dolayı buraya memur atandığında tahsis işlemleri gerçekleştirilecektir.³⁵⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940

³⁵¹ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.29.

³⁵² Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s. 141.

³⁵³ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.29.

³⁵⁴ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.62.

³⁵⁵ Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s. 142; Ayrıca bu binanın tapusunun olduğu belirtilmiştir.

³⁵⁶ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.30.

³⁵⁷ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.97.

tarıhli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda yapımı devam eden Saimbeyli kazasında iki katlı gösterişli bir parti binasının bulunduğu belirtilmiştir. Bu binanın alt katında büyük bir antre ile iki dükkân bulunduğu, üst katında ise bir adet salon, bir adet aralık ve iki oda bulunduğu belirtilmiştir. Binanın üzerinde bulunduğu arsanın ilk sahibinden kaynaklı satış hatası yüzünden tapusunun çıkarılamadığı ve olayın lehe bir durum olarak gelişmesinden dolayı yakın bir tarihte tapusunun çıkarılacağı belirtilmiştir. Bu binadaki basit eşyaların demirbaş kaydının yapıldığı, Binanın alt katındaki iki d kk ndan gelir elde edildiği ifade edilmiştir.³⁵⁸

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Saimbeyli parti binasının arsası davalı olduğu için bu sorun çözülememiş ve tapuya geçirilemediği belirtilmiştir.³⁵⁹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Seyhan(Adana) merkezde parti binasının tapusunun merkeze gönderildiği, suretlerinin ise kendilerinde olduğu; K rk ler köyünde Türk Ocakları zamanında yaptırılmış okul binası arsasının hukuki durumundan dolayı tapusunun çıkarılamadığı ve bu defa senetsizden tapuya alma işleminin başlatıldığı belirtilmiştir.³⁶⁰ Kadirli kazasında inşaati devam eden parti binasının tamamlanması için 2-3 bin liranın yeterli olacağı, binanın üzerinde bulunduğu arsanın tapusunun olduğu belirtilmiştir. Ayrıca partiye ait kahvenin bulunduğu belirtilerek bu iki parti binasının tapusunun merkeze gönderilmesi gerektiği, demirbaş eşyaları yeniden kayıt altına alarak bir defter oluşturdukları belirtilmiştir.³⁶¹

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kadirli kazasında parti binası bulunmamakta, hizmet verdikleri bina Evkaf  daresi (vakıflar genel müdürlüğü) tarafından kiraya verildiğinden

³⁵⁸ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.30; Erdoğan'da bu binanın tapusunun alınamadığını belirtmiştir: Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s. 143.

³⁵⁹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.95; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s. 146.

³⁶⁰ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.31; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s.143-144.

³⁶¹ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.31.

belediyenin bir odasına taşındıkları fakat belediye ile yaşadıkları uyuşmazlıklardan dolayı da bu odada rahat edemeyecekleri belirtilmiştir.³⁶²

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kozan kazasında vilayetin desteği ile inşaatına başlanan parti binasında çalışmaların bitmediği; bu binanın geniş bir antrenin etrafında 3 geniş oda ve banyodan oluştuğu; antrenin büyük ve sahneli bir salona açıldığı ve salon inşaatına başlanmadığı belirtilmiştir. Parti binası belediyenin verdiği tapusuz arsa üzerine yapıldığı için belediye bu arsayı istimlak etmiş fakat ipotekli olduğu için bu işlemin uzadığı belirtilmiştir. Ayrıca numunesine uygun demirbaş eşya defterlerinin de bulunduğu belirtilmiştir.³⁶³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 yılı ikinci dönemine ilişkin teftiş raporunda Kozan kazasında hem parti hem de halkevi binası birlikte kullanmaları için bina inşasına başlandığı fakat bu binanın inşaatının bitirilemediği, her ne kadar halkevi ve parti binası olarak düşünülmüş olsa da parti binası olarak bu inşaatın tamamlanması gerektiği belirtilmiştir.³⁶⁴ İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Kozan parti binasının 1937-1938 yılları arasında inşa edildiği; konforlu ve güzel olan bu binanın halen tapusunun alınamadığı, sebebinin ise istimlak edilen arsadaki hisse sahiplerinin fazla olmasından dolayı işlemlerin uzadığı belirtilerek yakın bir tarihte tapusunun alınacağı ifade edilmiştir.³⁶⁵

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Saimbeyli kazasında taşınmaz mal olarak parti binasının olduğu fakat bu binanın tapusu alınamadığı belirtilmiştir. Son günlerde binanın arsasına ait sorunlar çözüldüğü için tapunun alınarak merkeze gönderileceği belirtilmiştir.³⁶⁶ Kadirli kazasında parti binası bulunmadığı ve belediyenin 80-90 kişilik bir salonu halkodasının kullanımı verdiği belirtilmiştir. Parti binası inşasına başladığı ve bu binanın 3 odası ve koridoru ile 50-60 kişi kapasiteli salonu bulunduğu

³⁶² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.98.

³⁶³ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.31; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s. 143.

³⁶⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.99.

³⁶⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.51-53; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.11-12.

³⁶⁶ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.54-57; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.11-12.

ve temelden yaklaşık 2 metre kadar yükseldikten sonra inşaatın yapıldığı semtin beğenilmemesinden dolayı buranın 5000 lira bedelle kaymakam konağı olarak yapılması ve şehrin başka bir yerinde Savrun ırmağı kenarında bir arsada parti binası yapılmasının planlandığı belirtilmiştir. Yerinde yapılan denetimde binanın dörtte biri bitmişken ve 5000 lira bedelle kaymakam konağının yapılmasının imkânsız olduğu, binanın kaymakam konağı olarak uygun olmadığı belirtilerek inşaatı yarım bırakılan bina için tekrar faaliyete başlanarak inşaatın tamamlanması ve bu binanın parti binası olarak kullanılması; Savrun nehri kenarındaki arsaya ise mahsul döneminde halktan toplanacak parayla halkevi inşaatının yapılmasının uygun olacağı belirtilmiştir.³⁶⁷

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Ceyhan kazası parti binasıyla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir.: *“Partinin taşısız malı olarak, üstü parti kurağı altı halkevi olmak üzere bir bina vardır. Tapusu usulen merkeze sunulmuştur.”* Ceyhan merkezdeki nahiye ve ocakların müstakil binalarının olmadığı parti binasında nahiye için bir oda verildiği belirtilmiştir.³⁶⁸ Bahçe kazasında parti binasının belediyeyle bitişik bir konumda olduğu, Vilayet İdare Heyetinin yardımıyla yapıldığı, halk odası olarak kullanılan genişçe bir holü ve 3 odası bulunduğu ve bu odalardan birinin Ziraat Memurluğuna kiralandığı belirtilmiştir. Binanın tapusu ise merkeze gönderilmiştir. Fakat bu binanın temiz olmadığı, kazaya müfettiş geleceği hakkında parti yetkililerine haber verildiği halde yine de temizlenmediği belirtilmiştir.³⁶⁹ Aynı müfettişin CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 07.05.1943 tarihli teftiş raporunda ise binanın tapusunun merkeze gönderdiği tekraren belirtilerek Ziraat Memurluğunun odayı boşaltarak partiye teslim etmek üzere olduğu belirtilmiştir.³⁷⁰

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Feke kazasındaki parti binası ile ilgili olarak: *“irili ufaklı hep küme evlerden ibaret olan kasabanın ortasında göze çarpan, şirin ve*

³⁶⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.63-65; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.14; Ayrıca Kaymakam konağı/evi için vekâletçe harcanacak azami para miktarı olduğu 5000 lira olduğundan dolayı inşaatın bu bedelle devre için imkânsız olduğu belirtilmiştir.

³⁶⁸ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.49; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.11-12.

³⁶⁹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.58-62; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.13.

³⁷⁰ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.1-2.

*sağlam bir parti binası vücuda getirilmiştir.”*³⁷¹ ibarelerine yer verilmiştir. Feke kazasında parti binasının Kaza İdare Heyeti Reisi Nuri Şimşek’in büyük emekleriyle yapıldığı belirtilmiştir. İdare Heyeti Reisi Nuri Şimşek ile Hâkim Naci Bıyıklı’nın arası açılmış ve Adliye Müfettişi B. Ali Rıza tarafından Hâkim Nuri Bıyıklı teftiş edilirken, kendisini savunmak kastıyla Nuri Şimşek hakkında söylediklerinden dolayı ortaya çıkan suç iddiasından Kaza İdare Heyetinin kasa defteri ve sarf evrakı Kozan Müddei Umumiliğine verilmek üzere Feke Kaymakamlığı marifetiyle istenmiş ve el konulmuştur. Müddei umumi bu defteri ehl-i hibreye/bilirkişiye inceletmiş ve birkaç formaliteden kaynaklı hataları tespit edilerek herhangi bir suiistimal bulunmadığı belirtilmiştir. Parti Müfettişi Halit Onaran’ın bu olayla ilgili yaptığı tetkikte ise Feke Kaza İdare Heyetinin hesap defterinin ve masraf senetlerinin talimatlara uygun olduğu, inşaatın 1939 yılında başlayıp binanın 1940 yılında bitirildiği, binanın yapımını Askerlik Şubesi Reisi Yüzbaşı Şükrü Tokgöz, Maarif Memuru Nuri Ünsal, Parti İdare Heyeti Üyesi Muhasip Yusuf Işık ve İdare Heyeti Reisi Nuri Şimşek’ten oluşan heyetin takip ettiği belirtilmiştir. Yapım işi için Vilayetin gönderdiği 850 liraya, kazada toplanan üye yardım parası ve müsamere gelirleri de eklenerek 1200 lira ile bu binanın yapıldığı belirtilmiştir. Bina yapımında kullanılan taşın yakın bir yerden getirildiği, kerestenin halkın desteğiyle ucuza imal edilmiş ve yapının bugünkü maliyeti 3000 lirayı bulacağı belirtilmiştir. Bilirkişinin suiistimal olmadığını belirtmesi ve sarf evraklarda formalite hataları³⁷² olmasından dolayı Vilayet İdare Heyeti bu eksiklikleri giderirken Hâkim Naci Bıyıklı ise Şereflikoçhisar’a görevlendirilmiştir.³⁷³ Müfettiş Halit Onaran şu ifadeleriyle yaşanan olayı özetlemiştir.: *“Bendenize göre bir adliye müfettişinin sakat hareketi yüzünden bidayette böyle nahoş bir mecraya giren ve bizi hayli üzen bu hadise”*³⁷⁴

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran’ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 14.06.1942 tarihli teftiş raporunda Seyhan merkeziyle ilgili olarak Vilayet İdare

³⁷¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.67; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.32.

³⁷² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.69-70; Formalite olarak belirtilen ve sui istimal içermeyen hatalar: Üç veya dört evrakta 60 veya 70 kuruşluk senetlerde komisyonun yan imzasının bulunmaması; amele yevmiye senetlerinin bazılarında okuma yazma bilmeyenlerin imza yerine parmak basmalarından dolayı bu parmak izlerinin basan kişilere ait olduğu hususunda şahitlerin söylenmesi olarak belirtilmiştir

³⁷³ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.34-35.

³⁷⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.70; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.35.

Heyeti, Merkez Kaza İdare Heyeti İle Merkez Kaza Nahiye İdare Heyetleri için parti binasında her birine ayrı ayrı olmak üzere oda tahsis edildiği belirtilmiştir.³⁷⁵ Raporda Seyhan'daki parti binalarının önemli bir kısmının tapularının Genel Merkeze gönderildiği fakat yeni parti ve halkevi binasının esas tapusunun Vilayet İdare Heyetinde bulunduğu, kopyası alındığında bununda gönderileceği belirtilmiştir. Seyhan'a bağlı Misis nahiyesi Kürkçüler köyünde Türk ocaklarından devredilen okul binası ile dispanser binasının tapularının alınmadığı, alındığında Genel Merkeze gönderileceği belirtilmiştir.³⁷⁶

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 27.04.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında parti binasına ait tapular bir önceki teftişte Merkeze sunulduğu belirtilmiştir.³⁷⁷ 29.04.1943 tarihli Bahçe kazasına ait teftiş raporunda ise kazada genişçe holü okuma odası yapılan binanın tapusu merkeze sunulmuş, daha önce bu binanın bir odasını kullanan Ziraat Memurunun da odayı terk etmek üzere olduğu belirtilmiştir.³⁷⁸

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan parti binasının dört yıl önce yapıldığı, betonarme kısımlarında bazı yerlerin tamir edilmesi gerektiği ve çarşı içinde kullanışsız eski bir binayı kiralık olarak kullanan Halkevinin de bu binaya taşınacağı belirtilmiştir.³⁷⁹ Kadirli'de müstakil bir parti binasının olmadığı, idare heyetinin belediye binasının bir odasında çalıştığı yine Halkodasının da bu binanın 100 kişi alabilen salonunda görev yaptığı belirtilmiştir. Daha önce duvarlarının bir buçuk metre yükseldiği halde yarım bırakıldığını belirten Müfettiş Onaran, bu defaki teftişte tekrar inşaata başlandığını belirtmiştir.³⁸⁰

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Feke kazasında küçük ve sağlam bir parti binası bulunduğu, bu binanın tapusunun daha önce Genel Merkeze gönderildiği fakat kaza merkezinin Asmaca'ya nakledileceğinden bu binada eski

³⁷⁵ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.16.

³⁷⁶ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.4-5.

³⁷⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.39.

³⁷⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.45.

³⁷⁹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.190.

³⁸⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.193.

yerleşim yerinde kalacağı belirtilmiştir. Müfettiş Parti Reisi ve Kaymakam tarafından Asmaca'da da yeni bir parti binası yapılacağı sözü verilmiştir.³⁸¹ Saimbeyli kazasında daha önce mahkemelik olduğu belirtilen binanın mahkeme süreci bitmiş ve tapu işlemleri bitmek üzeredir. Bu binanın üst katının yarısı 60 lirayla Belediyeye, alt katındaki dükkânda 60 liraya bir esnafa kiralanmıştır. Saimbeyli'deki tüm binalar gibi bu binada çamurdan olduğu için yeni bir bina yeri aranmış ve daha önce hamam yapılmak için yüksek taş duvarları çekilerek yarım kalan bir inşaatın parti binası olarak yapılması kararlaştırılmıştır.³⁸²

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 07.05.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında partiye ait binanın tapusunun merkeze sunulduğu belirtilmiştir.³⁸³

Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal 25.10.1944 tarihinde Kadirli'de yapılan kaza kongresinden sonra eski kaza idare heyetinin Kadirli'de parti namına hiçbir şey yapmadığını ve 10 yıl öncesinde inşaatına başlanan parti binası için hiçbir şey yapılmamasının da kazada yönetimde olan partililerin olumlu olarak varlık gösteremediğine örnek olarak göstermiştir.³⁸⁴ Yine bu kongrede Muhsin Adil Binal ile birlikte bulunan Seyhan Vilayet İdare Heyeti azalarından iki müşahidin raporunda ise vilayet tarafından bütçede Kadirli parti binası için ödenek ayrıldığı halde çivi bile çakılmadığı belirtilmiştir.³⁸⁵

6. SEYHAN(ADANA) VİLAYETİNDE BULUNAN KURULUŞLAR

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetimde vilayet merkezinde 403 üyeden oluşan 12 esnaf cemiyeti olduğu ve

³⁸¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.197.

³⁸² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.200.

³⁸³ CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.1-2; Ayrıca tapunun merkeze sunulduğunu bir önceki denetim raporunda sunulduğu belirtilmiştir. Fakat arşivde yapılan araştırmada bir önceki raporda Osmaniye parti binasıyla ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

³⁸⁴ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.134-135.

³⁸⁵ CCA., 490.1 / 184-735-1, s.120-124.

çoğunun partili olduğu, bunların küçük yapıda örgütler olmasından dolayı üzerlerinde çalışmaya imkân olmadığı belirtilmiştir.³⁸⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan hayır kuruluşlarının partili olduğu ifade edilmiş; bu kuruluşlar ile başkanlarının(reisleri) şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

Tablo 2.31: Vilayet Merkezindeki Hayır Kuruluşları ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

Kuruluşun Adı	Başkanın Adı
Kızılay Kurumu	Dr. Osman Bozkurt
Türk Hava Kurumu	Naci Menemencioğlu
Çocuk Esirgeme Kurumu	Dr. Zekeriya Özveren
Türk Maarif Kurumu	Halil Nabi Dural
Yardımseverler Kurumu	Aliye Yerdelen

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.127.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan meslek kuruluşlarının tamamına yakınının partili olduğu ifade edilmiş; bu kuruluşlar ile başkanlarının(reisleri) şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

Tablo 2.32: Vilayet Merkezindeki Meslek Kuruluşları ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

Kuruluşun Partide Bağlılık Durumu	Kuruluşun Adı	Başkanın Adı
Partili	Ticaret ve Sanayi Odası	Raşit Emer
Partili	Esnaf Odası	Latif Arış
Partili	Ticaret Borsası	İbrahim Burduroğlu
Partili	Ziraat Odası	Halil Samatlı
Partili	Çiftçi Birliği	Fazlı Mete
Kısmen Partili	Eti HHA Odası	Dr. Ali Naim Özgener
Kısmen Partili	Avukatlar Barosu	Cemal Kamil Ezgün/Özgün

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.127.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan spor ve gençlik kulüplerinin kısmen partili olduğu ifade edilmiş; bu kulüpler ile başkanlarının(reisleri) şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

³⁸⁶ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.142.

Tablo 2.33: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

Kuruluşun Adı	Başkanın Adı
Adana İdman Yurdu	Ramazan Günalp
Seyhan Spor Kulübü	Fazlı Mete
Toros Spor Kulübü	İbrahim Burdуроğlu
Milli Mensucat Kulübü	Mahmut Has
Malatya Mensucat Kulübü	Necip Serter
Demir Spor	Ali Rıza Demirçetin
Atıcılık	Cevdet Berker
Emniyet Spor	Ekrem Sokullu

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.127.

Yukarıda üç farklı tabloda gösterilen kuruluşların başkan ve üyelerinden devlet memuru olmayanların çoğunun partili olduğu belirtilmiştir.³⁸⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan hayır kuruluşlarının partili olduğu ifade edilmiş; bu kuruluşlar ile başkanlarının(reisleri) şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

Tablo 2.34: Vilayet Merkezindeki Hayır Kuruluşları ve Başkanları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

Kuruluşun Adı	Başkanın Adı
Kızılay Kurumu	Dr. Osman Bozkurt
Türk Hava Kurumu	Naci Menemencioğlu
Çocuk Esirgeme Kurumu	Dr. Zekeriya Özveren
Türk Maarif Kurumu	Halil Nabi Dural
Yardımseverler Kurumu	Aliye Yerdelen

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.59.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan meslek kuruluşları ile başkanlarının(reisleri) şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

³⁸⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.127.

Tablo 2.35: Vilayet Merkezindeki Meslek Kuruluşları ve Başkanları
(01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

Kuruluşun Partide Bağlılık Durumu	Kuruluşun Adı	Başkanın Adı
Partili	Ticaret ve Sanayi Odası	Raşit Emer
Partili	Esnaf Odası	Latif Ariş
Partili	Ticaret Borsası	İbrahim Burduloğlu
Partili	Ziraat Odası	Halil Samatlı
Partili	Çiftçi Birliği	Fazlı Mete
Kısmen Partili	Eti HHA Odası	Dr. Ali Naim Özgür
Kısmen Partili	Avukatlar Barosu	Cemal Kâmil Ezgün/Özgün

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.59.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan spor ve gençlik kulüplerinin kısmen partili olduğu ifade edilmiş; bu kulüpler ile başkanlarının(reisleri) şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

Tablo 2.36: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları
(01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

Kuruluşun Adı	Başkanın Adı
Adana İdman Yurdu	Fazlı Mete
Seyhan Spor Kulübü	Ramazan Günel
Toros Spor Kulübü	İbrahim Burduloğlu
Milli Mensucat Kulübü	Mahmut Has
Malatya Mensucat Kulübü	Sarp Serter
Demir Spor	Ali Rıza Demirçeken
Atıcılık	Cevdet Berker
Emniyet Spor	Ekrem Sokullu

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.59.

Yukarıda üç farklı tabloda gösterilen kuruluşların başkan ve üyelerinden devlet memuru olmayanların tamamına yakınının partili olduğu belirtilmiştir.³⁸⁸

³⁸⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.59.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA) HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ

1. SEYHAN(ADANA) HALKEVİ VE FAALİYETLERİ

Dünyada 1929 ekonomik buhranı sonrasında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası etrafında cumhuriyet rejimine karşı olanların toplanması neticesinde yine parti kurucuları tarafından bu parti kapatılmıştır. Akabinde Atatürk kalabalık bir heyetle kapatılan fırkaya duyulan ilginin nedenini araştırmak ve ekonomik krizin etkilerini gözlemlemek için yurt gezisine çıkmış ve gezi esnasında Menemen olayı yaşanmıştır. Bu olay sonrasında Türk Ocaklarının ülkedeki durumu değerlendirilmiş ve akabinde Türk Ocakları yaptığı olağanüstü kongreyle 1931 yılında CHP'ye katılma kararı almıştır.¹

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip, Ankara'daki Halkevinin açılışında Halkevlerinin açılmadan önce dünyadaki benzer kuruluşların incelenmesi için bazı kişilerin yurtdışına gönderildiği ve buralarda edinilen izlenimler ile Türk Ocaklarının deneyimlerinden istifade edildiğini belirtmiştir.²

Halkevleri cumhuriyetin ve getirdiği değerlerin benimsenmesi ve milli kültürün inkişafına hizmet etmesi; halkın ahlaki ve kültürel olarak birlikteliğini ve bütünlüğünü sağlayarak millet olma ve ortak bir ideal için yaşama bilinci oluşturma amacıyla kurulmuştur. Halkevleri okul sisteminin dışında kalmış yetişkin bireylerin eğitimi ve terbiyesini de kendisine amaç edinmiştir. Atatürk'ün Halkçılık ve Milliyetçilik ilkelerini merkeze alan bir yaklaşımla her kesimden insanın kolayca

¹ Erdem Çanak, “Adana Halkevi Temsil Şubesi ve Faaliyetleri (1933-1951)”, Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler-2, Ed: Zafer Özomay- Uğur İnan, Gece Kitaplığı, Ankara, 2022, s. 216; Suvacı eserinde Türk ocaklarının kapatılma gerekçelerini başlıklar halinde sıralamış ve CHP karşısında siyasi bir güç olarak yer alacağı ihtimali, Ocak Genel Merkezin şubelerini kontrol altında tutamayacak olması ve bası şubelerinin devrimlere muhalif olması, Ocakların milliyetçilik eksenindeki politikalarından dolayı Rusya'dan kaçan Türklerin buralarda toplanmasından Rusya'nın rahatsız olması; parti kendi gençlik kollarını denetim altına alırken Türk Ocaklarını denetleyemeyecek olması, şeklinde ifade edilmiştir. Detaylı bilgi için Suvacı, a.g.t., s. 86-87.

² Çanak, “Adana Halkevi Temsil...”, a.g.m., s. 216.

ulaşılabileceği ve istifade edebileceği bir yer olmayı hedeflemiştir. Baltacıoğlu da Halkevleri için “*Her şeyden önce kültür yaşama yerleridir. Gayesi öğretmekten önce yaşamaktır. Halkevleri için en doğru töre ‘yaşamak ve yaşatmaktır’*” ifadelerini kullanmıştır.³

19 Şubat 1932’de kurulan Halkevlerinin resmîyetinde genel merkezi bulunmamakta olup Türk Ocaklarının eski genel merkezi olarak kullanılan bina Ankara Halkevi binasına dönüştürülmüş ve ilk açılış dâhil her yıl gerçekleştirilen açılış törenleri Ankara Halkevi binasında gerçekleştirilmiş ve bundan dolayı da burası genel merkez izlenimi vermiştir.⁴

Halkevleri parti üyeliği şartı aranmaksızın tüm halkın istifade edebildiği yerlerdir. Bünyesinde 9 farklı şubeyi barındıran bir halkevinin açılması için en az 3 şubenin oluşturulmuş olması gerekiyordu. Yine şube faaliyetlerinin yapılmasına imkân tanıyan bina ve bu faaliyetler için yeterli bütçe halkevinin açılması için gerekmektedir. Şube veya halkevi idare heyetlerinde görev almak için ön şart olarak parti üyeliği gerekmektedirken memurlar için böyle bir şart bulunmamaktaydı. 1940 yılında halkevi açılması için gereken şartlar daha sistematik hale getirilerek Halkevi İdare ve Teşkilat Yönetmeliğinde detaylı olarak belirtilmiştir: En az üç şube için yeterli üye, büyük bir salon (en az 200 kişi kapasiteli), çalışma odası (1 veya 2), jimnastik için bahçe, binanın tefrişatı; en az bir memur ve odacının maaşı ile zorunlu ihtiyaçları karşılayacak bir bütçe.⁵

Halkevi açılması için gerekli olan şartları bazı yerleşim yerlerinde sağlamak güç olduğundan dolayı halkevi açılma şartları sağlanamayan yerlerde Halkın bu Halkevi çalışmalarından faydalanabilmesi için partinin beşinci kongresinde 1939

³ Kenan Olgun, **Türkiye’de Halkevi Gerçeği Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)**, Ankara, İksad Yayınevi, 2019, s.16-24.

⁴ Olgun, a.g.e., s. 14-15: Ayrıca Ankara halkevi diğer halkevlerinden farklı olarak başkanını CHP Umum İdare Heyeti Tarafından seçilmekte ve bütçesi de yine bu heyet tarafından karşılanmakta; yazışmalarını Genel Sekreterlikle yapmaktadır. Bu sayılan hususlar diğer halkevleri için geçerli olmayıp Vilayet İdare heyetince üyeler arasından başkan seçilmekte, bütçe taleplerini ve yazışmalarını da yine Vilayet İdare Heyeti ile yapmaktaydılar. Bundan dolayı da Ankara Halkevi için Genel Merkezi izlenimi verdiği değerlendirilmesi yapılmıştır: a.g.e. s. 43-44.

⁵ Olgun, a.g.e., s. 44-45; Bazı memurların özellikle katılmaları istenmiştir: temsil şubesinin temsillerinde/tiyatrolarında kadın oyuncu bulunamadığı için ilk zamanlar erkekler tarafından kadın kılığına girilerek canlandırma yapılmıştır. Daha sonra Halkevi Yönetmeliğiyle bu durum yasaklanmış; akabinde Milli Eğitim Vekaletinin resmi yazısıyla sorun çözülmüş ve kadın öğretmenlerin temsil şubesine katılarak temsillerde rol almışlardır: Çanak, “Adana Halkevi Temsil...” a.g.m., s. 218.

yılında halkodalarının açılması kararlaştırılmıştır. Halkodası açılması için binada bir toplantı salonu ile bir okuma odası bulunması, okuma odası oluşturulamadıysa toplantı salonunun bir kenarında okuma salonu kurabilirdi. En az 50 üye ve halkodasının zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bütçe gerekmekteydi. Halkodalarının şube teşkilatı yoktu ve her vatandaş istifade edebilirken yönetimde olmak için devlet memuru ve parti üyesi olmak gerekiyordu. Halkevleri ile Halkodaları aynı işleve sahip olup yeterli nüfus, fiziki ve ekonomik imkân bulunamadığında halkodası açılması için çalışmalar yapılmıştır. Ülkede 1940 yılında 141 halkodası açılırken 1950 itibariyle bu sayı 4322'ye ulaşmıştır.⁶

Halkevleri bölgelerinde Türk dilini oluşturan unsurların ortaya çıkarılmasında da etkili olmuş, bulundukları bölgelerde yerleşim yerleri dâhil birçok coğrafi unsurun adlarının Türkçeleştirilmesi için araştırmalar yapmış; derleme, türkû, atasözü gibi kültürel öğeleri inceleyerek elde edilen bilgi ve sonuçları Genel Sekreterliğe göndermişlerdir. Çıkarılmış oldukları yayınlara ise yine bölgeleri için önem atfeden isimleri vermişlerdir. Halkevleri dil ve kültür alanındaki çalışmalarıyla Türk Dil Kurumuna önemli katkılar sağlamıştır. Halkevlerinin birçok alanda faaliyet göstermesi yerli olduğu kadar yabancı basının da dikkatini çekmiştir. La Figaro gazetesi 30.07.1939 tarihli baskısında Halkevlerini haberleştirmiştir.⁷

CHP Mayıs 1931 tarihinde yapmış olduğu 3. büyük kongresinde Halkevlerinin açılmasını kararlaştırmış ve 1932 yılı şubat ayında ilk halkevleri açılmıştır. İlk açılan halkevleri arasında Seyhan(Adana)'ın yer almaması Seyhan basınına eleştirilmiştir.⁸ CHP Genel Sekreterliği açılma şartlarını tamamlayan halkevlerini hemen faaliyet almamış, kendi belirlediği tarihlerde toplu olarak ve aynı anda açılış merasimlerin gerçekleştirilmesini istemiş, bu hususta Ankara Halkevinin açılış programını resmi yazı ile halkevi açılacak illere göndermiştir. 19 Şubat 1932'de aynı anda 14 Halkevi açılmıştır. Yine 24 Haziran 1932 tarihinde aynı anda toplu bir açılış gerçekleştirilmiştir. Seyhan halkının bir kısmı yaz aylarında hava sıcaklığından

⁶ Celaleddin Erdoğan, “**Adana Halkevi (1933-1951)**”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2017, s. 62-65

⁷ Selvi Gürpınar, “**1932-1945 Yılları Halkevi Tarihçesi, Adana Halkevi ve Çıkardığı Dergilerin Değerlendirilmesi**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998, s. 8-9.

⁸ Çanak, “Adana Halkevi Temsil ...”, a.g.m., s. 217.

yaylalarda ve bağlarda olduğundan, okullarda yaz tatili olmasından dolayı öğretmen ve öğrencilerin şehirde olmamasından ve Halkevi binasındaki genişletme çalışmalarından dolayı Seyhan (Adana) Halkevi Haziran 1932'deki açılışa yetiştirilememiştir. 19 Şubat 1933'e kadar eksiklikleri tamamlayan Adana Halkevi, Halkevlerinin ilk açılış tarihi olan 19 Şubattaki yıl dönümü etkinliklerinden dolayı açılışı ertelenerek 24 Şubat 1933'te açılmıştır. Seyhan'la birlikte birçok vilayette ve bazı kazalarda da halkevi açılmıştır.

24 Şubat sabahı öğrenciler açılış için rozet dağıtmış, öğleye doğru saat 12.00'de Halkevi bahçesinde bando çalmış, Ankara'da saat 15.00'deki toplu açılış dinlemek için şehrin önemli noktalarına radyolar yerleştirilmiş, bando eşliğinde İstiklal Marşı ve Cumhuriyet Andı okunmuş, Vali tarafından kurdele kesilmiş; şiirler ve nutuk okunmuş, talimatname izah edilmiştir. Bandoyla birlikte tüm kuruluşlar ve halkın Halkevine doğru yürüyüşüyle Seyhan Halkevi büyük bir halk katılımıyla açılmıştır.⁹

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 20.11.1935 tarihli resmi yazıda; Meclis'in yaz tatilinde Milletvekilleri Ali Münif Yeğane, İbrahim Mete, Tarık Tarman ve Ömer Biçer'in yine Genel Sekreterliğin 11.06.1935 tarihli ve 4/515 sayılı yazısında belirtilen hususlar çerçevesinde kendi seçim bölgelerini denetledikleri ve yazı ekinde denetim raporunun bağlı olarak sunulduğu belirtilmiştir.¹⁰ Ekte bulunan bu rapora göre Adana Halkevinin kurulmuş ve işlemekte olan dokuz komitesi (şube) bulunmaktadır. Bunlar: dil, tarih ve edebiyat, ar, gösterit (temsil), spor, sosyal yardım, halk ders evleri ve kursları, kitap sarayı ve yayın, köycülük, müze ve sergi. Bu komitelerde çalışan 2727 üye bulunmakta olup ve bu üyelerin 84'ü kadın, 2643'ü erkeklerden oluşmaktadır. Halkevinin başkanlığını Almanya'da yüksek tarım tahsili görmüş becerikli ve çalışkan bir genç yapmaktadır. Halkevinin bütçesi 15000 lira olup Akgünler adında bir gazeteyi ayda bir olarak çıkarmaktadır. Bu gazete devrimin özünü halka telkin etmeye çalışsa da kaynakların kıtlığından bu vazifeyi hakkıyla başarabilmesinin mümkün olmadığı; gazeteyi yöneten gençlerinde aynı fikirde olduğu ve bu durumdan kısa sürede kurtulmak azminde oldukları belirtilmiştir. Halkevi yayın komitesi bu gazeteden başka faydalı bazı kitapları da yayınlamıştır. Mezkûr rapora göre bu yayın komitesi Adana'nın kurtuluş tarihini yazmak için anket yapmaktadır.

⁹ Erdoğan, "Adana Halkevi 1933 ...", a.g.t., s. 79-83.

¹⁰ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.7.

Milletvekillerinin Halkevi başkanından köylünün yaşam şartlarının yükseltilmesi için hangi çalışmaların yürütüldüğü sorusuna Halkevi başkanın şehre yakın köylerde sıtma ve frengi hastalığı ile spor üzerine yapılmış filmlerin gösterilmekte olduğu, ara sıra kafileler halinde köylere gidilerek görüşmeler yapıldığını ve bundan sonraki süreçte çalışmaların genişletilerek köylerde okuma odaları kurulacağı cevabının verildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Seyhan vilayetinde eskiden beri Arapça konuşmayı adet edinmiş 15-20 bin civarı yurttaş Türk dilini konuşurmak için Halkevi gençliği tarafından bunların oturdukları köylerde Türkçe dersler vermek, kendilerinin Türk olduklarını anlatan tarihi konferanslar yapmak ve toplu yaşanılan yerlere Türkçe konuşmaları hakkında yazılmış levhaları asmak gibi tedbirlerin düşünüldüğü ve bunların tatbiki başlandığı belirtilmiştir.¹¹

Kendi seçim bölgelerini 1935 yazında denetleyen milletvekilleri tanzim ettikleri raporda Adana Halkevinin hapisshanede okuma odası açmasını ve mahkûmlara ahlaki konferanslar vermelerini; Almanca, İngilizce ve Fransızca dilleri ile Matematik dersleri üzerine halk ders evleri açmasını; genç esnafa gece dersleri açmasını ve 700-800 kadar kimsesiz çocuğa yemek verilmesi için kendi bütçesinden Çocuk Esirgeme Kurumunun bütçesine 2000 lira yardımda bulunmasını övgüye değer bulduklarını ifade etmişlerdir. Fakat Seyhan'da halen bir müzenin bulunmadığı belirtilerek hazırlıklara başlandığı ifade edilmiştir.¹²

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1935 ile 31.05.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre halkevi çalışmalarının iyi olduğu belirtilmiştir.¹³

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetim sonucunda parti idare heyetinin halkevleriyle ilgilendiğini ve halkevlerinin çalışması ile ilerlemelerinde kullanacakları gelirin temininde ilgili ve alakalı olduklarını; halk dershanelerinin ihtiyacı karşıladığını

¹¹ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.9-10; Erdoğan tezinde 1935 yılında Kemal Kusun ve akabinde Kasım Zeki Ener'in, 1937 yılında İsmail Sefa Özler'in, 1938 yılında Yusuf Ziya Özbakan ve Kasım Ener'in, 1939 yılında Nevzat Güven'in, 1941 yılında Dr. Kemal Satır'ın , 1943 yılında Eczacı Basri Arsoy'un, 1944 yılında Nihat Oral'ın halkevi başkanlığı yaptığını belirtmiştir: Erdoğan, "Adana Halkevi (1933...)", a.g.t., s. 88.

¹² CCA., 490.1 / 703-393-2, s.10-11; 1935 yılında cezaevinde Adana Halkevi tarafından 60 mahpusa Türkçe kurs verilmiş ve Mart 1935'de altı konferans düzenlenmiştir: Erdoğan, "Adana Halkevi (1933 ...)", a.g.t., s.224-225.

¹³ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.52.

belirtmiştir. Bu rapora göre mevcut halkevi binası Seyhan nehri kenarında iki katlı olup alt katı kullanılmamakta olup üst katında 6 oda bulunmakta ve ihtiyacı karşılayamamaktadır. Ayrıca şehir merkezinden uzak oluşu ve araçla ulaşılmasından dolayı da Halkevine devamlı geliş gidişleri zorlaştırmaktadır. Müfettiş Sadettin Uraz; Vilayet İdare Heyetinin, Seyhan merkezinde şehrin ortasında genel idareye ait olan arsada iki katlı bir halkevi binasının inşa edilerek alt katının partiye gelir getirecek dükkânların yapılarak üst katını da halkevi yapma gibi bir fikrinin olduğunu; belediyenin 4 senede 50 bin lira ve genel idare bütçesinde 60 bin lira verilmesi için meclislerinde karar alındığını belirtmiştir.¹⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1936 ile 31.11.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre kaza ve nahiyelerde halkevi bulunmadığı; Adana Halkevinin her geçen gün daha iyiye gittiği belirtilmiştir.¹⁵ 01.12.1936 ile 31.05.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Adana Halkevinin çalışmalarına hız katarak devam ettiği; Ceyhan kazasında 21.02.1937 tarihinde halkevi açıldığı belirtilmiştir.¹⁶

1936 yılı aralık ayında aşırı yağışlardan dolayı Seyhan (Adana)'da sel felaketinin yaşandığı ve bu durum neticesinde Seyhan nehrinin 400 metrelik alanda ve yaklaşık 6 metre derinlikte akmıştır. Adanaspor, Halkevinde yapmayı planladığı baloyu Halkevinin selden etkilenmesinden dolayı ileriki bir tarihe ertelemiştir.¹⁷ Fakat bu konu hakkında Vilayet İdare Heyeti 6 aylık çalışma raporlarında ve müfettiş raporlarında 1936 yılı aralık ayında Seyhan'da yaşanan sel felaketinden Halkevinin etkilendiğine dair bir veriye ulaşamamıştır.

Adana Halkevinin dokuz şubesinden biri olan Köycülük Şubesi köylü ve köylerin gelişimi için faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetlerini gerçekleştirirken bazı köyleri örnek köy olarak belirleyip bu köylerde okul binası, heyet odası, köy meydanı ve ağaçlandırma gibi çalışmalar yaparken diğer yandan da tüm köylerde bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmuştur. Mihmandar köyü örnek olarak seçilen köylerdendir. Bu köye okul ve köy odası yapmak için yer ayrılmış, ağaçlandırma için

¹⁴ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.155; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.133.

¹⁵ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.38;

¹⁶ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.12.

¹⁷ Erdem Çanak, "Cumhuriyet Döneminde Adana (Seyhan)'Da Meydana Gelen Seller ve Alınan Önlemler (1930-1956)" Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, C: 13, S: 1, s.308.

arazisi sürülmüştür Bahar mevsiminin gelmesiyle birlikte ulaşım imkânlarının da sağlanmasıyla 1936 yılında Yemişler köyüne gidilmiş ve yapımı planlanan okul için yer tespiti yapılmıştır. 1937 yılında Mihmandar, İncirlik ve Zeytin köyleri Halkevi Köycülük şubesi tarafından örnek köy çalışmaları için seçilmiş ve köylere yönelik faaliyetler buralarda gerçekleştirilmiştir. Bu şube köylere yönelik yaptığı çalışmaların genelinde Halkevi heyetinde bulunan doktorlar vasıtasıyla halkı muayene etmiştir. Örneğin 1937 mayısında Misis köyüne gidilmiş ilk gidişte yapılan bilgilendirme çalışmalarından dolayı muayene işlemi gerçekleştirilemeyince yine aynı ay içerisinde bu köye tekrar gidilerek Halkevi heyetindeki doktorlar tarafından bu köyde muayene işlemi gerçekleştirilmiştir.¹⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1937 ile 31.11.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Adana halkevinin durumunun her geçen gün iyiye gittiği belirtilmiştir.¹⁹

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 30.11.1937 tarihli resmi yazıda; Meclis'in yaz tatilinde Naci Eldeniz, Ali Münif Yeğane, Demir Arıkoğlu, İbrahim Mete, Ömer Biçer ve Tevfik Tarman'ın yine Genel Sekreterliğin 05.06.1937 tarihli ve 4/1005 sayılı yazısında belirtilen hususlar çerçevesinde kendi seçim bölgeleri olan Seyhan merkez ile kazalarını denetlediklerini; Seyhan vilayetinde bir tanesi merkezde diğeri ise Ceyhan'da olmak üzere iki halkevinin bulunduğu, Adana Halkevinin 94 kadın 2813 erkek olmak üzere toplam 2907 üyesinin bulunduğu, bütçesinin 18083 lira olduğu; dil, tarih ve edebiyat; yayın, halk dershaneleri, köycülük, gösterit, ar, spor, müze ve sosyal yardım komitelerinden(şubelerinden) oluşan toplam dokuz komitesinin bulunduğu belirtilmiştir. Çeşitli faaliyet raporlarında belirtildiği için bu raporda komitelerin faaliyetlerine değinilmediği fakat yayın, sosyal yardım ve müze komitelerinin faaliyetlerinin göze çarptığı ayrıca komite başkanlarının

¹⁸ Celaleddin Erdoğan, “Adana Halkevi Köycülük Şubesi ve Faaliyetleri”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:69, 2021, s.230-233; Bu şube Seyhan (Adana)'ın bir çok köyüne giderek faaliyetlerde bulunmuş bu faaliyetlerde esnasında halkın sağlık muayeneleri de yapılmıştır. Bu duruma örnek olarak 1937 yılında Misis köyünde 40 hasta muayene edilirken, 91 hastaya ücretsiz ilaç verilmiş; Mihmandar köyünde muayene edilen kişi sayısı 67; 1939 yılında Kürkçüler ve İncirlik köylerinde sağlık yönünde doktor ve dış doktorları tarafından bilgilendirme yapılmış, 1941 yılında İncirlik köyünde muayene edilen kişi sayısı 35, Kürkçüler köyünde muayene edilen kişi sayısı yaklaşık 200'dür. 1943 yılında Eğriağaç, Kızıлтаhta, Şeyhmurat, Taşcı, Yunusoğlu, Danişment, Adalı, Bebeli ve Denizkuyusu köylerine gidilerek yaklaşık 600 kişi muayene edilmiştir, ilaçları ücretsiz verilmiştir: a.g.m., s. 232-236.

¹⁹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.24.

vazifelerindeki mesuliyeti arttırmak için belirli bir ücret verilmesinin muvaffakiyeti sağlayacağı ifade edilmiştir. Seyhan (Adana) halkevinin binasına ait inşaat bittiğinde Halkevinin daha düzenli ve daha verimli çalışacağı belirtilirken bu haliyle bölgesinde iyi bir etki oluşturduğu ve Adana gençliğini etrafında topladığı belirtilmiştir.²⁰

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1937 ile 31.05.1938 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan Halkevinin çalışma durumunun iyi olduğu, gelişerek çalışmalarını devam ettirdiği belirtilmiştir.²¹ 01.12.1938 ile 31.5.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet dâhilinde Seyhan merkez kazası ile birlikte Ceyhan, Kozan ve Osmaniye’de halkevlerinin bulunduğunu; Seyhan Halkevinin diğer halkevlerine göre günden güne geliştiği belirtilmiştir.²²

İkinci Dünya Savaşı kendini ülkede hissettirmeye başlamış ve bu durumdan halkevleri de etkilenmiş; daha önce halkevi tarafından düzenli olarak her ay çıkarılan dergiler bu savaşın etkisiyle iki ayda bir bazen de dört ayda bir çıkarılmıştır.²³

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran’ın kendi seçim bölgesinde 1939 yılı Meclis’in yaz tatilinde yapmış olduğu teftiş neticesinde hazırladığı raporunda, Seyhan (Adana), Ceyhan ve Osmaniye’de halkevi bulunduğunu belirterek Adana Halkevinin Türk Ocağından dönüşerek bu halini aldığı ve yeni esaslar çerçevesinde çalışan, bölgenin kültür seviyesi ve başındaki görevlilerin işin mahiyetini kavramış idealist kişiler olması hasebiyle emsallerine göre ayrı bir konumda olduğunu belirtmiştir. Temsil şubesinin bulunduğunu, kütüphanesinin merkezi bir yerdeki okuma odasına naklederek halkın daha kolay ulaşmasının sağlandığı; halkevinin aylık yayınladığı zengin içerikli bir mecmuasının olduğu ve inşaatı devam eden yeni binasının faaliyete başladığında halkevine yeni bir varlık kazandıracağını belirtmiştir.²⁴

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 20.11.1939 tarihli resmi yazıda; Seyhan Milletvekillerinin kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimlerde Adana, Ceyhan ve Osmaniye’de halkevlerinin bulunduğunu; Adana halkevinin 9 şubesinin faaliyette olduğu, yıllık bütçesinin 13 985 lira olduğu, çeşitli

²⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.159-160.

²¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.153.

²² CCA., 490.1 / 703-395-1, s.48.

²³ Bu duruma Görüşler (daha sonra adı Çukurova olarak değiştirilmiştir.) dergisi örnek olarak gösterilebilir: Gürpınar, a.g.t., s. 21.

²⁴ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.113-114.

mesleklerden 181'i kadın, 3011'i erkek toplam 3192 üyesinin bulunduğu, Görüşler adlı aylık bir dergi neşredildiği, 12 kişilik bir bando takımının bulunduğu, sesli portatif bir sinema ve küçük bir projeksiyon makinası ile bir piyanonun bulunduğu ve parti binasının altında geniş bir okuma salonunun bulunduğu belirtilmiştir. Halkevi son altı aylık faaliyet döneminde 2 köy gezisi, farklı konular üzerine 36 konferans, 11 konser, 3 sinema, 13 gösterit, 1 ulusal bayram töreni, 11 nişan töreni, 3 şölen ve 3 balo tertip etmiştir. Ayrıca halk dershaneleri ve kursları açmıştır. Halkevi son 6 aylık faaliyet döneminde sosyal yardım olarak 9 fakire 86 liralık para yardımı, 74 lira kıymetinde kundura, 12 takım elbise dağıtmış, ihtiyaç sahibi 1790 hastayı muayene ettirmiş ayrıca 107 liralık ilaç ve kitap yardımı yapmıştır. Halkevinin yeni binasının sıva ve badana gibi eksiklikleri tamamlanamadığı için halen eski mütevazı binasında hizmet vermekte olup yeni binasına geçtiğinde daha rahat bir ortamda hizmet verecektir. Yeni binadaki sahne bölümünün tasarruf sebebiyle küçük yapıldığı, bu sahnenin Seyhan'da tek olacağı için modern bir sahne yapılması için merkezden bir miktar yardım yapılması gerekmektedir.²⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1939 ile 30.11.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet içinde açılmış halkodasının bulunmadığı fakat Seyhan Halkevinin çalışmalarının günden güne daha iyi bir seviyeye ulaştığı; sık sık halk toplantıları ve müzik yayınlarının yapıldığı, konferanslar verildiği, gece dersleri için resim kursları ile Ulus dersanesinin açıldığı belirtilmiş hatta şubat ayı içinde resim sergisinin yapılacağı ifade edilmiştir.²⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1939 ile 31.05.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet dâhilinde halkodasının bulunmadığı; Seyhan Halkevinin plana göre çalıştığı ve günden güne iyiye gittiği belirtilmiştir.²⁷ 01.06.1940 ile 01.12.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayet içinde açılmış halkodasının bulunmadığı; Seyhan (Adana) Halkevinin yerel imkânlar ölçüsünde çalıştığı belirtilmiştir.²⁸

²⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.117-119.

²⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.18.

²⁷ CCA., 490.1 / 703-396-1, s.118.

²⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.164.

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporlarında yeni seçilen Seyhan (Adana) Halkevi Başkanının çalışma ve başarıya azminden dolayı memnun olduklarını ve halkevlerinin düzenli olarak faaliyet raporlarını Genel Sekreterliğe gönderdikleri için yeni gelişmeleri ele alacaklarını ifade etmişlerdir. Raporda, Seyhan (Adana) Halkevinin yeni binasındaki sahne düzenlemesi için Millî Eğitim Vekaletindeki uzmanların mesaisine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Raporda halkevinin el dokumacılığının yaygınlaştırılması için tezgâh açma ve gençlere motor kullanmasını öğretmek amacıyla motor kursu açacağı belirtilmiştir.

Milletvekilleri raporlarında Seyhan halkının şiir, edebiyat ve tiyatroya(gösterit/temsil) büyük ilgi gösterdiğini, halkevinin gösteritlerinin amatörlikten kurtularak halkın ilgisini de arttırmak amacıyla Devlet Konservatuvarından mezun olan öğrencilerden birinin yaz tatilinde en azından 1 aylığına halkevinde gösterit işiyle uğraşan gençlere kurs vermesinin bu işle uğraşan gençlerin bu yolla yetiştirilmesine ve bu sanatın Seyhan'da gelişmesine katkı sağlayacağı belirtilmiştir.²⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1941 ile 01.06.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda; Adana halkevinin yerel imkânlar ölçüsünde çalıştığını ve Bahçe, Karaisalı ve Kadirli kazalarında halkodalarının yeni açıldığı belirtilmiştir.³⁰ 01.06.1941 ile 01.12.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan(Adana), Kozan, Ceyhan ve Osmaniye kazalarında halkevi; Karaisalı, Kadirli ve Bahçe kazalarında ise halkodası bulunduğu belirtilmiştir.³¹

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Seyhan (Adana) Halkevinin bütün komite ve şefleriyle topluca görüştüklerini, bu görüşmelerde yapılan çalışmalar hakkında bilgi aldıklarını ve halkevi çalışanlarını bazı konularda irşad etmeye çalıştıklarını, güzel bir intiba ile buradan ayırıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Seyhan (Adana) Halkevinin bina sorununu

²⁹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.33-36; Erdoğan da tezinde halkevinin 1940 yılında yeni binasına geçtiğini belirtmiştir. Daha önce ise 1933 ile 1940 yılları arasında Adana Türk Ocağı binasında faaliyette bulunmuştur: Erdoğan, "Adana Halkevi (1933-1951) ...", a.g.t., s. 110-111.

³⁰ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.71.

³¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.111.

çözen ve aynı zamanda gerekli tefrişatın yapılmasını sağlayan CHP Genel Sekreterliğine şükranlarını raporlarında belirtmişlerdir.³²

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran 1941 yılına ait (07.01.1942 tarihli) teftiş raporunda Seyhan Halkevinin mükellef bir binada çalıştığını, iyi çalışmalar içerisinde olan Halkevine karşı halkın teveccühü olduğu belirtilmiştir. Müfettiş Onaran'a Halkevinin mobilyaları en kısa sürede tamamlanacağı bilgisi verilmiş ve salondaki sahnenin bitirilmesi için idare heyetinin dikkatle ve azimle çalıştığını belirterek, Halkevi Başkanı Dr. Kemal Satır'ın askerde olmasından dolayı yerine vekâlet eden Dr. İzzet' in kibar bir kişi olduğunu belirtmiştir.³³

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1941 ile 01.06.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Adana halkevinin çalışma planlarına göre devam etmekte olduğu belirtilmiştir.³⁴ Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1942 ile 01.12.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda halkevlerinin ve halkodalarının çalışma esaslarına göre çalıştığı daha dikkatli ve verimli çalışılması için gerekli tedbirlerin alındığı belirtilmiştir.³⁵

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında vilayet merkezi ile Ceyhan, Osmaniye, Kozan, Feke, Saimbeyli, Karaisalı kazalarında toplu veya gruplar halinde denetim yaptıklarını ve bu denetimlerde merkez ile kaza halkevleri ile halkodalarının çalışma raporlarını düzenli olarak gönderdiklerinden ve bazı ihtiyaçlarının ise önceki yılki teftişlerde dile getirilerek giderildiğinden tekrar detaylı izahat yapmadıklarını ve çalışma konuları ile ihtiyaçlarının ise geçen yıllara göre farklılık göstermediğini teftiş raporlarında belirtmişlerdir.³⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1942 ile 31.05.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda ve 01.06.1943 ile 01.12.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan (Adana) Halkevinin önemli başarılar gösterdiği belirtilmiştir.³⁷ Bu durum aynı şekilde Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği

³² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.84-85; Teftişte bulunan milletvekilleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Naci Eldeniz, Tefrik Tarman, Ali Münif Yeğane, Şemsa İçcen, Damar Arıkoğlu ve Selahattin Çam'dır.

³³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.120; Halit Onaran Seyhan'a 1941 yılı kasım ayında gittiğini ve yapılan son kongreye kadar 14 gün bulunduğunu beyan etmiştir.

³⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.171.

³⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.85.

³⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.57.

³⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.220; CCA., 490.1 / 704-400-1, s.156.

01.12.1943 ile 01.06.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda da belirtilmiştir.³⁸

Seyhan (Adana) Halkevi Köycülük şubesi öncülüğünde Seyhan (Adana) Sıtma Enstitüsünde staj yapan doktorlardan iki grup oluşturularak Eğriağaç, Adalı, Şeyhmurat, Danişment, Yunusoğlu, Denizkuyusu, Kızıлтаhta, Taşçı, Bebeli ve Yemişli köylerinde yaklaşık 600 hasta muayene edilmiş, ateşli sıtması olan hastalara ampul kinin yapılmış ve yine muayenesi yapılan kişilerin ilaçları da temin edilmiştir.³⁹

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında parti ve halkevi çalışmalarının diğer yerlere göre daha canlı olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁰

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna Seyhan (Adana) Halkevinin çalışmalarının her geçen gün arttığı belirtilmiştir. Ayrıca diğer kazalarda da açılacağı belirtilen halkodalarının Adana merkezde 25.02.1945 tarihinde törenle 14 farklı yerde yeniden açılacağı belirtilmiştir.⁴¹

CHP Genel Sekreterliğin 1945 tarihli resmi yazısında sıtma ile mücadelede halkevlerinin yararlı faaliyetlerine değinilerek aynı şekilde frengi ve trahom mücadelesinde de Halkevleri ile Halkodalarının gereken hassasiyeti göstermesi istenmiştir.⁴² Seyhan (Adana) Halkevi bölgesinde birçok alanda yaptığı çalışmalar ülkede halkevlerine örnek teşkil etmiştir.⁴³

³⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.134.

³⁹ Erdem Çanak, “Adana Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi (1933-1951)”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C:10, S: 2, s.89-90; Celaleddin Erdoğan, “Adana Halkevi Köycülük Şubesi ve Faaliyetleri...” a.g.m., s.235.

⁴⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.151: Bu teftişi Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

⁴¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.122

⁴² CCA., 490.1 / 5-26-22, s.1-3.

⁴³ Gürpınar, a.g.t., s.12.

2. KAZA (İLÇE) HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ

1935 yılında Seyhan Milletvekillerinin kendi seçim bölgelerini denetledikleri ve Genel Sekreterliğe sundukları mezkûr raporda Seyhan kazalarında halkevi kurumunun bulunmadığı belirtilmiştir.⁴⁴

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında (belgenin üzerinde 30 Kasım 1937 kaşe tarihi bulunmakta) Ceyhan Halkevinin geçen sene inşa edildiği, 301 üyesinin bulunduğu ve 1375 liralık bütçesi ile idare olunduğu; kitap sarayı, gösterit, köycülük ve spor komitelerinden oluşan dört komitesinin bulunduğu belirtilmiştir. Ceyhan Halkevi 14 konferans, 5 temsil, 3 konser ve 5 köy gezisi yapmıştır. Köy ziyaretlerinde sağlık ve içtimai alanda konferanslar verilerek köylünün bilinçlenmesi için çalışılmıştır. Spor komitesine bağlı bir futbol takımı ile avcılar kulübü bulunmaktadır. Ceyhan Halkevi vasıta ve parasal yönden desteklendiği takdirde bulunduğu bölgede iyi etkiler uyandıracağı raporda belirtilmiştir.⁴⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1936 ile 31.05.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Ceyhan Halkevinin 21.02.1937 tarihinde açıldığı belirtilmiştir.⁴⁶ Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1937 ile 31.11.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Ceyhan Halkevinin durumunun her geçen gün iyiye gittiği belirtilmiştir.⁴⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1938 ile 31.5.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda günden güne inkişaf eden Seyhan (Adana) Halkevine göre Ceyhan, Kozan ve Osmaniye Halkevlerinin istenilen faaliyeti gösteremedikleri belirtilmiştir.⁴⁸

Seyhan Mebusu Hilmi Uran'ın 1939 tarihli raporunda Ceyhan ve Osmaniye Halkevlerinin parti binalarında kendilerine tahsis edilen bir salonda faaliyetlerini yürüttüklerini; Osmaniye Halkevinin köycülük, sosyal yardım, tarih ve edebiyat kollarının faaliyet gösterdiğini ve 200 üyesinin bulunduğunu ifade etmiştir. Ceyhan

⁴⁴ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.11.

⁴⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.160.

⁴⁶ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.12.

⁴⁷ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.24.

⁴⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.48.

Halkevinin ise gösterit, spor, kitapsaray ve köycülük şubelerinin faaliyet gösterdiği ve 400'ün üzerinde üyesinin bulunduğu belirtilmiştir.⁴⁹

Seyhan Milletvekillerinin (Hilmi Uran'dan farklı olarak) kendi seçim bölgelerinde 1939 yılında yapmış oldukları denetimlerde Ceyhan Halkevinin daha tesisleşme aşamasında olduğu; gösterit, spor, kitapsaray ve köycülük şubelerinin kurulduğu, 11'i kadın 454'ü erkek toplam 465 üyesinin bulunduğu, 1939 yılı bütçesinin 1101 lira olduğu ve kitapsarayında toplam 1413 cilt kitabın bulunduğu belirtilmiştir. Ceyhan Halkevi son altı aylık faaliyet döneminde 4 köy gezisi, 4 gösterit ve 4 konferans yapmış, ayrıca halk dershanesi ve kursları açmıştır. Başkan ve üyeleri halka faydalı olma azmindedir fakat imkân azlığından sınırlı bir alanda faaliyet göstermekte ve kendine ait binası olmadığı için parti binasının altındaki bir odada çalışmaktadır. Ceyhan Halkevinin önce müstakil bir binaya ihtiyacı bulunmaktadır. Buna ek olarak radyo makinasına da ihtiyaç duyulmaktadır.⁵⁰

Seyhan Milletvekillerinin (Hilmi Uran'dan farklı olarak) kendi seçim bölgelerinde 1939 yılında yapmış oldukları denetimlerde Osmaniye Halkevinin yeni açıldığı; dil, tarih ve edebiyat, ar, sosyal yardım ve köycülük şubelerinin faaliyet gösterdiği, kütüphanelerinde 150 cilt kitap olduğu, 1939 yılı bütçesinin 800 lira olduğu belirtilerek esaslı bir faaliyetin olmadığı ifade edilmiştir. Müstakil bir binası bulunmayan halkevinin parti binasının salonunda çalıştığı, teşkilatlanmasını bir an önce tamamlayarak çalışması gerektiği hususunda ilgililere bildirildiği belirtilmiştir.⁵¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1939 ile 30.11.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda ve 01.12.1939 ile 31.05.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Ceyhan, Kozan ve Osmaniye'deki Halkevlerinin yerel imkanlar doğrultusunda çalışabildikleri belirtilmiştir.⁵²

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Osmaniye kazasında parti idare

⁴⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.113.

⁵⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.119; CHP Genel Merkezinde bürolar arası yazışmalarda Ceyhan ilçesinde binanın yetersiz olmasından dolayı yeni bir hükümet konağı binasının inşası ile radyo makinesinin istendiği belirtilmiş ve arşiv evrakının en altına daktilo/matbu yazıdan farklı olarak el yazısı ile radyo verilmiştir dosyasına notu düşülmüştür: CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.19.

⁵¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.120.

⁵² CCA., 490.1 / 703-395-1, s.18; CCA., 490.1 / 703-396-1, s.118.

heyeti ile memur ve amirlerin halkevi ile iyi bir iletişiminin olduğu, halkevinin yaşaması için ellerinden geleni yaptıkları; Parti Reisinin aynı zamanda Belediye Reisi olmasından dolayı Halkevine para yardımı konusunda sorun yaşanmadığı belirtilmiştir. Halkevi heyetinin işlerinde ehil oldukları halde Parti İdare Heyetinin yeni göreve başlamasından dolayı istenen inkişafın gerçekleşmediği belirtilmiştir. Müfettişin Osmaniye halkını Halkevine davet etmesiyle halkın salonu hızlıca doldurması müfettişi etkilemiş ve akabinde müfettiş yapmış olduğu temaslarda halkın kültür hareketlerine karşı sevgi beslediği kanısına ulaşmış ve bu durumu raporunda belirtmiştir. Raporda Seyhan gibi Osmaniye'nin de gelecek vadettiği belirtilerek burada modern ve mükemmel bir halkevine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.⁵³

Raporda Osmaniye halkevinin hesap, demirbaş eşya ve kütüphane defterlerinde büyük eksikler görülmediği belirtilerek bu kazanın detaylı olarak incelenerek ve takip edilerek işler hale getirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁴

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Bahçe kazasında parti binasının bulunmasından dolayı halkodası açılabilceği, memurların isteğinin bu yönde olduğu ve hatta halkodasının ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Haruniye bucağında da halkodası açma isteğinin olduğu belirtilmiştir.⁵⁵

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Karaisalı kazası parti binasının halkodası açmaya müsait olduğu ve büyük salonu ile bir odasının halkodasına verilebileceği belirtilmiştir. Karaisalı'da halkodası açmanın bir ihtiyaç olduğu ve kazanın da bu halkodasını açıp idare etmeye liyakati olduğu belirtilerek Kaymakam ve İdare Heyetinin halk odasını idare ve idame edecekleri ifade edilmiştir.⁵⁶

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940

⁵³ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.16.

⁵⁴ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.16.

⁵⁵ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.16.

⁵⁶ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.16.

tarıhli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Saimbeyli kazasında halkodası açmak için müracaat edildiği, halkodası açmak için yer ve eleman problemi olmadığı ve Kaymakam görevde olduğu müddetçe kazadaki ahengin bozulmayacağı ve halkodasının faal olacağı belirtilmiştir. İdare heyetinde önemli değişiklikler olmadığı için devir ve teslim yapılmadığı, hesap işlerinin yolunda ve düzgün olduğu belirtilmiştir.⁵⁷ Raporda Kadirli kazasında halkodası açılması için müracaat edileceği belirtilmiştir.⁵⁸

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Ceyhan Kaymakamının Halkevi Heyetini beğenmiyor olabileceği ve onun bu durumundan diğer memurların da etkileneceği belirtilmiştir. Kaldı ki Adliye mensupları tamamen cephe almışlardır. Kazadaki memurların Halkevine karşı ilgi ve alakalarının zayıf olduğu ve bazılarının ise kabul edilebilir durumda olduğu belirtilmiştir. Zengin olduğu belirtilen Ceyhan belediyesinin Halkevine yardım parası ayırmadığının belirtilmesi üzerine yapılan tetkikte belediyenin halkevi arsası almak için besine 2000 lira eklediği fakat bunun bir kısmını yardım parası olarak vermeyi reddettiğinden dolayı yardım parası verilmediği anlaşılmıştır. Müfettişe göre bu paranın bir miktarının Halkevine yardım parası olarak verilebileceği belirtilmiştir. Halkevi heyetinin ise işlerinde ehil oldukları belirtilse de sorunların mnde etkin rol almadıkları ve istekli hallerinin olmadığı belirtilmiştir.⁵⁹

Raporda Ceyhan Halkevinin müsait bir binasının olmadığı, kitap odasında gençlerin spor üzerine konuştukları, Halkevindeki radyonun ise savaş haberlerinden dolayı kalabalık bir kitle tarafından dinlendiği ve diğer kolların faaliyete geçemedikleri belirtilmiştir. Ceyhan Halkevinin hesap işlerinin iyi olduğu, demirbaş eşya ve kitap defterlerinde şekil yönünden eksiklikleri olduğu belirtilmiştir. Talimatnamenin 10 maddesinde belirtilen vasıflı aykırılıkların olmadığı belirtilmiştir. Fakat Ceyhan, civar köylerdeki halkın toplanmasıyla birlikte Kafkas, Kırım, Balkan, Bosna muhacirleri ile doğu illeri (şark vilayetleri) mlteceri de eklenerek nüfusu

⁵⁷ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.16.

⁵⁸ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.17.

⁵⁹ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.15.

artmış bir kaza olduğundan dolayı kazada zümrecilik yapma eğilimlerinin fazla olduğu tabiri caizse kazada ben filan yerliyim ben şuyum gibi söylemlerin arttığı belirtilmiştir. Kaza İdare Heyeti Reisi ile mahkemelik olan Ceyhan Hâkiminin Vanlı olmasından dolayı kazadaki doğu vilayetleri mültecilerinin kuvvet bulduğu ve Hâkimin desteğiyle kazaya doğulu memurların geldiği iddia edilmiş; hatta Müfettişe bununla ilgili çarşıda birkaç emniyet memurunun doğulu olduğunun gösterilmesi üzerine bu tehlikeli söylemlerden dolayı uyarılarda bulunulmuştur. Bundan dolayı kazada büyük ve zengin bir Halkevine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.⁶⁰

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli (ilk teftiş dönemine ilişkin) teftiş raporunda Kozan kazasında idare heyetinde Akçalı ve Çamurdan aileleri arasındaki zıtlışmanın olduğu; İdare Heyeti Reisi Zeki Akçalı ile Halkevi Reisi Zahit Çamurdan'ın aynı binada olmalarından ve fiziki olarak parti binasının müsait olmamasından dolayı Müfettiş Hasan Reşit Tankut'un isteğiyle Halkevi, Kozan çarşı merkezinde partinin istifadesine bırakılan binaya taşınmış ve yine Müfettiş Hasan Reşit Tankut, otuzdan fazla ilkökul öğretmeni ve halkın bir kısmının katılımıyla bu binada ilk toplantısını yapmıştır.⁶¹

Raporda Kozan kazasında parti binasından bir odanın 1939 yılı sonbaharında halkodasına tahsis edildiğini, fakat maddi yetersizlikler yüzünden zor durumda oldukları için halkodasının uygulamaya geçiremediklerinden dolayı varlığının düşünsel boyutta kaldığı belirtilmiştir. Halkevi Reisliğine getirilen Çamurdanzade ilk zamanlar faaliyet yapmaya çalışmış fakat daha sonra bu canlılığı sürdürememiştir. Parti binasının yanındaki boş tarlada gençler için bir futbol alanı oluşturulmuştur. Parti Reisinin hasımları ise çekememezlik yüzünden üzerinde futbol sahası bulunan alanı tarla sahibine baskı yaparak sürdürmüş ve halkevinin faaliyeti akim kalmıştır. Halkevi için parti bütçesinden 1000 liralık bir yardım planlanmış fakat halkevine bu para geçmemiştir. Kazada varlığı yokluğu belli olmayan Halkevinin maddi olarak yardıma ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Genel idarenin parti kullanımı için bırakılan binada yapılan küçük bir tadilat ile halkevine tahsis edildiği ve bu binanın yeterli olduğu

⁶⁰ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.15.

⁶¹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.65-66.

belirtilmiştir. Hesap defterlerinin boş olduğu ve kütüphane defteri düzenlemeleri tavsiye edilmiştir.⁶²

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1940 ile 01.12.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Ceyhan, Osmaniye ve Kozan Halkevlerinin yerel imkânlar ölçüsünde çalıştığı belirtilmiştir.⁶³

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporlarında Ceyhan ile Osmaniye kazalarında Halkevinin bulunduğunu; Kozan, Kadirli, Bahçe ve Karaisalı kazalarında Halkodalarının bulunduğunu ve buralarda görevlilerin halkın kültürel seviyesini yükseltmek için ellerindeki imkânlarla çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Ceyhan Halkevinin yer sorunu olduğunu yine Osmaniye Halkevinin eksikliklerinin ve ihtiyaçlarının olduğu belirtilmiştir.⁶⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1941 ile 01.06.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda; Ceyhan, Osmaniye ve Kozan Halkevlerinin yerel imkânlar ölçüsünde çalıştığını ve Bahçe, Karaisalı ve Kadirli kazalarında Halkodalarının yeni açıldığı belirtilmiştir⁶⁵ 01.06.1941 ile 01.12.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Kozan ve Osmaniye Halkevlerinde bariz faaliyetler görülmediğinden esaslı tedbirlerin alınması gerektiği ve düzenli çalışmaları için gösterdikleri ihtiyaç oranında nakdi yardım yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Bahçe, Karaisalı ve Kadirli kazalarındaki halkodalarının her biri için 100 lira nakdi yardım yapılacağı belirtilmiştir.⁶⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1941 ile 01.06.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Ceyhan ve Kozan Halkevlerinin çalışmalarının her geçen gün daha iyiye gittiği, Osmaniye halkevinin çalışması için esaslı tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir. Karaisalı ve Kadirli Halkodalarının yerel imkanlar ölçüsünde çalıştığı ve çalışmaların arttırılması için kaza parti reisliklerine tebligat yapıldığı; Bahçe Halkodası İdare Heyetinin bir kısmının askere gitmesi bir kısmının

⁶² CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.16-17.

⁶³ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.164.

⁶⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.34-35.

⁶⁵ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.71.

⁶⁶ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.111.

ise başka yerlerde memuriyet başlamalarından dolayı Bahçe Halkodasında bir inkişaf yaşanmadığı yeni idare heyetinin faydalı işler yapacağı belirtilmiştir.⁶⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut 1941 tarihli raporunda Kozan kazasında Halkevinin kendi binası olmadığını bir önceki sene (1939 yılı) temizletip açtırdığı binanın ise gazete okuma ve binada vakit geçirme haricinde başka bir işlevinin olmadığı, eşya ve mobilyalarının az ve adi olduğu; Kaymakamın düzenlediği bir müsamere haricinde başka bir etkinliğin yapılmadığını belirtmiştir.⁶⁸ Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 16.06.1941 tarihli teftiş raporunda Kozan kazasında Halkevini ve partiyi de içine alacak şekilde planlanan ve inşaatı yarım olan bir binanın olduğu sonrasında Halkevi binasını ayrı yapmanın daha uygun olduğunun anlaşıldığı belirtilmiştir. Şuan ki durumda Halkodasını idame ettiremeyeceklerinden bu fikrin daha sonraya bırakıldığı belirtilmiştir.⁶⁹ CHP Genel Sekreterliğinin 5. Büro şefliğine gönderdiği resmi yazının alt kısmında el yazısı ile şu ibareler yazılmış: *“Kozan Halkevinin şimdiki yeni parti binasından faydalanmasının uygun olacağı cevabı verilmiştir.”*⁷⁰

CHP Genel Sekreterliğinin 25.07.1941 tarihli resmi yazısında Seyhan Mebusu Sinan Tekelioğlu'nun kendi seçim bölgesinde bazı denetlemelerde bulunduğu belirtilmiştir. Sinan Tekelioğlu Halkodalarının görevlerini layıkıyla yaptıklarını fakat Bahçe Halkodasının görevini layıkıyla yapabilmesi merkezden kazaya 500 liralık yardım gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁷¹

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Kozan Halkevinin 5 şubesinin olduğu, alt kısmı vakıf dükkânlarından üst kısmının ise Vilayet Hususi İdaresi tarafından partiye verildiği, bu katın harap bir halde ve içinde bulunmanın tehlikeli olduğu belirtilmiştir. Tamir ve tadil edilinceye kadar 150' den fazla kişiyi barındırabilecek parti binasının kullanılması gerektiği müfettiş tarafından belirtilmiştir. Toplu konferanslarla parti

⁶⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.172.

⁶⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.99-100; CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.19; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.13.

⁶⁹ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.13.

⁷⁰ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.6; bu resmi yazı daktilo ile yazılmış ve 4. Büro şefi tarafından imzalanmıştır. İmza kısmının altında ve sayfayı ortalayacak şekilde yukarıdaki metin yazılmış, yine el yazısı ile 10.06.1942 tarihi yazılmıştır.

⁷¹ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.8-9; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.128.

prensiplerini yayma ve halkı bilinçlendirileceği belirtilmiş ve akabinde kazadaki öğretmenlerle görüşen müfettiş kendilerinden Halkevi ile ilgilenmeleri sözü aldığını ifade etmiştir. Ayrıca müfettiş bu Halkevi hakkındaki mütalaasını 20.01.1942 tarihli Halkevi raporunda yazılı olduğunu belirtmiştir.⁷²

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Bahçe kazasında Halkodasında kitap, gazete ve mecmuların bir dolaba kilitlendiği belirtilmiştir. Okuyanların eserleri yanlarında götürmelerinde dolayı böyle bir tedbire başvurulduğu belirtilmiştir. Yine Halkodasında bulunan radyonun kullanılmadığını tespit edilmiştir. Halkodasında radyo dinlemeye gelenlerin radyoyu kurcalayarak bozdukları ve defaatle yapılan uyarıların çözüm olmadığı belirtilmiştir. Hem radyonun kullanımı ve muhafazasını sağlama hem de kitapları ve mecmuaları okuyuculara verip geri toplama ile odanın genel düzen ve temizliğinin sağlanmasında kullanılmak üzere bir hademe görevlendirilmesi gerektiği müfettiş tarafından Halkodası Reisine tavsiye edilmiştir.⁷³

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Kadirli kazasında belediye salonunda açılan Halkodasının temiz bir şekilde olduğu; kitaplar ve dolapları ile Halkodası kayıtlarının temiz olduğu belirtilmiştir.⁷⁴ Raporda Osmaniye Halkevinin ikinci 6 aylık raporunu teslim etmediği; Halkevinin sporcuları olduğu ve bunların sahalarının olmadığı ve gençlerin sporlarını tesfiye görmemiş cumhuriyet alanında yaptığı belirtilmiştir.⁷⁵ Ayrıca Saimbeyli ve Feka kazalarında Halkevi ve Halkodasının bulunmadığı da belirtilmiştir.⁷⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1942 ile 31.05.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda ve 01.06.1943 ile 01.12.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporlarında Karaisalı ve Kadirli Halkodalarının geçen yıllara göre çalışmaların yoluna girdiği, Bahçe Halkodasının ise 1943 yılı başından beri takdire şayan bir şekilde çalıştığı belirtilmiştir.⁷⁷ Kozan, Ceyhan ve Osmaniye Halkevleri ile

⁷² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.52; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.7.

⁷³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.61; CCA., 490.1 / 1580-436-2, s.13.

⁷⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.64; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.7.

⁷⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.45; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.7.

⁷⁶ CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.7.

⁷⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.220; CCA., 490.1 / 704-400-1, s.156.

Karaisalı, Kadirli, Bahçe Halkodalarının çalışmalarının memnuniyetle karşılandığı Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1943 ile 01.06.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda da belirtilmiştir.⁷⁸

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı teftişine ait 27.04.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye Halkevine ait 1942 yılı son 6 aylık raporunu almadığını belirten müfettiş, eski Halkevi Reisi Şeref Haznedar'ın daha önce istifa ettiği gibi tekrar istifa etmesinden kaynaklı raporun hazırlanamadığı ifade edilmiştir. Ortaokul Müdürü Ali Rıza Özal, Halkevi Reisliğine getirilmiş ve idare heyeti tarafından gereken destek verildiği takdirde Halkevi faaliyete geçeceği belirtilmiştir. Müfettiş, Halkevinin kültürlü biri tarafından idare edilmesi ile ilgili önceki yıllardaki tasavvurunun bir gereği olarak Ali Rıza Özal'ı bu göreve layık gördüğünü, kendisinin kazada sevilen bir kişilik olmasının yanında okulunu disiplin ile idare eden ve aynı zamanda parti ile iyi ilişkiler içinde olan bir genç olması bu görev için seçilmesinde etkili olmuştur.⁷⁹ CHP Genel Sekreterliğinden Vilayet İdare Heyeti Reisliğine yazılan resmi yazıda parti idare heyetlerine seçilen kişilerin özel işlerinin çokluğundan dolayı halkevi reislik görevine zaman ayıramadıkları belirtilerek Müfettiş Halit Onaran'ın ortaokul müdürlerinin Halkevi reisi yapılması fikrini kendilerinin de taşıdıkları belirtilerek Halkevi İdare ve Teşkilat Talimatnamesinin 36. maddesi hükümlerine göre yapılması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁰

Raporda Osmaniye Halkevi binasının olmadığı, parti binasının yetersiz salonunda Halkevinin hizmet verdiği, odalardan birinde parti ve Halkevi reisinin odasının olduğu diğer odanın ise kâtibin bulunduğu ve bundan dolayı Halkevi ve partinin aynı binada çalışmasının uygun olmadığı belirtilmiştir.⁸¹

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 29.04.1943 tarihli teftiş raporunda Bahçe Halkodasını bir önceki teftişe göre değişim gösterdiği özellikle yeni Kaymakamın müdahil olmasıyla birlikte Halkodasına yeni masa, sandalye ve dolaplar alınarak düzenlenmiş; okuma odası bu

⁷⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.134.

⁷⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.40; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.3-4.

⁸⁰ El yazısı ile yazılan bu yazıda herhangi bir tarih ve yazan kurum ve kişiye ait ibare bulunmamaktadır. Sayfanın sağ üst köşesinde 21 Mayıs 1943 kaşesi basılmış, sayfanın sol alt köşesine ise HK yazılıp altına 20.05.1943 tarihi elle yazılmıştır: CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.2.

⁸¹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.40; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.4.

yeni düzenlemeyle tertemiz bir hale kavuşmuştur. Yaşanan bu değişimden ötürü müfettiş, Kaymakama teşekkür etmiştir. Halkodası reisliğine tahrirat kâtibi getirildiği, kaymakamın neredeyse her gün halkodasında bulunduğu belirtilmiştir.⁸² Halkodası başkanlığına gönderilen resmi yazı ile halkodasında yapılan düzenlemelerden dolayı Kaymakam başta olmak üzere görevlilere teşekkür edilmiştir.⁸³

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 30.04.1943 tarihli teftiş raporunda Ceyhan Halkevine ait 1942 yılı son 6 aylık raporu tetkikinde Halkevinin bir varlık gösteremediği anlaşılmıştır. Halkevi reisinin çiftçi olmasından dolayı bu görevi layıkıyla yapmasına ziraat işlerinin engel olduğu belirtilmiştir. Ceyhan halkı tarafından yaptırılan ve 1942 ders yılına yetiştirilen ortaokulun müdürünün sevilmediğinden Maarif Vekâletince atanan yeni müdürün iyi huylu ve değerli biri olduğu; kazada sevilen bir kişi olduğu belirtilmiştir. Yeni müdürün okulunu tekrar düzene sokmakla meşgul olduğu ve yeni ders yılından itibaren de Halkevi reisliğinde başarılı hizmetler vereceği belirtilmiştir. Müfettiş, yeni ders yılında ortaokul müdürünün Halkevi reisi olacağı düşüncesinde olduğunu ve yeni ders yılı devresinde bu müdürün reisliğinde Halkevinin faaliyetlere başlayacağını belirtilmiştir.⁸⁴

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan'da Halkevinin himayesinde gelişmekte olan bir gençliğin olduğu belirtmiş fakat 1942 yılı ikinci altı aylık Halkevi faaliyet raporunun eline ulaşmadığını ifade etmiştir.⁸⁵ Kadirli'de Halkevinin bulunmadığını Halkodasına bakan gençlerle görüşen müfettiş, Halkodasından

⁸² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.45; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.3-4.

⁸³ Bu yazı el yazısı ile yazılmış ve üzerinde herhangi bir tarih bulunmamakla birlikte sol üst köşeye 21 Mayıs 1943 kaşesi basılmıştır. Yine yazıyı kimin yazdığına dair bir isim ve imza bulunmamaktadır, sadece sol alt köşede el yazısı ile HK yazılarak 20.05.1943 tarihi yazılmıştır: CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.1.

⁸⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.48-49; CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.5; CHP Vilayet İdare Heyeti Reisliğine yazılan resmi yazıda parti idare heyetlerine seçilen kişilerin özel işlerinin çokluğundan dolayı halkevi reislik görevine zaman ayıramadıkları belirtilerek Müfettiş Halit Onaran'ın ortaokul müdürlerinin halkevi reisi yapılması fikrini kendilerinin de taşıdıkları belirtilerek Halkevi idare ve teşkilat talimatnamesinin 36. Maddesi hükümlerine göre yapılması gerektiği belirtilmiştir. El yazısı ile yazılan bu yazıda herhangi bir tarih ve yazan kurum ve kişiye ait ibare bulunmamaktadır. Sayfanın sağ üst köşesinde 21 Mayıs 1943 kaşesi basılmış, sayfanın sol alt köşesine ise HK yazılıp altına 20.05.1943 tarihi elle yazılmıştır: CCA., 490.1 / 1002-871-1, s.2.

⁸⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.191.

beklenen özveriyi gördüğü takdirde Savrun çayı kenarında bir Halkevi binası yaptırılacağı teşvikinde bulunmuştur.⁸⁶

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Feke ve Saimbeyli kazalarında Halkevi ve Halkodası bulunmadığı belirtilmiştir.⁸⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna daha önce Seyhan (Adana), Ceyhan, Kozan ve Osmaniye'de Halkevlerinin ve yine Karaisalı, Kadirli ve Bahçe kazalarında Halkodalarının açıldığı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak Seyhan (Adana) merkezde 14, Kozan' da 8, Feke'de 1, Ceyhan' da 11, Bahçe' de 10, Karaisalı kazasında 7, Kadirli kazasında 1, Saimbeyli kazasında 1 ve Osmaniye'de 9 olmak üzere toplam 62 yerde yeniden halkodası açılacağı ve bu açılışların 25.02.1945 tarihinde törenle gerçekleştirileceği belirtilmiştir.⁸⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda daha önce Adana, Ceyhan, Kozan ve Osmaniye'de Halkevlerinin ve yine Karaisalı, Kadirli ve Bahçe kazalarında Halkodalarının açıldığı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak Seyhan merkezde 14, Kozan' da 8, Ceyhan' da 11, Bahçe' de 11, Karaisalı kazasında 8, Kadirli kazasında 2, Saimbeyli kazasında 1, Feke kazasında 1 ve Osmaniye'de 9 olmak üzere toplam 65 yerde Halkodası faaliyette bulunduğu belirtilmiştir.⁸⁹ Bazı ilçelerde ise halkevi açılmadan birçok halkodası açılmıştır.

Seyhan Hars Komitesi

Hars Komiteleri ana dili Türkçeyi konuşamayan Türkleri korumak, Türk dilini öğrenmeleri için çalışmalar yapmak ve yine bu toplulukları Türkler ile sosyal ve kültürel olarak bağlarının kopmasına engel olmak amacıyla parti ve halkevleri kontrolünde kurulan kültür kurumlarıdır. Kurulmasında Fransız sömürgesi olan Suriye'nin basın aracılığıyla yaptığı zararlı yayınlar etkili olmuştur. Bölge insanının etkilenmemesi ve halk nezdinde ayrılıkçı bir durum yaşanmaması için hassas

⁸⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.193.

⁸⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.197-200.

⁸⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.122.

⁸⁹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.55.

davranılmıştır. İçel vilayetine bağlı Mersin ve Tarsus kazaları ile Seyhan vilayetine bağlı Adana merkez kazasında Hars Komiteleri açılmış ve bunlar Ankara'daki Merkez Hars Komitesine bağlanmıştır. Bölgede yaşayan Nusayrilerin Türk olduğu halde Türkçe konuşmadıklarından dolayı oluşan yanlış algıyı ortadan kaldırmak için Nusayrilerin Türk olduğu her fırsatta dile getirilmiş, broşürler basılmış; Nusayri köylerinde yaşayan halkın Türkçe öğrenmelerini kolaylaştırmak amacıyla türkü ve destanlar öğretilmiş; dini olarak mezhebi farklı olan Nusayriler için ve Nusayri olmayan halk için Nusayrilerin Türk olduğuna dair bilgilendirmeler yapılmıştır.⁹⁰

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında (belgenin üzerinde 30.11.1937 kaşe tarihi bulunmakta) Seyhan Hars Komitesinin Merkez Komitesinin emirleri çerçevesinde çalıştığını ve faaliyetlerini detaylı olarak raporlandıkları için genel bir değerlendirme yaptıklarını belirtmişlerdir. Komite Eti Türklerinin bulunduğu köylerde 4 ilkokul açtığını ve bu okulların binalarını genel bütçeden gönderilen parayla yaptıklarını, 8000 bin liralık bir okul inşasına başlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca yine Eti Türkleri için 20 halk dershanesinin açılması planlanmıştır. Seyhan Hars Komitesi tarafından Eti Türklerine verilen konferanslarda ve dağıtılan beyannamelerde, Osmanlı zamanında mezhep davalarının neticesinde Türk'ten ayrı olarak Nusayri adı verilen azınlığın icad edildiğini, hâlbuki bu vatandaşların tarihleri ile kanları ile Türk olduklarının anlatıldığı belirtilmiştir.⁹¹

1939 yılı mayıs ayında Eti Türklerinin yaşadığı Hıdırlı köyüne Seyhan (Adana) Halkevi köycülük şubesi tarafından bir gezi düzenlenmiş ve köylülere “Rejim ve Dil” konulu konuşma ve “İstiklal” adlı tiyatro gösterimi yapılmıştır.⁹²

Tekerek eserinde Halkevlerinin her ne kadar tüm halka ulaşma amacıyla kurulsun da istenileni tam olarak gerçekleştiremediğini; dönemin aydın kesimi olarak nitelendirilebilecek bürokrat, memur ve öğretmenlerin yer aldığı orta sınıfın sınırları içinde sıkışıp kaldığını belirtmiştir.⁹³

⁹⁰ Erdoğan, “Adana Halkevi (1933-1951) ...”, a.g.t., s. 74-79.

⁹¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.160-161; bu ve diğer arşiv kaynaklarında “Eti Türkleri” ibaresi kullanıldığı için bu kavram değiştirilmeden kullanılmıştır.

⁹² Erdoğan, “Adana Halkevi Köycülük...”, a.g.m., s. 233.

⁹³ Nurhan Tekerek, "Halkevleri (1932-1951), Temsil Şubeleri ve Bir Örnek: Adana Halkevi Temsil Şubesi" Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Cilt:15, Sayı:43, 2005, s.20; Adana Halkeviyle ilgili

Seyhan (Adana) Halkevi Seyhan şehir merkezi ile kazalarında kütüphaneler açmış, bazı köylerde okuma salonları açmış, köycülük şubesiyle köylü ile iletişim halinde olup köylünün sorunlarıyla ilgilenmiş ve bulaşıcı hastalıkların yaygın olduğu bu dönemde köylere yaptığı gezi ve incelemelerin tamamına yakınında heyette bulunan doktorlar aracılığıyla hastalar muayene edilmiş ve ilaçları ücretsiz olarak Halkevi İlaç Sandığından karşılanmıştır. Köylerde ağaç dikilmesi için uygun alanlara ağaç dikimi yapılmış, numune köyler seçerek buralardaki köy odası ile okulların inşaatını yaparak ağaçlandırması yapılmıştır. Halkı bilgilendirici konferanslar düzenlenmiş ve bu konferansları şehrin farklı yerlerinden de duyulabilmesi için hoparlörler yerleştirilmiş, günün belli saatlerinde bu hoparlörlerden konferans öncesinde veya sonrasında müzik yayını yapılmıştır. Halkı bilgilendirici yayınlar neşrederek ve bulaşıcı hastalıklardan tarımsal üretime kadar birçok alanda bilgilendirici kitap ve broşürler neşretmiştir. Yardıma muhtaç ve fakir insanlar için nakdi olarak veya gıda, eşya ve yakacak yardımlarında bulunmuştur. Türk dili için gerekli hassasiyeti göstermiş ve halkında dil bilincinin oluşması için çalışmalarını sürdürmüştür. Neşrettiği dergileri köylüyü bilgilendirmek için ücretsiz olarak dağıtmıştır. Vilayet merkezinde ve kazalarda kütüphane ve okuma odalarına düzenli olarak gazete ve radyo tedarik ederek halkın istifadesine sunmuştur. Halk okulu ve halk dershanelerinde okuma yazma gibi eğitimler verilmiştir. Temsil şubesinin öncülüğünde tiyatrolar ve sinema etkinlikleri düzenlemiştir. Yapılan tüm faaliyetler gerek iç basında gerekse dış basında takdir edilmiştir.

detaylı bilgilerin olduğu şu çalışmalara bakınız: ⁹³ Celalettin Erdoğan, “**Adana Halkevi (1933-1951)**”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2017; Selvi Gürpınar, “**1932-1945 Yılları Halkevi Tarihçesi, Adana Halkevi ve Çıkardığı Dergilerin Değerlendirilmesi**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998; Kenan Olgun, **Türkiye’de Halkevi Gerçeği Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)**, Ankara, İksad Yayınevi, 2019; Erdem Çanak, “**Adana Halkevi Temsil Şubesi ve Faaliyetleri (1933-1951)**”, Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler-2, Ed: Zafer Özomay- Uğur İnan, Ankara, Gece Kitaplığı, 2022.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA)’DA EĞİTİM, SAĞLIK, SPOR, BASIN VE YAYIN

1. EĞİTİM

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılında meclisin yaz tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonunda hazırladıkları raporlarında 43000 nüfuslu Kozan kazasının çocuklarının ortaokul için Osmaniye’ye gönderildiği; bundan dolayı da bu kazaya ortaokul yapılması, yapılacak ortaokuldan Feke, Saimbeyli ve Kadirli kazalarındaki halkında istifade edeceğini belirtmişlerdir.¹

Hilmi Uran’ın 1939 tarihli raporunda Seyhan’ın vilayet merkezinde bir okul hariç ilkokul için okul denilecek bir binanın olmadığı; kaza merkezlerinde iyi veya kötü birer tane ilkokulun bulunduğu belirtilerek kazalara bağlı köylerdeki okul durumu şu şekildedir:

Tablo 4.1: Vilayet Geneline Okulu Bulunan Köy Sayısı

Kaza	Köy Sayısı	Okul Bulunan Köy Sayısı
Karaisalı	128	13
Ceyhan	99	21
Kadirli	65	8
Kozan	89	14
Feke	40	3
Saimbeyli	54	6
Bahçe	42	5
Osmaniye	42	7
Toplam	559	77

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-395-1, s.110.

Raporun devamında kazalardaki okul olan köylerin tüm köylere oranı yüzde 16 olarak belirtilmiştir.² Bu rapora göre okul çağındaki çocuk sayısının okutulabilecek çocuk sayısına oranı ise şu şekildedir:

¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.165-166.

² Bu tablo hazırlanırken arşiv vesikasında sadece Karaisalı ilçesinin toplam köy sayısı yazıyla “yüz yirmi sekiz köyünde” yazıldığı görülmüş; yapılan kontrolde “vilayetin ceman 459 köyünden 77’sinde mektep

Tablo 4.2: Vilayet Genelindeki Kazalarda ve Köylerdeki Okul Çağındaki Çocukların Okutulacak Çocuklara Oranı

Kazalar	Kaza Merkezlerinde (%)	Köylerde (%)
Adana	48	16
Karaisalı	83	13
Ceyhan	71	39
Kadirli	44	13
Kozan	61	25
Feke	45	10
Saimbeyli	90	15
Bahçe	60	9
Osmaniye	67	20

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-395-1, s.111.

Raporda kaza ve köylerdeki oranlar verildikten sonra: “şehir ve kasabalardaki çocukların yüzde 63’ü, köylerde de yüzde 18’i okutulabilmekte olduğu anlaşılır.” diye çıkarımda bulunulmuş; ayrıca Saimbeyli, Karaisalı ve Bahçe kaza merkezlerinde okul çağındaki çocuk sayısı az olduğu için bu oranın diğer kazalardan fazla çıktığı belirtilmiştir.³

Hilmi Uran’ın 1939 tarihli raporunda Kozanlıların yıllardır orta okul açılması yönündeki taleplerinin olduğu Feke, Saimbeyli ve Kadirli kazalarına merkez konumda olması hasebiyle bu kazalardaki ilkokul mezunları da yapılacak bu ortaokuldan istifade edeceği belirtilmiştir.⁴

Seyhan Milletvekillerinin 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetim (Hilmi Uran’dan farklı olarak) sonucunda yazmış oldukları raporda vilayet merkezinde eğitim teşkilatının iyi bir konumda olduğu; Seyhan (Adana) Kız Ve Erkek Lisesi ile Ortaokulu, Erkek Öğretmen Okulu, Kız Enstitüsü ve Ziraat Okulu bulunduğu belirtilmiştir. Köylerde ise merkezden farklı olarak okul kıtlığı yaşandığı;

vardır ki bu; yüzde on altı gibi bir nispet eder” ibaresi ile rakamların örtüşmemesi neticesinde Karaisalı’nın toplam köy sayısı hariç tüm ilçelerin köy sayıları toplanıp 459 rakamından çıkarıldıktan sonra Karaisalı’daki köy sayısının 128 olarak kabul edilmediğinde matematiksel olarak hata oluşmakta 28 olarak kabul edildiğinde ise matematiksel olarak hata oluşmamaktadır.; CCA., 490.1 / 703-395-1, s.110. Hilmi Uran’dan haricinde Seyhan Milletvekilleri de 1939 yılında yaptıkları denetimlerde eğitim ile ilgili verdikleri bilgilerde Karaisalı İlçesine ait köy sayısının 128 olduğunu belirtmişlerdir. CCA., 490.1 / 703-395-1, s.121 Ayrıca CHP Genel Sekreterliğinde 7. Büroya gönderilen ve 1939 tarihli Hilmi Uran’a ait raporda Karaisalı köy sayısı 128 olarak yer almaktadır. CCA., 490.1 / 703-395-1, s.63. Tüm bu arşiv belgeleri birlikte değerlendirildiğinde Milletvekilinin yazım veya hesap hatası yapmış olabileceği sonucuna varılarak Karaisalı’nın köy sayısı 128 olarak ele alınıp okul bulunan köylerin tüm köyleri oranı yüzde 13 olarak hesaplanmıştır. (77/559=0,13)

³ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.111.

⁴ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.112.

kaza merkezlerinde okullar 5 sınıflı, köylerdeki okullar ise 4 sınıflı olduğu ve köylerdeki okulların birçoğunda öğretmen eksikliği bulunduğu belirtilmiştir. Ceyhan kazasının 99 köyünden 21 köyünde okul bulunmaktadır. Okul çağındaki 7933 çocuktan 2973'ü okutulmaktadır. Karaisalı kazasında ise 10955 çocuktan 869'u okutulmaktadır. Raporda bu iki kaza karşılaştırılarak Karaisalı'nın Ceyhan'a göre eğitim çağındaki çocukların okul ihtiyacını karşılama oranı olarak daha kötü durumda olduğu belirtilmiştir. Rapora göre Karaisalı'da eğitim çağındaki çocukların yaklaşık onda biri okula gidebilmektedir. Milletvekillerinin raporunda her kazanın merkezindeki ve köylerindeki okul durumları şu şekilde ifade etmişlerdir.⁵

Tablo 4.3: 1939 Yılı Vilayet Genelindeki Okul Sayısı

Kaza	Kaza Merkezinde Okul Sayısı	Köy Sayısı	Okul Bulunan Köy Sayısı
Karaisalı	1	128	13
Ceyhan	2	99	21
Kadirli	1	65	8
Kozan	3	89	14
Feke	1	40	3
Saimbeyli	1	54	6
Bahçe	1	42	5
Osmaniye	2	42	7

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-395-1, s.121.

Milletvekilleri raporlarında okul eksikliklerinde bahsettikten sonra Osmaniye'de ortaokul bulunduğu buna ek olarak Vekaletin bir sonraki yıl Kozan'da bir ortaokul açacağı haberini Saimbeyli, Feke ve Kadirli halkının sevinçe karşıladığı ve eksikleri karşılamada gönüllü olduklarını belirterek bu okuldan dört kazanın istifade edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca nüfus yoğunluğu bakımından en kalabalık kazalardan olan Ceyhan'da da bir ortaokul açılmasının yerinde bir karar olacağı belirtilmiştir.⁶

⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.121-122.

⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.122.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda kazaların (ilçelerin) eğitim durumunun kötü olduğu, eğitimin merkezi bütçeden yeterli payı alamadığını belirterek Karaisalı kazasının acınacak bir durumda olduğunu, 286 parça köyden ve 128 muhtarlıktan oluşan kazanın nüfusunun 42000 olduğu ve bu nüfusunun 10255'ini okul çağındaki çocukların oluşturduğunu; okulsuzluk ve öğretmensizlik yüzünden bu çocuklardan ancak 958'inin okutulduğu ifade edilmiştir. Bu kazanın genelinde 14 okul olduğu ve 21 öğretmenin görev yaptığı belirtilerek kazanın merkezindeki okulun duvarlarının çatlak olduğundan tamire ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Memişli, Kocaveliler, Hacıkırı, Belemelik, Alpı, Şıklı, Topçu, Akören ve Kırıklı köylerindeki okullar ise kapatılmıştır. Bu kazanın halkının ekonomik olarak fakir olmasına rağmen 18 okul yaptığı fakat merkezi bütçeden 300'er lira yardımın yapılamaması yüzünden bu okullar açılmamıştır. Her nahiyede okul bulunurken çok fazla köyü bulunan Karsanti nahiyesinde okul bulunmamaktadır.⁷ Sinan Tekelioğlu raporunda Karaisalı kazası dâhil tüm kaza merkezlerinde ve nahiye merkezlerinde 6 öğretmeni ve öğrencilerin kalabileceği pansiyonu olan okulların inşasıyla bir nebze olsun okul ihtiyacının giderilebileceğini belirtmiştir.⁸

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda Ceyhan halkının bir ortaokulu istemekte olup bu okulun binasını halk tarafından temin edeceği belirtilmiştir.⁹ Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporda vilayette mevcut 701 parça köyden 173'ünde ilkokul, 66'sında eğitimli okul bulunduğu; Seyhan(Adana) şehrinde 27 ilkokulda 8838 öğrencinin öğrenim gördüğü, Seyhan (Adana) merkeze bağlı 145 parça köyün 17'sinde ilkokul açılmış ve yine 40 'ında eğitimli ilkokul bulunduğu belirtilmiştir.¹⁰ Raporda ilkokul çağındaki çocuk sayısı ile bunlardan okula devam edenler şu şekilde verilmiştir:

⁷ Arşiv evrağında 128 köyü bulunan Karsanti Nahiyesi ibare yer alırken, Karaisalı ilçesi köy sayısında kafa karışıklığı oluşmaması için birçok köyü bulunan Karsanti ibaresi kullanılmıştır. **CCA., 490.1 / 703-395-1, s.89.**

⁸ **CCA., 490.1 / 703-395-1, s.88-89.**

⁹ **CCA., 490.1 / 703-395-1, s.129.**

¹⁰ **CCA., 490.1 / 704-397-1, s.46-47.**

Tablo 4.4: Vilayet Genelinde İlkokul Çağındaki Çocuklar İle İlkokula Devam Eden Çocukların Sayısı

	İlkokul Çağında Bulunan Çocuk Sayısı	İlkokula Devam Eden Çocuk Sayısı
Vilayet Dâhilinde (umumi)	79538	21643
Merkez İlçesinde	29521	10402
Adana Şehrinde	19015	8838
Vilayet Dâhilinde Yalnız Köylerde	53660	11560

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-397-1, s.47.

Raporda, yukarıdaki tabloyla ilgili olarak merkezden köylere gidildikçe ilkokul çağındaki okutulabilen öğrenci sayısının değişim gösterdiği ve köylerin okul ihtiyacının bariz bir şekilde belli olduğu ifade edilmiştir. Büyük Millet Meclisinde Köy Enstitüleri Kanunu ile köylerin eğitim ihtiyacının giderileceği belirtilmiştir.

Rapora göre Ceyhan’da halkın talep ettiği ortaokul yine halkın gayretiyle yapılmış ve ekim ayında açılışı gerçekleştirilmiştir. Ceyhan halkı okulun inşasından eğitim malzemelerine, müdür ve öğretmenlerin maaşlarına kadar bu okulum tüm ihtiyaçlarını karşılamıştır. Kozan kazasında ortaokul yapılacağı Vekaletçe (Bakanlıkça) kararlaştırılmış fakat ödenek eksikliğinden sonraki tarihe ertelense de bu okulun inşasının üç kazanın ihtiyacını karşılayacağından önemli olduğu belirtilmiştir.¹¹

22.12.1940 tarihinde pazar günü yapılan Seyhan vilayet kongresinde oluşturulan dilek encümeninde Karaisalı kazasında birer tane ilk ve ortaokul açılması gerektiği belirtilmiş fakat bu konunun mahalli idareyi ilgilendirmesinden dolayı dileklerin içinden çıkarılmıştır.¹²

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 25.06.1942 tarihli raporunda 46000 nüfuslu Karaisalı kazasının milli mücadelede her şeyini ortaya koyarak savaştığı fakat vilayet merkezi ile trenle ulaşım imkânı olmayan bu kahraman kazanın ihtiyaçlarının karşılanmadığını belirtmiştir. Kazanın tamamında 14 okul ve 22 öğretmen olduğu, kaza merkezindeki okulun pansiyonlu olması gerektiğini daha önce de belirten

¹¹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.47-48.

¹² CCA., 490.1 / 202-800-7, s.13.

Tekelioğlu, bu kazaya okumak için gelen öğrencilerin halinin içler acısı olduğunu dile getirmiştir. Her nahiye merkezinde beş sınıflı okul bulunduğu halde Karaisalı kazası Karsanti Nahiyesine bağlı 128 köy olduğu ve nahiye merkezi dahil hiçbir köyde okul bulunmadığı ve bu nahiyeden başlamak üzere Karaisalı ve Saimbeyli kaza merkezilerine 6 öğretmenli, 5 sınıflı ve pansiyonu olan okullar açılması gerektiği belirtmiştir.¹³

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut 1941 tarihli denetim raporunda Bahçe kazasında parti örgütlerini teftiş ederken parti prensiplerinin yayılmasında Kaza İdare Heyetinin başarılı olamadığını ifade etmiş ve gerekçe olarak öğretmen ve memur azlığı belirtilerek kazada sadece 9 öğretmen bulunduğunu ifade edilmiştir.¹⁴

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda Ceyhan'da iki yıl önce yapılan beş sınıflı modern bir okuldan sonra Kaymakamın etkisiyle ikinci bir okul yapımına başlanmış fakat hükümet bu duruma karşı çıktığını, halkın bu okulu yaptırırken ekonomik olarak zorlandığını ve bundan dolayı merkezi bütçeden yardım edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yönetim ve maliye sisteminin merkezden uzak köy ve kazaların ihtiyacını karşılamadığını ve bundan dolayı da coğrafi olarak yakın yerleri ortak bir kaymakamlığa bağlanması gerektiğini belirtmiştir.¹⁵ Sinan Tekelioğlu Ceyhan kazasında halkın yardımı ile bir ortaokul yapıldığını, bu ortaokul için kaza halkı topladığı parayla iki ilkokul binası yaptırdığını; ortaokul binasının satın alındığını, ortaokulun birinci sınıfında 46'sı kız olmak üzere 226 öğrenci bulunduğunu, 2 ve 3. sınıf olmak üzere bu kazanın taşrasında 105 öğrencinin bulunduğunu belirtmiş ve 2 ve 2. sınıfların açılması için bu okulun maarif bütçesine alınması gerektiğini belirtmiştir. Tekelioğlu, hususi muhasebe uygulamasından vazgeçilerek her kazanın kendi bütçesiyle sorunlarını çözmesi gerektiği, kaza ve köylerin bütçeden faydalanmadığını ve Karsanti Nahiyesinde bir tane okul bulunmadığını belirtmiştir. Sinan Tekelioğlu Adana'da 2. ortaokulun resim öğretmeni olan Vahide'nin öğretmenlik mesleğinin haysiyetini rencide edecek davranışlarda bulunduğundan dolayı Maarif Müfettişinin tahkikat yapmasını istemiştir.¹⁶

¹³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.135.

¹⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.100 .

¹⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.126.

¹⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.131.

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde şehir ve kasabalarda öğretmen yetersizliği sorunu ile yatılı okullarda iâşe sorununun göze çarptığı ve köylerin çoğunda okul olmadığını belirtmişlerdir. Ceyhan kazasında öğretmen yetersizliğini çözebilmek amacıyla maaşı köylülerce verilmek üzere kazadan(ilçeden) 6 köye yardımcı öğretmenler gönderildiği ve Bahçe kazası Haruniye nahiyesinde yeni açılan Köy Enstitüsünün faydalı işler yapacağı belirtilmiştir. Ceyhan'da halkın desteğiyle açılan ortaokulun Maarif Vekiline devralınması halk nezdinde sevinçle karşılandığı belirtilmiştir. Kozan kazasında da halkın desteğiyle ortaokul açılması kararlaştırılmış, açılacak bu okulun Kadirli, Saimbeyli ve Feke'ye hizmet vereceğinden bu okulun faaliyete geçmesinde halk ve vekâlet yardımlaşmasının yerinde olacağı belirtilmiştir.¹⁷

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 29.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan kazasına yeni atanan Kaymakam Şevket Kazan'ın ihtiyacı olan ortaokul yapımı için büyük bir gayret göstermiş, halkın yardımı ile okulun inşaatı tamamlanarak gerekli olan tüm araç ve gereçleri temin edilerek 1942 ders yılında eğitime başlandığı belirtilmiştir. Genç ve çalışkan bir idari amiri olan Kaymakam, 2 şubeli 100 mevcutlu ilk sınıfta yüksek tahsil sahibi bayan bir öğretmenle birlikte ders vermiştir.¹⁸

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında bölgede mektep ihtiyacının fazla olduğu özellikle Karaisalı kazasına bağlı Karsanti nahiyesine bağlı 30 köy bulunduğu ne Karsanti nahiyesinin merkezinde ne de köylerinde okul olmadığı için halkın bu durumdan şikâyetçi olduğunu belirtmişlerdir.¹⁹

Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 19.04.1945 tarihli teftiş raporunda tüm kazalarda ortaokul açma talebinin olduğunu, bazı kazalarda

¹⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.63-64.

¹⁸ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.2-3.

¹⁹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.150: Bu teftiş Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

ortaokul cemiyetlerinin inşaatlara başladığı ve bu okul açma işinin bir plan dahilinde yapılması gerektiği belirtilmiş fakat Maarif Vekaletinin Birinci Maarif Şurasına göre açılacak ortaokulların sırasının realiteyi yansıtmadığını, çünkü bu çalışmada kazaların coğrafi durumu ile ulaşımın dikkate alınmadığını sadece mezun sayısına göre okul açılma sırasının oluşturulduğu belirtilmiştir. Birbirine gidilip gelinen kazalar (ilçeler) ile bunların merkezi konumundaki kazaların (ilçelerin) olduğu ve bu merkezi kazalara okul açılmasıyla birden fazla kazada bulunan ilkokul mezunlarının istifade edebileceği belirtilmiştir.²⁰

Raporda Kozan'da üç yıl önce kazada özel bir ortaokul kurulduğu ve okulun masraflarının Kozan halkı tarafından üstlenildiği ve halkın bu tutum ve davranışının takdire şayan olduğu ifade edilmiştir. Saimbeyli, Feke ve Kadirli kazalarından da bu okula öğrencilerin gelmesi de gösterecektir ki Kozan ortaokul ihtiyacı diğer kazalara göre farklı bir boyuttadır. Bundan dolayı Kozan ortaokulunun devlet okulları arasına alınması, eğer bu mümkün değilse okul bu sene mezun vereceğinden diğer ortaokullar gibi geçerliğin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.²¹

2. SAĞLIK

Seyhan (Adana) vilayetinde teftiş raporlarına göre sağlık alanındaki gelişmelere ve bu alandaki sorunlara geçmeden önce bu çalışmanın zamansal sınırları içerisinde ülkede halkı zor durumda bırakan birçok hastalık olmuştur ve bunlardan kısaca bahsedilmiştir. Teftiş raporlarında sıkça telaffuz edilen sıtma, frengi ve trahom hastalığı hakkında araştırma ve inceleme eserlerden de istifade edilerek konu ele alınmıştır. Teftiş raporlarında yer almayan hastalıkların bölgede halkı etkilemediği anlamı çıkmayacağı gibi konuyu teftiş raporları merkezinden uzaklaştırmadan bu üç hastalık hakkında yeri geldikçe bilgi verilmiştir. Öncelikli olarak bölgede en sık görülün hastalıklardan sıtma hastalığını kısaca ele alınmıştır.

Malarya olarak bilinen ve sivrisinekten bulaşan sıtma rahatsızlığı akut nöbetler halinde ortaya çıkmakta, üzerinden gün geçtikçe kronik bir hal alarak bazı durumlarda ölümcül sonuçlar doğurabilen bulaşıcı ve aynı zamanda ihbarı zorunlu olan bir

²⁰ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.1-3.

²¹ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.4.

hastalıktır. Ülkemizde 1926 yılında çıkarılan “*Sıtma Mücadelesi Kanunu*” ile ülke mücadele alanlarına bölünmüştür. İlk etapta Aydın, Ankara ve Adana sıtma savaş bölgesi ilan edilmiştir. Sıtmanın ihbar zorunluluğu ise 1930 yılında çıkarılan Genel Hıfzısıhha Kanunu ile sağlanmıştır. 1945 yılında ise “*Sıtma Savaş Kanunu*” ile bu hastalıkla mücadele bölgeleri arttırılmış ve Sıtma Savaş Bölge Başkanlıkları kurulmuştur. 1946 yılında Sıtma Savaş Genel Müdürlüğü kurulması hakkında kanun çıkarılmış ve sıtma enstitüsüne bağlı bölge başkanlıkları ve şubeler kurulmuştur.²²

Sıtma ile mücadelede cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte teşkilatlanmaya gidilmiş ve bununla birlikte devlet eliyle kinin dağıtılmış, birçok bataklık kurutulmuş, her sıtma bölgesinde 5-10 yataklı dispanserler faaliyete geçirilmiş ve 1933 yılı itibarıyla Adana’da 20 yataklı sıtma hastanesi açılmıştır. Ülkede bir yıl içinde sıtma bölgelerinde bir milyondan fazla kişinin dalağının şiştiği, iki milyonun üzerinde kişiye kan testi yapıldığı ve iki yüz elli bin kişide hastalık tespit edildiği, bir milyon sekiz yüz binin üzerinde kişi ise tedavi edilmiştir. Sıtma tedavisinde kullanılmak üzere cumhuriyet döneminde 7000 kilo kininin 1927 yılına kadar dağıtılmış ve 1933 yılına kadar ise 29000 kilo kinin dağıtılmıştır. Ayrıca sıtma bölgeleri dışında 10000 kilonun üzerinde kinin dağıtılırken Ziraat Bankası kanalıyla da halka ucuz kinin satılmış ve 10000 kilogramı aşan bir kinin satışı gerçekleştirilmiştir.²³

Seyhan ve Ceyhan nehirlerinde yaşanan taşkınlardan dolayı bu bölgede sıtma hastalığı artmıştır. 1935 ile 1936 yıllarında Sıtma Mücadele Teşkilatı çeltik üretilen bölgelerde ve sivrisineğin çok olduğu yerlerde cibinlik dağıtmış, Seyhan (Adana)’da 10500 hektar bataklık alanı kurutmak için çıkarılan bir kanunla 15 ile 65 yaş arası erkekler yılda 5 gün çalıştırılmış; bataklıklara sivrisinek sürfeleri(larva/kurtçuk) için “*Paris Yeşili*” adlı kimyasal madde dökülmüştür. 1935 yılında 83000’in üzerinde hasta iyileştirilirken 5 hasta ölmüş, 1936 yılında 124000’in üzerinde hasta iyileştirilirken 15 hasta sıtmadan ölmüştür. Bu yıl içerisinde sıtma ile mücadele için 1487 kilogram kinin dağıtılmıştır. Sıtmanın yayılmasına ve başka bölgelere

²² Ali Gürsel, “*Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1920-1950)*”, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998, s. 70-74.

²³ Uğur Canpolat, “*Türkiye’de Tek Parti Döneminde Sıtma Salgını ve Mücadele Çalışmaları (1923-1945)*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elâzığ, 2023, s. 24-29.

taşınmasına neden olan tarım ameleleri için de 2 muayene evinde amele sıhhat memurları vasıtasıyla sıtma kontrolleri ve muayeneleri yapılmıştır. Yine memleketine dönen ameleler için hastalığı başka bölgelere taşımaması için istasyonda amele sıhhat memuru görevlendirilmiştir. Sıtma salgınıyla mücadelede Adana'ya 4 doktor atanmış ve 2 dispanser açılmıştır.²⁴

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Ceyhan'ın sağlık işleri için hükümet tababeti kadrosuna ek olarak seyyar sıhhat(sağlık) memurluğunun eklenmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁵

1937 yılı itibariyle sıtma mücadele teşkilatında Adana şehir merkezi ile 7 şubesinde toplam 60 işçi çalışmakta olup bunların bir kısmı sabit bir kısmı seyyar olarak çalışmaktadır. Yine bu yıl içerisinde 90852 kişi muayene edilmiş ve bunlardan 31658 kişinin kanında virüs tespit edilmesi sonucunda tedavi edilmiştir. 1938 yılında ise Adana, Kozan, Kadirli, Ceyhan ve Osmaniye kazalarının her birinde birer tane sıtma evi bulunmaktaydı. Kadirli ovası içerisinde yer alan ve 80000 dönüm alanı kaplayan Akçasaz bataklığını kurutmak için çalışmalar devam ettirilmiştir.²⁶

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran'ın 1939 tarihli raporunda Adana'da sıtma ve trahom hastalıkları ile mücadele teşkilatının bulunduğu fakat yetersiz kaldığı; Ceyhan'da ise tifo ve amipli dizanteriye rastlandığı belirtilerek bu hastalıklarla mücadele edebilmek için içme sularının kontrol altına alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Adana doğumevinin bölgesine çok fayda sağladığı belirtilirken Bahçe kazasında ise doktorun bulunmadığı belirtilmiştir.²⁷

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 20.11.1939 tarihli resmi yazıda; Seyhan Milletvekillerinin kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimlerde vilayette sıtma, frengi ve trahom ile mücadele edildiği; Adana, Ceyhan, Kadirli, Kozan ve Osmaniye kazalarında sıtma ile mücadele teşkilatı; Feke ve Saimbeyli kazalarında frengi mücadele teşkilatı kurulmuş olup yıllardır bu hastalıklarla mücadele edildiği belirtilmiştir. Özellikle sıtmanın etki alanı

²⁴ Canpolat, a.g.t., s. 77-80; Ayrıca 1924 ile 1940 arasında Adana bölgesinde sıtma teşkilatında istihdam edilen personel sayısı, hangi dönemde ne kadar kinin kullanıldığı ve tespit edilen vaka sayıları ve buna benzer detaylı bilgiler için bakınız: a.e., s. 77-80.

²⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.165-166.

²⁶ Canpolat, a.g.t., 79-81.

²⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.113.

sınırlandırıldığı, aynı şekilde frengi mücadele teşkilatlarında fayda sağlandığı belirtilmiştir. Fakat Kadirli sıtma teşkilatında 4 sıhhat(sağlık) memuru tarafından idare edildiği için buraya yetkin bir tabibin görevlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yine Feke hükümet tabipliğine bir doktorun görevlendirilmesinin gerektiği belirtilerek bu tabip ihtiyacının acil bir şekilde giderilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁸ Milletvekilleri Feke’de halkın hükümet tabibi kadrosuna atama yapılmasını talep ettiği belirtilmiştir.²⁹ Milletvekilleri Bahçe kazasında sıtma hastalığı olduğu halde sıtma mücadele teşkilatı olmadığını belirterek halkın sıtma mücadele tabibi istediklerini belirtmişlerdir.³⁰

Teftiş raporlarında frengi ile mücadeleye değinilmiş, bu hususta boş kadrolara atama yapılması istenmiştir. Bundan dolayı bu bölümde frengi hastalığıyla ilgili bir açıklama yapma ihtiyacı hasıl olmuş ve ülkede frengi ile mücadelede genel manada neler yapıldığı kısaca ifade edilmiştir.

Frangi genel itibariyle cinsel yollarla bulaşan, hasta olan kişide üç devrede etkisini gösteren özellikle ikinci devrede vücuttaki organların tamamına yakını etkileyen ve iltihap oluşturan aynı zamanda ölümle sonuçlanabilen bulaşıcı bir hastalıktır. Deride çıban, kabarcık ve döküntülere neden olmaktadır. Sfiliz olarak da adlandırılmıştır. Frengi anne ve babadan doğum yoluyla çocuklara da geçmekte ve doğan çocukların yarısı ölü doğmuş, sağ doğan çocuklarda ise uzuv ve organ bozuklukları ile sakatlıklara neden olmuştur.³¹ Frengi doğumla yeni doğan çocuklara da geçtiği için insan neslini tehdit eden bir hastalıktır. Anne veya babalarından yeni doğan çocuklara bu hastalık bulaştığı için “*lanetli aile*” kavramı oluşmuş ve toplum frengili olan kişilerle irtibatını kesmiştir. Bundan dolayı da bu hastalığa yakalananlar hastalıklarını gizlemişler ve hastalık daha da fazla alana yayılmıştır. Ayrıca frengi sadece cinsel yola bulaşmamakta olup aynı kaptan yeme içmede bu hastalığın

²⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.120; Kozan’da kurulan 1938 yılında kurulan Sıtma teşkilatının başında Dr. Hayrettin Gayret bulunmaktaydı. Yanında görevli iki memurla birlikte 14071 kişinin kanı test edilmiş neticesinde 12815 kişi sıtmalı olduğu anlaşılarak tedavi edilmiştir. Bu tedavi de 15915 tatlı kinin ile 105 kilo kinin kullanılmıştır. Ayrıca 28467 kişi muayene edilmiştir: Canpolat, a.g.t., s.81.

²⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.130-131.

³⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.132-133.

³¹ Metin Kopar, *Türkiye’de Sağlık Sistemi ve Salgın Hastalıkla Mücadele (1920-1938)*, Ankara , İksad Yayınevi, 2021, s. 189-191.

bulaşmasında etkili olmuştur. Osmanlı son döneminde bazı vilayetlerdeki köylerde okul çağındaki çocuklarda bu tarz bir durumlarla karşılaşmıştır.³²

1927 yılında ülkede zührevi hastalıkların tedavisi için 7 farklı yerde hastane, 2 farklı yerde zührevi hastalıklar tedavievi ile 16 farklı yerde deri ve zührevi hastalıkları dispanseri faaliyete başlamıştır. 1930 yılında çıkarılan Umumi Hıfzısıhha Kanunuyla sıtma hastalığı gibi frengi hastalığı için de ihbar ve tedavi zorunluluğu getirilmiştir. Frenginin yayılımında umumhanelerin de (genelev) etkisi olduğundan hareketle 1931 yılında umumhaneler kapatılmış fakat daha sonra tekrar açılarak buralarda çalışanların düzenli olarak frengi ve bulaşıcı hastalık tehlikesine karşı sağlık kontrolünü yaptırması için mevzuat hazırlanmış, vilayetlerde oluşturulan komisyonlardan izin alınarak umumhanelerin açılması kararlaştırılmıştır. 1934 yılına gelindiğinde ise frengi ile mücadele için hastalığın etkin olduğu bölgelerde seyyar frengi tabipliği uygulamasına geçilmiştir. Bu yıl içerisinde 213736 kişi muayene edilmiş ve bunların içinde 21372 kişinin frengili olduğu tespit edilerek tedavisi yapılmıştır. Tedavi edilemeyen 37395 frengili hasta ise ölmüştür. Frengi hastalığının yayılımını engellemek için bu konuda tüzük çıkarılarak evlilik muayeneleri yapılmıştır. 1945 yılında ülkede seyyar frengi tedavi istasyonları oluşturulmuş ve faaliyete geçirilmiştir. Yine hastalığın yaygın olduğu bölgelerde özellikle vilayet ve kaza merkezlerine uzak nahiyelelere hükümet tabibinin kontrolü altında nahiye frengi tedavievi açılmış ve bu evler küçük sıhhat memurlarının idaresine verilmiştir. Yine nahiyelelerde görev alacak sıhhat memurlarına frengi mücadele teşkilatı olan Vekaletin uygun gördüğü yerlerde 2 ile 3 ay arasında frengi hastalığının tedavisiyle ilgili eğitim almaları sağlanmıştır. Frengi hastalığıyla mücadelede hastanın tedaviye devam etmesi önemli olduğundan görevlilerden hastaları tedaviden soğutacak davranışlardan kaçınılması istenmiştir.³³

Frengi ile mücadele teşkilatı kurulan bölgelerde alanın uzmanı bir tabipin yönetiminde tabip, sağlık memurları ve labaratuvar şefliğinden oluşan bir yapılanma

³² Fatma Bulut. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Tehlikeli Bir Miras: “Frengi””, Tarih Okulu Dergisi, Sayı: 3, 2009, s. 112-112.

³³ Kürşad Karatorğut, “Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Frengi ile Mücadele (1923-1950)”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2019, s. 142-151; yine bu eserde Frengi hastalığıyla ilgili tedaviye en hızlı şekilde karşılık verdiği belirtilerek teşhis edildikten sonra tedavisinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Fakat bulaşıcı hastalıklar içerisinde Frengi’nin diğer hastalıklarla karıştırılabilecek hastalıkların başında geldiği ifade edilmiştir: a.e., s. 123.

gerçekleştirilmiştir. Yine buralarda Seroloji laboratuvarları da yer almaktadır. Frengi ile mücadelede birçok vilayette hastane ve dispanserler açılmış olup zührevi hastalıklar hastanesi açılan iller arasında Adana’da yer almaktadır.³⁴

CHP Genel Sekreterliğin 1945 tarihli resmi yazısında sıtma ile mücadelede Halkevlerinin yararlı faaliyetlerine değinilerek aynı şekilde frengi ve trahom mücadelesinde de Halkevleri ile Halkodalarının gereken hassasiyeti göstermesi istenmiştir.³⁵ Çalışmamızın zaman sınırları içerisinde teftiş raporlarında Trahomla hastalığıyla da mücadele edildiği belirtildiğinden yine bu hastalıkla ilgili de kısa bir açıklama yapma gereği duyulmuştur.

Trahom, gözün içinde oluşan kabarcıkların gözün işlevini engellemesiyle oluşan ve bulaşıcı olan bir göz hastalığıdır. Gözde yanma ve sulanma şikâyetiyle başlayan bu hastalıkta ilerleyen süreçte göz kapakları şişerek gözü kapatmaktadır. Trahom hastalığı sıcak, kuru ve tozlu bölgelerde yaşayanlar arasında kendi kişisel hijyenine dikkat etmeyerek günlük hayatta ortak kullanılan eşyalardan kaynaklı olarak yayılım göstermiştir. Hastalık bulaşan kişilere temas eden karasineklerde hastalığın yayılmasına neden olan etmenler arasında yer almaktadır. Bu hastalık ülkemizin güney kesiminde yer alan Adana, Gaziantep, Adıyaman, Urfa ile Malatya gibi illerde daha çok görülmüştür. Adıyaman’da bu hastalıktan etkilenenlerin sayısının fazla olmasından dolayı burası için “*körler memleketi*” tabirinin kullanılmasına neden olmuştur. 1923 ile 1935 yılları arasında bu hastalığın yoğun olarak görüldüğü yerlerde trahom mücadelesi gerçekleştirilmiştir.³⁶

Trahom ile mücadelede ülkede yeterli sayıda göz doktoru olmayışı mücadeleyi sekteye uğratmıştır. 1925 yılında 10 ile 20 doktorun trahom mücadelesinde yeterli olacağı Refik Saydam tarafından belirtilmiştir. Fakat o tarihlerde ülke genelindeki göz doktoru sayısı 20’yi bulmamaktadır. 1930 yılında Adana’da 40 yataklı trahom hastanesi ile Trahom dispanserliği açılmıştır. Adana’daki hastalığın seyrinden kaynaklı olarak 1929 yılında Gaziantep’e kurulan Trahom Reisliği 1932 yılında

³⁴ Kopar, a.g.e., s. 212.

³⁵ CCA., 490.1 / 5-26-22, s.1-3.

³⁶ Gizem Daşpunar, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Salgın Hastalıklarla Mücadele: Sıtma, Trahom, Frengi ve Verem”, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2020, s. 69-76.

Adana'ya taşınmıştır.³⁷ Yıl sonuna doğru doğuda hastalığın artmasıyla tekrar Trahom Reisliği Gaziantep'e taşınmıştır.³⁸

1946 yılında Diyarbakır ve Adana'da Trahom Başkanlık Merkezleri bulunmakta olup Trahomla mücadele edilen şehirlerde trahom hastaneleri ve dispanserleriyle birlikte köy tedavi evleriyle bu hastalığa karşı mücadele edilmiştir. Yine aynı yıl hazırlanan Vekalet raporunda trahomun 3 milyon kişiyi etkilediği ve bunlardan yarısının hasta olduğu belirtilmiştir.³⁹

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda vilayette sağlık işlerinin yolunda ilerlediğini fakat Bahçe kazasında 3 yıldır hükümet doktorunun ve yine sağlık memurunun bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca tüm vilayet sıtma mücadele bölgesi ilan edilmesine rağmen Bahçe kazasındaki nüfusun yaklaşık yüzde 60'ına sıtma bulaştığı halde bu kazanın sıtma mücadele bölgesi içine dâhil edilmediği belirtilmiştir. Sıtma mücadele bölgesi içinde yer alan Toprakkale ve Osmaniye kazalarına ise sıtma mücadele teşkilatından yetkililerin bir yıldır gitmediği; daha önce gidenlerin ise sıtmalı gördükleri halka iğne vurmadıklarını ve bu durumdan halkın çok şikâyetçi olduğu belirtilmiştir. Raporda, hükümetin izniyle Tacirli nahiyesinde Maraşlı Şişmanzade Nuri ve Remzi'nin Vekaletin talimatnamesine aykırı olarak pirinç ekmelerinden dolayı sıtma hastalığının bölgeye yayıldığı hatta yeni doğan çocukların bu yüzden ölmeleri neticesinde halkın bu bölgeyi terk ettikleri belirtilerek bu duruma son verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁰

Sinan Tekelioğlu'nun raporunda Karaisalı eczane sağlık memurunun olmadığını ve belediye bütçesinin 3500 lira olduğu belirtilerek bu bütçe ile ilaç ihtiyacının karşılanamayacağı ve merkezi bütçeden ek yapılması gerektiği belirtilmiştir.⁴¹ Bahçe kazasına 35 kilometre mesafede bulunan ve halk tarafından çok yararlı olduğu bilinen kaplıcaya Maraş, Antep ve Urfa'dan her yıl birçok insanın ziyaret ettiğini ve buranın gelişmemiş bir durumda olmasından dolayı 8000 lira gibi küçük bir bütçeyle halkın istirahati için bir tesis yapılabileceği belirtilmiştir. Yine bu

³⁷ a.e., s. 124-129.

³⁸ Kopar, a.g.e., s.228.

³⁹ Daşpunar, a.g.t., s.131.

⁴⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.90-91.

⁴¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.91.

kaplıcanın yol güzergâhındaki birkaç köprü inşa edilerek halka kolaylık sağlanacağı ifade edilmiştir.⁴² Ayrıca Haruniye civarındaki bu kaplıca için yoğun olduğu mevsimlerde Yarbaş mevkiinden geçen trenin durmasının sağlanarak kaplıcaya ulaşım yönünden halka kolaylık sağlanması gerektiği de belirtilmiştir.⁴³ Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda da trenin Haruniye’de durdurulmasının faydalı olacağını belirtmiştir.⁴⁴

Sinan Tekelioğlu’nun raporuna istinaden Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti’nin 28.08.1941 tarihli cevabi resmi yazısında kaplıcalarla ilgili Vekaletin ödenek ve bütçesinin bulunmadığını; kaplıcaların sağlık amaçlı kullanılabilmesi için Umumi Hıfzısıhha Kanunu gereğince Vekaletle başvurulması ve kaplıcaların suyu, tesisatı ve işletmesinin vekaletçe incelemesi yapıldıktan sonra ruhsat verileceği fakat Haruniye’deki kaplıcayı işletenler tarafından herhangi bir ruhsat başvurusunun yapılmadığı belirtilmiştir. Daha önce bu kaplıcanın suyu analiz edilmiş olsa da kaplıcanın tesisatının sağlık açısından uygun olmaması ve maddi yetersizliklerle birlikte başka nedenlerden dolayı bu kaplıcaya ruhsat verilememiştir.⁴⁵

İkinci dünya savaşı yıllarında ülkede sıtma ile mücadelede zorluklar yaşanmıştır. Bu durum ekonomik nedenlerden dolayı ilaç tedarik edememe ve doktorların askerlik vazifesi için silahlaltına alınmasından kaynaklanmıştır.⁴⁶ Yine bu dönemde yoksulluk, iş ve askeri amaçlı olarak yaşanan nüfus hareketliliği de ülkede sıtma ile mücadeleyi zorlaştırdığı gibi daha önce sıtma görülmeyen bölgelere de bu hastalık yayılmıştır.⁴⁷ Raporlarda sağlıkla ilgili olarak doktor ve sağlıkçı kadrolarına atama yapılması ile ilaç dağıtım talepleri birçok dönemde tekerrür halinde dile getirilmiştir.

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis’in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporda Adana’da sağlık teşkilatının gereken özveriyi gösterdiğini fakat personel ve

⁴² CCA., 490.1 / 703-395-1, s.92.

⁴³ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.101.

⁴⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.133.

⁴⁵ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.45.

⁴⁶ Canpolat, a.g.t., s. 68-69.

⁴⁷ Yasemin Bektaş, “Çukurova ve Çevresinde Sık Raslanan Salgın Hastalıkların tanı ve Tedavisine Yönelik Bilgilendirme ve Eğitim Çalışmaları Üzerine Araştırma”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 30.

araç sıkıntısından dolayı bölgenin ihtiyacını tam anlamıyla karşılayamadığı, hastalıklar karşısında kesin bir netice alınamadığı belirtilmiştir. Örneğin Ceyhan kazasında yaklaşık 70 ile 80 köyde 800 frengi hastasının bulunduğu ve bu hastaların tedavi için düzenli olarak kaza merkezine gelmeleri ya da getirilmeleri gerekmekte fakat pekte mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bir tane hükümet doktorunun yerinde tedavi amacıyla bu hastaları dolaşmasının da imkânsız olduğu belirtilmiştir.

Raporda Adana'daki sıtma enstitüsü doktoru tarafından kendilerine bilgilendirme yapıldığı ve bu teşkilatın araç gereç ihtiyacı giderilerek "Sıcak Memleketler Hastalıkları Tetkik ve Taharri Enstitüsü" adı altında daha kapsamlı bir yapılanmayla bölgedeki çok önemli bir ihtiyacı gidereceği belirtilmiştir.⁴⁸

Kadirli kazasında halkın bir iki yıldır yasak olan çeltik ziraatından dolayı sürekli olarak kendilerine şikâyetlerini ilettikleri ve yetkililere fenne uygun çeltik ziraatı yapmayı taahhüt ettikleri mezkûr raporda belirtilerek Ziraat ile Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinden uzmanlar bölgeye gelerek müşterek incelemelerde bulundukları ifade edilmiştir. Milletvekilleri raporlarında sadece çeltik ekimini yasaklayıp kinin adlı ilacı vermekle sıtma mücadelesi yapılamayacağını; çeltik ziraatının yasaklandığı bölgelerde halen var olan bataklıkların kurutulması neticesinde etkin bir sıtma mücadelesinin gerçekleştirileceğini ifade etmişlerdir.⁴⁹

22.12.1940 tarihinde pazar günü yapılan Seyhan vilayet kongresinde oluşturulan dilek encümeninde Adana merkezde hastane açılması istenmiştir.⁵⁰ Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Bahçe kazasında sıtma hastası çok olduğu halde halk kinine ulaşamadığından bu sorunun çözümü istenmiştir.⁵¹

Seyhan Milletvekillerinden Sinan Tekelioğlu Tarsus ile Mersin arasındaki demiryolunun birleştiği noktada yer alan Adana'ya bağlı Yenice köyünde yaşayanların tamamına yakınının trahomlu olduğu ve bu oranın yüzde 98'lere ulaştığını, bu köyden geçenlere hastalık bulaştığını yine bu köye okumak için civardan gelen 10 köyün çocuğuna hastalık bulaştığını ve bu şekilde hastalığın başka yerlere yayılmakta

⁴⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.36-37.

⁴⁹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.37-39.

⁵⁰ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.12-13; Ökte, a.g.t., s.204.

⁵¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.90-91.

olduğunu belirtmiştir.⁵² Sinan Tekelioğlu 25.06.1941 tarihli raporunda bu köyün dört-beş yüz haneli ve 1800 nüfuslu bir köy olduğunu, kışın bu köyün bataklık haline geldiğini ve burada tam teşekküllü bir nahiye kurulmasını istemiştir. Bu köye Naipli, Hürriyet, Arıklı, Kamber Höyüğü ve Hamam Kurbu köylerinin çocuklarının bu köye okul için geldiğini ve bundan dolayı bu köyde tam teşekküllü nahiye kurulmasıyla ile civarında etkisini gösteren trahom salgının engelleneceğini belirtmiştir.⁵³ Sinan Tekelioğlu'nun raporuna istinaden Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâlet'inin 28.08.1941 tarihli cevabi yazısında Yenice köyündeki durumun Vekâletin bilgisi dâhilinde olduğu, bütçe azlığı ve hastalıkla mücadelede görevli personelin askerde olmasından kaynaklı imkânsızlıklardan dolayı bu köy mücadele bölgesine alınamamış olmakla birlikte en hızlı şekilde gereğinin yapılacağı belirtilmiştir.⁵⁴

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun 25.06.1941 tarihli raporunda Bahçe kazasıyla ilgili daha önce belirttiği eksiklikler için bir doktor ve bir ebe atandığını ve Karasalı kazasına da bir ebe verildiğini belirtmiştir. Tekelioğlu, sıtmanın tüm vilayeti kapladığını, çeltik işinin Osmaniye ve Toprakkale'de afet haline dönüştüğü; Dağıstanlı, Toprakkale ve Tacirli bölgelerinde çeltik üretiminin sağlık için uygunluğu noktasında incelenmesi gerektiği, Tacirli nahiyesinde yeni doğan çocuk ölümlerinin aşırı derecede arttığını, Bahçe kazasının bazı yerlerinde sıtmanın etkili olmasından dolayı kazanın bazı bölgeleri sıtma bölgesi içine alındığı fakat Bahçe kazasının da bu bölge içine alınması ile kaza halkının bu hastalıktan kurtarılması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁵ Karaisalı kazasında ise daha önce kapatılan dispanser binasının açılmasının yerinde olacağı, binasının halen var olduğu ve binanın tefrişinin ise çok maliyetli olmayacağından bir an önce faaliyete geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁶

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda Yenice köyünde daha önce belirttiği trahom salgını için bu köyde trahom istasyonun

⁵² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.137; Daşpunar, a.g.t., s. 76.

⁵³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.130.

⁵⁴ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.45.

⁵⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.136; Sinan Tekelioğlu'nun raporuna istinaden Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nin 28.08.1941 tarihli cevabi resmi yazısında Osmaniye kazasının ve köylerinin Maraş sıtma bölgesi dâhilinde olduğu ve bir program dâhilinde tüm köyleri gezilerek sıtma hastalarının tedavi edildiği belirtilmiştir. Ayrıca Bahçe kazası Haruniye nahiyesine bağlı köylerin sıtma bölgesi içinde olduğu, ekonomik nedenlerden ve sıtma doktorlarının bir kısmının askerde olmasından kaynaklı olarak Bahçe kazasına bağlı diğer köylerin sıtma bölgesine alınamayacağı belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.43-44.

⁵⁶ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.137.

açılmasından dolayı memnun olduğunu belirtmiştir. Fakat Kozan kazasının Koyunevi, İhsanınhamit, Karaca, Alibey höyüğü ve civar köylerinde trahomun etkili olduğunu ve buralarda gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Bahçe kazasının sıtma bölgesine dâhil edilerek Kadirli kazasına bir sıtma doktoru gönderilmesini; Ceyhan'da fazla olan dispanser malzemelerinin Karaisalı'ya gönderilerek yeni bir binada dispanserin açılmasını istemiştir. Kozan hastanesinin takdire şayan bir şekilde çalıştığını ve bu hastanenin genç doktoru için Vekâletçe takdir belgesi verilmesiyle diğer doktorları da teşvik edebileceğini belirtmiştir.⁵⁷

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde vilayette sıtma, frengi ve trahom hastalıkları ile mücadele edildiği; sıtmadan hasta olanların sayısı fazla olsa da epidemi haline ulaşmadığı, kinin bulunamadığından Sıhhat Vekâletince 10 günlük tedavi süresi 5 güne indirildiği, halkında piyasada kinin ve bunun yerine kullanılan atebrine adlı ilaca ulaşamadığından bu ilaçların gönderilmesini istediği; tifo ve paratifo vakaları bitmediğinden halkın temiz su ihtiyacının bir an önce karşılanması gerektiği belirtilmiştir.⁵⁸ Kozan kazasına açılmasına karar verilen Trahom Dispanserliği için bir an önce memur kadrosu açılmasını milletvekillerinden istemişlerdir. Saimbeyli kazasında ise seyyar frengi hekimi Diyarbakır asker hastanesine askerlik için gideceğinden başka bir hekimin görevlendirilmesi istenmiş, milletvekilleri de görevlendirilecek hekimin Feke kazasındaki frengi hastalığı içinde çalışabileceğini çünkü bu kazada da frengi hastalığının fazla olduğu belirtmişlerdir.⁵⁹

CHP Genel Sekreterliği bürolar arası yazışmalarında (25.11.1942 tarihli) Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinin Seyhan milletvekillerinin raporlarında belirttiği hususlarla ilgili cevap verdiği görülmüştür. Vekâlet, 08.05.1941 tarihinden 25.11.1942 tarihine kadar Osmaniye kazasına 495 kilo meccani kinin, Seyhan Sıhhat ve İctimai Muavenet Müdürlüğüne ise 200 kilo devlet kinini ve 5 kilo ücretsiz kinin gönderildiğini ve bundan sonraki süreçte bu sağlık maddelerini ithal etmenin güçleşeceğini bildirmiştir.⁶⁰

⁵⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.132.

⁵⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.62.

⁵⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.65-66.

⁶⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.74.

05.12.1942 tarihinde gerçekleştirilen Seyhan vilayet kongresinde Kozan delegesi Kurtoğlu tarafından Kozan'da bir Trahom Dispanseri açılması istenmiş, bu dileğini Kozan kongresinde söylemediği için bu kongrede dilek olarak kabul edilmesini istemiş ve yapılan oylamada delegeler tarafından kabul edilmiştir.⁶¹

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında Sıtma Mücadele Teşkilatından edinilen bilgiye göre sıtma hastalığının vilayette hızlı bir artış gösterdiği ve bu hastalıktan ölümlerin bir önceki yıla göre aşırı artış gösterdiği; bunun iki sebebinin olduğu; Osmaniye, Kozan ve Kadirli gibi kazalarda usulsüz ve kontrolsüz çeltik ekimi ile halkın kendini koruması için yeterli kinine ulaşamamasından kaynaklı olduğu belirtilmiştir. Milletvekilleri çeltik üretiminin fenni bir şekle konulması gerektiğini aksi takdirde bölgede bu ziraatın yasaklanmasını isteklerini belirtmişlerdir.⁶² Saimbeyli kazasında Sıhhat Vekâletinin Merkez Sıhhat Yurdu açmayı kararlaştırdığı fakat henüz açılmadığından dolayı bölge halkı tarafından milletvekillerinden bu sağlık biriminin faaliyete geçirilmesi istenmiştir.⁶³

Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 19.04.1945 tarihli teftiş raporunda yapılan vilayet merkezinde ve kazalarda yapılan kongrelerde dile getirilen dilekleri belirtmiş ve sağlıkla ilgili şu hususlar ele alınmıştır. Teftiş bölgesinin sıtmalık olduğu; bataklıkların ve su birikintilerinin kurutulması işlemiyle birlikte sıtmalı halkın tedavisinin birlikte yapılması gerektiği, çeltik üretiminin sıtmalı olan bölgeyi daha da kötü etkilediğini belirterek çeltik tarımıyla uğraşanlarla ilgili şu tespitte bulunmuştur: *“bu ziraat ile uğraşanları halkın başına bela ettiği muhakkaktır.”* Bölgede çeltik ve çeltikçi aleyhine destanlar söylendiği ve çocuk ölümlerinin bu ziraate atfolunduğu belirtilerek bölgede çeltik ziraatının yasaklanması gerektiği belirtilmiştir.⁶⁴

⁶¹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.25.

⁶² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.147: Bu teftiş Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

⁶³ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.150.

⁶⁴ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.1-2.

1945 yılında Adana Kadıköy mahallesinde 25 yataklı seyyar bir hastane açılmıştır.⁶⁵ Bu hastanede sıtmalılı kişilerin tespitinde ve tedavisinde kullanılmıştır. Ceyhan'da ise 15-65 yaş aralığında kalan erkekler bataklıkların kurutulmasında çalıştırılmış, sivrisinek üretecek su birikintilerinin kanallar vasıtasıyla suyu tahliye edilmiş, çukurlar doldurularak mazot dökülmüştür. Ceyhan'da muayene edilen 11794 sıtmalılıdan 7316'sı tedavi edilmiş; atebrin, komprime kinin ve kinin dağıtılmıştır. Sağlık memurları düzenli olarak köyleri dolaşmış, kazadaki sinema hoparlörlerinden bilgilendirici konuşmalar yapılmış ve Gambizo tipinde küçük bir balığın sivrisinek larva ve sürfelerini yediği Ceyhan Sıtma Doktoru tarafından tespit edilmiştir. Seyhan'da ise 1945 yılında sıtma hastası olan 33316 kişi tedavi edilmiş; ülkede ilk defa köy hastanesi modeli Seyhan'da uygulanarak Ceyhan Rumeli Şükrüye Köyüne seyyar hastane kurulmuştur.⁶⁶

1945 yılında CHP Genel Sekreterliğin resmi yazısında Olağanüstü Savaş Hakkındaki Kanun ile sıtma mücadelesinde hükümetle halkın birlikte dayanışma halinde sıtma mücadelesinin yapılacağı belirtilerek Halkevleri ile Halkodalarının da bu mücadele doğrultusunda hareket etmesi istenmiştir.⁶⁷ İkinci dünya savaşı sonrasında sıtma mücadelesinde D.D.T. adlı ilacın kullanılmaya başlanmasıyla birlikte Sıtma vakalarında ciddi bir azalma görülmüştür.⁶⁸ D.D.T. sıtma ile birlikte veba, tifüs (lekeli tifo) ve haşere ile parazitler vasıtasıyla yayılım gösteren bulaşıcı hastalıklarla mücadelede kullanılmıştır.⁶⁹ Okaliptüs, söğüt ve kavak tarzı çok suya ihtiyaç duyan

⁶⁵ Yadiğâr Paçacı, “Türkiye’de Tek Parti Döneminde Salgın Hastalıklar: Sıtma Örneği (1923-1950)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, İzmir, s. 284; Canpolat, a.g.t., s. 81; Esen, Seyhan’da 1945 yılında 25 yataklı iki seyyar hastane açıldığını belirtmiştir. Esen, a.g.t., s.142

⁶⁶ Canpolat, a.g.t., s. 82-84; Esen, ise bu bilgiyi teyit ederek Ceyhan’ın Çokça köyündeki sulak alanın 1926 yılında kurutulması esnasında Bursa Sıtma Mücadele Reisi Rüştü bey tarafından sürfeleri yiyen balık türlerine rastladığını belirtmiştir: Esen, a.g.t., s.129; Aydın ise eserinde sürfe yediği belirtilen balıkların, sıtma mücadelesinde etkin olarak kullanılabilmesi için bu balıklara saldırabilecek kurbağa ve diğer balıklardan korunması gerektiğini ve doğal ortamda sulak alanda bitkisel çeşitlilik fazla olduğunda sürfelere her zaman saldırmayacağını belirtmiş ve sulak alanlarda sadece bu balığa endeksli bir şekilde sıtma mücadelesinden mutlak başarı alınamayacağı bundan dolayı da sıtma mücadelesinde kullanılan temel mücadele unsurlarıyla birlikte bu mücadeleyi destekleyici nitelikte kullanılabileceğini belirtmiştir: Emrah Aydın, a.g.e., s. 31.

⁶⁷ CCA., 490.1 / 5-26-11, s.1-2; Paçacı, a.g.t., s. 18; Esen. A.g.t., s.145.

⁶⁸ Erdem Aydın, **Türkiye’de Sıtma Savaşı**, Ankara, Türk Tabipleri Birliği Yayınevi, 1998, s. 24; Daşpunar, a.g.t., s. 109-110; Paçacı tezinde D.D.T. başlığı altında bu kimyasal nasıl ortaya çıktığını ve hangi bileşenlerden oluştuğunu detaylı olarak açıklamıştır. Bu ilaç böcek ve haşerelerde de etkin olarak kullanılmıştır: Paçacı, a.g.t., s. 176-184.

⁶⁹ Karatorğut, a.g.t., s. 76-81.

ağaçlar dikilerek bataklık veya sivrisinek üremesine imkân sağlayacak nitelikteki sulak alanlar bu yöntemle kurutulmaya çalışılmış ve ilk olarak 1939 yılında Adana ve Kıyı Ege’de bu ağaçlar dikilmeye başlanmıştır.⁷⁰ Yine bu dönemde Adana’da sıtma ile mücadele de ilk defa uçaklar kullanılarak ilaçlama yapılmıştır.

1945 yılında ülkeyi ziyaret eden Kıbrıs Sağlık Dairesi Şefi, sıtma ile mücadelede ülkemizde yapılan etkin mücadeleyi tebrik etmiştir. İngiltere’nin Ankara Büyükelçisi de sıtma salgını hakkında Türkiye’de yaşananlar hakkında ülkesine yaptığı bilgilendirme neticesinde iki uzmanın incelemelerde bulunması için Bakanlıktan izin talep etmiş ve Bakanlıkta Adana sıtma bölgesindeki çalışmaları incelemelerine izin vermiştir.⁷¹

Canpolat, eserinde 1928 yılında kurulan Adana Sıtma enstitüsünün Cumhuriyet Döneminde sıtma ile ilgili yapılan işler arasında en faydalı işlerden olduğunu belirtmiştir. Enstitüde tıp fakültesinden mezun olan doktorlar ile sıhhat/sağlık memurları staj yapmış; Sıtma hastalığının tedavisi ile önlenmesinde uzmanlık alan dersleri kurs programına eklenmiş, dersleri enstitü müdürü ile bazı vilayetlerden gelen sıtma mücadele reisi olan doktorlar vermiştir. Sıtma bölgelerinden gönderilen sivrisinek türleri yine burada incelenmiştir.⁷² 1948 yılına kadar bu enstitüde toplam 933 doktor eğitim almış; öğleden önce teorik olarak dersler anlatılmış öğleden sonra ise laboratuvarda sürfe ve anofeller incelemeye tabi tutulmuştur.⁷³ Ayrıca bu enstitüde sıtma mücadele bölgelerinde çalışan laboratuvar şeflerine de eğitimler verilmiştir.⁷⁴ Enstitüde ağır sıtma hastaları için uygulanan ilaçların etkilerini gözlemlemek amacıyla 20 yataklı bir hastane ile üç tecrübe/uygulama köyü de yer almıştır.⁷⁵ Ayrıca Enstitüde staj yapan doktorlar köylerde yapılan sağlık kontrollerine

⁷⁰ İsmail Çakırçoban, “İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 56; Canpolat, a.g.t., s. 37.

⁷¹ Canpolat, a.g.t., s. 45.

⁷² Canpolat, a.g.t., s. 81-84; Konuyu fazla detaya boğmamak adına burada ele alınmayan bölgede sıtma teşkilatının dağıttığı ilaç miktarı, kazılan kanal ve kurutulan bataklıkların yüz ölçümü ile tedavi edilen hasta sayıları için yine bu çalışmanın atıf yapılan sayfalar arasına bakınız. Yine Sıtma Enstitüsünde verilen dersler, her yıl kaç doktorun staj yaptığı ve buna benzer istatistiki veriler içinde yine aynı yere bakınız.

⁷³ Atakan Esen, “Cumhuriyet Dönemi Sıtma Mücadelesi (1923-1956)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2017, s. 44.

⁷⁴ Bektaş, a.g.t., s. 27.

⁷⁵ Canpolat, a.g.t., s. 84.

katılmışlardır. Ağustos 1943'te Halkevi'nin Köycülük ve Kütüphane Şubelerinin öncülüğünde stajyer doktorlardan iki ekip oluşturularak Eğriağaç, Kızıлтаhta, Şeyhmurat, Taşcı, Yunusoğlu, Danişment, Adalı, Bebeli ve Denizkuyusu köylerinde yaklaşık 600 hasta muayene edilmiş ve ateşli sıtma hastalarına ampül kin yapılarak muayenesi yapılan hastalara ilaçları da ücretsiz olarak verilmiştir.⁷⁶ Paçacı ise 1928 yılında faaliyet başlayan Adana Sıtma Enstitüsünün faaliyetlerinin tam ve mükemmel olmadığını belirtmiştir.⁷⁷

3. SPOR

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1935 ile 31.05.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre kazalarda spor teşkilatının bulunmadığı, vilayet merkezinde spor teşkilatının partiye candan bağlı olduğu ve Adana'daki

⁷⁶ Çanak, "Adana Halkevi Kütüphane..." a.g.m., s.89-90; Erdoğan. "Adana Halkevi Köycülük...", a.g.m., s.235.

⁷⁷ Paçacı, a.g.t., s. 168; bu eserde Sıtma mücadelesinin Adana'da 1925 yılında başladığını belirterek Sıtmanın Adana'nın tarihi belası ve bu ilin en önemli sorunu olduğu ifade edilmiştir.: a.e., s. 161. Paçacı yine bu eserinde Reşat Nuri Güntekin'in gezilerinde Adana'da sıtmaya yakalandığını ve akabinde sıtma aşısı yaptırdığını belirtmiştir: a.e., s.49. Ülkede Cumhuriyetin kuruluşundan 1950 yıllara kadar toplumu zor durumda bırakan hastalıklar, bu hastalıklar hakkındaki istatistiki bilgiler ile mücadele yolları ile süreçte yaşananlar hakkında detaylı bilgi için bakınız: Ali Gürsel, "**Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1920-1950)**", Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998; Uğur Canpolat, "**Türkiye'de Tek Parti Döneminde Sıtma Salgını ve Mücadele Çalışmaları (1923-1945)**", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elâzığ, 2023; Metin Kopar, "**Türkiye'de Sağlık Sistemi ve Salgın Hastalıkla Mücadele (1920-1938)**", Ankara, İksad Yayınevi, 2021; Kürşad Karatorğut, "**Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Frengi ile Mücadele (1923-1950)**", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2019; Gizem Daşpunar, "**Cumhuriyetin İlk Yıllarında Salgın Hastalıklarla Mücadele: Sıtma, Trahom, Frengi ve Verem**", Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2020; Yasemin Bektaş, "**Çukurova ve Çevresinde Sık Rastlanan Salgın Hastalıkların tanı ve Tedavisine Yönelik Bilgilendirme ve Eğitim Çalışmaları Üzerine Araştırma**", Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006; Yedigâr Paçacı, "**Türkiye'de Tek Parti Döneminde Salgın Hastalıklar: Sıtma Örneği (1923-1950)**", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, İzmir; Erdem Aydın, "**Türkiye'de Sıtma Savaşı**", Türk Tabipleri Birliği Yayınevi, Ankara, 1998; İsmail Çakırçoban, "**İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele**", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010; Fatma Bulut. "**Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tehlikeli Bir Miras: "Frengi"**", Tarih Okulu Dergisi, Sayı: 3, 2009.

stadyum sahasının modern bir hale dönüştürülmesi için plan ve keşfin hazırlandığı belirtilmiştir.⁷⁸

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetim sonucunda tüzüğün 6. maddesine uygun bulunan kurumlarla parti örgütlerinin ilişkisinin iyi olduğu; Seyhan Spor, Toros ve İdman Yurdu adında 300 mevcutlu ve Seyhan Spor bölgesine bağlı kuruluşlar olduğu, bunlarla partinin arasının iyi olduğu; belediyeden kiralanan alanın genişlik olarak ihtiyacı karşılamadığını ve bu alanın teknik bir hale dönüşmesi için para yardımı ile antrenöre ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.⁷⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1936 ile 31.11.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre merkezdeki spor teşkilatı ile daha sıkı ve kuvvetli münasebette bulunulacağı belirtilerek kaza ve nahiyelede spor teşkilatının bulunmadığı ifade edilmiştir.⁸⁰ 01.12.1936 ile 31.05.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda ise merkezdeki spor teşkilatı ile münasebetlerin her geçen gün arttığı belirtilerek kaza ve nahiyelede spor teşkilatının bulunmadığı belirtilmiştir.⁸¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1937 ile 31.11.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre vilayetteki spor teşkilatıyla münasebetlerin daha esaslı olduğu belirtilmiştir.⁸² 01.12.1937 ile 31.5.1938 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda partinin spor teşkilatıyla ve bütün gençlikle arasının iyi olduğu belirtilerek Adana Şehir Stadyumunda fenni spor tesislerinin yapılmakta olduğu belirtilmiştir.⁸³

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1938 ile 31.5.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda kazalarda henüz bir spor kulübünün kurulmadığını, Adana'da mevcut bulunan spor ve gençlik teşkilatıyla partinin iletişiminin iyi ve devamlı olduğu belirtilmiştir.⁸⁴ 01.06.1939 ile 30.11.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Adana Belediyesine ait stadyum beden terbiyesi için 40 yıllığına Partiye bırakılmış ve bu haliyle spor teşkilatının ihtiyacını karşılamıştır.

⁷⁸ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.52.

⁷⁹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.136; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.153.

⁸⁰ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.38.

⁸¹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.12.

⁸² CCA., 490.1 / 703-394-1, s.24.

⁸³ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.153.

⁸⁴ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.48.

Adana Belediyesi tarafından yaptırılan ve bir sonraki yıl yaz mevsiminde faaliyete geçebileceği düşünülen yüzme havuzunun da spor teşkilatının istifadesine sunulacağı belirtilmiştir. Beden Terbiyesi Seyhan Bölgesine ait bir bölge binası ve atış poligonunun 6 ay içinde bitirilmesi için çalışıldığı belirtilerek bütün kazalarda beden terbiyesi teşkilatının kurulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Stadyumdaki futbol ile atletizm koşu pistinin modern bir görünüme dönüştüğü belirtilmiştir.⁸⁵

Mezkûr çalışma raporuna göre Adana'da son 6 ayda 4 spor kulübünün açılmıştır. Bunlar: Milli Mensucat Fabrikası Spor Kulübü, Malatya Mensucat Fabrikası Spor Kulübü, TCDD Demirspor Kulübü, Adana Atıcılık ve Avcılık Spor Kulübüdür. Bu kulüpler sayesinde sporlar uğraşan sayısı son 6 ayda 2 katına çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca Adana'daki spor teşkilatı ve bütün gençliğin partiye gönülden bağlı olduğu da dile getirilmiştir.⁸⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1939 ile 31.05.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre Malatya Mensucat spor kulübünün kurulduğu, Milli Mensucat Fabrikasında atış poligonun kurulduğu, Atatürk parkı civarında yüzme havuzu ve asfalt tenis sahasının yapıldığı; atlı spor kulübünün yeniden teşkil edildiği, Adana Stadyumunda futbol ve atletizm sahalarına ek olarak voleybol sahasının yapıldığı, Ceyhan kaza merkezinde stadyum yapılacak sahanın belirlenerek istimlakine karar verildiği belirtilmiştir. Ayrıca Beden Terbiyesi Mükellefiyet Kanununa göre kulüplere kaydedilenlerin sayısının her geçen gün arttığı belirtilmiştir.⁸⁷ 01.06.1940 ile 01.12.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel spor teşkilatı ve bütün gençlik ile teşkilatın iletişiminin iyi olduğu ifadesiyle yetinilmiştir.⁸⁸

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporda Beden Terbiyesi Mükellefiyetlerine Dair Yayınlanan Kanuna göre Seyhan da kurulan bölge teşkilatının faaliyetlerinin devam ettiği, Adana'da 18-20 yaş arası gençlerin mükellef tutulduğu ve bunların sayısının 850' ye tekabül ettiği; pamuk

⁸⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.19.

⁸⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.19.

⁸⁷ CCA., 490.1 / 703-396-1, s.119.

⁸⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.165.

fabrikalarındaki genç mükelleflerin sayısının ise 2352 olduğu ve fabrikalar için ayrı bir teşkilat kurularak bir öğretmen gönderildiği belirtilmiştir. 850 mükellefin 250'sinin çalışmalara katılım sağladığı, devamsızlık yapan mükellefler için caydırıcı bir cezanın olmamasından dolayı bir yıllık mükellef hizmetinin askerlik hizmetinde iki aylık süreye mahsup edilmesi önerisinin sunulduğu belirtilmiştir. Beden terbiyesi mükellefleri için 3 beden terbiyesi öğretmeni ile 3 subayın görevlendirildiği ve mükelleflerin her hafta pazar günü şehir stadyumunda toplanarak eğitim gördükleri; ayrıca yurt savunmasına hazırlayıcı eğitimlerle birlikte güreş, futbol, atletizm, atıcılık, su sporları vb. sporlar ile izcilik eğitimleri yaptırıldığı ve bu konularda Halkevinin spor teşkilatıyla iş birliği yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Adana'da yeni bir poligon yapımı için 15000 lira tahsis edilmiştir. Raporda kazalardan sadece Osmaniye'de bir beden terbiyesi öğretmeni olduğu; diğer kazalarda bu işin ordu veya jandarma subayları tarafından yapıldığı belirtilmiştir.⁸⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1941 ile 01.06.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel spor teşkilatı ve bütün gençlik ile teşkilatın iletişiminin sıkı ve devamlı olduğu belirtilmiştir.⁹⁰ 01.06.1941 ile 01.12.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel spor teşkilatı ve bütün gençlik ile teşkilatın irtibatının güçlü olduğu, vilayete bağlı bütün kazalarda gençlik teşkilatı yapılmakta olduğu ve spor alanlarının hazırlanmakta olduğu belirtilmiştir.⁹¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1941 ile 01.06.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayette merkez spor teşkilatının güçlü ve hızlı bir şekilde çalıştığı; stadyum, poligon, tenis sahası, atış poligonu, bölge binası ve yüzme havuzu gibi gençlik teşkilatı ve spor hareketleri için günün şartlarında mevcut olduğu ve bundan dolayı da birçok vilayetten daha önde olduğu belirtilmiştir. Kazalarda da spor ve gençlik teşkilatının her geçen gün canlanmakta olduğu ifade edilmiştir.⁹²

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Ceyhan'da partinin spor teşkilatıyla arasının iyi olduğu, Yeşilova ve Gençlerbirliği takımları birleştirilerek Gençlerbirliği adını alan

⁸⁹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.48-50.

⁹⁰ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.72.

⁹¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.112.

⁹² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.173.

spor kuruluşunun Beden Terbiyesi Kuruluşuna bağlandığı; yerlerinin ve spor için alanlarının bulunmadığını, İstasyon civarında bir arazi için mahkeme işlemleri devam ettiğinden arazi tahsisi yapılamadığı belirtilmiştir.⁹³

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Kozan'da 1939 yılında kurulan Gençlerbirliği takımının kendisini Halkevine verdiği, spor sahasının olmadığı, saha için istimlakı 900 lira bedelle kararlaştırılan arazi için bu para kazaya gönderilemediği için saha işlemleri gerçekleştirilememiştir.⁹⁴ Saimbeyli, Kadirli ve Bahçe kazalarında gençlik teşkilatı ve spor hareketleri yoktur.⁹⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1942 ile 01.12.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda mahalli spor teşkilatının nahiyelede ve kazalarda canlanmakta olduğu merkezdeki bütün ihtiyaçları karşılanan spor teşkilatının mülhakat ihtiyaçları da imkanlar ölçüsünde karşılandığı belirtilmiştir.⁹⁶

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı teftişine ait 27.04.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye kazasında Beden Terbiyesi ile Halkevi Gençlik Teşkilatı zemini tesfiye görmemiş cumhuriyet meydanında çalıştığı; Beden Teşkilatı Asbaşkanı ve Ortaokul Müdür Ali Rıza Özal'ın Halkevi başkanı olmasıyla gençlik ve spor teşkilatının da faaliyetlerini arttıracığı belirtilmiştir.⁹⁷ 30.04.1943 tarihli teftiş raporunda Yeşilova ve Gençlerbirliği kulüplerinin birleşmesiyle oluşan ve Beden Terbiyesi Teşkilatına dönüşen Gençlerbirliği kulübü gençleri her hafta bazen de haftada iki defa istasyon civarında Beden Terbiyesine ait alanda futbol oynadıkları, bu sahanın istimlakinden önce başlayan mahkeme sürecinin halen bitmediği belirtilmiştir.⁹⁸

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Kozan'da gençliğin çalışmalarının olgunlaşması için bu kazada yeni bir Halkevine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.⁹⁹ Kadirli'de idare heyetinin gençlik ve spor işleriyle ilişkisinin olduğunu fakat istenilen

⁹³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.49.

⁹⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.53.

⁹⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.57-66.

⁹⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.86.

⁹⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.40-41.

⁹⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.50.

⁹⁹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.190.

düzeyde değildir.¹⁰⁰ Feke’de gençlik ve spor teşkilatının bulunmadığı, Beden Terbiyesi Asbaşkanı Maarif Memuru başkanlığında cumhuriyet meydanında hareketlerini yaptıkları belirtilmiştir.¹⁰¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1942 ile 31.05.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda ve 01.06.1943 ile 01.12.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet dâhilinde bütün kazalarda, nahiyelerde ve birçok köyde spor faaliyetlerinin gelişim gösterdiği belirtilmiştir.¹⁰² Bu durum aynı şekilde karşılandığı Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1943 ile 01.06.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda da ele alınmıştır.¹⁰³

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda merkezde ve kazalarda spor ve gençlik teşkilatıyla partinin ilgi ve alakasının devamlı olduğu Beden Terbiyesi Teşkilatının merkezde olduğu gibi kazalarda spor faaliyetlerinin inkişafına önem vererek çalıştığı belirtilmiştir.¹⁰⁴ Bu durum Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda da aynı şekilde ele alınmıştır.¹⁰⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 31.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan spor ve gençlik kulüplerinin kısmen partili olduğu ifade edilmiş; bu kulüpler ile başkanlarının şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

Tablo 4.5: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları (01.06.1944-31.12.1944 Tarihleri Arası)

Kurumun Adı	Başkanın Adı
Adana İdman Yurdu	Ramazan Günalp
Seyhan Spor Kulübü	Fazlı Mete
Toros Spor Kulübü	İbrahim Burdуроğlu
Milli Mensucat Kulübü	Mahmut Has
Malatya Mensucat Kulübü	Necip Serter
Demir Spor	Ali Rıza Demirçetin
Atıcılık	Cevdet Berker

¹⁰⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.193.

¹⁰¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.197.

¹⁰² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.221; CCA., 490.1 / 704-400-1, s.156.

¹⁰³ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.134.

¹⁰⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.123.

¹⁰⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.56.

Emniyet Spor	Ekrem Sokullu

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.127.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde bulunan spor ve gençlik kulüplerinin kısmen partili olduğu ifade edilmiş; bu kulüpler ile başkanlarının şu kişilerden oluştuğu belirtilmiştir:

Tablo 4.6: Vilayet Merkezindeki Spor ve Gençlik Kulüpleri ve Başkanları (01.01.1945-01.06.1945 Tarihleri Arası)

Kurumun Adı	Başkanın Adı
Adana İdman Yurdu	Fazlı Mete
Seyhan Spor Kulübü	Ramazan Günalp
Toros Spor Kulübü	İbrahim Burduroğlu
Milli Mensucat Kulübü	Mahmut Has
Malatya Mensucat Kulübü	Sarp Serter
Demir Spor	Ali Rıza Demirçeken
Atıcılık	Cevdet Berker
Emniyet Spor	Ekrem Sokullu

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.59.

4. BASIN VE YAYIN

Kurtuluş Savaşı yıllarında işgaller karşısında halkın örgütlenmesinde etkili olan basın, yeni kurulan cumhuriyetle birlikte yeniliklerin halka aktarılmasında ve uluslararası düzeyde yaşanan gelişmelerin halka ulaştırılmasında etkili olmuştur. Gerek Osmanlı son döneminde gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarında Adana’da birçok gazete ve dergi yayınlanmıştır.¹⁰⁶

Seyhan ve İçel Bölge Müfettişlerinin (Parti Müfettişlerinin) hazırlamış oldukları raporlar ile Seyhan vilayeti milletvekillerinin kendi seçim bölgelerinde yaptıkları teftişler neticesinde hazırladıkları raporlarda geçen veriler ışığında Adana basını ele alınmıştır. Ayrıca bu konuda vilayet idare heyetinin çalışma raporlarından da istifade edilmiştir.

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1935 ile 31.05.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre ilde en çok İstanbul’da yayımlanan

¹⁰⁶ Gülşan Değirmenci, “Adana Basın Tarihi (1873-2000)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Nevşehir, 2019, s.53-59.

Cumhuriyet ve Tan gazeteleri ile Adana’da yayımlanan Türksözü gazetesi ve Halkevinin 15 günde bir çıkardığı Akgünler gazetelerinin okunduğu belirtilmiştir. Halkevinin çıkardığı gazetenin köylere ücretsiz dağıtıldığı; Ankara’da yayımlanan Ulus gazetesinin ise vilayetin genelinde okunduğu belirtilmiştir.¹⁰⁷

Parti Müfettişi Sadettin Uraz’ın CHP Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetim sonucunda Vilayet İdare Heyetinin basım ve yayım kurumlarıyla ilgi ve çalışmasını iyi olduğu, kurumların parti ülkü ve amaçlarının yayımında bunlardan faydalandığı ve İstanbul ile Ankara’da basılan gazete- mecmuaların okunduğunu fakat Adana’da çıkan Türksözü gazetesinin bölgede en çok okunduğunu belirtmiştir.¹⁰⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1936 ile 31.11.1936 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezindeki gazetelerle münasebetlerinde iyi olduğu belirtilmiştir. Rapora göre teşkilatlarda en çok Ulus, Yurt, Cumhuriyet, Son Posta, Türksözü, Köroğlu ve Akgünler gazeteleri ile ülkü mecmuası okunmaktadır.¹⁰⁹

Halkevi tarafından Görüşler ve Çukurova mecmuaları (dergi) ile Akgünler gazetesi çıkarılmaktadır. Akgünler gazetesi 1935 yılı ocak ayı ile 1936 yılı kasım ayları arasında yayımlanmıştır.¹¹⁰ Önceden Görüşler adıyla çıkarılan dergi daha sonra Çukurova adıyla çıkarılmıştır. Derginin isminin değiştirilmesinde Çukurova isminin Görüşler ismine göre bölgeyi daha çok anımsatması ve 1937 yılında bölgede çıkarılan bir derginin adıyla Görüşler ’in adının benzemesidir.¹¹¹ Adana Halkevinin çıkardığı derginin isim değişikliği işleminin teamül dışı olsa da Çukurova isminin dergiyi daha iyi tanıtacağından CHP Genel Sekreterliği tarafından olumlu karşılanmıştır.¹¹² Akgünler dergisi köylüye ücretsiz dağıtılırken, şehirde cüzi bir miktara dağıtılmıştır. Ayda iki defa çıkarılan gazetede köylü yararına bilgiler yer almaktadır.¹¹³ Akgünler

¹⁰⁷ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.52.

¹⁰⁸ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.139; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.156.

¹⁰⁹ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.39.

¹¹⁰ Erdem Çanak, “Akgünler Gazetesi ve Gazetede Adana Halkevi”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cilt: 29, Sayı: 85, 2013, s. 3-4.

¹¹¹ Erdem Çanak, “Çukurova: Adana Halkevi Dergisi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 22, Sayı: 1, 2013, s. 142-143.

¹¹² CCA., 490.1 / 902-524-1, s. 25; Çanak, “Çukurova: Adana Halkevi...”, a.g.m. s. 143.

¹¹³ Hamza Kurtkapan, “Adana Halkevi Görüşler Dergisinin Türk Modernleşmesi Açısından Analizi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Kütahya, 2009, s. 40.

gazetesi gibi CHP Genel Sekreterliğinin köylü için çıkardığı Yurt gazetesinde olması ve Halkevi binası için satın alınan arsadan dolayı tasarruf edilmesi amacıyla Akgünler gazetesinin çıkarılmasına son verilmiştir.¹¹⁴

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1936 ile 31.05.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel gazete ve mecmualarla münasebetlerin iyi olduğu, en çok Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Türksözü, Köroğlu ve Akbaba gazeteleri ile Ülkü mecmuasının okunduğu; partinin köylere ücretsiz gönderdiği Yurt gazetesinin de çok okunduğu belirtilmiştir.¹¹⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.06.1937 ile 31.11.1937 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre ilde en çok Ulus, Cumhuriyet, Tan, Türksözü, Karagöz ve Yeni Adana gazeteleri ile Ülkü mecmuası okunduğu belirtilmiştir.¹¹⁶ 01.12.1937 ile 31.5.1938 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda mahalli gazete ve mecmualarla partinin ilişkisinin iyi olduğu Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Türksözü, Karagöz ve Yurt gazeteleri ile Ülkü mecmuasının en çok okunduğu ifade edilmiştir.¹¹⁷

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1938 ile 31.5.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda il merkezi olan Adana’da çıkan gazetelerin parti ile ilişkilerinin iyi olduğu belirtilerek Ulus, Cumhuriyet, Karagöz, Tan, Son Posta, Türksözü, Yeni Adana ve Yurt gazeteleri ile Ülkü mecmuasının en çok okunduğu belirtilmiştir.¹¹⁸ 01.06.1939 ile 30.11.1939 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporuna göre yerel gazete ve mecmualarla parti ilişkilerinin iyi olduğu belirtilerek Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Köroğlu, Türksözü, Yeni Adana ve Yurt gazeteleri ile Yedigün ve Görüşler mecmualarının vilayette en çok okunduğu ifade edilmiştir. Vilayete bağlı kazalarda ise herhangi bir gazete ve mecmuanın basılmadığı belirtilmiştir.¹¹⁹

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu’nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda Tren

¹¹⁴ CCA., 490.1 / 842-331-1, s.1; CCA., 490.1 / 842-331-1, s.8; Çanak, “Akgünler Gazetesi ve...”, a.g.m. s. 4.

¹¹⁵ CCA., 490.1 / 703-394-1, s. 13.

¹¹⁶ CCA., 490.1 / 703-394-1, s. 25.

¹¹⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.154.

¹¹⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.49.

¹¹⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.20.

güzergâhındaki köylerde halkın trenin geçişi esnasında gazete diye haykırmaları, köylülerin havadis alma arzusundan kaynaklandığı belirtilerek, partiye ait olan Ulus gazetesinin bu yolla posta vasıtasıyla atırılması gerektiği ifade edilmiştir.¹²⁰

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 01.12.1939 ile 31.05.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel gazete ve mecmualarla parti ilişkilerinin iyi olduğu belirtilerek Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Köroğlu, Türksözü, Yeni Adana ve Yurt gazeteleri ile Yedigün ve Görüşler mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹²¹ 01.06.1940 ile 01.12.1940 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel gazete ve mecmualarla parti ilişkilerinin iyi olduğu belirtilerek Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Köroğlu, Hemşeri, Yeni Sabah, Türksözü, Yeni Adana ve Bugün gazeteleri ile Ülkü, Yedigün ve Görüşler mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹²²

CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yapılan yazışmalarda yer alan Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 18.07.1940 tarihli teftiş raporunda, Ceyhan kazasında Seyhan (Adana) gazetelerinin okunduğu fakat bu gazetelerle propaganda bakımında bağlantılarının olmadığını belirtmiştir. Osmaniye kazasında ise Adana'da çıkan iki gazetenin okunduğu fakat daha çok Halkevine gelen mecmualar ile İstanbul gazetelerinin okunduğu belirtilmiştir. Kozan kazasında da gazete yayımlanmayıp yerel ihtilaflara göre bazı zamanlarda Yeni Adana bazı zamanlarda ise Türk Sözü gazetelerinin ilgi gördüğü belirtilmiştir. Karaisalı kazasında halkın matbuata olan ilgisinin sadece okumak olduğu ve bu hal üzere de Yeni Adana gazetesinin tercih edildiği belirtilmiştir. Bu gazetenin tercih edilmesinde ise Adana içerisinde parti içi ayrılıkları arttırmasından ve gazete sahibi Seyhan Vilayet İdare Heyeti Üyesi Fevzi'nin bu kazadan olmasından dolayı kaynaklandığı belirtilmiştir.¹²³

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1941 ile 01.06.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel gazete ve mecmualarla parti ilişkilerinin iyi olduğu belirtilerek Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Köroğlu, Hemşeri, Yeni Sabah, Türksözü ve Bugün gazeteleri ile Ülkü, Yedigün ve Görüşler mecmualarının vilayette

¹²⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.85; Genel Sekreterlik içinde bürolar arası yazışmalarda da bu husus belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.19.

¹²¹ CCA., 490.1 / 703-396-1, s.120.

¹²² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.166.

¹²³ CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.27-29; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s.141-143.

en çok okunduğu belirtilmiştir¹²⁴ 01.06.1941 ile 01.12.1941 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda yerel gazete ve mecmualarla parti ilişkilerinin iyi olduğu belirtilerek Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Köroğlu, Karagöz, Hemşeri, Türksözü ve Bugün gazeteleri ile Ülkü, Yedigün ve Karikatür mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹²⁵

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1941 ile 01.06.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan merkezde Türksözü ve Bugün gazeteleri ile Halkevinin Görüşler mecmuasının basıldığı belirtilmiştir. Ulus, Cumhuriyet, Vatan, Yenigün, Tan, Köroğlu, Karagöz, Türksözü ve Bugün gazeteleri ile Ülkü mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹²⁶

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Osmaniye ve Ceyhan kazalarında gazete yayınlanmadığını ve Adana gazeteleri (ulus gazetesi) ile bazı İstanbul gazetelerinin bu kazalarda okunduğu belirtilmiştir.¹²⁷ Halit Onaran 14.06.1942 tarihli teftiş raporunda ise Adana'da Türksözü ve Bugün gazetelerinin yayımlandığı belirtmiştir. Bu iki gazetenin sahiplerinin partide milletvekili olduklarından dolayı bu gazeteler parti organı olarak nitelendirilmiştir.¹²⁸

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1942 ile 01.12.1942 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Seyhan'da (Adana) Türksözü, Bugün ve Yeni Adana gazeteleri ile Halkevinin Görüşler mecmuası basıldığı ve merkez haricinde kazalarda gazete ve mecmua basılmadığı; Ulus, Cumhuriyet, Vatan, Yenigün, Tan, Tasviri Efkâr Karagöz, Türksözü, Yeni Adana ve Bugün gazeteleri ile Ülkü ve Görüşler mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹²⁹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1942 ile 31.05.1943 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Vilayette Adana haricinde kazalarda gazete ve mecmua basılmadığı; Ulus, Cumhuriyet, Tan, Akşam, Son Posta, Yeni Sabah, Tasviri Efkâr, Karagöz, Köroğlu, Türksözü ve Yeni Adana gazeteleri ile Ülkü ve Görüşler mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹³⁰ 01.06.1943 ile 01.12.1943

¹²⁴ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.73.

¹²⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.113.

¹²⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.174.

¹²⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s. 46; CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.22-23.

¹²⁸ CCA., 490.1 / 1391-617-2, s.20-21.

¹²⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.87.

¹³⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.222.

tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda Vilayet merkezi haricinde gazete ve mecmua basımı yapılmadığı; Ulus, Cumhuriyet, Tan, Akşam, Yeni Sabah, Tasviri Efkâr, Karagöz, Köroğlu, İkdâm, Bugün, Türksözü ve Yeni Adana gazeteleri ile Ülkü ve Görüşler mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹³¹

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.12.1943 ile 01.06.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezinde Bugün, Türksözü, Yeni Adana gazeteleri ile Görüşler ve Çığ mecmualarının basıldığı ve diğer kazalarda matbaa olmadığı için gazete ve mecmua basılmadığı; Ulus, Cumhuriyet, Tan, Akşam, Yeni Sabah, Tasviri Efkâr, Karagöz, Köroğlu, İkdâm, Bugün, Türksözü ve Yeni Adana gazeteleri ile Ülkü ve Görüşler mecmualarının vilayette en çok okunduğu belirtilmiştir.¹³²

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.06.1944 ile 01.12.1944 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda en çok Ulus, Cumhuriyet, Karagöz ve Köroğlu gazeteleri ile Ülkü ve Cephe dergilerinin okunduğu; vilayet merkezinde Bugün, Türk Sözü, Yeni Adana, Tel gazeteleriyle Görüşler dergisinin çıkarıldığı; kazalarda gazete ve dergi çıkarılmadığı belirtilmiştir. Bugün gazetesinin sahibi Seyhan Milletvekili Cavit Oral olduğu, Türksözü gazetesinin sahibinin İçel Milletvekili Ferit Celal Güven olduğu ve bu kişilerin partiye yürekten bağlı olduğu belirtilmiştir. Yeni Adana gazetesinin sahip ve mensupları partili olsa da gazete sahibi Ahmet Remzi Yüreğir'in faal hizmette bulundurulmayacağı CHP Genel Sekreterliğinin 07.02.1941 tarihli yazısıyla bildirilmiştir. Tel gazetesinin sahip ve mensupları partili değildir, Nüshası 5 kuruşa basılan bu gazete yeni imtiyaz ettiği için sahiplerinin şahsiyetleri hakkında bilgi edinilememiştir. Bu gazetelerin hiçbirisi partiden yardım almamaktadır. Sadece Adana Halkevi tarafından basılan Görüşler dergisi partiden yardım görmektedir.¹³³

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliği 01.01.1945 ile 01.06.1945 tarihleri arası 6 aylık parti çalışma raporunda vilayet merkezi Seyhan'da (Adana) basılan Bugün, Türk Sözü, Yeni Adana ve Tel gazeteleriyle Halkevinin çıkarmakta olduğu Görüşler dergisinden başka İstanbul ve Ankara'da çıkan gazete ve dergilerin vilayette

¹³¹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.157.

¹³² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.135.

¹³³ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.124-126 Bu 6 aylık çalışma raporuyla birlikte çalışma raporlarında gazetelerin kimlere ait olduğu ve bu kişilerin partiyle irtibatı ve partiden yardım alıp almadığı gibi yeni sorular eklenmiştir.

okunduğu; en çok Ulus, Cumhuriyet, Karagöz ve Köroğlu gazeteleri ile Ülkü ve Cephe dergilerinin okunduğu belirtilmiştir. Bugün gazetesinin sahibi Seyhan Milletvekili Cavit Oral, Türksözü gazetesinin sahibinin İçel Milletvekili Ferit Celal Güven olduğu ve bu kişilerin partiye yürekten bağlı olduğu belirtilmiştir. Yeni Adana gazetesinin sahip ve mensupları partili olsa da gazete sahibi Ahmet Remzi Yüreğir'in faal hizmette bulundurulmayacağı CHP Genel Sekreterliğinin 07.02.1941 tarihli yazısıyla bildirilmiştir. Tel gazetesinin sahibi Fatma Saraçoğlu'nun partiye kayıtlı olduğu, mensuplarının partiye üye olmadığı ve bu gazete yeni imtiyaz ettiği için sahiplerinin şahsiyetleri hakkında bilgi edinilememiştir. Bu gazetelerin hiçbirisi partiden yardım almamaktadır. Sadece Adana Halkevi tarafından basılan Görüşler dergisi partiden yardım görmektedir.¹³⁴

1945 yılı ilk 6 aylık parti çalışma raporunda sahiplerinin partili ve milletvekili olduğu belirtilen gazetelerle ilgili Adana basını hakkında yapılan çalışmalarda da bu bilgileri doğrular nitelikte bilgilere ulaşılmıştır. Sadece Ahmet Remzi Beyin parti de faal hizmette bulundurulamayacağıyla ilgili veriyi destekler nitelikte başka bir bilgiye rastlanmamıştır. Bugün gazetesi başyazarı ile sahibi Cavid Oral, Seyhan milletvekilliği ile Tarım ve Orman Bakanlığı yapmıştır. Gazetenin ilk kuruluşuyla birlikte C.H.P' ye bağlı bir yayın organıymış gibi parti ile aynı çizgide durmuş ve yayınlarını yapmış; gazete sahibi Cavid Oral'ın partiden istifası ve 1954 yılında Demokrat partiden bağımsız milletvekili olmasıyla birlikte bu gazete, CHP çizgisinden uzaklaşarak muhalif yayınlar yapmaya başlamıştır.¹³⁵ Türksözü gazetesi ise 1924 yılında Osmanlıca olarak yayınlanmaya başlamış ve Harf inkılabıyla birlikte Latin harflerinin ve alfabesinin tanıtımında ve halkın benimsemesinde etkin bir görev almıştır.¹³⁶ Bu gazete her ne kadar devletçi yayın politikasıyla CHP' nin propaganda unsuru gibi yayınlar yapsa da bazı durumlarda eleştirmekten geri de durmamıştır. Gazetenin sahibi olan Ferit Celal Güven ve kardeşi Nevzat Güven uzun yıllar partide görev alırken bu gazete Türk İnkılabına sadık kalarak yayınlarını bu çizgide yapmıştır.¹³⁷ Yeni Adana

¹³⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.57-58.

¹³⁵ İbrahim Bozkurt, "Adana (Seyhan) Basınında Şehrin Siyasi Hayatı (1934-1960)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Erzincan, 2023, s. 34-36

¹³⁶ Değirmenci, a.g.t., s.60-63.

¹³⁷ Bozkurt, a.g.t., s. 33-34.

gazetesi ise Milli Mücadele’de Adana’da yaşanan işgallerin haksız olduğunu halka anlatmak amacıyla Ahmet Remzi (daha sonra Yüreğir soy ismini alacaktır) ve Avni Doğan tarafından kurulmuştur. Bu gazete mili mücadelede etkin bir görev almış¹³⁸; Fransız ve Ermeni çetelerin saldırılarını Ankara’ya bildirirken aynı zamanda işgalcilerle iş birliği içinde olan Adana Postası ve Ferda gibi gazetelerle de mücadele etmiştir. İşgal kuvvetleri tarafından iki defa kapatılan bu gazetenin sahipleri sürgün edilmiş ve tutuklanmıştır. Ahmet Remzi Bey, bu gazeteyi bazen bir tren vagonunda bazen de Fransız işgalinden kurtarılan bir kazada yayınlamış ve mücadelesini gerçekleştirmiştir. Gazete ilk başlarda “Kilikya Türk Ülkesidir” ibaresini kullanırken daha sonraları ise “Adana Türk Ülkesidir.” ibaresini kullanmıştır.¹³⁹ Ahmet Remzi Beyin ölümünde sonra oğulları tarafından yayımlanmaya devam etmiştir. Bu gazeteye 1965 yılında ABD’de “*Dünya Basın Barışı*” Ödülü verilmiştir.¹⁴⁰ Tel gazetesinin sahibinin Fatma Saraçoğlu olduğu ve CHP çizgisinde yayın politikası izlemiştir.¹⁴¹

Seyhan vilayet idare heyetinin 08.01.1946 tarihli CHP Genel Sekreterliğine hitaben yazmış olduğu resmi yazısında Adana’da bazı gazete sahiplerinin asılsız haberlerle partililerin arasını bozmaya çalıştığı belirtilmiştir. Adana’da olumsuz durumun ve fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasında etksi olan Yeni Adana gazetesinin sahibi Ahmet Remzi Yüreğir’in yine başkaları aleyhinde kötü yayınlar yaparak yargılanarak hüküm alan Türksözü ile anlaşarak partilerle ilgili genel manada kötü bir algı oluşturmak için partide görev alan kişileri karaladığı belirtilmiştir.¹⁴² CHP Genel Sekreterliği tarafından Denizli Milletvekili ve aynı zamanda Seyhan Bölge Müfettişi olan Abidin Ege incelemeler yapmak ve gerekli tedbirleri almak üzere 25.01.1946 tarihli resmi yazı ile görevlendirilmiştir.¹⁴³ Müfettiş Abidin Ege, Adana’da gazetelerin tamamının partililer tarafından çıkarıldığını ve bu gazeteler arasında kötü tartışmalar yaşandığı ve bu durumun şehirdeki genel havayı olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Müfettiş gazete sahipleri ile görüşmüş ve gerekli uyarılarda bulunmuştur. Bu

¹³⁸ Selçuk Ural-Nesrin Soyer, “**Atatürk Dönemi Adana’da Yerel Basın (1923-1938)**”, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1, Sayı: 10, s. 190-191; Değirmenci, a.g.t., s. 37-40.

¹³⁹ Mediha Seda Suvacı, “**Tek Parti Döneminde Adana’da Yerel Basın (1923-1946)**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Mersin, 2019, s. 5-7; Bozkurt, a.g.t., s.30-33.

¹⁴⁰ Bozkurt, a.g.t., s. 33; Değirmenci, a.g.t., s. 44-45.

¹⁴¹ Bozkurt, a.g.t., s.42.

¹⁴² CCA., 490.1 / 184-734-3, s.4-5.

¹⁴³ CCA., 490.1 / 184-734-3, s.2.

uyarılardan sonra tartışmalar durmuş, bazen bu tarz hissi yaklaşımlarla gazetelerde haberler yapıldığında gazete sahibi çağrılarak samimi bir şekilde bilgilendirme yapılarak sorunların çözüldüğü belirtilmiştir.¹⁴⁴

¹⁴⁴ CCA., 490.1 / 184-734-3, s.1; Raporlarda en çok okunan gazete ve dergiler belirtilmiştir. Bazı önemli gazete ve dergiler raporlar haricinde başka eserlerden yararlanılarak ele alınmıştır. Çalışmamızın zamansal sınırlarını içine alan dönemde Adana Basını hakkında yapılan diğer çalışmalar hakkında bakınız: İbrahim Bozkurt, “**Adana (Seyhan) Basınında Şehrin Siyasi Hayatı (1934-1960)**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Erzincan, 2023; Mediha Seda Suvacı, “**Tek Parti Döneminde Adana’da Yerel Basın (1923-1946)**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Mersin, 2019; Selçuk Ural-Nesrin Soyer, “**Atatürk Dönemi Adana’da Yerel Basın (1923-1938)**”, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, C.1, Sayı: 10, Ss.165-204; Erdem Çanak, “**Akgünler Gazetesi ve Gazetede Adana Halkevi**”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cilt: 29, Sayı: 85, 2013, Ss. 1-45.

BEŞİNCİ BÖLÜM

PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA)’DA EKONOMİ, TARIM VE BAYINDIRLIK

1. EKONOMİ-TİCARET

Seyhan Saylavı/mebusu Esmâ Nayman’ın 21.12.1935 tarihli Genel Sekreterliğe yazmış olduğu resmi yazıda kendisinin meclisin yaz tatili devresinde Brüksel’deki parlamentolar arası konferansta bulunmasından ve Adana’dan Ankara’ya evini taşımasından dolayı seçim bölgesini layıkıyla gezemediğini fakat kendi seçim bölgesinde yaşanan kaçakçılık faaliyetlerinde bahsetmiştir. Seyhan vilayetinin Suriye ile aynı sınırı paylaşmasından dolayı tabi olarak kaçakçılık faaliyetlerinin yapıldığını ve en çok Kilis ile Hassa arasında gerçekleştiğini belirtmiştir. Son zamanlarda sınır karakollarının faaliyetlerine ek olarak bunların geri bölgelerindeki devriye faaliyetlerinin olması kaçakçılığı azaltmıştır. Çünkü sınır karakollarından geçen kaçakçıları geri bölgelerdeki devriyelerin yakalanmaktadırlar. Kaçakçılar bu durumdan kurtulmak için özellikle hududun geri bölgesindeki seyyar devriye bulunmayan Erzin, Dört Yol, Payas mıntıkalarını kullanmaktadırlar. Şimdi bu yerlerde her köyde kaçakçı bulunmaktadır. Bunların bir kısmı kendi hesabına çalışırken bir kısmı tutma tabir edilen yardımcılardır. Sermayesi olan kaçakçılar yurdun çeşitli bölgelerine bu malları ulaştırırken sermayesi olmayan kaçakçılar memleketin iç bölgelerinden Sivas, Bolu, Bursa gibi yerlerden gelen tüccarların siparişi olan malları kaçak olarak getirip teslim etmektedirler. Esmâ Nayman, kaçakçılığın revaçta olduğu bu bölgelerde İslahiye ve Kilis’te olduğu gibi kaçakçılığa karşı ciddi tedbirlerin alınmasını, hudut karakollarına ek olarak geri bölgede seyyar devriyelerin oluşturulmasını talep etmiştir.¹

Seyhan mebuslarının Meclisin 1935 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetim sonucunda tanzim ettikleri raporda halkın temel geçim

¹ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.5-6.

kaynaklarından şeker ve tuz ile çimento fiyatlarında yapılan indirimlerin sevinçle karşılandığı belirtilmiştir.²

Parti Müfettişi Sadettin Uraz'ın Seyhan vilayetinde 1936 yılı şubat ve mart aylarında yapmış olduğu denetim sonucunda vilayet merkezinde 403 üyeden oluşan 12 esnaf cemiyeti olduğu ve çoğunun partili olduğu, bunların küçük yapıda örgütler olmasından dolayı üzerlerinde çalışmaya imkân olmadığı; 3800 fabrika işçisine ek olarak mahsul zamanı başka illerden gelip giden 15000 çiftçi amelesinin olduğu, fabrika çalışanlarının bir kısmının çocuk olması ve çiftçi amelesinin de iki-üç aylığına Adana'ya gelip giden bilgisiz insanlardan oluşmasından dolayı bunların teşkilatlandırılmasından ziyade iş kanunu ile durumlarını iyileştirmenin yeterli olacağı belirtilmiştir.³

Parti Müfettişi Sadettin Uraz, çimento, tuz ve şeker ucuzlatmasının bu ilde iyi izler bıraktığını belirtmiştir. Aşağıdaki şeker ithalatı kıyaslaması ucuzlatmanın farkını gösterebilir:

Tablo 5.1: Seyhan Vilayeti 1934 ve 1935 Yıllarında Belirli Aylarda Şeker İthalatı

Aylar	1934	1935
Haziran	55900	109397
Temmuz	64065	146642
Ağustos	73942	90370
Eylül	98090	150880
Ekim	95693	245854
Kasım	91930	171352
Aralık	215090	265810

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-394-1, s.145; CCA., 490.01/ 703-394-1, s.158.

Raporunda devamında; Adana'da iki yıldır kuraklık olmaması ve ürün fiyatlarının etkisiyle çiftçinin yüzünün güldüğü; Ziraat Bankasının çiftçilerin borç

² CCA., 490.1 / 703-393-2, s.11.

³ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.142; CCA., 490.1 / 703-394-1, s.153.

ödemelerini tecil etmesiyle diğer bankalarında kolaylık sağlaması da çiftçileri olumlu manada etkilemiştir.⁴

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftiş neticesinde Ceyhan'ın civar kazaların pazarı konumunda olduğu, her yıl Ceyhan pazarında 300 ile 400 koyun sürüsünün getirildiği ve her bir sürüde 500 ile 1000 arası hayvan bulunduğu, buradan satılarak civar kazalara hatta Suriye'ye gönderildiği, bu satışın hiçbir şekilde denetlenmediği belirtilerek hayvan borsasının açılması ve baytar gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Osmaniye kazasında ise Ziraat Bankasının bir sandığının bulunduğu, bu sandığın aynı zamanda Bahçe ve İslâhiye çiftçilerine de ödeme yaptığı ve sermayesinin 30000 lira olmasından dolayı yetersiz kaldığı ve bundan dolayı sermayesinin 80000 liraya çıkartılması istenmiştir. Kadirli'de çeltik üretilirken daha sonra portakal ve bağcılıkta eklenmiş fakat üreticinin kredi ihtiyacı olduğundan dolayı bu ihtiyacı tefecilerden ve mal sattıkları tacirlere kazançlarını kaybettiklerinden dolayı daha önce Kadirli'de faal olan Ziraat Bankası sandığının 50000 lira sermayeyle tekrar açılarak faaliyet geçirilmesi istenmiştir.⁵

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda yazmış oldukları raporlarında Saimbeyli kazasının hayvancılıkla uğraştığını, kazanın birinci geçim kaynağının hayvancılık olduğunu ve kazaya tuzun 100 km uzaklıktaki Kozandan getirilmesinden dolayı aldıkları her kilogram tuz için 2.5 kuruş nakliye parası verildiğini dile getirerek halkın, İnhisarlar İdaresinin Saimbeyli'de tuz ambarı açmasını talep ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca hayvan sayısının fazla olmasından dolayı hayvan sağlığının kontrolü ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için halkın, veteriner istediklerini belirterek bu taleplerinin Feke ile Saimbeyli kazalarına ortak veteriner hekim görevlendirilmesinin isabetli olacağı belirtilmiştir.⁶

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 1939 tarihli raporunda Torosların maden yatağı olarak zengin olduğu, Karsanti nahiyesinde demir madeninin fazla olduğu ve

⁴ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.145; arşiv evrağında sadece bu verilere yer verilmiş ve herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.165-166.

⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.131-132; aynı raporda Saimbeyli'de vergiye tabi 3000 kısırak, 11457 koyun, 25281 kıl keçisi, 894 tiftik keçisi, 9957 sığır ve 1141 manda bulunduğu belirtilmiştir.

halkın bu madenle hayvanlarına nal ve demirden eşyalar yaptığı; Pozantı, Belededik, Hacıkırı arasında demir madenlerinin döküm halinde yığınla olduğunu ve bakır, kurşun ve alçı gibi madenlerin bulunduğunu, sekiz yıl önce Karapınar istasyonu ile Çakıt nehri yakınlarında biz gaz yağı damarının patladığı ve halen gaz yağı emarelerinin bölgede bulunduğu belirtilmiştir; Maden Arama Teşkilatının bölgede yapacağı sondajlarda ülke için faydalı sonuçlar doğuracağı belirtilmiştir. Yine bu maden sahası içinde maden işleri için faydalı bir suyun bulunduğu ağaç parçasının suyun içine düşmesiyle abanoz halini aldığı belirtilmiştir. Ayrıca Osmaniye’de keşfedilmiş ve keşfedilmeyi bekleyen krom maden alanlarının bulunduğu belirtilmiştir.⁷

Sinan Tekelioğlu raporunda Niğde ile Adana arasında yaşayan ve yazlık kışlık durumuna göre konargöçer aşiretlerden alınan sayım vergisinde suiistimaller olduğu, ağnam(koyun) sahipleri ile tahsildarların anlaşması neticesinde devletin alacağı vergiden zarara uğradığı belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan vilayetinde “Hu”⁸ adlı evlerden bir zaman elli kuruş vergi alınırken artık dört beş lira vergi alındığı için bu konunun da çözüme kovuşturulması gerektiği belirtilmiştir. Raporda halkın elindeki dört tarafı çevrilmiş tapulardaki yüz dönümün gerçekte binlerce dönüme denk geldiği ve bundan dolayı en hızlı şekilde tapu kadastro yapılması gerektiği belirtilmiştir.⁹

22.12.1940 tarihinde pazar günü yapılan Seyhan vilayet kongresinde oluşturulan dilek encümeninde Adana’nın çiftçi memleketi olması hasebiyle çiftçinin akaryakıt ihtiyacının karşılanması için stokta yakıt bulundurulması, bu yapılmadığı takdirde gelecek yıl mahsulünün hasat zamanı gecikeceğinden dolayı gerekli tedbirleri alınması istenmiştir. Ayrıca yakacak sorunun çözümü için yerel yetkililerden talepte bulunulması kararlaştırılmış ve oy birliğiyle kabul edilmiştir.¹⁰

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 25.06.1941 tarihli raporunda Toroslarda zengin maden yatakları olduğunu; bölgede demir, bakır, kurşun, linyit ve gaz bulunduğunu özellikle demirin arazide gözle görülebilecek kadar çok olduğu; Karasu

⁷ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.96.

⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.139, Sinan Tekelioğlu 24.10.1942 tarihli raporunda da hu adlı evlerden vergi alınmamasını ya da uygun bir verginin alınmasını belirtmiştir. Bu evrakta Hu diye tabir edilen evlerin sazlardan yapıldığı belirtilmiştir.

⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.97.

¹⁰ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.12; Ökte, a.g.t. s. 204.

ve civarındaki su birikintileri ile Çakıt nehrinde gazın aktığını ve halkın tenekelere doldurarak işlediğini, Osmaniye bölgesinde ise Krom madeninin çokça bulunduğu belirtilerek Maden Tetkik ve Aramanın bölgede incelemelerde bulunması istenmiştir.¹¹ CHP Genel Sekreterliği bürolar arası 19.09.1941 tarihli yazışmalarında İktisat Vekaletinin Sinan Tekelioğlu'nun raporunda belirttiği hususlarla ilgili cevap verdiği görülmüştür. Vekâlet, raporda belirtilen bölgeye petrolle ilgili Tetkik ve Arama Enstitüsü Jeologlarından Tromp gönderilmiş ve olumlu bir sonuç alınamadığı belirtmiştir.¹²

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde memurların hayat pahalılığından geçim sıkıntısı yaşadıklarını milletvekillerine bildirmişlerdir. Milletvekilleri bu sorunun çözümü için hükümetin genel ve kapsayıcı bir kanun hazırlığında olduğundan ilerleyen süreçte bu sorunun çözüleceğini belirtmişlerdir.¹³

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda devlet memurlarının geçim sıkıntısı çektiğini ve iki eşinde memur olarak çalıştığı halde ancak zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabileceği ve bunların zorunlu ihtiyaçlar haricinde kıyafet dahi alamayacaklarını bundan dolayı da vergileri arttırarak memur maaşlarına zam yapmanın çözüm olmayacağını, devlet teşkilatına yeni memur ataması yapılmamasını, kiralık devlet dairelerinin incelenerek bir odada bir memurun hizmet verdiği yerler olduğunu ve bundan dolayı bir odada birden fazla memurun çalışmasının sorun teşkil etmeyeceğini belirtmiştir. Vilayetlerde denetimleri valinin emrine verilmesi, ekonomi düzelinceye kadar zorunlu olmadıkça memur tayini yapılmaması, zabıtana verildiği gibi memurlara da bir takım elbise verilmesi, devletin elinde bulunan erzak ve zahireden memurlara indirimli olarak verilmesi, çocuğu çok olan memurlara Adliye Vekâletinde olduğu gibi yardım edilmesi ve 5 çocuğu olan köylüden de vergi alınmaması ve tüm memurlar için ortak uygulanacak yeni bir kanun çıkarılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁴

¹¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.139.

¹² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.156-157.

¹³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.91.

¹⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.123-125.

Sinan Tekelioğlu Adana’da demiryolu ile merkeze bağılı olmayan kazalara ulaşımın sağlandığı otobüslerin lastiklerinin durumu kötü olduğu için şoförlerin Yahudi tüccarların eline düşmekte olduklarını belirtmiş; bu tüccarların daha önce 50 ile 60 liraya satılan otomobil lastiklerinin 500 ile 600 liraya sattıklarını, şimdi de kullanılmış ve içlerindeki ketenleri yanmış lastikleri Mersin ve İstanbul’da toplayıp daha sonra farklı bir işlemde geçirip yeniymiş gibi sattıklarından dolayı kazaların ihtiyacını karşılayan kamyon ve otobüslere hükümet tarafından ucuz lastik verilmesi istemiştir.¹⁵ Pamuk satışı ile bez satışı arasında tezatlık bulunduğunu belirten Sinan Tekelioğlu; yetmiş kuruşa pamuğun satıldığını ve beş kilo pamuktan bir top bez elde edildiğini belirtmiş, 350 kuruşluk pamukla yapılan bezin 850 kuruşa satıldığını ve bu fiyatın 18 liraya kadar çıktığını ve şuan 50 liraya satıldığını belirtmiştir. Ayrıca isteyen herkesin bez alamadığını, fabrikalarının bezi satarken hükümetin belirlediği fiyattan faturaya hazırladıktan sonra geri kalan parayı da aldıktan sonra bezi sattığını ve halkın bu durumdan dolayı mağduriyet yaşadığını belirtmiştir.¹⁶

Sinan Tekelioğlu’nun 24.01.1942 tarihli raporunda veteriner eksikliğinden dolayı halkın mağdur olduğunu ve hayvanlarda hastalıklar olduğunu; Ceyhan’a atanan veterinerin bölgeye hizmet edecekken her fırsatta arkadaşlarıyla yemek yiyip rakı içtiğini ve bu kişiden devlete hizmet beklemenin doğru olmadığını belirtmiş ve bu kişi hakkında inceleme yapılmasını istemiştir. Ayrıca Kozan, Kadirli ve Ceyhan köylülerinin hayvan çiftleştirmede aygır ve boğa bulamadıklarını ve bu konudaki müracaatlarının sonuçsuz kaldığını belirtmiştir.¹⁷

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde ise hükümetin memurlara ucuz ekmek ve iâşe maddeleri ile parasız kumaş ve ayakkabı, zaruri olan ihtiyaç maddelerinin verilmesiyle devlet memurlarının memnun olduklarını belirtmişlerdir¹⁸

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde tüccarlar milletvekillerine ulaşım sorunlarını dile getirmiş ve nakliye konusunda vagon sayısının artırılmasını istemişlerdir. Fabrikatörler ise kömür

¹⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.135-136.

¹⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.136.

¹⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.137.

¹⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.62.

ihtiyacını giderilmesini istemişlerdir. Milli Mensucat Fabrikası amelesi ise yevmiye paralarının az olduğunu aldıkları 150 kuruş yevmiyenin ekmek parasını bile karşılamadığını belirterek yevmiyelerinin arttırılmasını istemişlerdir. Milletvekilleri Adana Halkevinde çiftçi, tüccar, fabrikatör, esnaf ve diğer iş insanları ile bir araya gelmiş ve burada en çok petrol ve petrol mamulleri tedarikinde yaşanan sıkıntılar dile getirilmiştir. Vilayete İskenderun'dan aylık 500 ton mazot gelmesi gerekirken 30 ton geldiği; Ceyhan kazasına 105 ton mazot gelmesi gerekirken 11 ton geldiği; halkın ihtiyacını karşılamak için karaborsadan fahiş fiyata mazot ve makine yağı aldığı belirtilmiş ve bu sorunun çözülmesi istenmiştir. Milletvekilleri Ticaret Vekaletiyle görüşerek sorunun alınacak bazı mahalli tedbirlerle çözülmesi hususunda mutabık kaldıklarını belirtmişlerdir.¹⁹

Milletvekilleri Seyhan vilayeti hububat üretiminde kendi kendine yetemediğinden Konya vilayetinden buğday tedarik edilmek suretiyle iaşe sorunun çözüldüğünü; kuraklık yüzünden Maraş, Antep ve Urfa'da mahsul alınamamasından kaynaklı olarak bu illerden Adana'ya gelip yüklü miktarda buğday alımı yapılmasından dolayı buğday satış fiyatları artmış çiftçilerin bir kısmı elindeki buğdayı pahalı fiyattan satmak amacıyla satmadığını ve ilde özellikle Adana merkezde buğday ve un sorunu yaşandığının bunun için Adana Belediyesi Konya ilinde buğday getirmekte olduğundan unun maliyetinin hayli fazla artarak 600 gramlık ekmeğin 42 kuruşu satılmakta olduğu belirtilmiştir. Belediyenin elinden yeterli buğday stoğu olmadığından Toprak Mahsulleri Ofisinden 1500 tonluk buğdayın şehir ihtiyacı için Belediye verilmesi talep edilse de Ticaret Vekâletince bu istek kabul edilmemiştir.²⁰

Ayrıca Milletvekillerinden Osmaniye kazasında şeker sorunu yaşandığından şeker şirketinin eskiden olduğu gibi satış yapıldıkça peyder pey ödenmek üzere tüccarlara şeker vermesi istenmiştir. Kozan kazasında ise İktisat Vekâletince el tezgâhı ve çıkırık verilmesi istenmiştir. Saimbeyli kazasında milletvekillerinden Sümerbank tarafından kaza ihtiyacına yetecek kadar bez verilmesi ve İnhisar maddeleri fahiş fiyata satıldığından kazada inhisar idaresince bir satış memurluğunun kurulması talep

¹⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.60-61.

²⁰ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.61-62.

edilmiştir. Feke kazasında muzır hayvanların etkisiz hale getirilmesinde kullanılmak üzere İnhisarlar satış memurluğuna barut ve kapsül gönderilmesi istenmiştir.²¹

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında memurların genel manada lakaytlık ve laubalilik gösterdikleri hâlbuki yeni devletin kurulduktan sonra işlerin gerçekleştirilmesinde önemli vazifeler yüklenen memurların bu halinin işlerin aksamasına ve gecikmesine neden olduğu bundan dolayı da devlet memurlarının tekrar eski bilinç ve şuurunu kazanması için konferanslar tertip edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.²²

2. TARIM

Kendi seçim bölgelerini 1935 yazında denetleyen milletvekilleri tanzim ettikleri raporda birkaç yıl üst üste yaşanan kuraklık sebebiyle ürün alamayan Seyhan çiftçisinin son iki yıldaki bol verimle kendine toparlamaya çalıştığı ve bu çiftçilerin tarım bankasına olan borçlarının uygun şartlar altında 16 yıllık takside bağlanmış olmasıyla çiftçilere taze bir hayat ve kuvvet verdiği gezilen yerlerde halka anlatılmıştır. Bu konu hakkında milletvekillerinden Tefik Tarman'da Türksözü gazetesinde “*Medeniyet Acununda Tarım Hareketleri*” başlığıyla bir makale yayınlamıştır. Seyhan çiftçilerinin ise borçlarının 16 yıllık takside bağlanmasını yürekten alkışlayarak şükranlarını sundukları ifade edilmiştir. Milletvekilleri, çiftçinin topraklandırılması işinin Meclis'in yeni çalışma devresinde gündeme geleceğini ve hangi aşamaların nasıl gerçekleşeceği hususunda halkı bilgilendirdiklerini ve bazı halk kesimlerinde oluşan yanlış düşüncelerin giderildiğini rapor etmişlerdir.²³

Milletvekilleri kendi seçim bölgelerinde gezdikleri yerlerde hava tehlikesinden bahsederek bu ulusal davanın ne kadar önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Seyhan çiftçisinin elde ettiği ürünün satış parasının yüzde 3'ünü Türk Hava Kuvvetlerine verdiğini ve bunun borsa, piyasa ve pazar yerlerinde tüccarlar aracılığıyla Tayyare Cemiyetinin görevlileri tarafından tahsil edildiği belirtilmiştir. Bir önceki yıl çiftçilerin

²¹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.64-66.

²² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.151: Bu teftişi Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

²³ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.11.

yüzde yarımından bire kadar verdikleri tayyare yardım paralarının (haziran-eylül) dört aylık tahsilatı 2864 lira iken bu yıl yüzde üçlük tayyare yardım paralarının dört aylık tahsilatı 25499 lirayı bulmuştur. Bütün Seyhan vilayeti içinde bir yılda 350000 lira tayyare yardım parası toplanacağı tahmin edilmektedir. Esnafta ise bu yardım paraları “hava tehlikesini bilen üye” ve “yardımcı üye” adı altında bu yardım paraları toplanmaktadır. 1935 yılı eylül ayının sonu itibariyle 383 kişi hava tehlikesini bilen üye olarak yazılmış ve bunların ödeyeceği 19200 liradan 11824 lirası tahsil olunmuştur. 30 kişi ise yardımcı üye yazılmış ve bunların ödeyeceği 238 lira olduğu ifade edilerek bu sayı az bulunmuştur. Az olmasının sebebi ise halkın çoğunun yaylada olmasından kaynakladığını ve yayla dönüşünde bu sayının artacağı belirtilmiştir. Adana Mensucat Fabrikasının almış olduğu bir uçakla birlikte Seyhan halkı toplam 5 uçağı Türk Hava Kuvvetlerine hediye etmiştir.²⁴

Seyhan’da Sağlık Bakanlığı ile Tarım Bakanlığı arasındaki uyumsuzluktan dolayı birçok yerde çeltik ekimi yapılamamıştır. Çiftçiler, pirinç ekimi kanunu ile sıtma savaşı kanun ve talimatnamesi arasındaki aykırılıklardan bahsederek milletvekillerinden çözüm bulmalarını talep etmiştir. Milletvekilleri halkın sağlığını koruyarak faydalı ekimin gelişmesini sağlayacak bir kanun projesinin hazırlandığını ve yeni yasama yılında görüşüleceğini belirtmişler ve bu projenin esas hükümlerini çiftçilere anlatmışlardır.²⁵

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında (belgenin üzerinde 30 Kasım 1937 kaşe tarihi bulunmakta) ağaç kesimi ve nakliyesi ile kömür imalinin kontrol altına alınması amacıyla yeni çıkarılan orman kanunuyla birlikte seçim bölgelerinde odun kömür azlığı ile fiyatların yüksekliğinden şikâyetlerin olduğu belirtilmiş fakat Ziraat Vekâletinin yerinde aldığı kararlar ile bu şikâyetlerin önüne geçilmiş, özellikle köylüler için odun alımında taksit kolaylığının sağlanması ile nakliyede sağlanan çözümlerin iyi sonuçlar verdiği belirtilmiştir. Bazı bölgelerde orman muhafaza memurlarının zihniyet ve kavrayış farklılığından dolayı orman vasfı dışında bulunan çalılık ve fundalık alanların orman vasfında gibi değerlendirilerek halkın buralarda hayvanlarının bulunmasına izin verilmediğine dair şikâyetlerin kendilerine iletildiğini, Ziraat Vekâletinin ise bu konu

²⁴ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.12.

²⁵ CCA., 490.1 / 703-393-2, s.13.

ile ilgili bazı yerlere müfettiş gönderdiği haberini memnuniyetle aldıklarını belirtmişlerdir. Yeni çıkarılan Çeltik Ziraatı Kanunu ile tava ve kesik sulama usulüyle üretime geçilmiş ve bu üretimle sıtma hastalığını aşılayan “anafellerin” çoğalmasını engellediği ve sıtma epidemisinin hafıflediği belirtilmiş ayrıca bu üretim metoduyla verimin arttığı belirtilmiştir. Fakat yeni kanunundan çekinen bazı çiftçilerin çeltik ekmemesinden dolayı üretimin beklenenin altında olacağı belirtilmiştir. Petrol ve Benzin Fiyatlarının İndirilmesi Kanunu ile elektrik aydınlatması yapılamayan yerlerde mecburi ihtiyaçtan sayılan benzin ve petrol fiyatlarının düşürülmesiyle köylünün çok memnun olduğu belirtilmiştir. Ancak Adana’da makineyle ziraat yapan büyük çiftçiler bu indirim karşısında mazot fiyatlarının arttığını ve makinelerinde mazot kullandıkları için ürünün maliyetini arttıracaklarını belirtmişlerdir. Bu durumun çözümü için Mersin’e mazot deposu inşa edip çiftçiye uygun fiyattan mazot verilmesinin yerinde olacağı belirtilmiştir.²⁶

Seyhan Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 17.09.1938 tarihli CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu resmi yazıda Kadirli kazasında çiftçilerin hasat zamanı para bulmakta zorlandığı ve bundan dolayı Ziraat Bankası seyyar ajanlığının kurulması talep edilmiş, Yine CHP Genel Sekreterliğinin Seyhan CHP Vilayet Reisliğine göndermiş olduğu 05.07.1938 tarihli yazıda vilayeti ziyaret eden milletvekili ve müfettişlerin Osmaniye kazası deplasman meselesi hakkında raporlarında belirttiği hususlarla ilgili Ziraat Bankasına yazı yazıldığı ve gelen cevapta yazışmanın devam ettiğinin belirtildiği; CHP Genel Sekreterliğinin Seyhan CHP Vilayet Reisliğine göndermiş olduğu 15.07.1938 tarihli resmi yazıda ajanlık kurulmasının mümkün olmadığı fakat seyyar ajanlık kurulması düşüncesinden bahsedilirken Ziraat Bankasının 13.06.1938 tarihli CHP Genel Sekreterliğine göndermiş olduğu yazıda Seyhan vilayeti Kadirli kazasına da seyyar deplasman kurulabileceği belirtilmiştir.²⁷

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran’ın kendi seçim bölgesinde 6 Temmuz 1939 tarihli ve 1487 numaralı yazıya cevaben yapmış olduğu teftişte; Ziraat Vekâletinin Ceyhan Mercimek Çiftliğinde yaklaşık 80000(seksen bin) dönüm üzerinde arazi üzerinde üretimi kendi tasarrufu ile yapması o bölgede bulunun ve Çiftlik(hara) arazisi

²⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.161-163.

²⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.134; CCA., 490.1 / 703-395-1, s.137-140.

üzerinde yaşayarak yine çiftlik arazisini eskiden beri yarıcılık usulü ile ekip biçen Sarı Bahçe, Camız Ağılı, Yeşil Ova, Mercimek, Tatlı Kuyu köyleri ile Kaskal, Dumlu, Çatal Höyüğü, Kürtler ve Böcek Döken mahallelerindeki köylüyü çok kızdırdığını belirtmiştir. Rapora göre bu sorunun kaynağı ise: Çiftlik arazisi üzerinde yaşayan köylülere 1278’ den 1300 tarihlerine kadar Çiftlik tarafından arazi de dağıtılmış ve deftere kaydedilmiştir. Fakat bu dağıtılan arazi tapu ile temlik edilmediği için Cumhuriyet döneminde Çiftliğin oluşturulması esnasında köylünün işlemiş olduğu arazi hiç hesaba katılmadan Çiftliğe 80000(seksenbin) dönümlük tapu verilmiş ve köylünün zilyet bulunduğu arazi Çiftliğe geçmesiyle köylü yarıcı konumuna gelmiş ve 1926 senesinden beri çiftlik arazisinin dönümünü 25 ile 40 lira arasında bir kira karşılığında ekim yapmıştır. Köylü geline son durumda 23000 (yirmiüçbin) dönüm arazi ile daha önce anlaşma ile eline geçen 5000 (beşbin) dönüm arazi haricindeki tüm arazinin ekimini Çiftliğe bırakmıştır. Elinden arazisi ve geçimi alınan köylü, Çiftlik idaresince işçi olarak bile çalıştırılmamaktadır. Hilmi Uran raporunda bu durumun telgraf ile Muhlis Erkmen’e bildirdiğini ve toprak kanunu çıkarılacağı zaman bunun dikkate alınmasını rica ettiğini belirtmiştir.²⁸

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu’nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda ise Ceyhan’da 250000, Kozan’da 400000 dönüm miri arazinin bulunduğunu; bu arazilerden bir kısmına Tumlu, Soysalı, Ceylanlı, Saygeçit, Sarıbahçe gibi köylerin kurulduğunu, 1289 tarihinde bu muhacirlere verilen arazilere defter kayıt işinin tasdik olmadığından bu arazilerin ellerinden alındığını, Çiftlik Müdürünün(Mercimek çiftliği/harası) bu köylerin tarımına engel olduğunu belirtilerek; 1515 Numaralı Kanun gereğince tapuda kayıtları olmasa bile bu arazinin muhacir köylerin halkına verilmesi gerekirken verilmediği belirtilerek bu sorunun muhacir köylü lehine çözülmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁹

Sinan Tekelioğlu 25.06.1941 tarihli raporunda 400000 dönümlük bir alanda oluşturulan Mercimek Harasının içinde 80000 dönümlük bir alanda kurulan çiftliğin müdürü zamanla bu alanı genişletmiş ve civar köylerdeki çiftçileri rahatsız ettiğini, Çiftlik Müdürü Rıfat, bölgeye incelemeye gelen heyetlere durumu eksik anlattığı ve

²⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.103-104.

²⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.91-92.

çiftliğe verilen 80000 dönümden hiç bahsetmediğini ve bölge köylüsünün sorunu çözülemediğinden tekrar bir heyet oluşturularak bu heyete köylülerden de temsilci alınarak inceleme yapılmasını istemiştir.³⁰ Ormanlarda faaliyetlerinin 15 haziran ile ekim ayı bitimine kadar tatil edilmesinin orman köylüsüne zor durumda bıraktığından kanunda bununla ilgili düzenleme yapılması, orman müdür ve mühendislerinin keyfi uygulamalar yaptığı, sırf orman işiyle uğraşanlara yazın bile olsa çalışacak orman verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca büyük çiftçiler ile nüfuzlu kişilerin Ziraat Bankası üzerinden büyük borçlar almasından dolayı küçük çiftçinin bu bankadan kredi kullanamadığı ve küçük çiftçilerin traktör ve ekipman ihtiyacının karşılanması gerektiğini belirtmiştir.³¹

Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda ise Ceyhan'ın 60 ile 70 köyden oluşan ve hazine arazisi üzerinde olan köylerin tapu işlemleri yapılarak arazi sahibi olmalarını gerektiğini belirtmiştir.³²

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran'ın kendi seçim bölgesinde 6 Temmuz 1939 tarihli ve 1487 numaralı yazıya cevaben yapmış olduğu teftişte Kadirli'de çeltik ziraatının yasaklanmış olması tepkiyle karşılandığını ifade etmiştir. Bazı çiftçilerdeki az masrafla çok para kazanma hırsinin halkın sağlığını tehlikeye attığı gibi; denetleme ve kontrol görevi bulunan görevlilerin de bu işlerindeki sürekli ihmali ile birlikte üstlerine genel sağlığın korunması gerekçesiyle çeltik ziraatında çiftçiye yasak getirdiği belirtilmiştir. Çiftçinin hangi şartlarda, hangi teknik ile ve tarlasında ne gibi tesisatın kurularak çeltik tarımını yapabileceği tebligat ile çiftçiye bildirilip gerekli olan kontrolün görevlilerce sürekli yapılmasıyla bu durumun çözülebilme durumunun olduğu belirtilmiş ve bu sayede çeltik üretiminden önceki yıllarda ortalama 500000(beşyüzbin) lira gelir elde edilirken artık Kadirli'nin bu durumdan mahrum olduğu belirtilmiştir.³³

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran 1939 tarihli raporunda Ziraat Vekaleti tarafından gönderilen buğday temizleme makinelerinin çok fayda sağladığını fakat

³⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.129.

³¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.138-139.

³² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.122-123.

³³ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.104-105.

ihtiyacı tam anlamıyla karşılamadığı için en az 10 tane daha bu makinalardan gönderilmesinin gerektiğini belirtmiştir.³⁴

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran 1939 tarihli raporunda Orman İdaresinden şikâyetlerin halen devam ettiğini; Orman Muhafaza Teşkilatının askerileştiğini ve şikâyet mercii bulamadığını; mülkiye memurlarının bu teşkilat üzerinde yönetim yetkisinin de olmadığını söylediğini belirtmiştir.³⁵

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran'ın 1939 tarihli seçim bölgesinde yapmış olduğu teftişte Adana ve Osmaniye'de narenciye üretiminin hızlı bir şekilde arttığını ifade etmiştir. Bu gelişme yaşanırken tesisleşmenin olmadığı ve Ziraat Vekâletinin bu konuda gereken hassasiyeti göstermediği belirtilerek gelecekte narenciye işinin tüm Akdeniz kıyı şeridini kapsayacağından bu konuda narenciye üretiminde uzman kişilerin bölgede bulundurulması, üretim ve sonraki aşamalarda üreticinin bilinçlendirilmesi, dış pazarda tercih edilen narenciye türlerinin tanıtılarak bunların yetiştirilmesi için üreticinin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Rapora narenciye ile ilgili Ziraat vekâletinin bu bölgede fidanlığının dahi bulunmadığı belirtilerek vekâletin narenciye ziraatıyla ilgili uzman kişileri istihdam ederek narenciye sanayi üzerine gerekli adımları atmasının bölge ve ülke yararına büyük fayda sağlayacağı belirtilmiştir. Raporda Adana tarım işçilerini korumak amacıyla Ziraat vekâleti amele(işçi) pavyonları yapma girişiminde bulunduğu fakat bunun gerçekleşmediği Adana Çiftçiler Birliği elinde bulundurduğu 32000(otuzikibin) lirayı; bu girişimin gerçekleşmesi için harcamaya hazır olduğunu belirttiği fakat bu paranın yeterli olmayacağından gerekli olan paranın Ziraat Vekâleti tarafından karşılanarak sonuçlandırılması talebinin iletildiği de belirtilmiştir³⁶

Hilmi Uran'ın 1939 tarihli raporuna göre çiftçinin kullandığı makinaların yedek parçalarının Amerika'dan ithal edildiğinden bu işin ticaretini yapanlar parasal sıkıntılardan dolayı yedek parça ithal edemedikleri için çiftçi etkileneceğinden, tarım aletleri yedek parça ithali yapanlara döviz desteğinin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

³⁴ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.105.

³⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.106.

³⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.107-108; CCA., 490.1 / 703-395-1, s.67.

Ayrıca olası bir savaş durumunda mazot ve makine yağı tedariği de yapamayacağı için çiftçilerin huzursuz olduğu belirtilmiştir.³⁷

Hilmi Uran'ın 1939 tarihli raporuna göre Seyhan nehrinin mevsimindeki yapmış olduğu taşkınların tarım arazilerine zararını engellemek için yapılmış olan setlerde tamir ihtiyacı hâsıl olduğu, oluşan gediklerden yaklaşık 50000(ellibin) dönümlük alanın zarar gördüğü belirtilmiş, az miktardaki ödenekle yapılabilecek tamirat sayesinde büyük bir alandaki ürün zayıyatının önüne geçilebileceği belirtilmiştir.³⁸

Seyhan Milletvekillerinin 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda hazırladıkları raporlarında Karaisalı, Feke, Saimbeyli gibi kazalarda halkın orman işleri hakkında şikâyetlerde bulunduğu; Orman Kanunu kapsamında ormanlık alana belirli bir mesafedeki köylere indirimli oranda verilecek odun ve kerestelik ağaçlar için istenen sicil taleplerinde, görevlilerin memnun edilmesi imkânsıza yakın hallerinden dolayı bazı köylülerin kanuni haklarından faydalanamadığı; orman mefhumu dışındaki çalılık ve fundalık alanların görevlilerce orman gibi değerlendirilerek buralara hayvan sokulmaması ve halkın otlak alan bulamaması; yine köylülerin belirli dönemlerde orman memurlarından izin almak için talepte bulundukları fakat formalitelerin uzamasından dolayı kendilerine kesim alanı verilmediğini belirterek bu konularda Ziraat Vekâleti Müfettişlerince denetlenerek gerekli tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir.³⁹

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda Ceyhanlı çiftçilerin Ziraat Bankasına olan borçlarının bu seneki taksitinin ertelenmesi talebinin ise yapılamayacağının öğrenildiği raporda ifade edilmiştir.⁴⁰ Milletvekilleri Feke halkının Saimbeyli'den seyyar bir ziraat memurunun kazada görevlendirilmesini talep ettikleri belirtilmiştir.⁴¹

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda Orman idaresinin kanundan aldığı güçle orman yangınlarına karşı tedbir amacıyla haziran

³⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.108-109.

³⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.109.

³⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.125-126.

⁴⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.129.

⁴¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.130-131.

ayından ekim ayına kadar ormanlardaki faaliyetleri durdurması ve ormancılıkla geçimini sağlayan halkın bir bölümünü mağdur ettiği belirtilmiştir. Ormanlardaki faaliyet ve çalışmalar durdurulurken orman köylüsünün bankaya olan taksitlerinin işlemeye devam ettiği hatta denetim zamanında bir kazada halkın odun olmadığı için ekmeksiz kaldığına şahit olduğunu belirtmiştir. İkinci bir talimatla 1000 metrenin altındaki rakımdaki ormanlarda 1 ekim; 1000 metre rakımdan yüksekte ormanlar ise 1 eylülünden önce işlemeye başlayacağı bildirilmiş ise de bu emirlere rağmen bazı ormanların işlediği ve suiistimallerin olduğu belirtilmiştir. Yangın döneminde ormanda faaliyetin tatil edilmesi için detaylı ve titiz bir incelemenin şart koşulması veya bu madde kaldırılarak yangın için faaliyet tatilinden başka tedbirlerin düşünülmesi gerektiği belirtilmiştir.⁴²

Sinan Tekelioğlu raporunda Bankaların ve özellikle Ziraat Bankasının çiftçiye yapmış olduğu yardımın çok faydalı olmadığını bundan dolayı da çiftçinin muhtekirlerin (stokçu, vurguncu) kölesi haline geldiğinden bu durumdan kurtulmak için kredi ve satış kooperatiflerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Seyhan vilayeti için bir genel müdür atanarak çiftçi için hayati olan bir sorun için en hızlı şekilde adım atılması gerekmektedir. Ayrıca Koç marka pullukların 20 ile 25 lira arası fiyattan 36 lira fiyata çıkmış ve tarım aletlerine ait yedek parçalar bulmakta zorlanıldığı gibi fiyatlar acentenin inisiyatifinde kalmıştır. Bundan dolayı tarım makinalarının değerinin hükümetçe fiyatlandırılması gerektiği ve ithal edilecek tarım makinalarında yedek parça sayısında fazlalık şartının getirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁴³

Sinan Tekelioğlu raporunda Seyhan'ın kazalarında tohum ıslah istasyonlarının kurulması gerektiğini ve bu kazalara işten anlayan ziraat memurlarının istihdam edilmesi gerektiğini belirtmiştir. İş bilmez memurlara örnek olarak, Karaisalı kazasında sadece üç köyde bulduğu tohumu bütün kazaya genelleyerek kazanın bütün pamuk tohumlarının zaptına karar verilmesini misal olarak belirtmiştir.⁴⁴

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda yazmış oldukları raporlarında Karaisalı'da bağ ve ekinliklerde

⁴² CCA., 490.1 / 703-395-1, s.94-95.

⁴³ CCA., 490.1 / 703-395-1, s. 93-94.

⁴⁴ CCA., 490.1 / 703-395-1, s. 94.

hastalık ve zararlılar olduğundan bu konuda mücadele edecek bir memurunun gönderilmesinin gerektiği belirtilmiştir. ⁴⁵ Milletvekilleri Kozan'ın Bucak köyünde Sunbaz suyunun suladığı alanın narenciye için çok elverişli olduğundan bu bölgede narenciye fidanlığı talebinin olduğunu belirtmişlerdir. Bu bölgede hali hazırda 270 hektarlık alanda yapılan portakal ziraatını çok verimli sonuçlar doğurduğu için Kozan için güzel bir ekonomik getiri sağlayacağı belirtilmiştir. ⁴⁶

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporda 1939 ile 1940 yıllarında hangi hububat türünden ne kadar alana ekildiği ve kaç ton ürün alındığı şu şekilde bir tablo ile ifade edilmiştir:

Tablo 5.2: Vilayet Genelinde 1939 ile 1940 Yıllarında Ekilen Saha ve Alınan Mahsul Miktarı (Ton)

Hububat Türü	1939		1940	
	Ekilen Saha(hektar)	Alınan Mahsul(ton)	Ekilen Saha(hektar)	Alınan Mahsul(ton)
Buğday	110833	127500	120768	144375
Arpa	78105	96658	88473	117240
Yulaf	45837	62600	48200	78012
Çavdar	9875	4248	9135	11000
Susam	8775	3530	11138	4455
Mahlût	6250	3298	6600	5825

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-397-1, s.41.

Raporda genel manada bir önceki yıla göre hububat üretiminin arttığı belirtilmiştir. Bakliyat ziraatı için de geçen seneye oranla daha geniş bir ekim sahasında hazırlıkların devam ettiğini ve bol miktarda fasulye, nohut, mercimek vb. üretileceği belirtilirken herhangi bir sayısal değerden bahsedilmemiştir. Ayrıca hububatla ilgili olarak çeltik ziraatının bölge çiftçisi ve ülkemiz için önemli olduğu belirtilerek yine bu raporda çeltik üretimi hakkında herhangi bir sayısal veri paylaşılmamıştır. Raporda son olarak üretim yapılan alan binlerce hektar arttığı için bu alanı işleyecek ve mahsul hasadında kullanılacak tarım araç ve gereçlerinin yetersiz olduğunu ayrıca bu araçların yedek parça sıkıntısının had safhada olduğu belirtilmiştir. Bu sorunun çözümü için Adanalı çiftçilerin Ziraat Vekaleti marifetiyle makine ve yedek parça temin edilmesini istedikleri belirtilmiştir. Fazla yağmurdan dolayı ekimi

⁴⁵ CCA., 490.1 / 703-395-1, s. 129.

⁴⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.129-130.

geciken pamuk tarlaları için yayla bölgelerinde bulunan Kombinalar Servisinden traktörlerin getirilmesi istenmiştir. Yayla bölgelerinde ekim geç yapıldığı için pamuk ekiminden sonra traktörler tekrar yayla bölgelerinde ekimde kullanılabileceği ve bu sayede hem pamuk çiftçilerinin hem de yayladakilerin işlerinin görüleceği ifade edilmiştir.⁴⁷

22.12.1940 tarihinde pazar günü yapılan Seyhan kongresinde oluşturulan dilek encümeninde Adana'nın çiftçi memleketi olması hasebiyle çiftçinin akaryakıt ihtiyacının karşılanması için stokta yakıt bulundurulması, bu yapılmadığı takdirde gelecek yıl mahsulünün hasat zamanı gecikeceğinden dolayı gerekli tedbirleri alınması istenmiştir. Ceyhan kazasında ise çiftçinin Ziraat Bankasına borçlanması ocak ayında yapılması gerektiği ve buğdaya bağlı düzenlenen Ziraat Bankası nizamnamesinin pamuk ekim zamanına göre düzenlenmesi gerektiği oybirliğiyle kabul edilmiştir.⁴⁸ Karaisalı kazasına ait dileklerde orman işlerinin tanzimi yer almış fakat bu isteklerin planlı olarak takibinin yapılabilmesi ve mahalli idareyi ilgilendirmesinden dolayı dileklerin içinden çıkarılmıştır.⁴⁹

22.12.1940 tarihinde pazar günü yapılan Seyhan kongresinde oluşturulan dilek encümeninde Bahçe kazasında zirai hastalıklarla ilgili olarak gerekli hassasiyetin gösterilerek tedbirlerin alınması ve bahçe tarımıyla uğraşanlara ilaç dağıtılması için Genel Sekreterlik aracılığıyla Bakanlıktan talepte bulunulması gerektiği belirtilmiştir. Kadirli'de çiftçinin pamuk ziraatına yeni başlamasından dolayı Ziraat Bankasının bu hususta kolaylık sağlaması istenmiştir. Çukurova'da pamuk hasat döneminde yaşanan yağışlarda dolayı pamuğun ıslandığı ve bu haliyle devlet kuruluşlarının alamadığı ve bu haliyle çiftçinin zarar etmemesi için ıslak olan pamukların ihracına Vekâletten izin alınması teklif edilmiş ve delegelerce kabul edilmiştir.⁵⁰ Saimbeyli'de kötü durumdaki bağların yeniden canlandırılması için devlet hazinesinden yardım edilmesi ve bu kazaya bir tuz istasyonu kurulması istenmiştir.⁵¹

Milletvekillerinin raporunda Kozan ve Osmaniye kazalarında her geçen gün narenciye üretiminin arttığını ve bu kazalarda narenciye fidanlığı kurularak fenni

⁴⁷ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.41-43.

⁴⁸ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.12-14; Ökte, a.g.t. s. 204.

⁴⁹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.13.

⁵⁰ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.14-15; Ökte, a.g.t., s.204.

⁵¹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.15; Ökte, a.g.t., s.205.

şekilde yetiştirilmiş fidanlarla bölgenin narenciye üretimi açısından bambaşka bir konuma geçeceği ifade edilmiştir.⁵²

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde 1940 yılında 120.000 hektar alana buğday ekilerek 144.000 ton buğday hasat edildiği; 1941 yılında ise 115.000 bin hektar alana buğday ekildiği ve 91.000 buğday hasat edildiği belirtilerek 1941 yılında buğday ekilen alan ve elde edilen ürün miktarının bir önceki yıla göre az olduğunu; bu durumun hava şartlarının uygunsuzluğundan kaynaklandığı ifade etmişlerdir. Yine vilayet genelinde hububat tohumunda sıkıntı yaşanmasa da bazı bölgelerde hasatın kötü olmasından kaynaklı olarak tohumluk buğdaya ihtiyaç duyulabileceği ve Karaisalı, Bahçe ile Ceyhan kazalarının bazı köylerinin bu durumda olduğu belirtilmiş ve ilgililerin dikkati bu yöne çekilmiştir. Vilayette genel iâşe sorunu olmadığı, üretilen buğdayın vilayette tüketilen unu karşılamadığından Konya'dan Adana Belediyesi vasıtasıyla un getirilerek bu ihtiyacın giderildiği; bazı kasaba ve mahallelerde un sıkıntısının yaşandığının halk tarafından belirtilmesi üzerine Vali ve Belediye Reisiyle görüşerek bu sorununda çözüldüğü belirtilmiştir. Ceyhan kazasından bazı kesimlerin ekmek tedarik edilemediği şikâyetinin ise un eksikliğinden ziyade unu nakletmek için kullanılan vagon ihtiyacından ve sevkiyat düzensizliğinden kaynaklı olduğu tespit edilerek gerekli girişimlerde bulunulmuştur.⁵³

Seyhan Milletvekillerinin bu teftişinde bölge çiftçisinin kendilerinden 50'ye yakın traktör ekipmanı ile kullanım ömrü dolan traktörleri için Ziraat Vekaletinin Amerika ve Almanya'dan traktör getirterek ücreti mukabilinde çiftçiye vermesini talep etmiş, Milletvekillerinin Ziraat Vekili ile yaptıkları görüşmede bu şartlarda traktör ve ekipman ithalinin zor olduğu fakat şartlar uygun hale geldiğinde Vekaletin elindeki traktörlerden Adana çiftçisine vereceği sözünü almışlardır. Bahçe kazası çiftçileri ise milletvekillerinden yaklaşık 30000 ton tohumluk buğday talep etmişlerdir.⁵⁴

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda evvelki sene hükümetin çiftçinin elindeki buğdayı almadığından halkın buğdayı az ektiğini

⁵² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.43.

⁵³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.86-87; Teftişte bulunan milletvekilleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Naci Eldeniz, Tefvik Tarman, Ali Münif Yeğane, Şemsa İçcen, Damar Arıkoğlu ve Selahattin Çam'dır.

⁵⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.89-90.

belirtmiştir. Ekim zamanı aşırı yağışlardan ve buğdayın olgunlaşma zamanında ise kuraklıktan dolayı Adana’da verimsiz bir buğday hasadı yapılmıştır. Adana’nın kendisine yetecek buğdayı olmadığı gibi trenle merkeze ulaşımı olmayan kazalara kışın ulaşım olamayacağı için bu kazalar zaruri ihtiyaçlarını bile karşılayamayacaktır. Kadirli, Kozan, Saimbeyli, Feke, Karaisalı kazalarının durumu vahimdir. Bu kazalar bile kışın kendi zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamayacakken dağlık köylerin durumu daha da kötü olacaktır. Çiftlikler bile bulgur yapacak buğday bulamamaktadır. Bundan dolayı bu kazalara buğday gönderilmesi gerektiği Sinan Tekelioğlu tarafından belirtilmiştir.⁵⁵ Bu durumun yaşanmasında Ziraat odaları ile memurların işini layıkıyla yapmayarak Vekâlete yüksek rakamlar telaffuz etmelerinden kaynaklanmıştır. Halkın büyük bir mağduriyet yaşayacağı anlaşıldığından zaruri ihtiyaçların karşılanması için Mercimek çiftliğinde büyük bir mısır ekimi yapılmalıdır.⁵⁶

Bölgede benzin ve mazot işinin yolunda gitmediğini belirten Tekelioğlu, büyük çiftçilerin önceden mazot talep ettiği halde tedarikte sorunlar yaşandığını, Kadirli’ye Adana’dan verilen mazotun pahalı bir şekilde tedarik edildiğinden dolayı kazanın ihtiyacı olan mazotun İskenderun ve Toprakkale’den teminine izin verilmesini istemiştir.⁵⁷

Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda Kadirli ve Kozan portakallarında “zamk ve bit hastalığı” olduğunu belirtmiştir. Ziraat Vekaletinin Kozan’a zeytin üretiminde 2573 Sayılı Zeytin Kanunu olduğu halde hiçbir şekilde yardım etmediğini belirtmiştir. Halbuki bu kazada zeytincilik çok ilerlemiş kazanın aşılı fidan ihtiyacını karşılanması ve bölgeye zeytin uzmanlarının gönderilmesi istenmiştir. Ayrıca halkın köten bıçağı ve saban ihtiyacının Ziraat Vekaleti tarafından karşılanması istenmiştir. Sinan Tekelioğlu bölgede faaliyet gösteren orman teşkilatının art niyetli hareketlerinin olduğunu kesimi yapılan ormanlarda ağaçların tespit işlemi bitmeden sallarla bağlara kaçırıldığı ve bu işe ordunun da karıştığını ve yapılan işlemler neticesinde bu işten dolayı askeri mahkemede yargılandıklarını fakat yapılan bu suçun askeri bir suç olmayıp mülki ve idari alanda yapıldığını belirterek Orman teşkilatının bir an önce ıslah edilmesini istemiştir. Tekelioğlu bölgedeki Orman

⁵⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s. 135.

⁵⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s. 138.

⁵⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s. 136.

teşkilatı için ise : *“Halk çok bizardır. Çok bozuk olan bir müessese varsa o da Orman idaresidir. Bu müessese adeta devlet hazinesine suikast etmekten lezzet alan bir müessesedir.”* ifadelerini kullanmıştır. Orman idaresinin okullara verilecek odunlar için sorun çıkardığını, halka intifa kanunu gereğince verilecek olan maktaların geç gösterildiğini ve odun sıkıntısı çekildiği belirtilmiştir.⁵⁸ Ayrıca geçimini kerestecilikle sağlayan köylülerden alınan verginin fazla olduğu fakat odun ve kömür vb.nin kazanç vergisinden muaf tutulup kereste muaf tutulmamıştır. Bu konuda düzenleme yapılması gerektiği de ifade edilmiştir.⁵⁹

Seyhan Milletvekillerinin 1942 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Kozan kazasında Toprak Mahsulleri Ofisine teslim edilen yaklaşık 1000 ton yulafin açık yer aldığından çürümeye başladığı bildirilmiş ve bu yulaftan numune alınarak Ticaret Vekâletine gönderilerek bu yulafin muhafaza altına alınması veya nakli hususunda Ticaret Vekâletine milletvekilleri tarafından bilgi verilmiştir. Yine aynı şekilde Kozan’ın İmamoğlu köyündeki zahire ambarının çatısı akıtmakta olduğundan yine bunlarından da nakli veya tohumluk olarak dağ köylerine gönderilmesi söylenmiştir.⁶⁰ Osmaniye kazasında ise milletvekillerinden iki tane orak makinası verilmesi istenmiştir. Kozan kazasında da çiftçiler milletvekillerinden patoz, traktör ve orak makinası verilmesini istemişlerdir. Milletvekilleri Ziraat Vekaletiyle yapmış olduğu görüşmeler neticesinde traktör haricinde ücreti çiftçiler tarafından ödenmek koşuluyla verileceği belirtilmiştir.

Kozan kazasında milletvekillerinden üzerinde ağaç olmadığı halde orman sınırı içinde kalan Köreken bölgesinde ziraat yapılması için izin istenmiştir. Ayrıca mahsul olmayan dağ köyleri için tohumluğa ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Ziraat Vekâletiyle yapılan görüşmeler neticesinde Köreken bölgesinde tetkikat yaptıktan sonra karar verileceği yine elinde tohumluk kaldığı takdirde halkın bu ihtiyacının karşılanacağı belirtilmiştir. Saimbeyli kazasında dağ köylerinde mahsul alınamadığından iâşe sorunu ortaya çıkmış ve bu köylerdeki halk Çukurova’ya göç etmeye başladığı belirtilmiştir. Bu halkın göç etmesiyle iktisadi ve özellikle sağlıklı ilgili sorunlar ortaya çıkacağından milletvekilleri göç eden bu köylülere yemeklik ve

⁵⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s. 138.

⁵⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s. 140.

⁶⁰ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.61.

tohumluk buğday verilerek eski yerlerine geri dönmelerinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Yine bu kazada ve Feke kazasında halkın demir pulluk ihtiyacı için Ziraat Vekâletiyle yapılan görüşmede elde demir pulluk olmadığı belirtilmiştir. Saimbeyli kazasında olduğu gibi Feke kazasında da iyi mahsul alınamadığından dolayı oluşun iâşe sorunundan kaynaklı olarak köylünün Kozan ve Ceyhan kazalarına taşınmaya başladığı belirtilmiştir. Hükümetçe bir miktar tohumluk dağıtılsa da bu yeterli olmadığından bu köylere de yemeklik ve tohumluk buğday verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Karaisalı kazasında ise iyi mahsul alınamadığından Ofis deposunda bulunan 50 ton arpanın halka tohumluk olarak dağıtılması istenmiş, Ziraat Vekâleti de bu isteği karşılamıştır.⁶¹

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda Sıhhiye Vekâleti tarafından muhacirlere verilen arazilerin elinden alındığını; eskiden Mercimek çiftliğindeki arazide yaşayıp elinde eski tapu olduğu halde bu araziye muhacirlerin yerleştirildiğini ve bundan dolayı bölgede iskan işlerinin yolunda ilerlemediğini belirtmiştir.⁶² Mercimek çiftliğinde israf ve idare sorunu olduğunu belirten Tekelioğlu, Ceyhan kazasının ihtiyacını karşılayabilecek sayıda ve güçte traktör ve harman makinesi bulunduğu halde dışarıdan arpa alındığı; Çiftlik haricinde tarımla uğraşan bir çiftçi 7000 dönüm alanda ekeceği kozalar için bu traktörleri talep etmiş, bu çiftlikte traktörlerden sadece bir tanesi çalıştırılıp diğerleri kullanılmadığı halde çiftlikte traktörlere ihtiyaç olduğu gerekçesiyle bu çiftçiye traktör verilmemiştir. Daha önce Kadirli kazasında bulunan Ziraat Bankası şubesinin kapatılmasıyla çiftçinin mağdur olduğunu, kazada Bankanın ajanı olsa da ajansta çalışan görevlinin Kozan'da durduğu için bu kazaya tekrar bir şube açılması istenmiştir.⁶³

05.12.1942 tarihinde gerçekleştirilen Seyhan Vilayet Kongresinde delegelerden Kerim Uluscutürk tarafından, bazı kazaların tohumluk buğday sorunu olduğu dilek olarak belirtilmiş ve bu sorunun hızlı bir şekilde çözümü istenmiştir. Delegelerden Memduh Pekbilgin ise Osmaniye, Ceyhan ve Adana kazalarının pamuk ve çiğit yağı küspesinin nakliyesi için binlerce vagon gerekmekte fakat vagon azlığından üç aydan fazla vagon bekleyen tüccarların olduğunu belirterek Adana

⁶¹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.64-66.

⁶² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.132.

⁶³ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.137.

çiftçisinin bu derdine çare bulunmasını istemiş; kongrede bulunan Vali Akif Eyidoğan, ülkede 7 bin kilometre demir yolu hattının bulunduğunu gerek vagonların tamiri gerekse yeni alımı vasıtasıyla vagon ihtiyacının karşılanmaya çalışıldığını, Adana çiftçisi için yeni motorin ve gaz vagonlarının kullanılmaya çalışıldığını, vagonların hızlı tahliyesi için gerekli tedbirlerin alındığını belirtmiştir. Vali bu konunun kongre tarafından Genel Sekreterliğe sunulmasının sorunun çözümünde faydası olabileceğini belirtmiştir.⁶⁴

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında bu yıl mahsulün iyi olacağı yönündeki beklenti ile köylü ve işçilerin tedbirli davranmalarıyla birlikte Ofisin belediyeye vereceği buğdayın düzenli bir şekilde verilmesiyle bir önceki yıl yaşanan iâşe sorununun bu sene yaşanmayacağı belirtmişlerdir.⁶⁵ Milletvekillerinden Kozan kazasında Sunbas nehrinin suyundan faydalanarak büyük bir portakallık alanın oluşması için 80000 liralık tesisat çalışması için konunun Nafia Vekâletince değerlendirilmesi istenmiştir.⁶⁶

Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 19.04.1945 tarihli teftiş raporunda bölgenin turunçgil bölgesi olduğu, portakallarda bazı hastalıkların ortaya çıktığı ve bu ziraatın gelişmesi için hastalıklarla ciddi bir şekilde mücadele edilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁶⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayetine ait 06.12.1944 tarihli 72 sayılı teftiş raporunda Seyhan bölgesinde her yıl limon üretiminin arttığı, 510 sayılı Kararnameden dolayı tüccarın limonu istif yapmasının yasaklandığı ve sattığı ürünün faturası kadar kar alabildiği belirtilmiştir. Bu kararname öncesinde tüccar, limonu üreticinin tarlasından tane veya toptan satın alıp depolarında stoklamakta ve peyderpey piyasaya sunduğu için bozulan limonlarında maliyetini çıkartmak için pahalı bir şekilde limonu satmakta ve depodaki limonun yüzde 50'si zayi olmaktadır. Yeni

⁶⁴ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.25-26.

⁶⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.147: Bu teftişi Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

⁶⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.150.

⁶⁷ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.1-3.

kararname ile limon istifçiliğinin önüne geçilmiş fakat eskiden tarladan tüccar tarafından alınan limon bu defa paketlenip tüccara teslim edilinceye kadar ki süreç artık üreticinin üzerine kalmıştır. Limon üretimi geçen seneye göre 25 ile 30 milyon arasında fazlalık gösterecektir. Depolanamayacağı için bu haliyle limonun piyasa değeri düşeceğinden dolayı üretici kar edemeyeceği gibi masraflarını zor karşılayacaktır.⁶⁸

Muhsin Adil Binal, önceki yıllarda sezonun bu zamanlarda açıldığını fakat henüz portakal sezonunun açılmadığından dolayı portakal üreticisinin de limon üreticisi gibi aynı duruma düşeceği; Hatay, İçel ve Seyhan turunçgil üreticisinin zarar görmemesi için bu yıl turunçgil ithali yapılmaması ve iç piyasada tüketilemeyen turunçgilin Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelere gönderilmesi gerektiği belirtilmiş ve üreticiye müsaade edildiği takdirde üretici malına bu şekilde alıcı bulacağı ifade edilmiştir.⁶⁹

CHP merkez teşkilatı içinde dördüncü büro şefi, Muhsin Adil Binal'ın teftiş bölgesinde turunçgil tarımı ile ilgili geline son durum ve önerilerinden bazılarına katılmayıp bölgede üretilen limonun yarısının çürümekten kurtarıldığını ve narenciye bahçesi sahiplerinin menfaati için hususi bir himayenin söz konusu olamayacağını belirtmiştir.⁷⁰

2.1. Çeltik Üretimi

Seyhan Milletvekillerinin 1939 yılında kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında Adana, Ceyhan, Kozan, Osmaniye ve Bahçe kazalarında çeltik ziraatı yapılırken Kadirli kazasında sıtma hastalığının önlenmesi için yasaklandığı belirtilmiştir. Raporda Kadirli halkının bu konudan çok muzdarip olduğu ve şikâyetlerini ilettikleri belirtilerek halkın iddialarına yer verilmiştir. İddialara göre Savrun suyunun meydana getirdiği 8500 hektar Akçasaz bataklığı ile Azaplı, Hardallık, Şahmehmetli ve Çaygeçit bataklıkları bulunmakta ve bütün bu bataklıklar 30000(otuzbin) hektar alanı kaplamakta ve çeltik ziraatının yapılmadığı şu hâlde bile şehir civarında sıtma fuvayyesi bulunmaktadır. Halkın milletvekillerine ilettiği bir

⁶⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.93-94.

⁶⁹ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.94-95.

⁷⁰ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.92.

diğer iddia ise çeltik ziraatı yapılmadığı zamanlar Savrun çayının suyunun sulama gideceği yerde ovaya yayılmakta ve bataklık sahası genişlemektedir. Akçasaz bataklığı evvelce 8500 hektarlık bir sahayı kaplarken çeltik tarımı bu alanı önemli ölçüde daraltmış; Hardallık bataklığının su ayakları çeltik tarlalarına akıtılarak bu bataklık neredeyse kurutulmuştur. Milletvekilleri raporlarında Fenni koşullarda çeltik tarımı yapılmadığında sıtma salgını oluşacağını fakat yeni çıkarılan çeltik ziraatı kanunu bu sorunu çözecek nitelikte olup bölgedeki görevli devlet memurlarının dikkat ve gösterecekleri özen ile sorun kalmayacağını belirtmişlerdir.

Rapora göre Kadirli’de de durumun bundan ibaret olduğu ifade edilerek; çok geniş yüzey alanına sahip tarlalara giren ve çıkan su kontrol edilmemiş; fenne uygun olarak tarlalar hazırlanmamış ve birikintilere meydan verilmiş, kanunda belirtilen kesik sulamanın yapılmayarak çeltik ekim alanı sıtma ocağı haline gelmiştir. Milletvekilleri, Ziraat ve Sıhhat Vekâletlerince bölgede detaylı tetkikler yapıldıktan sonra sağlık ve ziraat yönünde uygun olan şartlar açıklanmasıyla birlikte sıkı bir kontrol ile bu durumun ıslah edilebileceğini ve çeltik üretiminin yapılabileceğini ifade etmişlerdir.⁷¹ Kadirli, Kozan ve Ceyhan’ın arasında kalan Akçasaz bataklığının yaklaşık 130.000 dönüm büyüklüğünde olduğu belirtilmiş ve bu bataklığın kurutulması işlemlerine 1945 yılı içerisinde Adana Sıtma Savaş Teşkilatınca başlanmıştır.⁷²

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda Kadirli kazasında halkın çeltik ekimine izin verilmesi ve sıtma mücadele doktorunun görevlendirilmesi taleplerinin olduğunu belirtmişlerdir.⁷³

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu’nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda Osmaniye’de ekilen çeltiğin bölgeye fazla zarar vermesinden dolayı çeltiğin Kadirli kazasına kaydırılması gerektiği belirtilerek Osmaniye’de çeltik yerine susam ve fıstık ektirilmesinin bölgeye daha fazla yarar sağlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca

⁷¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.124-125.

⁷² Esen, a.g.t., s.150.

⁷³ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.129.

portakalcılığın ileri bir seviyede olduğu Osmaniye’de Vekalet tarafından fidanlık kurulması talep edilmiştir.⁷⁴

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 25.06.1941 tarihli raporunda bir önceki yıl Tacirli nahiyesinde Maraşlı Tahsin’in yüzünden bölgede sıtmanın yayıldığı ve yeni doğan bebek ölümlerinin aşırı arttığı, Toprakkale Tatarlı köyünden Muslu’nun çeltik ekeceği için Mustafa Beyli ile Toprakkale arası harkların açıldığı bundan dolayı da Toprakkale, Dağıstan, Maymun Suyu, Tüysüz ve Azizli köylerine kadar giden su çeltiğe harcanacağı için bu köyler susuz kalacağı ve buralardaki tarımsal üretimin etkileneceği belirtilmiştir. Bundan dolayı da gerekli inceleme yapıldıktan sonra insan sağlığını etkileyen bir durum var ise sıtma işine son verilmesi istenmiştir. Osmaniye’de ekilen çeltik bölgeye zarar verdiği için çeltik ekiminin Kadirli bölgesine kaydırılması ve Osmaniye’de portakalcılığın yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir.⁷⁵

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda Kadirli ve Kozan kazalarında çeltik üretimine izin verildikten sonra verimin iyi olduğunu belirtmiştir.⁷⁶

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran’ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Kadirli kazasında 4 yıldan beri çeltik üretimi yapılmadığını, bu sene Ziraat ve Sıhhat Vekâletlerince gerekli sağlık tedbirleri ve fenne uygun üretim teknikleri uygulanmak koşuluyla serbest bırakıldığından çeltik çiftçisinin 300000(üçyüzbin) liralık masrafla tarlalarını fenni yöntemlere uygun olarak hazırladıkları belirtilmiş, ekim zamanı geçmek üzere olduğundan çiftçiler Müfettiş Onaran ile görüşerek kendilerine bilgi vermişlerdir. Müfettiş ise ruhsatın sonucu hakkında C.H.P Genel Sekreterliğine telgraf çekerek bilgi istemiştir.⁷⁷

⁷⁴ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.94.

⁷⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.137-138; Sinan Tekelioğlu’nun raporuna istinaden Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti’nin 28.08.1941 tarihli cevabi resmi yazısında Osmaniye kazasında çeltik ziraatı kesik sulama usulüyle vekaletin uhdesinde gerçekleştirildiği; ekim öncesinde bazı şikayetler gelse de çeltik ekiminden sonra şikayet gelmediği şikayetlerde olduğu takdirde incelemelerin yapıldığı ayrıca köy ve ilçelere en az 3 kilometre uzaklıktaki çeltik ekimlerinde ilk önce bölgedeki çeltik komisyonlarının izni ve kontrolünde işlemlerin yapıldığı için yine bu komisyonlarca da vekaletle herhangi bir bildirimin olmadığı belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.43-44.

⁷⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.137.

⁷⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.63.

2.2. Pamuk Üretimi

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerinde yaptıkları denetimler sonucunda hazırladıkları teftiş raporlarında 1937 yılında pamuk üretiminde bir önceki yıla oranla artış beklendiği, yine dünya pamuk üretiminde de bu artışın söz konusu olmasından dolayı pamuk satış fiyatlarının düştüğü; Almanya ile yapılan “Klering Tasfiye Anlaşmasıyla” satılacak pamukların parasının tüccarın eline çok geç ulaşmasından dolayı tüccarların Almanya’ya pamuk satmak istememeleri de eklenince bir önceki yıl ortalama 49 kuruşa satılan “Kleveland” pamuğunun fiyatı 38 kuruşa düştüğü; yerli pamuğun fiyatının da 28 kuruşa düştüğü belirtilmiştir. Milli Dokuma Fabrikalarının yıllık 80.000 balya pamuk ihtiyacı varken sadece 8.000 balya alım yapıp başka alım yapmaması üzerine İktisat Vekâletinden ihtiyacı olan pamuğu Çukurova’dan almaya devam etmesinin denetlemeyi yapan milletvekilleri tarafından talep edilmesi neticesinde Fabrikaların yıllık pamuk ihtiyacının Adana piyasasından alınacağını kendilerine bildirildiğini ifade etmişlerdir. Adana çiftçiler birliğinde yapılan görüşmelerde dünya pamuk ticaretinde rekabetin sağlanabilmesi için pamuk üretim maliyetlerinin düşürülmesinin gerektiği belirtilmiş ve bunun içinde mazot ve “çırçırılama” fiyatlarının düşürülmesi, ziraat yedek parça ve ekipmanları satışında hükümetin esaslı kontrolünün olması, pamuk üretimine destek olan buğday satışının korunması ve Ziraat Bankasının 5 kuruştan buğday alması gibi önerilerin sunulduğu belirtilmiştir.⁷⁸

Seyhan Milletvekili Hilmi Uran 1939 tarihli raporunda Adana pamuğuna musallat olan pembe kurdun çiğit denilen pamuk çekirdeğine zarar verdiği ve bu zararın pamuk üretim rekoltesini yüzde 20 oranında düşürdüğü ifade edilerek bu sorunun yıllardan beri çözülemediği belirtmiştir. Pamuk çekirdeğini (çiğit) pembe kurt zararından kurtarmak için etüvden⁷⁹ geçirilmesi gerektiği ve bunun için Ziraat Vekâletinin her çırçır fabrikasını bir etüv tesisatı kurma düşüncesinin fabrika sahiplerine ilave külfet ve sorumluluk getireceği için fabrika sahiplerince bu işleme sıcak bakılmadığı ve bu sorunun çözüme kavuşturulamadığı belirtilmiştir. Bunun her

⁷⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.163-165.

⁷⁹ Etüv: Eşyadaki mikropları veya ufak böcekleri basınçlı buharla öldürmeye yarayan kazan. İnternet Erişimi İçin: [Kubbealti Lugati - etüv kelimesi anlamı, etüv nedir? \(lugatim.com\)](http://kubbealti.lugati-etuv-kelimesi-anlamı-etuv-nedir-lugatim.com) , (Erişim Tarihi: 08.02.2023)

çırçır fabrikasını etüv santrali ve çırçır deposu kurmaktansa Ziraat Vekâletinin elinde bulunan Çırçır fabrikasına bu santral kurularak depo inşa edilse diğer fabrikalarda zamanla bunu yapmak durumunda olacakları belirtilmiştir. Ayrıca Adana’da ekilen yerli pamuk türünün ıslahı için Ziraat Vekâletinin koza çiğidini ıslah edeceği bildirilmiş ise de bu konuda yapılacakların bir an önce yapılması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁰

Seyhan Milletvekillerinin 1939 yılında kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında 1938 yılında 120.300 balya pamuk üretildiğini bunun 58.300 balyasının yerli, 62.000 balyasının ise “klevland” pamuğu olduğu belirtilmiştir. Raporla Avrupa’da başlayan savaş ve uluslararası genel durum itibariyle pamuk ihraç edilememesi neticesinde oluşan pamuk krizinin Ziraat Bankasının pamuk alımıyla aşıldığı ve yapılan bu hamleden çiftçinin çok memnun olduğu ve Başvekil ’in huzurda kendilerine seneye daha fazla pamuk üretilmesi emrini parti teşkilatı aracılığıyla tüm vilayete duyurduklarını belirtmiş ve yapılan denetimlerde çiftçinin daha fazla üretme gayretinde olduğu görülmüştür.⁸¹

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis’in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporda 1940 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık 20.000 (yirmibin) hektar daha fazla ekilen pamuktan mahsul olarakta 25.000(yirmibeşbin) balya artışla 150.000(yüzellibin) balya pamuk üretildiği ve üretilen bu pamuğun yaklaşık olarak sadece 15.000 (onbeşbin) balyasının satılamadığı ve süreç içinde onunda satılacağı belirtilmiştir. Çiftçinin yerli pamuğu ortalama 50 kuruşa, “klevland” pamuğu ise ortalama 60 kuruşa satmıştır ki bu rakamlar çiftçinin ulaştığı en yüksek rakamlardır ve bu durum üreticiyi mutlu etmiştir. Ayrıca Çiftçi yerli pamuk çiğidini kilosu 4,5 kuruştan; “klevland” pamuğunun çiğidini ise kilosunu 5 kuruştan satmıştır. Raporla çiftçinin bu gelirle borçlarını ödediği ve bir sonraki yıla daha çok ekim yapacağı belirtilmiştir. Bu durumun yaşanmasında Vekalet’in önceki yıllarda pamuğun değerinde satılması için almış olduğu himaye tedbirlerin etkili olduğu ifade edilmiştir.

Ziraat Vekaletinin 1940 yılı kış döneminde gerçekleştirmiş olduğu pamuk kongresinde “klevland” pamuğundan daha kaliteli ve daha verimli olan “akala”

⁸⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.106-107.

⁸¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.122-123.

pamuğunun ekilmesinin kararlaştırıldığı ve bunun için son bir defa deneme amaçlı Adana'ya 100 ton tohumluk gönderildiği belirtilmiştir. Raporda Adana pamuk üreticisinin ürettiği üründen elde ettiği kazanç ile birlikte daha kaliteli ürün almak için Vekaletin bu kararının da bölge çiftçisini sevindirdiği belirtilmiştir.⁸²

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde bir önceki teftişlerinde Ziraat Vekâletinin düzenlediği pamuk kongresinden sonra deneme amaçlı bölgeye gönderdiği “akala” pamuk türünün yapılan deneme ekimleri neticesinde “klavland” pamuk türüne göre daha verimli ve kaliteli olduğu anlaşılmış ve bölge çiftçisinin bu pamuk türünü ekmek için milletvekillerinden de talepte bulunduğu; bunun için bölge çiftçisinin ihtiyacı olan 6.000 ton akala pamuğuna ait tohumlukların Vekâletçe temini zor olacağından bu sene çiftçi için 2.000 ton temin edilmesinin yeterli olacağı belirtilmiş ve Ziraat Vekâletinden talep edilmiştir.⁸³

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde 1940 yılında 175.000 hektar alana yerli ve “klevland” cinsi pamuk ekildiği ve 145.000 balya pamuk hasat edildiği; 1941 yılında ise 172.000 bin hektar alana yerli ve “klevland” pamuğu ekildiği ve 127.000 balya hasat edilmesinin beklendiği belirtilerek 1941 yılı ilkbaharında normalden fazla yağmur yağmasından kaynaklı olarak ekimin geciktiği ve daha sonra tarlaların ekilmesinden sonra yaşanan kuraklıktan dolayı da 36.000 hektar alanda pamuğun bitmemesinden kaynaklı olarak bir önceki yıla göre 1941 yılındaki pamuk rekoltesinin daha düşük olduğu belirtilmiştir. Yine de pamuk ekim dönemindeki bol yağışlardan dolayı üretilen pamuğun kalitesi bir önceki yıla göre daha iyi olduğu belirtilmiştir.⁸⁴

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun 25.06.1941 tarihli raporunda halktan ucuza pamukları satın alıp Vekâlete (bakanlığa) satılacağı pahalıya satmak için halkın pamuğu ucuz alınıyor, halk mağdur ediliyor diye ortalığı karıştırmaya yönelik söylemlerin kasıtlı olarak çıkarıldığını ve bu tarz durumları önlemek amacıyla kalıcı tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Osmaniye kazasında portakal

⁸² CCA., 490.1 / 704-397-1, s.39-41.

⁸³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.88-89.

⁸⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.85-86; Teftişte bulunan milletvekilleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Naci Eldeniz, Tefvik Tarman, Ali Münif Yeğane, Şemsa İşcen, Damar Arıkoğlu ve Selahattin Çam'dır.

üretimi ile fıstık üretiminin ticari olarak kazanın ekonomik durumunu iyileştirdiğinden bu kazaya İş Bankası şubesinin üretici ve tüccarın yararına olacaktır.⁸⁵

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde yerli, “klenland” ve “akala” cinsi olmak üzere 3 farklı pamuk türünün ekildiğini, “klevland” cinsi Amerikan menşeli pamuğun zamanla dejenere olmasından dolayı ve “akala” pamuğunun daha verimli ve daha kaliteli olmasından kaynaklı olarak çiftçinin bu pamuğa yöneldiğini, geçen kış Ziraat Vekâletine yapılan girişimler neticesinde Ege bölgesinden 1000 ton “akala” pamuğunun Adana çiftçisine tohumluk olarak gönderildiğini ve yaklaşık 14.240 hektar alana ekilerek 17.800 balya pamuk hasat edildiğini belirtmiştir. Adana çiftçisinin kendisine akala pamuk tohumu verildiği için hükümete müteşekkik olduğu ve program dâhilinde 1944 yılı sonunda klevland pamuğunun üretiminin biteceği belirtilmiştir. Klevland pamuğu dekarda ortalama 22 kg hasat edilirken Akala pamuğu ise dekarda ortalama 24 kg hasat edildiği; liflerinin uzunluğu, incelik ve elastikiyeti ve çırcır randımanı bakımından akalanın klevland pamuğundan daha iyi olduğu belirtilmiştir. 1942 yılında 182.000 dekara pamuk ekilmiş ve 186.000 küsür balya pamuk hasat edilmiştir. 1941 yılında ise 172.449 hektarlık alan ekilirken 127.085 balya pamuk hasat edilmiş ve 1942 yılında 1941 yılına göre daha fazla pamuk üretilmiştir. Bir önceki yıla göre yaklaşık 59.000 küsür balya pamuk fazla üretilmiştir. Hükümet çiftçiden akala pamuğunu 95 lira, klevland pamuğunu 88 lira 75 kuruştan alım yapmakta ve üretim masrafları ile işçi giderlerinin fazla oluşuyla birlikte çiftçi pamuk üretimini buğday üretimiyle kıyaslama yapmaya başladığı ve Adana çiftçisinin pamuk üretimini olabildiğince kısip daha az üretim maliyeti olan ve aynı zamanda daha kolay üretilen buğdayı tercih etmeye başladığı belirtilmiştir. Milletvekilleri bu durumun ülkemiz için tehlikeli sonuçları doğurabileceğini belirterek ülkemizdeki dokuma fabrikaları ile savaş sanayi endüstrisinin temel hammaddelerinden pamuğun üretim alanı azalabileceği ifade edilmiştir. Konu hakkında milletvekilleri Ziraat ve Ticaret Vekâletlerini bilgilendirmişlerdir.⁸⁶

Milletvekilleri Seyhan’da buğday, arpa, yulaf, çeltik, darı, mısır ve çavdar ziraatının yapıldığını, 121.670 hektar alana buğday ekildiğini ve 92.000 ton mahsul

⁸⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.140.

⁸⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.58-59.

üretildiğini, bir önceki yıl ise 115.773 hektar alanda 91.000 ton mahsul üretimi yapıldığından bu yılki rekoltenin iyi ve dengeli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Seyhan'da 78.200 ton arpa ve 55.900 ton yulaf üretilmiştir. 366 Sayılı Kararnameye göre vilayetin bu yılki mahsul olarak hükümet hissesine borçlandırılan ve Toprak Mahsulleri Ofisine teslim edilen ise şu şekildedir: Buğday 14.387 ton borçlandırılmış ve 1068 ton fazla ile 15.455 ton teslim edilmiş, arpa 8576 ton borçlandırılmış ve 4.464 ton fazla ile 13.040 ton teslim edilmiş, yulaf 5376 ton borçlandırılmış ve 2601 ton fazla ile 7977 ton teslim edilmiştir. Bunlar 1942 yılı eylül ayı sonuna kadar teslimatı göstermekte olup 1281 ton buğday, 569 ton arpa ve 230 ton yulaf köy ambarları ile Ziraat Bankası ve belediyelerce satın alınmıştır. Milletvekillerine göre Seyhan vilayeti eylül ayı itibariyle hükümete borçlandığı hububatı fazlasıyla ödemiştir. Teftiş zamanında ise yağışların bol olması ve buğday ekiminin hızlı bir şekilde yapıldığı ve bir sonraki yılın mahsulünün de iyi olacağı milletvekillerince belirtilmiştir.

Milletvekilleri Seyhan'da pamuk ve hububattan başka baklagil üretiminin de yapıldığını belirtmiş ve bu yıl 2000 ton fasulye, 267 ton bakla, 1900 ton mercimek, 925 ton nohut ve 125 ton bezelye üretildiğini ifade etmişlerdir.⁸⁷

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında pamuğun geçen seneye göre yüzde 40 oranında daha az üretildiği ve geçen sene 235.000 balya pamuk üretilirken bu sene 140.000 balya pamuk üretildiğini belirtmişlerdir. Milletvekilleri teftişlerinde nadasa bırakılan pamuk arazilerini gördüklerinde bu üretimin daha da düşebileceğini belirtmişlerdir. Milletvekillerine göre pamuk ülke ekonomisi için önemli bir tarım ürünü ve aynı zamanda ihraç ettiğimiz ürünlerden olması hasebiyle yakın bir zamanda değil ihraç etmeyi iç piyasasının ihtiyacının bile karşılanamayacağı belirtilmiştir. Üretilen pamuğun ve işçi maliyetlerinin artması ile tarla ekim zamanı akaryakıt bulunamaması pamuk üretimini etkileyen temel etkenlerdir. Milletvekilleri bu sene belirlenen pamuk alım fiyatının yeterli olmadığını belirtmiş ve Ticaret ile İktisat Vekaletlerinin çiftçiyi düşünmeden bu fiyatı belirlediği ve bundan dolayı da hiç olmazsa üreticinin kar etmesi bir yana maliyetini karşılayacak bir fiyat belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Her kadar

⁸⁷ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.59-60.

Üretici eskiye nazaran iyi bir konumda olsa da dünyaya hâkim olan savaş koşulları kalktığında serbest piyasada bu borçlarıyla üreticinin zorlanacağı ifade edilmiştir. Çiftçinin ve özellikle de pamuk üreticisinin serbest piyasa şartlarında ayakta kalabilmesi için hükümetçe tedbirlerin alınması istenmiştir. Özellikle pamuğun geri alım işlemlerin yavaş ilerlemesinden dolayı çiftçinin elinde pamuğun kalacağı korkusu pamuk üretimini daha da etkileyecektir.⁸⁸

3. BAYINDIRLIK

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda yazmış oldukları raporlarında Karaisalı kazasında hükümet binası yapılmasının istendiği ile bu iş için 20.000 (yirmibin) liralık ödeneğin gönderilmesi istenmiştir Hükümet binalarının vilayette dar ve kullanışsız evlerden ibaret olması ve farklı farklı mahallelerde yer alması halkın kafasını karıştırdığı gibi görevlilerin birbiriyle olan irtibatını zorlaştırarak idare ahengini zorlaştırmakta olduğundan hükümet konağı yapım işinin yıllara göre planlama yapılarak çözüme kavuşturulması gerekmektedir.⁸⁹ Milletvekilleri raporlarında Ceyhan kazası içinde hükümet konağı yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.⁹⁰

Ayrıca Milletvekilleri Feke'nin Kozan-Saimbeyli yolundan 7 kilometre içeride yer almakta olduğunu; denizden 1350 metre yüksekte sarp bir yerde yaşamın zor olduğu bir yerde bulunduğunu belirtilerek halkın kaza merkezinin Kozan, Saimbeyli, Develi yolunda bulunan Asmaca mevkiine taşınmasını talep ettiğini belirtmişlerdir. Asmaca mevkiinde su debisi yüksek bir dere bulunmakta olup buraya devletin hükümet konağı yaptığı takdirde Fekelilerin buraya kendi evlerini yapacaklarını belirtmişlerdir. Halk bir gün Feke kaza merkezinin taşınacağı düşüncesiyle ne yeni bir ev yapmakta ne de hâlihazırda bulunan evlerde tadilat yapmaktadır. Bu durumun Dâhiliye Vekâletince esaslı bir şekilde değerlendirilerek hızlıca karar verilmesinin elzem olduğu bildirilmiştir.⁹¹

⁸⁸ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.147-149: Bu teftişi Damar Arıkoğlu, şemsa İşan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

⁸⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.128.

⁹⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.129.

⁹¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.130-131.

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 11.05.1943 tarihli teftiş raporunda Feke kazasının Kozan'dan Saimbeyli kazasına giden 67 kilometrelik yolun yarısından ayrılarak tekrar yüksek dağlara doğru çıkılan bir konumda olmasından dolayı vilayet genel meclisinin 1940 tarihindeki kararıyla Asmaca denilen ve Feke kaza merkezine göre yükselti olarak daha az yükseltiye sahip Feke tepesinin yamacına kaza merkezinin taşınması kararı alınmıştır.⁹²

Asmaca mevki konum olarak Kozan ve Saimbeyli ilçeleri arasında bir konumda ve bilek kalınlığında akan bir kaynak suyuna sahiptir. 41 köyün 37'sinin aşağıya inerek yeni kaza merkezine kolayca ulaşabilecekken kaza merkezi taşınmadığı takdirde bu köyler 2 saatlik bir tırmanışla kazaya ulaşmaktadır. Ayrıca Asmaca'dan Kayseri'ye ayrı bir kervan yolunun olması da ekonomik hayatı canlandıracaktır. Raporda kazaya atanan Kaymakam Vehbi Güneş'in girişken ve çalışkan olmasından dolayı büyük fayda sağlayacak olan kaza merkezinin asmacaya taşınması işlemine olur verilmesi için belediye meclisi üyeleri ile halktan topladığı imza mazbatasını vilayete ve vekâlete gönderdiği belirtilmiştir. Kaymakamın bu azminden dolayı vilayet meclisince daha önce kazada yapımına karar verilen okulun Asmaca'da yapılması ve 1943 ders yılına yetiştirilmesini bildirmiş ve 6000 lira ödenek gönderilmiş ve inşaata derhal başlanması istenmiştir. Saimbeyli kazasına denetime giden müfettiş, Feke Kaymakamı Vehbi Güneş'i inşaat başında sıcakta çalışırken, yine İlçe İdare Heyeti Reisi Nuri Şimşek'i Kaymakam'ın yanında işlerin yapımına destek olurken gördüğünü belirtmiştir. Kaza merkezi taşınması işindeki ciddiyeti gören bazı kişilerin ise bu işten zarar etme düşüncesiyle Kaymakam hakkında iftiralar atarak yüksek mercilere başvurmuşlar hatta bu işte belediye reisini işin içine katmışlardır.⁹³

Feke Kaymakamı Vehbi Güneş'i şikâyet edenler aslında kazanın nakli için imza atan kişilerdir. İdare heyetinde Mustafa Kıyar ile İsmail Erküt ile Belediye Reisi de bunlara katılmasıyla kazada partililer arasında soğukluk meydana gelmiştir. Hâlbuki bu işten maddi olarak zarar görecektir olan Nuri Şimşek olmasına rağmen Kaymakamla birlikte çalışmaktadır. Müfettiş Halit Onaran, Saimbeyli teftişinden

⁹² CCA., 490.1 / 704-400-1, s.195-196; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.7-8.

⁹³ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.195-196; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.7-8.

dönerken Feke teftişini taşınması planlanan Asmaca'da yapacağını ve üyelerin oraya gelmesini istemiş ve Belediye Reisi geleceğini söylediği halde gelmemiştir.⁹⁴

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Osmaniye'deki cezaevi binasının topraktan yapılma, aydınlanma sorunu olan ve eski bir kiliseden yapılma bir binasının olduğu, 60 mahkûm kapasiteliyken 170 mahkûmun barındırıldığı, kalabalıktan dolayı temizliğin ikinci planda kaldığı ve bazen bulaşıcı hastalıkların baş gösterdiği ve bundan dolayı yeni bir cezaevine ihtiyaç duyulduğu milletvekillerine söylenmiştir. Milletvekillerinin Adliye Vekili ile yaptığı görüşmede cezaevlerinin belli bir program dâhilinde yapıldığı ve Osmaniye'de yeni bir cezaevi inşaatının yapılmasının zaman alacağından kapasite üzerinde barındırılan mahkûm sayısının düşürülmesi için civar illeri bu mahkûmların nakil edilmesi ile cezaevinin sıhhi tesisatında yapılan iyileştirmelerle ağır olan durumun iyileştirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir.⁹⁵

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda kazaların hiçbirinde hükümet konaklarının kendi binası bulunmadığından kiralık binaların her birine bin ile bin beş yüz lira kira ödendiğinden inşaat malzemelerinin bölgeden tedarik edilmesiyle beş yıllık kira bedeline inşa edilebileceğini belirtmiştir.⁹⁶

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında Seyhan vilayetinde kazaların tamamı dâhil hiçbirinde devlete yakışır hükümet binası, adliye binası ve belediye binası bulunmadığı belirtilmiş; ev olarak yapılan ve daha sonra kiralanın iki dairenin Adana adliyesi olarak kullanıldığı, mahkeme anında dinleyicilere yel kalmadığı belirtmişlerdir. Feke kazasına doğudan gelen muhacirlerin Belen, Kalederesi ve Güremce köylerine yerleştirildiği ve bu kişilere toprak ve ziraat hayvanı ile ziraat aletleri verilmediğinden Milletvekillerinden bunların verilmesini talep etmişlerdir.⁹⁷

⁹⁴ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.196; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.9.

⁹⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.90.

⁹⁶ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.128-129.

⁹⁷ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.149-150: Bu teftişi Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

4. ULAŞIM

Seyhan Vilayet İdare Heyeti 04.02.1936 tarihli CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu yazıda Sadettin Uraz'ın vilayet merkezindeki görevine 2 gün önce başladığı ve akabinde kazaları teftiş edeceği bildirilmiştir. Merkez kazası hariç dokuz kazadan demiryolu güzergâhında bulunan Ceyhan, Osmaniye, Dört Yol ve Bahçe kazalarını her zaman denetleyebileceği fakat demiryolu güzergâhında olmayan ve şose yolu bulunmayan Kadirli, Karaisalı, Kozan, Feke ve Saimbeyli kazalarını ise havaların yağışsız, yolların kuru ve çamursuz olduğu zamanlarda gidebileceği belirtilmiştir.⁹⁸

Hilmi Uran'ın 1939 tarihli raporunda Seyhan Valisinin 900 km'lik yoldan sadece 38 km'sinin şose yol olduğu bilgisini aktardığını ifade etmiştir.⁹⁹ Hilmi Uran'ın 1939 tarihli raporunda Bahçe kazasındaki ihtiyacı karşılamayan hükümet binası haricinde vilayetin hiçbir kazasında hükümet binası olmadığı belirtilmiştir. Ceyhan'da resmi bir santral kurulması halinde Adana ve Mersin'le telefonla muhaberesine kolaylık sağlayacağı gibi Ceyhan'ın gelişmesine de katkı sağlayacaktır.¹⁰⁰

Hilmi Uran'ın 1939 tarihli raporunda Mamure ile Bahçe arasındaki demir yolunda Yarbaşı mevkiine istasyon yapılması talebiyle ilgili yapılan incelemede istasyon yapılacak mevkide eğim binde 22 olduğu için tren yolunda yaklaşık 4 km'lik bir kavis yapılarak istasyonun yapılabilmesi; bu durumun ise çok maliyetli olabileceği fakat Haruniye'nin gelişmesinde çok etkili olacağı ayrıca askeri zaruretler içinde gerekli olacağı belirtilmiştir.¹⁰¹

Seyhan Milletvekillerinin 1939 yılında kendi seçim bölgelerini denetledikleri raporlarında Adana'nın yollarının çok kötü bir durumda olduğu, kazaları merkeze ve birbirine bağlayan yolların yazın toz bulutlarının kışın ise çamurun içinde kaldığı; dağ kasaba ve köylerinin yollarının taşlık ve arızalı olduğu; yolların kenarlarındaki kayalık alanların hayati tehlike oluşturduğu belirtilmiştir. Adana'nın yollarının genel manada bozuk olması araba gibi nakil vasıtalarına hasarlar vermekte yolların tamirinden sorumlu yol işçilerinin de layıkıyla çalıştırılmadığı ifade edilmiştir. Milletvekilleri

⁹⁸ CCA., 490.1 / 703-394-1, s.163.

⁹⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.110.

¹⁰⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.112.

¹⁰¹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.110.

yıllara göre parçalara ayrılarak bir an önce yol yapım işine başlamak gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁰²

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda bütçenin darlığına mukabil yapılacak işler çok olsa da yolların bir yerden bir yere gitmeye imkân veremeyecek durumda olduğu, mevsim şartlarının iyi olduğu zamanlarda dahi araçla yapılan yolculukların çileye dönüştüğü belirtilmiştir. Raporun devamında birçok yerin geçiş güzergâhında bulunan Toprakkale'de içilecek su olmadığı ve bu kazaya yarım saatlik mesafedeki su kaynağından iyi suyun getirilmesinin kazaya fayda sağlayacağı belirtilmiştir.¹⁰³

Sinan Tekelioğlu 1939 tarihli raporunda Bahçe ilçesine ait tren istasyonunun kaza merkezine uzak olmasından dolayı bu kazaya gelenlerin istasyondan yürüyerek gitmeye çalıştıkları bazen de istasyonda kaldıkları ve bundan dolayı Bahçe'ye yakın bir yerde trenler durdurularak yolculara kolaylık sağlanması gerektiği belirtilmiştir.¹⁰⁴ Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda da bu duruma değinerek tünelin ağzındaki düzlükte yolcular için durdurabileceğini halkın çok fakir olduğunu ve başka bir ulaşım araçlarının olmadığını belirtmiştir.¹⁰⁵ Sinan Tekelioğlu 1939 tarihli raporunda Mersin, Adana, İskenderun hattında çalışan devlet demiryolları çalışanlarının kılık kıyafetlerinin kötü olmasından dolayı iyileştirme yapılarak diğer memurların kılık kıyafetiyle aynı seviyeye çıkarılması gerektiğini de ifade etmiştir.¹⁰⁶

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda yazmış oldukları raporlarında Karaisalı ile Bucak istasyonu arası ile Araplar köyü civarında Çakıt köprüsünün tamirinin halk için zaruri olduğundan 16 km'lik yolun 5 km'si bitmiş geri kalanını halkın taahhüt ettiği belirtilmiştir.¹⁰⁷

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları

¹⁰² CCA., 490.1 / 703-395-1, s.126-127.

¹⁰³ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.87.

¹⁰⁴ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.101.

¹⁰⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.133.

¹⁰⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.101.

¹⁰⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.128-129.

raporda Seyhan vilayetinde yolların çok kötü durumda olduğunu yazın tozdan kışın ise çamurdan bir yere gitmenin imkân dâhilinde olmadığı belirtilmiştir. Bozuk olan bu yollardan yaklaşık 75 kilometrelik bir üretim sahasını kaplayan yolların durumunun kötülüğünden pamuk üreticisinin nakliye sorunu çektiği, genel olarak yol sorunu olsa da Seyhan gibi tarım üretimiyle ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan bir vilayetin yolların kötü olması üretilen ürünlerin nakliyesini imkânsız hale getirdiği, ürünlerin naklinde kamyon yerine deve benzeri hayvanların kullanıldığı belirtilmiştir. Raporda Adana Kozan yolunun 7 kilometrelik kısmının yapımına başlandığı; Adana Karaisalı yolunda Çakıt köprüsünün bozuk olmasından dolayı yağışlı havalarda karayolunu su bastığı ve yine bu yolda köprü haricinde detaylı bir bakım çalışması yapılması gerektiği; yaklaşık 50 kilometrelik Adana Karataş karayolunun 26 kilometrelik şosesinin olduğu ve bu yolunda tamirinin gerektiği, yolun üst kısmının toprak olduğu ayrıca bu yolun Seyhan (Adana) çiftçisinin ve üreticisinin en yoğun kullanılan yolu olduğu belirtilmiştir. Rapora göre Adana Ceyhan yolunun yüzde sekseninin; Ceyhan-Osmaniye ile Osmaniye-Fevzipaşa yollarının ise tamamının tekrardan yapılması gerektiği ve sadece bu üç yol için yaklaşık olarak 1,5 (bir buçuk) milyona ihtiyaç olduğu duyulmaktadır. Kozan-Saimbeyli yolunun kumsal bir yol olmasından dolayı kışın çamur olduğu yol güzergâhındaki tahta köprülerin sık sık tamiri gerektiği belirtilmiştir. Sayılan bu yollar Adana'nın ulaşımında büyük öneme sahip yollarıdır; köy ve nahiye yolları ise tamamen toprak yapıdadır. Raporda, belirtilen yolların yapımının ilin hususi bütçesinden ayrılan parayla yapımının imkânsız olduğu bundan dolayı da sadece Adana yolları için ayrı bir ödeneğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.¹⁰⁸

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporda Bahçe kazası Haruniye nahiyesi Yarbaşı mevkiinde bir tren istasyonu yapılması gerektiği belirtilmiştir. Haruniye nahiyesinin 25 köyünün bulunduğu, nahiye merkezinde Maarif Vekaleti tarafından bir köy enstitüsünün açıldığı, zengin toprakları olan bu yerde bir de ılıcanın(kaplıca) bulunduğu belirtilerek istasyon yapıldığı takdirde Osmaniye ilçesiyle ulaşımının kolaylaşacağı ifade edilmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.43-45.

¹⁰⁹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.46.

22.12.1940 tarihinde pazar günü yapılan Seyhan vilayet kongresinde oluşturulan dilek encümeninde Karaisalı kazasıyla ilgili olarak yol inşa ve tamiri ile köprü inşa ve tamiri konusu ele alınmış fakat bu isteklerin planlı olarak takibinin yapılabilmesi ve mahalli idareyi ilgilendirmesinden dolayı dileklerin içinden çıkarılmıştır. Ceyhan'ın bir mevkesine köprü yaptırılması ve Kadirli Hemite nahiyesi yolunun uzatılması ile Hemite-Ceyhan arasına köprü yapılması istekleri ise kongrede delegelerce kabul edilmiştir.¹¹⁰ Osmaniye kazasında bulunan istasyonun ve yine bu istasyonun ambarı ile rampasının ihtiyacı karşılayamadığından bunların ihtiyacı karşılayacak hale getirilmesi istenmiştir.¹¹¹

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde milletvekillerini taşıyacak otomobil bulunamaması, sonbahar yağışlarının fazla olmasıyla birlikte bozuk olan kaza şoselerinin çamurdan geçilemez bir hal aldığından Adana merkez ile tren yolu güzergâhında bulunan Ceyhan, Osmaniye ve Bahçe kazalarını teftiş edebildiklerini 15.01.1942 tarihli raporlarında belirtmişlerdir.¹¹² Ayrıca Bahçe kazasında halk, milletvekillerinden banliyö trenlerinin Fevzipaşa istikametinden gelirken durduğu gibi Adana istikametinden de gelirken Yarbaşı istasyonunda 1 dakika durmasını istemiştir. Teknik bir sorun yoksa bu isteğin yerinde olduğu belirtilmiştir.¹¹³ Münakalat Vekaleti, Yarbaşının Fevzipaşa istikametinde 6 kilometrelik raylı yolun binde 24'lük eğim bulunduğunu fakat Adana'dan gelişte 1200 metre raylı yolun binde 23 eğimli olduğu ve bu verilerden hareketle trenlerin Fevzipaşa istikametinden gelirken durabildiği fakat Adana istikametinden gelirken rampa yukarı çıktıklarından dolayı durdukları takdirde trenlerin zarar görebileceği ya da hareket edemeyebileceğinden bu talebin gerçekleştirilemeyeceği belirtilmiştir.¹¹⁴

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 25.06.1941 tarihli raporunda Ceyhan nehri üzerine köprü yapılmakta olduğu, Ceyhan nehrinin kıvrımlı haliyle birlikte batıdan gelen akıntı ile nehrin güneyinde yeni bir yarık oluşturmak üzere olduğu belirtilmiştir. Bu gerçekleştiğinde köprünün bir ucu yine su altında kalacaktır. Nafia

¹¹⁰ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.13-15.

¹¹¹ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.15; Ökte, a.g.t., s. 204.

¹¹² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.83.

¹¹³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.90-91.

¹¹⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.75.

Vekâleti bunun için mahmuzlar yapmaktadır. Fakat bu önlem sorunu ortadan kaldırmayacağından Ceyhan nehrinin batı istikametinden gelen etkisini ve köprüyü korumak için güney kuzey yönlü bir kanal açılmasıyla bu durumun önleneceği belirtilmiştir. Ayrıca bu kanal çözümüyle daha önce kullanılan nehir üzerinde ulaşımında kullanılan Koruklu gemisi de daha etkin kullanılacağı gibi mahmuz işinden daha az maliyetlidir.

Tekelioğlu, Anadolu ile Çukurova'nın bağlantısı konumundaki Pozantı-Çamalan-Tarsus yolunun bozuk olduğunu ve yeniden yapılması gerektiğini belirtmiştir. Yine Adana-Karaisalı-Bucak-Pozantı yolunun da Karaisalı'nın gelişimi için çok önemli olduğunu ve bu yol üzerinde yer alan ve keşif işleri yapılan Çakıt köprüsünün bir an önce bitirilmesi Adana'nın kazalarıyla kış mevsimindeki ulaşımını kolaylaştıracağı; Yarbaşı ile Bahçe kazası arasındaki yolun 17000 lira toprak tesfiyesi yapıldığı ve bu paranın daha sonra geri alındığı fakat kanal ve menfezleri ile Kanlı Geçit Köprüsünün yarıl bırakılarak yapılmadığından yine bu yolunda hızlı bir şekilde tamamlanması istenmiştir.¹¹⁵

CHP Genel Sekreterliği bürolar arası 17.09.1941 tarihli yazışmalarında Nafia Vekâletinin Sinan Tekelioğlu'nun raporunda belirttiği hususlarla ilgili cevap verdiği görülmüştür. Vekâlet, raporda Seyhan nehri üzerinde yapılan köprünün ayaklarını yine nehrin zarar vereceğinden mahmuz inşa edildiği ve bu mahmuzların 1941 yılı ilkbahar aylarındaki su taşkınlarında faydasının olduğu belirtilmiş ve diğer mahmuzların yapılması için ihale işlemlerinin devam ettiği; ayrıca nehirle ilgili raporda belirtilen diğer hususlarla ilgili işlemlerin devam ettiğini ve raporda yer alan nehir krokisinden faydalanılacağı belirtilmiştir. Bozuk olduğu raporda belirtilen Pozantı-Çamalan-Tarsus yolunun 40 kilometresinin iyi bir şose olduğu 40 kilometresinin ise tamir edilmesi gereken bir şose olduğu, 59 kilometresi İçel, geri kalanı ise Seyhan'da olan bu yolun yapımı için tahsisat yapılmadığı ve gelecek üç yıl için İçel ile birlikte Seyhan' a bu yolların yapımı için tahsisat ayrılacağı belirtilmiştir. Adana-Karaisalı- Pozantı yolunun ise 61 kilometrelik Hacıkirı'ya kadar olan kısmı için 3 yıllık çalışma planı içinde yapılacağı 1941 yılında 3000 lira tahsisat yapıldığı belirtilmiştir.¹¹⁶

¹¹⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.132-133: raporda belirtilen kroki Ek- 20 de gösterilmiştir.

¹¹⁶ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.158-159.

Nafia Vekâleti, Çakıt köprüsünün betonarme olarak yaptırılması için ihale işlemleri neticesinde müteahhitine verildiği fakat köprü yapımında gerekli olan demirler tedarik edilemediğinden ihale mukavelesi feshedildiğini, ahşap olarak yapılması fiziki şartlar dâhilinde uygun olmayacağından bu demirler tedarik edildiğinde inşaatına başlanacağı CHP Genel Sekreterliğine bildirmiştir. Yarbaşı Bahçe yolunun ise 3 yıllık çalışma içinde yapılacağı fakat ödenek azlığından ne vilayet nede hususi bütçeden pay ayrılamadığından yapımına başlanamadığı; yine Bahçe kazasında inşaatı istenen mezbaha binasının kanun gereği vekâletin yükümlüğü olmayıp belediyelerin yükümlülüğünde olduğu fakat belediyelere yardımcı olmak için bu tarz işlerinde yapıldığı fakat Vekalette görevli fen memurlarının çoğunun silah altında askerde olduğundan ve geri kalan memurlarla Vekaletin işlerinin halledilemediğinden Bahçe kazasının mezbaha işinin yapılamayacağı belirtilmiştir.¹¹⁷

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda Köy Kanunuyla ilgili seçim bölgesinde hiçbir işlem yapılmadığı, bazı vilayetlerde yolların bu kanuna istinaden yapıldığını fakat Seyhan için böyle bir durumun söz konusu olmadığını, Dâhiliye müfettişlerinin yaptıkları teftişlerde resmi evrakları kontrol ettiğini ve köylüyü denetlemediğini belirtmiştir.¹¹⁸ Kadirli’de üretilen portakal ve diğer tarım ürünlerinin yolların kötü olmasından ziyan olduğu ve hükümetin bu yolları yapamadığından dolayı köy kanununa istinaden bu yolların yapılması gerekmektedir. Daha önce vilayet merkezliği yapmış Kozan kazasının ise Orta Anadolu ile Çukurova arasında geçiş güzergâhı olduğundan bu kazada asayişin sağlanması ve yol kontrolünün sağlanması için bir komiser ile beş polisin bu kaza emrine verilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁹

Sinan Tekelioğlu Haruniye nahiyesinde hem köy enstitüsü olması hem de şehir dışından birçok kişinin olmasından dolayı buraya bir tren istasyonu kurulması gerektiği belirtilmiştir. Bahçe kazasına uzak olan tren istasyonu bölge halkını mağdur ettiğini, bu istasyondan kazaya gitmek için ayrı bir vasıta gerektiği ve bundan dolayı kazaya yakın bir yerde yolcuların binmesi ve inmesi için trenlerinin durdurulmasını; yüklerin ise yine bu istasyondan indirilip bindirilmesine devam edilmesinin

¹¹⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.160.

¹¹⁸ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.126.

¹¹⁹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.128.

sağlanmasını istemiştir. Yine aynı şekilde Hacıkırı ile Kelebek arasında Bucak mevkiinde trenlerin durdurulması istemiştir.¹²⁰ Münakalat Vekaletinin CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu resmi yazıda; Bahçe kazasında trenlerin kazaya yakın bir yerde durmasının eğimden kaynaklı olarak sorun teşkil edeceği özellikle Adana'dan gelenlerin rampada durdurulmasının uygun olmadığı fakat Adana'ya gidenlerin durdurulabileceği belirtilerek gerekli talimatın verildiği; Hacıkırı ile Kelebek arasında her iki yönde de hareket eden 405 ve 406 numaralı trenlerin durdurulduğu ifade edilmiştir.¹²¹

Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda her gelen Valinin vilayetin yolları dışında başka işlerle ilgilendiğinden dolayı vilayette yolsuzluk sorunu oluştuğunu, özellikle kışla birlikte ulaşımın sekteye uğradığını, hususi muhasebe ile bu işin çözülemeyeceği için bu teşkilatta değişiklik yaparak belediyelere devredilmesi gerektiğini, yapımı devam eden Adana Kozan yolunun bitirilemeyeceği ve her yıl toprak tesfiyesi yapılan Adana Karaisalı yolunun bitmiş halini gelecek nesillerin bile göremeyeceğini belirterek Ülke için birinci sınıf servet kazandıran bir vilayetin yollarının bu şekilde olmaması gerektiğini belirtmiştir.¹²² Kadirli kazasına ait postaların ise birkaç günde geldiğini bundan dolayı kısa bir sürede postaların Kadirli'ye ulaşması için önce Ceyhan'a trenle ve oradan da tedarik edilecek bir araçla Kadirli'ye hızlı bir şekilde gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹²³

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde yolların çok bozuk olduğu yağışlı havalarda çamur deryası olduğu; yol tamir ve inşasında önemli bir gelişmenin olmadığı; Çakıt köprüsü yapılamadığından Karaisalı ile yağışlı mevsimlerde ulaşımın kesilmekte olduğu belirtilmiştir.¹²⁴ Bu köprünün bir an önce bitirilmesi istenmiştir. Saimbeyli kazasında ise postanın hayvanla taşınmasından dolayı haberleşmenin çok geç sağlandığı

¹²⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.141.

¹²¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.122.

¹²² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.130.

¹²³ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.133.

¹²⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.63; İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'da 1942 yılında Seyhan vilayetinde 7 kazayı teftiş ettiğini fakat Çakıt suyundan geçilemediği için Karaisalı'ya teftişe gidemediğini belirtmiştir: CCA., 490.1 / 704-398-1, s.42.

belirilerek milletvekillerinden hafta bir defa bile olsa postanın ilçeye otomobille gönderilmesi istenmiştir.¹²⁵

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında yol işlerinin Adana’da çok geri kaldığı belirtilerek Adana’nın Türkiye’nin yol sorunu en fazla olan şehir olduğu belirtilmiş, yol yapımında kullanılan taşın başka bir yerden getirilmesinin maliyeti arttırdığı ve şu şartlarda bu sorunu vilayetin kendisinin çözemeyeceği belirtilmiştir. Bölge halkı milletvekillerinden Kadirli Osmaniye arasındaki yolun yaptırılarak şose haline getirilmesini istemiştir.¹²⁶

Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal’ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 19.04.1945 tarihli teftiş raporunda vilayetin tamamında büyük bir yol sorunu olduğu; Vekalet veya genel idareler tarafından yapılan bazı yolların çabuk bozulduğu, hâlihazırda var olan yol yapma mevzuatı ve tekniğinin gözden geçirilerek halk ile devletin el ele vererek askerlik vazifesi gibi devletin tüm imkânlarının da seferber edilerek yol sorunun çözülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bölgenin ve ülkenin inkişafı ile tarım ve ekonominin gelişmesi önünde yol sorununun engel olduğu dile getirilmiştir.¹²⁷

5. ELEKTRİK

Seyhan Milletvekillerinin 1937 yılı yaz tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Dörtyol’un elektrik tesisatı projesinin 29.000 lira bedelle keşfinin yapıldığı; elektrik üretiminin kasaba yakınındaki bir şelaleden yapılacağı; Belediye bankasından bu iş için yapılacak borçlanmanın yerel belediyenin otel, dükkân ve oktrova resminden elde edeceği geliri karşılık göstereceğinden bu ilçeye elektrik verilmesinin gerektiği belirtilmiştir.¹²⁸

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Osmaniye kazasında milletvekillerinden belediyenin

¹²⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.65-66.

¹²⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.150: Bu teftişi Damar Arıkoğlu, şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

¹²⁷ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.1-3.

¹²⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.165-166.

kazanın elektrik tesisatını yapmak için ihtiyaç duyduğu 12.000 lirayı Belediyeler Bankasından borçlanmasına kolaylık sağlanmasını istemişlerdir. Ayrıca belediyenin daha önce ampül, tel ve direk teminin yaptığından yaşanan petrol krizi karşısında bu isteğin yerinde olduğu belirtilmiştir.¹²⁹ CHP Genel Sekreterliği bürolar arası yazışmalarında (11.03.1942 tarihli) Dâhiliye Vekâletinin Seyhan Milletvekillerinin raporlarında kazanın elektrik tesisatı için Belediyeler Bankasından borçlanmasını uygun bulduğu belirtilmiştir.¹³⁰

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun 25.06.1941 tarihli raporunda Toprakkale istasyonunda elektriğin kullanıldığını ve bu elektriğin köyün kahve ve lokantalarında ücretli olarak kullanılmasına olanak sağlanması istenmiştir.¹³¹ Münakalat Vekâletinin CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu resmi yazıda; elektriğin ancak Toprakkale istasyonun ihtiyacını karşılayabilecek güçte olduğundan bu talebin karşılanamadığını bildirmiştir.¹³²

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Ceyhan kazasının tarımsal üretim için gerekli olan toprak, sulama suyu ve uygun iklim koşullarının tamamına sahip olduğu ve elde ettiği ürün ve gelirin daha fazlasını kazanma ihtimali ve kazada halkın daha müreffeh koşullarda yaşama imkânı varken medeniyet ve bayındırlık geriliği yaşadığı belirtilmiştir. Kazanın nüfusunun 10.000 (onbin) olduğu ve yine kaza belediyesinin yıllık bütçesi 70.000(yetmiş bin) iken beş veya altı yıl önce birkaç sermayedar ile 60000(atmış bin)'e mal olacak elektrik tesisini zamanın belediye reisi yarı maliyetle kendilerinin yapacağını belirterek bu girişimi baltalamıştır. Rapora göre kazanın elektrik şebekesi ve içme suyu bulunmamaktadır. Görevde bulunan belediye reisi Amerika'da eğitim görmüş fakat ilgisiz biri olması hasebiyle gerek elektrik şebekesi gerekse iç suyu sorunun çözümü ile şehir planının tatbiki hususunda ilgililer teşvik edilmiştir.¹³³

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 27.04.1943 tarihli teftiş raporunda Osmaniye'de belediyenin iyi

¹²⁹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.90.

¹³⁰ CCA., 490.1 / 704-398-1, s. 72-73.

¹³¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.141; CCA., 490.1 / 704-398-1, s.155.

¹³² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.122.

¹³³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.47; CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.22.

çalıştığı ve Osmaniye'nin elektrik şebekesinin tamamlanmak üzere olduğu ve birkaç haftaya kazaya elektrik verileceği belirtilmiştir.¹³⁴

İçel Bölge Müfettişi İzmir Mebusu Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1943 yılı birinci teftişine ilişkin 30.04.1943 tarihli teftiş raporunda Ceyhan kazasında daha önce belediye reisliğine vekâlet eden ve bu seçimde reis seçilen Hakkı Mete'nin iyi işler yaptığı, 115.000(yüzonbeşbin) liraya yükselen belediye bütçesine ek olarak 30.000(otuzbin) liralık bir borçlanmayla birlikte kazanın elektrik tesisatı yapım işlerine başlandığı, yakın bir süreçte Ceyhan'ın da Osmaniye gibi elektriğe kavuşacağı belirtilmiştir.¹³⁵

Seyhan Milletvekillerinin 1943 yılı sonunda ve 1944 yılı ocak ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişler neticesinde 21.01.1944 tarihli raporlarında Seyhan vilayetinde Ceyhan, Saimbeyli, Osmaniye ve Kadirli kazalarının elektriğe kavuştuğu ve diğer kazalarında ise bu sürecin teşebbüs ve inşa aşamasında olduğu belirtilmiştir.¹³⁶

6. SULAMA VE İÇME SUYU

1936 yılında aralık ayında Adana'da yaşanan sel felaketinde yaklaşık olarak bin hayvan telef olurken can kaybı ise 39 olarak tespit edilmiştir. Yaklaşık olarak şehir merkezinde 555 olmak üzere toplamda 1500'e yakın ev hasar görmüştür. Ayrıca ekili araziler ile birlikte depolarda ve sanayi tesislerindeki pamuklar ve bitki tohumları da kullanılamaz hale gelmiştir. Çevre belediyeler ve yurdun birçok şehrinden gönderilen un, kömür, kumaş, kıyafet, gıda vb. yardımlar ile Kızılay'ın gönderdiği çadırlarla felaketin acıları sarılmaya çalışılmıştır. Atatürk'te bu felakette kullanılmak üzere Kızılay'a 10 bin lira bağışlamıştır. Eczaneler ücretsiz ilaç desteğinde bulunurken spor kulüpleri bu olaydan sonra yapacakları müsabakaların gelirlerini felaketten etkilenenlere bağışlayacaklarını açıklamışlardır. Ankara'daki farklı ülkelerin büyük elçilik çalışanları ise nakdi yardımda bulunmuşlardır. Bu haliyle yaşanan sel olayı Seyhan(Adana)'ın Cumhuriyet tarihinde yaşadığı en büyük felaketlerden biri olarak

¹³⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.41.

¹³⁵ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.47.

¹³⁶ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.151: Bu teftişi Damar Arıkoğlu, Şemsa İşcan, Ali Münif Yeğane ve Cavit Oral birlikte yapmıştır.

değerlendirilmiştir.¹³⁷ Ayrıca Seyhan ile Ceyhan nehrinin yaptığı bu taşkınlar sonrası bölgede oluşan çukur ve göletlerin sıtma salgının en fazla görüldüğü alanlar olarak nitelendirilmiştir.¹³⁸ Seyhan Milletvekillerinin raporlarında da gerek Çukurova'nın sulama sorunu gerekse Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin taşkınları ele alınarak çözümler üretilmeye çalışılmıştır.

Seyhan Milletvekillerinin 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetim sonucunda hazırladıkları raporlarında Yüreğir ovasının Seyhan nehri ile sulanması için tesisat işlerinin ve baraj inşasının devam ettiği, 15 ve 40 km uzunluğunda iki ana koldan yapılan kanalların inşasının bittiği, tali kanalların inşaatlarının devam ettiği ve bir sonraki yılın (1940) eylül ayında bitirileceği ifade edilmiştir. Ovanın sulaması ile birlikte Adana'nın içme suyu işlerini de üstlenen su idaresinde daha önce 16 mühendis çalışırken bu sayı tayinler sebebiyle 6 'ya düşmüştür. Bölgedeki sulama işinin sekteye uğramaması için mühendis kadrosunun bir an önce artırılması gerektiği belirtilmiştir. Milletvekillerine bölge halkı yaşanan sel baskınlarına karşı çözüm bulunmasını istemiştir. Bu konuda yapımı devam eden barajın iki tarafına da boşaltma kanalları açılarak sel tehlikesi bertaraf edileceği belirtilmiştir.¹³⁹

22.12.1940 tarihinde pazar günü yapılan Seyhan vilayet kongresinde oluşturulan dilek encümeninde Ceyhan kazasıyla ilgili olarak içme suyu temininin zaruri olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁰

Seyhan Milletvekillerinin 1940 yılı ekim ayı ile Meclis'in kış tatilinde kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları tetkik ziyaretleri neticesinde hazırladıkları raporda Seyhan nehrinden yapılmakta olan sulama projesinden sağ tarafta(Tarsus tarafı) bulunan ana isale kanalının 41 kilometrelik yapımının tamamlandığı, sağ tarafta 7 ana kanaldan 1 tanesinin bitirildiği diğerlerinin yapılamadığı gibi tali kanalların hiçbirinin yapımına başlanmadığı; sol tarafta(Yüreğir Ovası) bulunan 16 km lik isale kanalının 14,5 kilometresinin bitirildiği, ana ve tali kanallara başlanamadığı belirtilmiştir. Raporda sulama projesinin müteahhit bulunamadığı için yarım kaldığı

¹³⁷ Çanak, "Cumhuriyet Döneminde Adana...", a.g.m., s. 310-316.

¹³⁸ Canpolat, a.g.t., s. 78.

¹³⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.127-128.

¹⁴⁰ CCA., 490.1 / 202-800-7, s.14; Ökte, a.g.t., s.204.

belirtilmiştir. Ayrıca Seyhan nehrinin taşkın yapmasından dolayı 33.000(otuzüçbin) hektar alanın sular altında kaldığı; taşkın neticesinde yarılan setlerin Nafia Vekâletinin (Bayındırlık Vekaletinin) iki defada gönderdiği 23.000 (yirmiüçbin) lira ile tamir edildiği; yeni taşkınları engellemek için incelemelerin bitirilerek projelerin hazırlandığı belirtilmiştir.¹⁴¹

Seyhan Milletvekillerinin 1941 yılı Ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Seyhan nehrinden yapılmakta olan sulama projesinden sağ taraftaki şebekede (Tarsus tarafı) bulunan ana isale kanalının 41 kilometrelik yapımının tamamladığı ve bu hattın 15 km'lik tali bir kanalı olduğu; sol taraftaki şebekenin (Yüreğir Ovası) bulunan 16 kilometrelik isale kanalının yapımının tamamlandığı ve bu şebekenin tali kanalının yapılamadığını belirtmişlerdir. Müteahhit bulunamadığından tamamlanamayan bu işlemlerin tamamlanması halinde bir sonraki yıl kullanılabileceği belirtilmiştir.¹⁴² Seyhan milletvekillerinin 1940 yılı teftişlerinde bu sulama hattında sağ taraftaki şebekede eksik olan tali kanalların bu denetimde yapıldığı, yine bir önceki denetimde sol taraftaki ana isale hattında yaklaşık 2 kilometrelik yapılamayan kısmın bu denetimde yapıldığı görülmektedir.

Bu teftişte sulama hattı haricinde regülatör yapımının bittiğini ve bu regülatöre sonradan eklenecek demir kapakların temininin uzun zaman alacağından ihtiyacı karşılamak için ahşap kapakların kullanıldığını, regülatöre 3 kilometre mesafede su taşkınlarını ve selleri engellemek için topraktan bent yapılması kararlaştırıldığını, yapılan etüt ve proje neticesinde yapılan keşifte 6,5 milyon (altı buçuk milyon) liraya yapılacağı ve yaklaşık 450 milyon tonluk hacimde su tutma kapasitesine sahip olacağını belirtilerek yakın bir tarihte ihalesinin yapılacağı ifade edilmiştir. Belli dönemlerde Seyhan nehrinin taşkınlarıyla oluşan zararı engellemek için yapılacak bu bent Adana'da sevinç ve şükranla karşılanacaktır.¹⁴³

Seyhan Milletvekilleri 1942 yılı ekim ayında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları teftişlerde Yüreğir ve Adana Tarsus ovalarının sulamasında kullanılacak olan

¹⁴¹ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.45-46.

¹⁴² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.88; ; Teftişte bulunan milletvekilleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Naci Eldeniz, Tevfik Tarman, Ali Münif Yeğane, Şemsa İşcen, Damar Arıkoğlu ve Selahattin Çam'dır.

¹⁴³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.87-88; Regülatör yapımına 1939 yılında başlanmıştır: Çanak, "Cumhuriyet Döneminde Adana...", a.g.m., s.334.

regülatörün tahta kapakların hazırlanmış olduğunu ve ayaklarının yapımının da bittiğini, sağ şebeke (Adana-Tarsus ovası) kanallarının inşası için 5 buçuk milyon lira bedelle ihale işleminin yapıldığı, bunun 8000 hektarlık kısmının 1943 yılı mayıs ayına kadar biteceğini ve bu kısma su verileceğini; şebekenin ikinci kısmı 1943 son kısmı ise 1944 yılında bitmiş ve işleme açılacağı belirtilmiştir. Sol şebekede yer alan 16 km'lik ana kanal haricinde tali kanallarının da yapılması bir an önce yapılması gerektiği belirtilmiştir. Seyhan nehrinin taşkınlarını ve sel felaketlerini engellemek için bentlerin/setlerin tamir ve inşasının devam etmekte olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁴

Cumhuriyet tarihinde Seyhan (Adana)'ın yaşadığı en büyük felaketlerden biri olarak değerlendirilen 1936 aralık ayındaki sel baskınından sonra bölgeyi etkileyen nehirlerin şehirde ve tarım alanlarında taşkınlarını engellemek için bazı çözümler üretilmiştir. Bu konuda göze çarpan ilk husus bu olay öncesinde de kullanılan setlerin yapımıdır. Taşkınların fazla olduğu dönemlerde setler bozulmuş ve daha sonra tekrar onarılmıştır. 1936 sonrasında alınan tedbirlerden sonra 1948 yılında yaşanan sel felaketiyle bölgede can ve mal kayıpları yaşanmıştır. 1936'da sulama amaçlı olarak inşa edilip taşkınlarla karşı bir tedbir olarak yapılan regülatörün de etkisiz kalmasıyla artık nehrin uygun olan bir yerinde baraj yapılması fikri etkisini göstermiş, gerekli ödeneğin bulunmasıyla birlikte 1953 yılında yapımına başlanmış ve bu baraj 1956 yılında faaliyete geçmiştir.¹⁴⁵

7. BÖLGEDE YAŞANAN DİĞER SORUNLAR

Seyhan Milletvekilleri 1939 yılında kendi seçim bölgelerinde yapmış oldukları denetimler sonucunda Feke'de halkın Asliye mahkemesindeki davalar için Saimbeyli'ye gittiği ve bundan dolayı kazada bulunan Sulh Hâkimliğine ek olarak Asliye Mahkemesinin açılmasını talep ettiklerini belirtmişlerdir.¹⁴⁶

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda bütün idari teşkilatın düzgün bir şekilde çalıştığını, mülki amirlerin büyük sıkıntılara göğüs

¹⁴⁴ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.63.

¹⁴⁵ Çanak, "Cumhuriyet Döneminde Adana...", a.g.m., s.338-339.

¹⁴⁶ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.130-131.

gererek halka hizmet ettiklerini fakat nüfus işlerinin halkın ihtiyaçlarına cevap veremediğini ve bu birimden halkın şikâyetinin olduğunu belirtilerek şu ibarelere yer vermiştir: “ *Bir nüfus tezkeresi çıkartmak için eshabı mesalihin nüfus memur ve katiplerinin ellerinde birer oyuncak gibi çevrildikleri hakkındaki tarizlere tahammül imkanı yoktur. Bilhassa Ceyhan kazasında bu dairenin esaslı bir teftişe tabi tutulması ile yıllarca ötede beride kalmış nüfus muamelatının ıslah ve ikmali ve bu suretle halkın en mübrem ihtiyaçlarından biri olan nüfus işine iyi bir düzen verilmesi çok mühim ve lazımdır.*” Bu ifadelerin devamında Jandarma teşkilatında meslekle alakası olmayan komutanların ve özellikle Bahçe kazası bölük komutanının halka yardımcı olması gerekirken halkı zor duruma düşürdüğü; verdiği takipsizlik kararlarıyla da bölgede hayvan hırsızlığını çoğalttığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu hayvan hırsızlığının Seyhan (Adana) merkez ve kazalarında da bulunduğundan bu sorunun çözümü için esaslı çarelere başvurulması gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁷

Sinan Tekelioğlu raporunda mübadeleye tabi muhacirlerin iskân işlerinin tam anlamıyla halledilmediğini; verilen malların ellerinden alınarak yoksul bir halde yaşadıklarını; Kötürüm Talha Zihni adlı kişinin de bu durumdaki vatandaşlardan biri olduğunu belirtmiştir. Yine Adana’nın Sadak köyüne eskiden yerleşmiş muhacirlerin iskân işlerinin eksik yapıldığını, 20 hane için 75 dönüm verildiğini halbuki hanedeki kişi başına 15 ile 20 dönüm arasında verilmesi gerektiğini belirterek bu durumun düzeltilmesini talep etmiştir. Ayrıca Osmaniye’de Abidin Paşa namına imar şartı ile kayıt altına alınan ve terkedilmiş konumdaki arazilere göçmen gönderilerek Osmaniye’nin gelişmesine katkı sağlanmasını istemiştir.¹⁴⁸

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu’nun kendi seçim bölgesinde yapmış olduğu denetimler sonucunda hazırlamış olduğu 18.12.1939 tarihli raporda milli

¹⁴⁷ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.86; Sinan Tekelioğlu, 25.06.1942 yılında ise Karaisalı kazası ile merkez kazası arasındaki bazı köylerde hayvan hırsızlığının arttığını, Karaisalı’nın Bucak köyünde 6, Durak köyünde 1, İncir Gedüğünden 1, Kocaveliler köyünden 6 ve Kuzgun köyünden 4 hayvan kaybolmuş; bu hayvanları çingenelerin çaldığı değerlendirilerek kaybolan hayvanların bulunması çalışmalarına hız verilmesi istenmiştir. Ayrıca Nüfus işlerinde bir düzelme olmadığını ve halka zorluk çıkarıldığını belirtmiştir.: CCA., 490.1 / 704-398-1, s.130; Dahiliye Vekaleti bu konu hakkında CHP Genel Sekreterliğine yazdığı resmi yazıda Durak köyünde çalınan çalınan bir atın faalinin bulunduğu, İncirgediği köyünde çalınan atın failinin bulunduğunu, Kocaveliler köyünde çalınan iki hayvanın Adana Pamukçu hanında başıboş bir şekilde bulunduğu, Bucak köyünde çalınan hayvanlarla ilgili herhangi bir bildirim yapılmadığını ve Kuzgun köyünde hayvan çalındığına dair bir müracaat olmadığı bildirilmiştir: CCA., 490.1 / 704-398-1, s.124.

¹⁴⁸ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.91.

mücadele zamanında Fransız askeri birliklerinde bulunan Cezayir, Fas ve Tunuslulardan oluşan yaklaşık 200 kişilik bir grup makineli tüfek ve cephaneleriyle Türk tarafına geçerek Abdülkadir Çavuş komutasında büyük hizmetler gördüğünü belirterek bunların İzmir vilayeti tarafından Fransız konsolosluğuna teslim edildikten sonra memleketlerinde idam edildiğini belirtmiştir. Ülkemizde kalanlara ise siyasi olarak mülteci olmalarına ve iskân sahibi olabilmelerine rağmen iskân edilmeyip hiçbir şekilde yardım edilmemiştir. Raporda İzmir, Konya İçel ve Seyhan'da sefalet içinde yaşadığı belirtilen bu mültecilerin iskân edilerek refah içinde yaşatılması gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁹

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 18.12.1939 tarihli raporunda, adalet sistemi içerisinde boşanma işinin mantıklı bir şekilde yürütülmediğini, çiftlerin sulh mahkemelerinde uzlaştırmaya çalışıp asliye mahkemelerinde geçinemediklerine dair şahit istemek gibi merasime tutuldukları; çiftlerin boşanmak için yalancı şahitlere başvurdukları ve mahkemelerin seneler sürdüğü, özellikle boşanmak isteyen genç kadınların mahkemelere gide gele birçok kişinin haklı haksız sataşmalarına maruz kalmaları memleket için sakıncalı bir hal aldığı ve bundan dolayı da boşanmak için anlaşılan çiftlerin sulh hâkiminin huzurunda boşanmasının daha doğru olacağı belirtilmiştir. Ayrıca İcra İflas ile Kara ve Deniz Ticaret Kanunlarında memleketin yararı için düzenlemeler yapılması gerektiği belirtilerek, adliyelerde yargılamaların zamanında bitirilebilmesi için mahkemelerde görevli hâkimlerin de görevlerine diğer devlet memurları gibi gidip gelmelerinin sağlanması gerektiği, çünkü hâkimlerin kendi kanunlarından güç alarak böyle davranışlarda bulunduğu, mesai saatlerindeki yapılması istenen bu düzenlemeyle kanunun sağladığı hâkimlerin dolayısıyla yargının özgürlüğünü kısıtlamayacağı belirtilmiştir.¹⁵⁰

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun 25.06.1941 tarihli raporunda iskân işlerinin yolunda gitmediğini mübadillere verilecek yerler üzerinden bazı insanların istismar ettiğini, mübadele ile göç etmediği halde köylerde arazi verildiği, bazı Hristiyanların küçük borçlarından kaynaklı olarak tüm mallarına el konularak Arnavutlara verildiği ve bu şekilde asıl halkın mağdur edildiği, Eski Milletvekili

¹⁴⁹ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.85.

¹⁵⁰ CCA., 490.1 / 703-395-1, s.99-100.

Niyazi Beyin borçlanma ile dönümü 70 liradan birçok yeri aldığı halde hiç arazisiz köylülere yer verilemediği belirtilmiştir.¹⁵¹

Sinan Tekelioğlu 25.06.1941 tarihli raporunda Fransız kıtalarından geçen Afrikalıların kumandanı olan Abdulkadir Çavuşun İskenderun'da seyyar fotoğrafçılık yaptığını ve evlenip üç çocuğunun olduğunu, maddi durumunun kötü olmasından kendisine yardım ettiğini, çocuklarını Maarif Cemiyeti pansiyonunda okutmak isterse büyük fedakârlıkları olan bu kişiye bir minnet borcu olarak yardım edileceği; yine Afrikalıların ailelerini ve eşlerini getirdiklerini, maddi olarak zor durumda olduklarını ve sefil bir hayat sürdüklerini, milli mücadelede büyük yarar sağlayan bu kişilere iskân verilerek kolaylık sağlanması istenmiştir.¹⁵² Sinan Tekelioğlu milli mücadelede Fransız kıtalarında savaşırken cephe değiştirip Anadolu'nun işgalden kurtuluşunda mücadele eden Cezayir, Fas ve Tunusluların rahat bir hayat sürmeleri için iskân verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından bu konu hakkında CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 28.08.1941 tarihli yazıda bahsi geçen kişilere iskân verilebilmesi için 885 Sayılı Kanun'da belirli süreler dâhilinde talepte bulunulması gerektiği belirtilmiştir. Yine bu kişilerle ilgili 716 Sayılı Kanun'un ilgili hükümlerine göre toprak verilebilmesi içinde çiftçilikle uğraşmaları gerektiği, aksi takdirde toprak verilemeyeceği, bahsi geçenlerin çiftçilikle uğraşmadıkları da belirtilmiştir.¹⁵³

Sinan Tekelioğlu 25.06.1941 tarihli raporunda kışın bazı nahiyelerin kazalar ile ulaşımının kesildiğini ve bundan dolayı da Kamış, Külek ve Ulukışla Nahiyelerini içine alan Pozantı merkezli bir kaza oluşturulması gerektiğini belirtmiştir.¹⁵⁴ Tekelioğlu, evlenme işlemlerinin çok vakit aldığını bundan dolayı halkın evlilikten geri durduğunu, ayrıca kadınların evlenmek için karşılık olarak yüksek meblağlar istemesinden kaynaklı olarak köylerde dul kadın ve erkek sayısı fazla olduğunu,

¹⁵¹ CCA., 490.1 / 704-398-1, s. 136-137; Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 28.08.1941 tarihli yazısında iskân işlerinde yaşanan sorunların 1931 yılı öncesine ait olduğu; mevzuata aykırı yapılan toprak işlemleri için gerekli incelemelerin yapıldığı, bir bölgede beş yılı aşan toprak sahiplenme durumlarında ise kanuni olarak tapuların iptal edilemediği ve bu konunun mahkemeler nezdinde işlemlerin yapılacağı belirtilmiştir. Eski Mebus Niyazi'nin ise 200 dönüm araziye kiralayarak ve çeşitli nedenlerle bazı yerleri işgal ettiği ve konunun Maliye Vekâletini ilgilendirdiği belirtilmiştir: CCA., 490.1 / 512-2056-1, s.45.

¹⁵² CCA., 490.1 / 704-398-1, s.128.

¹⁵³ CCA., 490.1 / 512-2058-1, s.43-44.

¹⁵⁴ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.130; Dâhiliye vekâleti, Vilayetle yazışmaların yapıldığını, varılacak sonuç hakkında ayrıca bilgi verileceğini belirtmiştir: CCA., 490.1 / 704-398-1, s.124.

bundan dolayı İsraktan Men Eden Kanunun hızlıca uygulanmasını istemiştir. Fakat yüksek gelirli veya itibarlı kişilerin bu kanun aleyhine israf içinde yaptıkları düğünler halkı etkilediğini belirtmiştir.¹⁵⁵ Ayrıca boşanma işlerinin de çok vakit alması özellikle iki tarafın rıza ile boşanmak istediğinde kolaylık sağlanması gerektiği belirtilmiştir.¹⁵⁶

CHP Genel Sekreterliği bürolar arası 14.11.1941 tarihli yazışmalarında Dâhiliye Vekâletinin Sinan Tekelioğlu'nun raporunda belirttiği hususlarla ilgili cevap verdiği görülmüştür. Vekâlet, nüfus işlerinin nizamname ve kanunlara göre yapıldığını, vatandaşın ikametini değiştirdiği halde nüfus dairesine bunu bildirmediği için evlenme işlemleri için ikameti bulunan yer nüfus müdürlüğü ile yazışma yapıldığından gecikmelerin yaşandığı; çocukların yeni doğduğunda nüfusa kaydetmeyip okula başlarken nüfusa kaydedildiği, ölümlerin zamanında bildirilmediği, evli olmadığı halde çocuğu üzerine yazdırmak isteyenlerin miras ve vesayetle ilgili yazışmalarından dolayı mağduriyetlerin yaşandığını bildirmiştir. Evlenme işlemleri hakkında yeni bir nizamname hazırlandığı ve yeni nizamnameyle işlemlerin basitleştirileceği ve İsrarla ilgili kanunun uygulanması için vilayetlerin uyarıldığı belirtilmiştir.¹⁵⁷

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut 1941 tarihli raporunda Saimbeyli kazasında bazı köylerde Türk Kürt ayrışmasının olduğunu ve bunların gizli bir şekilde silahlandıkları hususunda Parti Reisinden malumat aldığını, Türk köyünde sayıları artınca bulundukları mahallelerini müstakil muhtarlık haline dönüştürmeye çalıştıklarını belirterek Kürtlerin ne derece silahlandıklarını bilmediğini ve müstakil muhtarlık taleplerinin engellenmesi düşüncesinde olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁸

Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayeti teftişine ait 18.07.1940 tarihli raporunda Ceyhan kazasının Seyhan (Adana) gibi büyük bir üretim merkezi olma yolunda olduğu, iş gücü ve iş potansiyelinden kaynaklı olarak bazı mevsimlerde büyük bir nüfus hareketliliğine sahne olduğu ve bu hareketlilik sonucunda her geçen gün yerleşik nüfus oranının arttığı belirtilmiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.131.

¹⁵⁶ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.141.

¹⁵⁷ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.123-125.

¹⁵⁸ CCA., 490.1 / 704-397-1, s.95; Erdoğan, "Hasan Reşit Tankut ...", a.g.t., s.146-147.

¹⁵⁹ CCA., 490.1 / 272-1087-2, s.54.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda nüfus işlerinin düzgün bir şekilde yapılmadığını, Ceyhan Kurtkulağı köyünden Ukkaş oğlu Mehmet nüfusta ölü görüldüğünü, bu işlemin düzeltilmesi için görevlilerin 20 lira istediğini, Kaymakama dilekçe ile başvurduğu halde bu durumun düzeltilmediğini belirtmiştir.¹⁶⁰

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu 24.01.1942 tarihli raporunda Ceyhan'da iki yıl önce yapılan beş sınıflı modern bir okuldan sonra Kaymakamın etkisiyle ikinci bir okul yapımına başlanmış fakat hükümet bu duruma karşı çıktığını, halkın bu okulu yaptırırken ekonomik olarak zorlandığını ve bundan dolayı merkezi bütçeden yardım edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yönetim ve maliye sisteminin merkezden uzak köy ve kazaların ihtiyacını karşılamadığını ve bundan dolayı da coğrafi olarak yakın yerleri ortak bir Kaymakamlığa bağlanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bazı memurların aldığı maaşlar arasında farklar olduğunu ve bu durumun hoşnutsuzluklara neden olduğunu belirtmiştir. Ceyhan'da Kaymakamın 126 lira, Kaza Hâkimi 270 lira Müddei Umumi ve Üyeleri de 210 lira maaş almaktadır. Tabur merkezi olan bir kazada Jandarma Komutanı Binbaşı 165 lira ve Bölük Komutanı 140 lira almaktadır. İdare amirlerinin maaşlarının iyi olmadığını sekiz çocuklu Kozan Kaymakamı 30 kuruşa entari alıp çocuğuna giydirirken Ceza Hâkimi ve yüksek maaşlı memurlar çocuklarına ipekten kumaşlar alıp giydirmektedir.

Adliye ve Milli Savunma haricindeki tüm memurların idare amirlerinin emri altında olduğu halde vekâletlerin taşradaki memurlukları için çıkardığı kanunlar yüzünden idare amirlerinin emrinde emniyet ve jandarma ile nüfus memurlukları kaldığını bundan dolayı da memurlar kanununda düzenleme yapılması gerektiğini ve idare amirlerinin Dâhiliye Vekâletinden alınarak Başvekâlete bağlanması gerektiğini belirtmiştir. Adliye teşkilatının mahkemelerde ve adaletin sağlanmasında etkin olması gerektiğini belirten Tekelioğlu, Adliye teşkilatının idare amirlerinin nezaretinde olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca iki sene staj yaptıktan sonra kaymakamların atamasının çok doğru olmadığını ve staj süresinin uzatılmasının gerektiğini belirtmiştir. İki sene staj yaptıktan sonra atanan Saimbeyli kaymakamı Köy Kanununu ifa edeyim derken tüm köyü yıkıp açıkta bırakmıştır. Bundan dolayı idare amiri

¹⁶⁰ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.126.

atanmadan önce nahiye, nüfus, tapu ve emniyet müdürlüklerinde birer yıl çalıştıktan sonra atanmasının doğru olacağını belirtmiştir.¹⁶¹

Sinan Tekelioğlu bu raporunda daha önce vilayet merkezliği yapmış Kozan kazasının ise Orta Anadolu ile Çukurova arasında geçiş güzergâhı olduğundan bu kazada asayişin sağlanması ve yol kontrolünün sağlanması için bir komiser ile beş polisin bu kaza emrine verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kozan'ın Bucak köyünde portakalcılığın çok hızlı bir şekilde gelişmektedir. Bundan dolayı da bu köy ile Yenice Köyüne tam teşekküllü birer nahiye merkezi kurulması gerekmektedir. Kurulacak nahiyelerin sulh mahkemesi dâhil tüm kurumlarıyla kurulması gerekmektedir. Ayrıca eski Bahriye Vekilinin girişimiyle Kadirli kazasına bağlı Orhaniye ve Selimiye köyleri ile etraflarındaki 3 köy Osmaniye kazasına bağlanmıştır. Fakat bu köyler ile Osmaniye kazası arasında doğal sınır olarak Ceyhan nehri yer aldığından bu köylerin tekrar Kadirli kazasına bağlanması gerektiği belirtilmiştir.¹⁶²

İçel Bölge Müfettişi Halit Onaran'ın Seyhan vilayeti 1942 yılı birinci teftişine ilişkin 17.03.1942 tarihli teftiş raporunda Ceyhan'da kaza nüfusunun yüzde 5'ine tekabül eden Nogaylar, Çerkesler, Rumeli Muhacirleri ile bir miktar doğudan gelip ilçeye yerleşen Kürtlerin bulunduğunu, Kazanın 99 köyünden 6'sının Çerkes, 11'inin de Kürt köyü olduğunu ve yakın zamana kadar Kürt ve Çerkes diye zümrecilik faaliyetleri yapanların olduğunu artık şu an için böyle bir durumun söz konusu olmadığını belirtmiştir.¹⁶³

İçel Bölge Müfettişi Bursa Mebusu Dr.Talat Simer, 02.11.1942 tarihinde Osmaniye kazasında belediye azalarının kendi aralarında yaptıkları reislik seçiminde 21 azadan bir kişinin çekimser kalması ve iki adaya da eşit oy gitmesinden dolayı reis belirlenemediği ve İçel Bölge Müfettişinin girişimi neticesinde Osmaniye Belediye Reisi olarak Abdurrezzak Güvenç'in seçildiğini beyan etmiştir. Belediye reislik seçimi için kazaya giden Simer, kazada Kaymakamın bulunmadığını ve yerine vekaleten hukuk memurunun görev yaptığını belirtmiştir. Osmaniye Cebelibereket ismiyle eski vilayet merkezi ve büyük bir kazadır. Halkı ise inatçı ve heyecanlıdır; en küçük bir sorunda üst makamlara telgraflar ve telefon etmeye alışkındır. Talat Simer,

¹⁶¹ CCA., 490.1 / 704-399-1, s.126-128.

¹⁶² CCA., 490.1 / 704-399-1, s.128-129.

¹⁶³ CCA., 490.1 / 704-398-1, s.50.

Kaymakama vekalet eden memurun pasif bir durumda olmasından dolayı kazanın durumuna uygun ve yaşca olgun bir kaymakamın kazaya atanması gerektiği belirtilmiştir.¹⁶⁴

Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil Binal'ın CHP merkez teşkilatı içerisindeki bürolar arası yazışmalara yansıyan Seyhan vilayetine ait 31.03.1945 tarihli 72 sayılı teftiş raporunda Osmaniye kazasında Hukuk hâkimi olan Selahattin Alpsu'nun dava sahiplerinden rüşvet aldığı, evinden kumar oynattığı ve davalı iki tarafında verecekleri paraya göre hüküm verdiği ve bu durumun Adalet müfettişi Şevki Yalım tarafından da tespit edildiği; kazada olumlu havayı bozarak ikilik çıkarmaya çalıştığı ve kendine yakın kişileri kongrede seçtirmeye çalıştı belirtilmiştir. Parti müfettişinin bu raporuna istinaden CHP Genel Sekreterliği durumu Adalet vekaletine bildirmiş ve Bakanlıkta bu hâkimin yerini değiştirdiğini belirtmiştir.¹⁶⁵

¹⁶⁴ CCA., 490.1 / 660-207-1, s.86-88.

¹⁶⁵ CCA., 490.1 / 704-400-1, s.26-29; ayrıca İçel ili Mut ilçesi hâkimi Ali Rıza Özdemir hakkında da uygunsuz durumlardan bahsedilmiş ve aynı şekilde onunda görev yeri değişmiştir.

SONUÇ

Adana (Seyhan) parti müfettişleri ve milletvekilleri parti teşkilatının çalışmalarını denetlemişlerdir. Parti teşkilatının yereldeki en önemli unsurlarından olan idare heyetlerini oluşturan kişilerin eğitim düzeylerini, kendi aralarındaki uyumunu ve halk nezdinde sevilip sevilmediklerini, parti nüfuzunu şahsi çıkarları için kullanıp kullanmadıklarını incelemişlerdir. Partililerin bölgelerinde sınırlı kaynaklarla yaptıkları iş ve işlemlere de raporlarında yer vererek takdir etmişlerdir. Ayrıca devlet kurumlarıyla yaşanan uyumsuzlukların tespitini en hızlı şekilde yapıp çözümünü gerçekleştirmişlerdir. Tespiti ve çözümünü gerçekleştiremedikleri durumlarda ise CHP Genel Sekreterliğine bilgi vermenin yanı sıra ilgili vekâletlerle de görüşerek sorunun çözümü için çalışmışlardır.

Vilayet idare heyeti raporlarında yukarıda sayılanlara ek olarak parti teşkilatı ile parti çalışmaları hakkındaki olumsuzluklarla ilgili olarak Seyhan vilayetine bağlı kazalardan(ilçelerden) bazılarının kendi ocak ve nahiye örgütlerini düzenli olarak denetlemedikleri; ocak, nahiye ve bağlı örgütlerin kazalara düzenli olarak rapor göndermediği belirtilmiştir. Her yıl düzenli toplantı yapma, bağlı bulunan parti örgütlerini teftiş etme ve bağlı olan örgütlerden rapor alma hususlarında kazalar yıllara göre değişmekte olup 1935 ile 1946 yılları arasında düzenli toplantı yapmayan, kendisine bağlı parti teşkilatlarını düzenli denetlemeyen ve kendisine bağlı parti teşkilatlarından rapor alamayan kaza yoktur. Bir dönem bu konularda sorun yaşamayan kazalar parti idare heyetinin değişmesiyle bu sorunları yaşamaya başladığı görülmüştür.

Seyhan vilayet merkezi ile kazalarının idare heyetleriyle ilgili parti müfettişlerinin raporları kazaları tanıma ve sorunların tespitinde daha detaylı bilgiler içerdiği görülmüştür. Tüm parti müfettişlerinde ortak olarak dile getirilen husus ise vilayetin tamamında partililerin birbirlerine olan hırsları, çekememezlikleri parti çalışmalarına yansımıştır. 1936 yılında vilayet merkezinde vilayet reisi ile milletvekillerinin arasındaki uyumu bozmaya çalışanlar olmuş; Osmaniye’de Parti Reisi Belediye Reisi olmak için kendisi hakkında şikâyetle bulunanları haksız yere partiden uzaklaştırmıştır. Yine Osmaniye’de farklı bir dönemde başka bir Parti Reisi

kazada(ilçede) çırçır fabrikası kurup muhtaçlara yardım edip kazanın gelişmesi için uğraşan ve etkili bir partili olmasına rağmen Halkevi reisi ile birlikte başka bir bölgeden göç ederek bu kazaya yerleştiği için diğer partililerce çekememezliğe uğramıştır. Kozan'da Çamurdan ile Akçalı aileleri partide etkin olmak için rekabet etmiş ve bu kazada (ilçede) parti nüfuzu istismar edilmiştir. Kozan'da bir sonraki dönemde de partililerin birbirine düştüğü görülmüş, bu durumun yaşanmasında Vilayet İdare Heyetinin ve Vali Faik Üstün'ün tutumu da etkili olmuştur.

Kazalarda belediye reisi veya idare heyeti reisi olarak görev yapan kişiler kendi hatalarını gizlemek için başka görevlere atansalar da eski görevlerine bırakmamışlar veya kendi yakınlarını seçtirmek için uğraşmışlardır. Feke'de Belediye Reisi ve Vilayet Meclisi Azası olan Şerif, başka bir ile memuriyete atanınca kardeşi Tahir'i reis olarak seçtirmiş; Vilayet İdare Heyeti ve vali, Feke Parti Reisi Nuri'yi sevmediği için Şerif Vilayet Meclisi Azalığına devam etmiştir.

Vilayet idare heyeti kazalarda partililerin birden fazla görev almasını engellemeye çalışmış özellikle belediye reisliği ile parti reisliği vazifelerinin aynı kişide toplanmaması için hassas davranmış fakat bazı kazalarda bu durumu engelleyememiştir. Örneğin Saimbeyli kazasında Vilayet İdare Heyeti Ahmet Yarpuzoğlu'nun belediye reisi seçilmesini istediği halde Saimbeyli İdare Heyeti Reisi olan Şinasi Yıldırım çeşitli bahanelerle belediye reisi seçilmiş, Valilik bu seçimi onaylamayarak ikinci seçim yapılmış yine Şinasi Yıldırım seçilmiştir. Parti müfettişi Hasan Reşit Tankut, Vilayet İdare Heyetinin daha etkin olmasını isterken, Saimbeyli Kaza İdare Heyetinin itaatsiz tutumundan dolayı cezalandırılmasını istemiş, ölen vilayet idare heyeti reisinin yerine geçmek isteyen kişilerin tertiplerinden kaynaklanan bu durum, kazadaki memurların parti ile iletişimini etkilemiş ve partiye karşı soğuk davranmalarına neden olmuştur. Vilayet merkezinde yaşanan bu iktidar hırsının uzak kazalarda(ilçelerde) yansımalarının kanlı olacağı raporlarda ifade edilmiştir.

Nüfusunun az olduğu Feke, Bahçe gibi yerlerde idare heyetleri hakkında bazı iddialar ortaya atılsa da kazanın nüfusu ve partililerin öğrenim durumları birlikte değerlendirildiğinde iddiaların odağındaki kişilerden başka parti işlerini yürütecek nitelikte kişiler bulunmadığından dolayı iddialar somut bir netice alıncaya kadar bu kişilerin partideki görevlerine sınırlama getirilmemiştir. Özellikle Bahçe kazasında zeki biri olan Belediye Reisi Hasan Çanka, idare heyetini etkisine almış ve istediği gibi

idare heyetini yönlendirmiştir. Hakkında iddialar olsa da görevine devam etmiş; idare heyeti parti işlerinden anlamadığından Bahçe’de parti işlerinin usulüne göre yapılmasında Hasan Çanka’nın büyük pay sahibi olduğu belirtilmiştir. Hasan Çanka’nın tanınırlığının Seyhan vilayetinde diğer kazalara kadar ulaştığı görülmüştür.

Feke’de İdare Heyeti Reisi Nuri ise kaza merkezinin “Asmaca” denilen mevkiye taşınmasıyla ilgili olarak diğer idare heyeti azalarıyla(üyelerine) arası bozulmasına rağmen gerek hazırlık gerekse alınan taşınma kararının tatbikinde Kaymakamla birlikte uyumlu bir şekilde çalışarak kazanın taşınma işlemini gerçekleştirmiştir. Ayrıca bu kazalarda nüfusun azlığından ve kazanın ekonomik durumundan kaynaklı olarak yapılan parti çalışmalarında eleman ve araç/vasıta eksikliği göze çarpmaktadır.

Seyhan vilayetinin genelinde yolların bozuk olmasından kaynaklı olarak tren yolu ile ulaşım olan ilçelerin milletvekilleri ve müfettişler tarafından mevsim fark etmeksizin teftişi yapılmıştır. 1936 yılında parti müfettişi Sadettin Uraz tarafından demiryolu güzergahında olmayan Kadirli, Karaisalı, Kozan, Feke ve Saimbeyli gibi yerler teftiş edilemediğinden havaların yağmursuz, yolların kuru ve çamursuz olduğu zamanlarda bu kazalara gidilebileceği belirtilmiştir. 1940 yılında parti müfettişi Hasan Reşit Tankut Kadirli’nin köy ve nahiyelerindeki kongrelerle ilgili iddiaları araştırmaya yağmurdan ve çamurdan dolayı gidemediğini belirtmiştir. 1942 yılında Seyhan Milletvekilleri Kozan ve Feke kazalarına nakil aracı bulamadıkları için teftiş edememişlerdir. Yine 1942 yılı vilayet idare heyeti çalışma raporlarında vasıtasızlık veya nakil vasıtalarının fiyatlarının aşırı yüksek olmasından dolayı bazı kazaların teftiş edilemediği görülmüştür.

İdare heyetleri ile devlet görevlileri arasında bazı dönemlerde sorunlar yaşandığı görülmüştür. Ceyhan Parti Reisi, Sulh Ceza Hâkimi için adliyeyi babasının çiftliği gibi kullanıyor ithamından dolayı mahkemede yargılanırken bu olayda iki tarafında hatası olmuştur. Kadirli kazasında ise Terzi Hakkı Güzel’in genç yaşta belediye reisi seçilmesi ve bazı yolsuzluklara karışması yüzünden 1941 yılına kadar bu kaza diğer kazalar içinde parti ile memurlar arasında geçimsizliğin en fazla olduğu kaza iken, Vilayet İdare Heyetinin gayretiyle bu tarihten sonra kazada geçimsizlik azaltılmış bazı memurlar ile kaymakamın görev yeri değiştirilmiştir. Osmaniye kazasında da Müddei Umum(başsavcı/savcı) Şükrü’den partililer şikayetçi

olduklarından dolayı görev yeri değişirken, rüşvet yediği iddia edilen ve partililerle sorun yaşayan Sulh Ceza Hâkimi görevine devam etmiştir.

Vilayet idare heyeti çalışma raporlarında partiye kayıtlı azaların(üyelerin) sayısı ile bu azaların eğitim durumları detaylı olarak belirtilmiştir. Yılda iki defa hazırlanan bu çalışma raporlarında yer alan Seyhan (Adana) merkez ile kazalarına(ilçelerine) ait kayıtlı aza sayıları kronolojik olarak bölüm içinde tablolaştırılmıştır. Ayrıca bölüm sonunda iki farklı tabloyla bu çalışmanın zamansal sınırları içinde Seyhan vilayetinin ve kazalarının yıllara göre kayıtlı aza sayısı ile bu azaların eğitim durumları belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde 1936 yılında partiye kayıtlı 27940 aza bulunmakta iken 1945 yılına gelindiğinde bu sayı 51137'ye ulaşmıştır. Müfettiş raporlarında her kazanın(ilçenin) detaylı aza sayısı belirtilmemekle birlikte parti müfettişi Halit Onaran'ın 1942 yılı raporunda kazaların kayıtlı aza sayıları belirtilmiş ve bu sayılar vilayet idare heyetinin çalışma raporlarında belirtilen aza sayılarıyla uyumlu olduğu görölmüştür. Müfettişler, yapmış oldukları teftişlerde bölgelerinde aza kayıt işlemleri ile aza sicil defterlerini incelemişlerdir. Aza kayıt işlemlerinde kazaların tamamına yakınında art niyetli olmayan hataların yapıldığı, bazı yerlerde defter örneğinin kullanılmadığı bazı yerlerde azalarla ilgili sicil defterlerinde detaylı açıklamaların yapılmadığı görölmüştür.

Seyhan vilayetinde parti teşkilatlarında aza kayıt işlemlerinde usulsüzlükler de yaşanmıştır. Parti Müfettişi Hasan Reşit Tankut bazı yerlerde aza kayıt işlemlerinin hızlı bir şekilde yapıldığını bazı yerlerde ise aza kaydının gerçekleştirilmeden beklendiğini belirtmiş ve bu durumun nedeninin kongreler ile seçimlerde daha fazla oy kazanma hırsından kaynaklandığını belirtmiştir. Osmaniye kazasında son kaydedilen 23 kişi usulsüz kaydedilmiş; ocak ve nahiye işlemleri yapılmadan doğrudan kaza(ilçe) tarafından işlemleri yapılmıştır. Bahçe Kazasında (1940 yılı ikinci teftişinde) aza kayıt işlemi yapılırken deftere tüm bilgiler yazılmış fakat kaydedilen azaların isimleri ile imzalarının eksik olduğunu tespit eden parti müfettişi bu durumu art niyetli tertiplerin aza kayıt işlemlerine yansıması olarak değerlendirerek parti yönetiminin kazada(ilçede) çoğunluğu kaybetmemek için böyle usulsüzlük yaptığını belirtmiştir. Kadirli gibi bazı kazalardaki aza kayıt işlemleri ise müfettişler tarafından beğenilmiş; Kozan'ın 1940 yılı ikinci teftişinde aza kayıt işlemlerinin mükemmel olduğu belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde bazı yerlerde azaların partiye kayıt

işlemlerindeki bu usulsüzlüklerin temel sebebi kazadaki(ilçedeki) çoğunluğu kaybetmemek amacıyla yapıldığı anlaşılmış; bazı kazalarda aza kayıt işlemlerinde yapılan hataların ise art niyetli olmadığı ve bir sonraki teftiş döneminde düzeltildiği görülmüştür.

Seyhan vilayetine bağlı kazalarda gerçekleştirilen kaza kongrelerine vilayet idare heyetince müşahitler görevlendirilmiş ve bu müşahitler reisliğinde kongreler gerçekleştirilmiştir. Kongreler başlamadan önce Atatürk için bazen 3 bazen 5 dakikalık saygı duruşu yapılması kongrelerde oylanarak kabul edilmiş ve saygı duruşunda bulunulmuştur. Vilayet kongresine başlarken ve biterken CHP Genel Sekreterliğine telgrafla bilgi verilmiştir. Seyhan vilayeti genelinde yapılan kongrelerde delegelerden veya merkezden gelen görevlilerin önerisiyle bazı durumlarda gizli bazı durumlarda açık oylama yapılmıştır. 1940 yılında kongrelerde delegelerin oylamasıyla gizli oylama yapılırken 1942 yılı Seyhan vilayet kongresinde açık oylama yapılmış, hatta idare heyeti için oylama yapılması için Hasan Çanka heyette olabilecek kişileri önermiş ve bu öneri oylanarak heyet üyelerinin tamamı tek bir oylamayla seçilmiştir. Halbuki bu kongrede açık oylamayla heyet üyelerini tek tek seçilme önerisi de yapılmış fakat delegeler bunu da oylayarak reddetmişlerdir. Kongrelerde hesap, bütçe ve dilek encümenleri kurulmuş, bir önceki döneme ait raporlar ile bu encümenlerin çalışmaları kongre esnasında okunarak müzakere edilmiştir.

Vilayetten kazalara kongre için görevlendirilen müşahitler yol şartlarına ve hava muhalefetine rağmen kazalarda kongrelerin gerçekleşmesini sağlamışlardır. Özellikle Feke gibi kışın vilayet ile ulaşımı kesilen kazalarda dahi kongreler belirlenen tarihlerde gerçekleştiği görülmüştür. Fakat Karaisalı kazasında 1942 yılında kaza kongresine katılacak delegelerin bir kısmının hava muhalefetinden ve selden dolayı katılamamışlardır.

Seyhan vilayetinde 1935 ile 1946 yılları arasında gerçekleştirilen kongrelerde genel manada sorun yaşanmamakla birlikte parti mensuplarının birbirini çekememe ve parti nüfuzunu kendi çıkarları için kullanma ve partide etkin olmak için çoğunluğu sürekli kendi lehlerinde tutmak gibi amaçlardan kaynaklı olarak belirli dönemlerde kongrelerde sorunlar yaşandığı; bazı ocak, nahiye ve kaza kongrelerinin iptal edilerek yenilendiği görülmüştür. Örneğin Bahçe kazasında 1940 yılında Nohutlu ocağında yapılan kongreyi Vilayet İdare Heyeti art niyetli olarak onaylamayıp yeniden kongre

yapmak için Kaza İdare Heyeti baskın yapar gibi bu köye gitmiş ve köyden toplanan 6 kişiyle kongreyi gerçekleştirmiştir. Çolaklı köyünün Bahçe Kaza İdare Heyetine tabi olmayacağı kongre öncesinde anlaşılınca Kaza İdare Heyeti kongre tarihini ertelemiş ve yaşanan gerginliklerden dolayı jandarma marifetiyle kongre gerçekleştirilmiştir. Yine aynı tarihte Osmaniye kazasında partililer arasında büyük bir çekişmeye sahne olmuş, bu kazanın merkez nahiye sonucundan memnun olmayanlar tarafından Ticaret Odası Reisini akşam evine dönerken silahlı saldırı gerçekleştirilmiştir. 1944 yılı Kadirli kaza kongresinde ise Kaza İdare Heyeti Reisi ile bir azanın kongre delegelerini etkilemeleri, kongrede kural ihlallerinin yapılması, önceki dönemlere ait raporların okunmaması ve müzakere edilmemesi ile dileklerin konuşulmamasından dolayı Kadirli kaza kongresi iptal edilmiş ve parti müfettişi Muhsin Adil Binal'ın raporunda belirttiği kişiler tarafından idare heyeti teşkil edilerek bu kişilerin kongreye kadar görev yaptığı görülmüştür.

1945 yılında evrak üzerinden yapılan incelemelerde Haruniye bucak(nahiye) kongresi yapılmadan önce delegelere kongre tarihi ve yapılacak yerin belirtilmesi hakkında tebligat yapılmadığı için yine Haruniye kongresi de iptal edilerek yenilenmiştir. Merkez nahiyesine bağlı Hürriyet ocağı kongresine parti üyesi olmayanları, fabrika işçilerini, bazı öğretmenlerin organize ettiği ticaret lisesi öğrencileri ile birlikte daha önce suç işlemiş kişilerin kongreye katılarak kendi istedikleri delegelere oy vermeleri için delegelere küfür ederek baskı kurmaya çalıştıkları ve delegeleri salondan kaçırmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu durum merkez nahiyesi kongresinde konuşulması gerekirken yine bazı partililerin çeşitli tertipleri ile nahiye kongresinde Hürriyet ocağı kongresi görüşülmeden kongrenin tamamlanmasıyla şikayetler başlamış ve Genel Sekreterliğin gönderdiği Genel İdare Kurulu Üyesinin tetkikiyle Hürriyet ocağı kongresi de iptal edilmiştir. Böylelikle Seyhan kongreleri partililer arasında kıyasıya yaşanan çekişmelerle birlikte nüfuz ve menfaat çatışmalarına, şahsi veya zümre/aile olarak çekememezliklere sahne olmuş ve akabinde yapılan şikayetler neticesinde yapılan incelemeler neticesinde kongrelerde partililerin özgür iradelerinin engellendiği yerlerde kongreler yenilenmiştir. Saimbeyli, Feke, Kozan, Osmaniye, Kadirli ve Bahçe kazalarında 1943 yılında yapılan kongrelerde Kaymakamların, Seyhan merkez kaza kongresinde ise Valinin hazır bulunduğu ve gerekli durumlarda açıklama yaptıkları görülmüştür.

Seyhan vilayetinde üye yardım parası ve aidat toplama işlemlerinde her kazada eksik olmakla birlikte özellikle Vilayet İdare Heyeti raporlarında Osmaniye kazasında bazı dönemlerde yardım parası toplanamadığı görülmüştür. Müfettiş raporlarında ise 1940 yılında Feke’de halkın fakir olmasından kaynaklı olarak yardım parası toplanamadığı halde 1942 yılında yüzde 50 ile 60 arasında yardım parası tahsilatı yapılmış ve 1943 yılında Seyhan vilayetinde tüm kazalar içinde yardım parası tahsilatında Feke’nin diğer kazalardan farklı bir konumda olduğu görülmüştür. Saimbeyli’de kâtip olmadığı için yardım parası toplanamazken; Karaisalı’da ise 1940 yılında aidatların ocaklar tarafından toplandığı, toplanan paranın depremzedeler için gönderildiği ve bu dönemde yardım parası toplamasalar da yardım parası toplamada iyi durumda olan kazalardan biri olduğu görülmüştür. Raporlarda ekonomik gücü ve nüfusu diğer kazalara göre fazla olan Ceyhan, Kozan ve Kadirli gibi kazalarda yardım parası ve aidat toplama işinde bir başarı sağlandığı görülememiştir. Seyhan vilayetinde parti hesap işlerinde aksamalar olduğu görülmüş, bazı kazalarda idare heyetlerinin değişmesinden dolayı devir teslim yapılmadığı; Genel sekreterlik tarafından kazalara özellikle müfettiş raporlarından sonra ikaz yapılarak gerekli tedbirleri almaları istenmiştir.

Seyhan vilayeti genelinde bazı kazalarda parti binalarının ve tapularının olduğu bazı kazalarda(ilçelerde) ise parti binası inşaatlarının devam ettiği görülmüştür. Tapu işlemleri biten bazı binalarda ise tadilat ihtiyacı hasıl olmuştur.1935 yılında kiralık bir binada hizmet veren Ceyhan’daki parti teşkilatının yeni binasını ne zaman yaptığı tespit edilememekle birlikte 1940 yılı teftişinde parti binasının olduğu ve tapusunun merkeze gönderildiği belirtilmiştir. Yine Saimbeyli kazasında da 1935 yılında kiraladıkları bir binada çalışmalar yürütülürken, 1940 yılı itibariyle iki katlı gösterişli bir binada hizmet verdikleri fakat binanın üzerinde bulunduğu arsanın ilk sahibinden satış işlemi yapılırken yapılan hata yüzünden tapu işlemleri gerçekleştirilememiş ve mahkeme açılmış ve mahkeme sonucunda tapu işlemlerinin tamamlanmasının beklendiği görülmüştür. 1940 yılı itibariyle Bahçe kazasına yetebilecek nitelikte bir parti binasının olduğu ve tapusunun merkeze gönderilmiştir. Yine Feke’de partililerin büyük gayretiyle parti binası yapılmış ve tapusu merkez gönderilmiştir. Kozan’da tapusuz bir arazide parti binası inşaatının devam ettiği, arsası ise belediye tarafından istimlak edilmiştir. Osmaniye parti binasına ait tapu 1942 yılı itibariyle merkeze

gönderilmiştir. Karaisalı kazasında küçük bir parti binasının olduğu ve tapusunun merkeze gönderildiği görülmüştür. Fakat Kadirli kazasında parti binası inşaatı başlanmış, daha sonra kaymakam konağı yapılmak istenmiş ve bu fikirden de vazgeçilip tekrar parti binası inşaatına devam edilmiş fakat bu binanın inşaatı tamamlanamamıştır. 1944 yılı itibariyle Kadirli kazası vilayette parti binası inşaatını tamamlayamayan tek kazadır.

Seyhan vilayetinde ekonomik yetersizliklerden kaynaklı olarak bazı durumlarda parti binaları ile belediye binasının, Halkevi ve Halkodası binalarının aynı binada hizmet verdiği görülmüştür. Seyhan vilayetine ait parti binasında merkez ilçe ile merkez nahiye idare heyetlerine de oda tahsis edilmiştir. Kadirli kazasında belediye, bir oda partiye bir oda da halkodasına tahsis etmiştir. Ceyhan'da Halkevi ile parti aynı binada hizmet vermektedir. Bahçe parti binasının bir odası ziraat memurluğuna kiralanırken; Saimbeyli kazasında ise parti binasının üst katının yarısı belediyeye, alt kattaki dükkânın ise esnafa kiralandığı görülmüştür. 1935 ile 1946 yılları arasında Seyhan vilayeti genelinde parti binalarının partililerin önderliğinde yapıldığı, sadece Kadirli'de partiye ait bir binanın tamamlanamadığı, iki kazasında parti binasının bazı bölümlerinin kiralandığı görülmüştür.

Seyhan (Adana) Halkevi haricinde 1937 yılına kadar kazalarda halkevi bulunmadığı ve 1937 yılında ilk olarak Ceyhan Halkevinin daha sonra Kozan ve Osmaniye Halkevlerinin açılmasıyla birlikte Halkevlerinin etkinliğinin artmaya başladığı ve bu surette daha geniş bir halk kitlesine ulaşıldığı görülmüştür. Vilayet genelinde halkevlerine ek olarak halkodaları açılmıştır. Halkevi açılmayan Kadirli, Bahçe ve Karaisalı kazalarında da halkodaları açılmıştır. Özellikle 1940 ile 1943 yılları arasında parti müfettişi Hasan Reşit Tankut ile Halit Onaran'ın raporlarından halkevleri ile halkodalarının halk ve bölgede görev yapan devlet memurları tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı anlaşılmıştır. Fakat 1939 yılında Ceyhan Kaymakamının Halkevi Reisini sevmediğinden dolayı kazadaki diğer memurlarda halkevine karşı mesafeli davranmışlardır. Ayrıca Ceyhan kazasının farklı etnik kimlikleri bir arada barındıran bir kaza olmasından dolayı kazada zümrecilik faaliyetlerinin fazla olduğunu ve bundan dolayı da halkın zümrelere ayrışmasından ziyade Halkevlerinin daha etkin olması gerektiği belirtilmiştir. Yine Kozan kazasında Çamurdan ve Akçalı ailelerinin birbirini çekemezlikleri ve partide egemen olma hırsları halkevi çalışmalarını

etkilemiş, Çamurdan ailesine mensup Kozan Halkevi Reisine karşı düşmanlık besleyenler Halkevinin yanında kaza(ilçe) gençliği için futbol sahasına dönüştürülen alanı tarla sahibine traktörle sürdürerek Halkevi ile kazanın spor faaliyetlerini engellemişlerdir.

Seyhan'da halkevleri bünyesinde kütüphaneler ile bazı köylerde okuma salonları açmış, köycülük şubesiyle köylü ile iletişim halinde olup köylünün sorunlarıyla ilgilenmiş ve bulaşıcı hastalıkların yaygın olduğu bu dönemde köylere yaptığı gezi ve incelemelerin tamamına yakınında heyette bulunan doktorlar aracılığıyla hastalar muayene edilmiş ve ilaçları ücretsiz olarak Halkevi İlaç Sandığından karşılanmıştır. Köylerde ağaç dikilmesi için uygun alanlara ağaç dikimi yapılmış, numune köyler seçilerek buralardaki köy odası ile okulların inşaatını yaparak ağaçlandırması yapılmıştır. Halkı bilgilendirici konferanslar düzenlenmiş ve bu konferansları şehrin farklı yerlerinden de duyulabilmesi için hoparlörler yerleştirilmiş, günün belli saatlerinde bu hoparlörlerden konferans öncesinde veya sonrasında müzik yayını yapılmıştır. Halkı bilgilendirici yayınlar neşrederek ve bulaşıcı hastalıklardan tarımsal üretime kadar birçok alanda bilgilendirici kitap ve broşürler neşretmiştir. Yardıma muhtaç ve fakir insanlar için nakdi olarak veya gıda, eşya ve yakacak yardımlarında bulunmuştur. Türk dili için gerekli hassasiyeti göstermiş ve halkında dil bilincinin oluşması için çalışmalarını sürdürmüştür. Köylüyü bilgilendirmek için dergi neşrederek ücretsiz olarak dağıtmıştır. . Halk okulu ve Halk Dershanelerinde okuma yazma gibi eğitimler verilmiştir. Temsil şubesinin öncülüğünde tiyatrolar ve sinema etkinlikleri düzenlemiştir. Vilayet merkezinde ve kazalarda kütüphane ve okuma odalarına düzenli olarak gazete ve radyo tedarik ederek halkın istifadesine sunmuştur. Bazı yerlerde halkodalarında halkın radyoları kurcalayarak bozduğu da aktarılmıştır.

Seyhan (Adana) vilayeti hakkında gerek müfettiş raporları gerekse milletvekillerinin raporlarında okul binası olmamasından ve öğretmensizlik sorunundan bahsedilmiştir. Örneğin 1939 yılında Ceyhan'ın 94 köyün 21'inde okul bulunurken ve bu kazada 7933 çocuktan 2973 çocuğun okutulduğu, Karaisalı kazasında ise 10955 çocuktan 869'unun okutulduğu; yine bu kazanın Karsanti nahiyesine bağlı 30 köy bulunduğu halde ne kaza merkezinde ne de köylerde bir okulun bulunmadığı belirtilmiştir. Seyhan vilayetinde yaşanan bu okulsuzluk ve öğretmensizlik durumuna halk kayıtsız kalamamış ve bu sorunun çözümünde büyük

bir gayret sarfetmiştir. Ceyhan'da da halkın desteğiyle 1940 yılında 1 adet ortaokul yapılmıştır. İlçe Kaymakamının gayretleri ve halkın desteğiyle 1 tane daha ortaokul yapılması için para toplanmış ve bu parayla 2 ilkokul binası yapılmış ve 1'de ortaokul binası satın alınmıştır. Ayrıca Ceyhan'da 6 köye görevlendirilen yardımcı öğretmenlerin maaşını köylüler karşılamıştır. Seyhan vilayetinde okulsuzluk sorunun çözümü için halkın yaptığı fedakarlıklara rağmen bazı sorunların çözülemediği görülmüştür. Okulsuzluk sorunun en fazla olduğu kazalardan Karaisalı kazasında eğitim veren 14 okul bulunurken halkın gayretiyle 18 okul daha yapılmıştır. Fakat bu okullara merkezi bütçeden yardım yapılmadığı için bu okullar eğitime başlayamamıştır. Kozan'da ise 1942 yılında halkın desteğiyle özel bir ortaokul yapılmış; halk tarafından bu okulun devlet okulları arasına alınması istenmiş, bunun mümkün olmaması halinde Vekalet nezdinde geçerliğinin olması istenmiştir.

Seyhan vilayetinde sıtma, trahom, frengi ve birçok bulaşıcı hastalıkla mücadele edilmiştir. Vilayette çeltik üretim alanlarının büyük bir alanı kaplamasından kaynaklı olarak sıtma hastalığı vilayette en sık görülen bulaşıcı hastalıktır. Bu hastalıkla mücadelede çeltik alanlarında yeni üretim usulleriyle üretim yapılmış, hatta bazı yerlerde çeltik üretimi yasaklanmıştır. Sıtma, trahom ve frengi mücadele teşkilatlarında doktor ve sağlık memuru ihtiyacı ile sıtma hastalığının tedavisinde kullanılan kinin ve atebrine adlı ilaca ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. 1941 yılında Seyhan (Adana) merkeze bağlı 1800 nüfuslu Yenice köyünün yüzde 98'inin trahomlu olduğu görülmüş, vilayette yaşanan çocuk ölümleri çeltik ziraatine bağlayan halkın çeltik ve çeltikçi aleyhinde destanlar söylediği belirtilmiştir. Ayrıca ikinci dünya savaşının ülkede oluşturduğu etkiyle doktorlarında silah altına alınmasıyla Seyhan vilayetinde bulaşıcı hastalıkla mücadelede doktor ihtiyacı kendisini göstermiştir.

Seyhan vilayetinde 1936 yılında spor ve gençlik teşkilatı bulunmazken vilayet merkezinde başlamak üzere zamanla kazaların büyük bir kısmında gençlik ve spor teşkilatları kurulmuştur. Belediye'den beden terbiyesi için partiye 40 yıllığına kiralanın Seyhan (Adana) şehir stadyumunda ilk etapta futbol ve atletizm koşu pisti modernize edilmiş daha sonra bu tesise voleybol sahası eklenmiştir. Seyhan (Adana)'da Seyhan Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı kurularak vilayete bağlı kazaların tamamında Beden Terbiyesi Teşkilatı kurulmuştur. Seyhan (Adana) merkeze atış poligonu ile yüzme havuzu da yapılmıştır. Seyhan (Adana)'da Beden Terbiyesi

mükellefleri için 3 beden terbiyesi öğretmeni ile 3 subay görevlendirilmiş; mükellefler her hafta pazar günü eğitimlerini yapmışlardır. Kazalarda ise sadece Osmaniye kazasında 1 beden terbiyesi öğretmeni bulunurken diğer kazaların tamamında ordu ve jandarma subayları beden terbiyesi için kullanılmışlardır. Bütçe yetersizliğinde bazı yerlerde beden terbiyesi ve spor teşkilatlarına tesis yapılamamıştır. Seyhan vilayetinde beden terbiyesi ve spor faaliyetlerin zamanla gelişim gösterdiği, bu kapsamda partinin gençlik ve spor teşkilatlarıyla bağını güçlendirdiği görülmüştür.

Seyhan vilayetinde Bugün, Türk Sözü, Yeni Adana ve Tel gazetelerinin çıkarıldığı ve okunduğu; ayrıca İstanbul basınında Cumhuriyet ve Tan gazeteleriyle birlikte birçok gazetenin okunduğu; Adana'da çıkarılan gazetelerden Tel gazetesi haricindeki diğer gazetelerin sahiplerinin mensuplarının partili oldukları; Tel gazetesinin sahibinin partili olmadığı ve Seyhan vilayetinde sadece Halkevinin çıkardığı Görüşler dergisinin partiden maddi destek aldığı belirtilmiştir. 1946 yılında Yeni Adana ve Türk Sözü gazetelerinin partililerde kötü bir algı oluşturmamasından dolayı parti müfettişi görevlendirilerek sorun çözülmüştür.

Vilayet genelinde en çok pamuk ve çeltik ziraatı yapılmıştır. Çeltiğin sıtma hastalığındaki etkisinden kaynaklı olarak bu hastalıkla mücadele etmek amacıyla bazı yerlerde çeltik ziraatı yasaklanmıştır. Çeltikte böyle bir durum yaşanırken bölgede narenciye üretimi hız kazanmış, kazalardan (ilçelerden) narenciye üretimini arttırmak için aşılı fidanların üretildiği fidanlık talep edilmiş, bölgeye narenciye uzmanlarının çağırılması istenmiştir. Bölgede yerli pamukla birlikte klevland cinsi pamuk üretilirken klevland cinsinden daha verimli olan akala cinsi pamuk üretilmeye başlanmıştır. Vekalet vilayete deneme amacıyla ekilmesi için 100 ton akala cinsi tohumluk pamuk tedarik etmiştir. Böylelikle vilayette pamuk üretilen alanlarda artış olmamakla birlikte üretilen ürün miktarında artış yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca pamuk tohumlarına(çiğit) zarar veren haşerelelerden pembe kurtlara karşı çırcır fabrikalarında etüv tesisi kurulması istenmiş, fabrikalara yük getirecek bu uygulama için Vekaletin kendi çırcır fabrikasına basınçlı buharla zararlı kurtları öldüren etüv tesisinin kurulması istenmiştir. Pamuk satışında, pamuk fiyatına göre bez satışında sorunlar yaşandığı; ikinci dünya savaşından kaynaklı olarak pamuk ihracatında sorunlar yaşandığı ve Vekaletin kendi bez fabrikalarına pamuk alımı yaparak çiftçinin mağduriyetini gidermeye çalıştığı görülmüştür. Ayrıca vilayette Osmaniye kazasında fıstık üretimin

arttığı görülmüş, Osmaniye'deki çeltik alanlarının bir müddet çeltik ziraatı yasak olan Kadirli'ye kaydırılarak bu kazada narenciye ve fıstık üretimine ağırlık verilmesi istenmiştir. Kozan'da narenciye üretiminin artış gösterdiği kazalardandır.

Seyhan vilayetinde önemli oranda hububat üretimi gerçekleştirilse de üretilen miktar vilayetin kendi ihtiyacını karşılayamamış ve Seyhan'da yağışlardan ve kuraklıktan kaynaklı üretimde yaşanan dalgalanmalar halkın temel geçim maddesi olan buğdayın tedarikinde güçlükler yaşanmış ve bu süreçte tefecilik olayları artmıştır. Seyhan (Adana) Belediyesi vilayetin buğday tedarikinde sıkıntı yaşanmaması için Konya'dan trenle vilayete buğday getirmiştir. Fakat Konya'dan buğday tedarik eden Antep, Urfa ve Maraş vilayetlerinde de buğday üretiminde sıkıntılar yaşanmasıyla Seyhan'da buğday tedarikinde sıkıntılar yaşamış ve halk un bulmakta zorlanmıştır. Vilayette çiftçilerin üretim ve hasat dönemlerinde kullanabilmesi için mazot ve petrol ürünleri; ziraat araç ve gereçleri ile bunlara ait yedek parçaların tedarikinde İkinci dünya savaşının kaynaklı olarak sıkıntılar yaşandığı görülmüştür. Vilayette Ziraat bankası şubesi olmayan kazalarda şube açılması, şubesi olan kazalarda ise para tedarikinin arttırılması istenmiştir.

Seyhan vilayetinde tarımla birlikte hayvancılıkta önemli bir yer tutmaktadır. Kazalarda hayvan ticaretinin daha sağlıklı ve kontrollü yapılabilmesi için hayvan borsası kurulması ve buralara veteriner görevlendirilmesi istenmiştir. Bazı kazalarda damızlık boğa ve aygır ihtiyacının da olduğu bazı kazalarda ise buğdayın az üretildiği yıllarda kışın vilayetle ulaşım imkânı azalacağı için tohumluk buğday ihtiyacı olduğu görülmüştür. Yine vilayet genelinde tohum ıslah istasyonları ile fidanlıklara ihtiyaç olduğu görülmüştür. Vilayette üretilen tarım ürünlerinin nakliyesi de yolların bozuk olmasından kaynaklı olarak güçlükler yaşandığı, bazı yerlerde hasat edilen pamuğun deve ve at arabalarıyla taşındığı görülmüştür. Tren taşımacılığında ise vagon sayısının azlığından kaynaklı sorunlar yaşandığı; pamuk küspesi, buğday ve kömür nakliyesi ile petrol taşıyan vagonların sayısının ihtiyacı karşılamadığı görülmüştür.

Seyhan çiftçisi ürettiği ürünle yaşadığı şehre ve ülkesine hizmet etmiş; Ülkenin hava savunmasında kullanılmak üzere vilayet çiftçilerinden sattığı ürünün yüzde 3'ünün Tayyare Cemiyeti aracılığıyla toplanarak 4 uçak alınmıştır. 1 uçağı ise Adana Mensucat fabrikası olarak Seyhan'da toplam 5 uçak Türk Hava Kuvvetlerine teslim edilmiştir.

Vilayette tüm kazalardaki hükümet konaklarının kiralık olduğu, devlet dairelerinin şehir içinde dağınık bir halde ve çalışan memurların birbirlerinden kopuk çalıştığı görülmüştür. Bazı vekaletlere bağlı memurların maaşlarının çok düşük olduğu elbise dahi alamayıp sadece zorunlu ihtiyaçlarını alabildikleri belirtilmiş akabinde memurlara ucuz ekmek ve iâşe maddeleri ile ücretsiz kumaş ve ayakkabı verilerek ekonomik olarak zor durumda olan devlet memurları için iyileştirmeler yapıldığı görülmüştür.

1939 yılı itibariyle vilayette 900 kilometrelik yolun 38 kilometresinin şose olması ve geri kalan yolların toprak olması; kış mevsimi ve yağışlarla birlikte yolların çamurlaşması ve bazı köprülerin kullanılamaması hayatı olumsuz etkilemiştir. Tarım ve ticaret ürünlerinin nakliyesi ile vilayette yaşayan halkın eğitim, sağlık vb. nedenlerle bir yerden bir yere ulaşımını zorlaştırdığı görülmüştür. Örneğin Saimbeyli kazasına ait postalar hayvanla taşınmış ve haftada bir defa bile olsa otomobille postaların taşınması gerektiği belirtilmiştir. Vilayet genelinde elektrik kullanımının tam anlamıyla yaygınlaşmadığı; Ceyhan, Saimbeyli, Osmaniye ve Kadirli'nin 1944 yılı itibariyle elektriğe kavuştuğu görülmüştür. Vilayette bazı kazaların su sorunu yaşadığı, Seyhan nehrinin taşkınlarına karşı tedbirler alındığı, sulama kanalları ve regülatör yapıldığı görülmüştür.

Adana'nın iklim ve toprak yapısı itibariyle tarımsal üretimde öncü bir şehir olmasından mütevellit özellikle çeltik üretiminin fazla olduğu hatta halkın bilinçsiz bir şekilde çeltik üretimi yapmasından kaynaklı olarak sıtma hastalığı geniş bir alana yayılmış ve akabinde bazı bölgelerde çeltik tarımı durdurulmuştur. Bundan dolayı da şehir ekonomik olarak etkilenmiştir. Ayrıca pamuk üretimin her geçen gün artmasıyla birlikte bu ürünün ziraatı vilayete büyük bir katkı sağlamıştır. Fakat Adana 'nın geniş coğrafyası, taşkınlarla neden olan Seyhan ve Ceyhan Nehirlerine ek olarak yollarının birçoğunun kullanılamayacak kadar kötü bir durumda olması müfettişlerin teftişlerini dahi etkilemiştir. Özellikle İçel ve Adana'yı bir bölge olarak teftiş eden müfettişler kış aylarında trenle teftiş bölgelerine gitmişlerdir. Yine bazı kazaların (ilçelerin) kongrelerinde, mevsimin kış olmasından dolayı gecikmeler yaşanmıştır. Müfettişler teftişlerinde kış aylarında hava muhalefetinden dolayı çamurlaşan yollardan sıklıkla bahsetmişler ve pamuk, çeltik, narenciye ve hububat vb. tarım ürünlerinin nakliyesinde

yolların bozuk olmasından dolayı sorunlar yaşandığını ve şose yol yapımının eğitim meselesi gibi hayati olduğunu belirtmişlerdir.

Parti müfettişlerinin raporları Seyhan (Adana)'da parti çalışmaları ve çalışanları ile bölgenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu hakkında tarih bilimi ile yardımcı diğer bilim dallarına kaynaklık edecek bilgiler içermektedir.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi Kaynakları

- CCA., 490.1/ 1.1.1.
CCA., 490.1/ 3.11.2.
CCA., 490.1/ 5.23.1.
CCA., 490.1/ 5.26.11.
CCA., 490.1/ 5.26.22.
CCA., 490.1/ 184.734.3.
CCA., 490.1/ 184.735.1.
CCA., 490.1/ 202.800.7.
CCA., 490.1/ 272.1087.2.
CCA., 490-1/ 384.1626.4.
CCA., 490.1/ 512.2058.1.
CCA., 490.1/ 612.129.2.
CCA., 490.1/ 660.207.1.
CCA., 490.1/ 667-242-1.
CCA., 490.1/ 703.393.2.
CCA., 490.1/ 703.394.1.
CCA., 490.1/ 703.395.1.
CCA., 490.1/ 703.396.1.
CCA., 490.1/ 704.397.1.
CCA., 490.1/ 704.398.1.
CCA., 490.1/ 704.399.1.
CCA., 490.1/ 704.400.1.

CCA., 490.1/ 842-331-1.
CCA., 490.1/ 902-524-1.
CCA., 490.1/ 1002.871.1.
CCA., 490.1/ 1391.617.2.
CCA., 490.1/ 1391.619.1.
CCA., 490.1/ 1580.436.2.

İncelemeler ve Tenkit Eserler

AKDENİZ, S. (2023) **“Teftiş Raporlarına Göre Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Teşkilatının Durumu (1936-1937)”**, Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:6, Sayı:12, ss.139-164.

ALPARSLAN, E.; AYDIN, T. (2017) **“Bir Cumhuriyet Aydını Olarak Dil ve Kültür Politikaları Işığında Hasan Reşit Tankut”**. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 60, ss.23-53.

ALPARSLAN, E.; AYDIN, T. (2015) **“CHP Parti Müfettişi Mitat Aydın’ın Teftiş Raporlarına Göre Maraş (1940-1942)”**, Cumhuriyet Tarihi Dergisi, Sayı:22, ss.363-391.

ALPKAYA, F. (2009) **Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu (1923-1924)**, 2. Baskı İletişim Yayınları, İstanbul.

AYDIN, A. (2023) **“Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişlerinin ve Milletvekillerinin Gezi Raporlarına Göre Konya -Ereğli (1935-1942)”**, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C. 10, Sayı. 1, ss.438-458.

BAL, S. (2013) **“CHP Parti Müfettişlik Raporlarının Değerlendirilmesi: Balıkesir Örneği”**, Belgi Dergisi, Sayı:6, ss.731-741.

BEKTAŞ, Y. (2006) “**Çukurova ve Çevresinde Sık Rastlanan Salgın Hastalıkların tanı ve Tedavisine Yönelik Bilgilendirme ve Eğitim Çalışmaları Üzerine Araştırma**”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

BOĞA S. (2023) **Dönemin İktisadi Gelişmeleri**, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, ss.274-276.

BOZKURT, İ. (2023) “**Adana (Seyhan) Basınında Şehrin Siyasi Hayatı (1934-1960)**”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzincan.

CANPOLAT, U. (2023) “**Türkiye’de Tek Parti Döneminde Sıtma Salgını ve Mücadele Çalışmaları (1923-1945)**”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elâzığ.

Cumhuriyet Halk Partisi Parti Nizamnamesi ve Programı (1931) Ankara, TBMM Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü (1935), Ankara, Ulus Basımevi.

Cumhuriyet Halk Partisi Parti Nizamnamesi (1939), Ankara, Ulus Basımevi.

CHP Teftiş Talimatnamesi (1939) Ankara, Ulus Basımevi.

ÇAKIRÇOBAN, İ. (2010) “**İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele**”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÇAKMAK, F. (2017). “**Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinde CHP Kurultay Görüşmeleri ve Müfettiş Raporlarına Göre Parti Teşkilatının**

Karşılaştığı Sorunlar (1945-1950)”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Cilt: 17, Sayı: 34, ss.319-348.

ÇANAK, E. (2022) “**Adana Halkevi Temsil Şubesi ve Faaliyetleri (1933-1951)**”, Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler-2, Ed: Zafer Özomay- Uğur İnan, Gece Kitaplığı, Ankara, 2022, ss.215-230

ÇANAK, E. (2013) “**Akgünler Gazetesi ve Gazetede Adana Halkevi**”. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 85, ss.1-45.

ÇANAK, E. (2015) “**Cumhuriyet Döneminde Adana (Seyhan)’da Meydana Gelen Seller ve Alınan Önlemler (1930-1956)**”, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1, ss.296-341.

ÇANAK, E. (2013) “**Çukurova: Adana Halkevi Dergisi**”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 1, ss.139-156.

ÇANAK, E. (2023). “**Adana Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi (1933-1951)**”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, ss.83-104.

ÇETİN FİLİZ, Ç. (2019) “**CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Kütahya (1935-1950)**”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.

ÇOKER, F. (1996) **Türk Parlamento Tarihi (TBMM- IV Dönem)**, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları.

DAŞPUNAR, G. (2020) “**Cumhuriyetin İlk Yıllarında Salgın Hastalıklarla Mücadele: Sıtma, Trahom, Frengi ve Verem**”, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

DEĞİRMENCİ, G. (2019) “**Adana Basın Tarihi (1873-2000)**”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir.

- DEMİREL, A. (2011) **Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup**, İletişim Yayınları 6. Baskı, İstanbul.
- DEMİREL, A. (2013) **Tek Partinin İktidarı Türkiye’de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- EKİNCİKLİ, M. (2012) “**Türk Demokrasi Kültürünün gelişim Sürecinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının Kuruluşu**”, Gazi Akademik Bakış Dergisi, E. Dergi, 2012, Cilt: 6, Sayı: 11, ss.151-163.
- EMİROĞLU, M. (2021), “**Hasan Reşit Tankut’un Hayatı ve Faaliyetleri (1891-1980)**”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- ERDOĞAN, N. (2023), “**Hasan Reşit Tankut (Hayatı, Siyasi Faaliyetleri ve Türk İnkılâbını Tanımlama Çalışmaları)**”, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.
- ERDOĞAN, C. (2017) “**Adana Halkevi (1933-1951)**”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir.
- ERDOĞAN, C. (2021) “**Adana Halkevi Köycülük Şubesi ve Faaliyetleri**”, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 69, ss.224-241.
- ESEN, A. (2017), “**Cumhuriyet Dönemi Sıtma Mücadelesi (1923-1956)**”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- GÜNEŞ, İ. (2003) “**Müdafaayı Hukuk Cemiyetinden Halk Fırkasına Geçiş**”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Sayı:19, ss.565-581
- GÜNEŞ, İ. (1996), **Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem (1931-1935)**, Cilt: II., TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

- GÜRPINAR, S. (1998) “**1932-1945 Yılları Halkevi Tarihçesi, Adana Halkevi ve Çıkardığı Dergilerin Değerlendirilmesi**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÜRSEL, A. (1998) “**Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1920-1950)**”, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- GOLOĞLU, M. (1971) **Türkiye Cumhuriyeti (1923)**, Başnur Matbaası, Ankara.
- GÖK, H.V. (2021), “**CHP Parti Müfettişi Dr. Rıza Levent'in Raporları Işığında Muğla (1940-1941)**”, Tarihın Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 25, ss.203-229.
- İNAN, S, (2002) “**Muhalefette Adnan Menderes (1945-1950)**” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
- KARATORĞUT, K. (2019) “**Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Frengi ile Mücadele (1923-1950)**”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- KARAYAMAN, M.(2017) “**CHP Teftiş Raporlarına Göre Uşak (1935-1950)**”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10/3, ss.460-496.
- KARAYAMAN, M..(2022) “**1935-1950 Yılları Arasında Kaleme Alınan CHP Parti Müfettiş Raporlarının Yerel Tarih Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi: Batı Anadolu Örneği**”, XVIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi”, Ankara ,Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt: IX, ss.427-458.

- KARAYAMAN, M. (2017) **“CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tire”**, , Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- KARAYAMAN, M. (2021) **"CHP Parti Müfettişlerinin Kaleminden Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi"**, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, ss.254-291
- KARNAP, H. (2006) **I. Ve II. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Trabzon Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri)**, , İstanbul, MK Yayınları(Öztepe Ofset Matbaacılık).
- KEMAL ATATÜRK (2007), Nutuk, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- KOÇAK, C. (2014) **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- KOÇAK, C. (2013) **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Cilt 2, 6.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul,
- KOÇAK, C. (2013) **Geçmişiniz İtinayla Temizlenir**, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- KOPAR, M. (2021) **Türkiye’de Sağlık Sistemi ve Salgın Hastalıkla Mücadele (1920-1938)**, Ankara, İksad Yayınları.
- KURTKAPAN, H. (2009), **“Adana Halkevi Görüşler Dergisinin Türk Modernleşmesi Açısından Analizi”**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Kütahya.
- MAYAK, F. (2007) **"Adnan Menderes'in Teftiş Raporuna Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütünün Çalışmaları (1935)"**, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt:6, Sayı: 15, ss.191-219.
- METİNSOY, M. (2006) **"Erken Cumhuriyet Döneminde Mebusların İntihap Dairesi ve Teftiş Bölgesi Raporları"** Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi, İletişim Yayınları, Sayı: 3, ss.103-169.

- OLGUN, K. (2019) **Türkiye’de Halkevi Gerçeği Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)**, Ankara, İksad Yayınevi.
- ÖKTE, S.K. (2019) **“Cumhuriyet Halk Partisi Vilayet/İl Kongrelerinin Parti Politikalarına Etkileri (1930-1950)”**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ÖZTÜRK, K. (1995) **Türk Parlamento Tarihi (TBMM-II. Dönem)**, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları.
- PAÇACI, Y. (2018) **“Türkiye’de Tek Parti Döneminde Salgın Hastalıklar: Sıtma Örneği (1923-1950)”**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- SUVACI, M. S. (2019) **“Tek Parti Döneminde Adana’da Yerel Basın (1923-1946)”**, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- ŞAVKILI, C.; MAVİŞ, M. (2022) **“Parti Müfettişlerinin Teftiş Raporlarına Göre CHP’nin Eskişehir Teşkilatı (1940-1943)”**, Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 71, ss.275-298.
- ŞERAFETTİN, T. (2018) **Türk Devrim Tarihi-Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923-1938)**, Cilt 3, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- TBMM Albümü** (1920-2010) (Nisan 2010) Cilt: I (1920-1950), Ankara, TBMM Genel Sekreterliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1.
- TUNÇAY, M. (1981) **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Ankara, Yurt Yayınları.

- TEKE, C. (2023) “**Adnan Menderes (Ertekin)’in Teftiş Raporuna Göre İçel Parti Teşkilatı**”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cumhuriyet Özel Sayısı, ss.366-375.
- TEMEL, M; BAŞ, H. (2008) “**Cumhuriyetin İlk Yıllarında İzlenen Bitki ve Orman Sağlığını Koruma Politikası**” Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:20, ss.165-176.
- TEKEREK, N. (2005) “**Halkevleri (1932-1951), Temsil Şubeleri ve Bir Örnek: Adana Halkevi Temsil Şubesi**”, Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Cilt:15, Sayı:43, ss.15-26.
- URAN, H. (2017) **Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- URAL, S; SOYER, N. (2012) “**Atatürk Dönemi Adana’da Yerel Basın (1923-1938)**”, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, C.1, Sayı: 10, ss.165-204.
- UYAR, H. (2012) **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, İstanbul, Boyut Yayınları, 3. Baskı.
- UZUN, H. (2013) “**Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1946 Olağanüstü Kurultayı**”, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, XIII/26, Sayfa: 152.
- ÜÇÜNCÜ, U. (2019) “**CHP Teftiş Raporlarına Göre Bitlis (1939-1945)**”, The Journal of Academic Social Science Studies (2019), Sayı:76, ss.33-48.
- YILMAZ, Z. (2019) “**CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İzmir (1935-1950)**” Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- YILMAZ, N. (2019) “**CHP Parti Teftiş Raporlarına Göre Sivas (1923-1950)**”, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

YILMAZER, C. A. (2017) “**Tek Parti Dönemi Mardin Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri (1923-1950)**”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

İnternet Kaynakları

Kubbealtı Lügatı (lugatim.com) (Erişim tarihi: 08.02.2023).

www.iskulttur.com.tr/harp-gunlukleri.aspx (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201543/dortyol.html (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

Ekler

Ek 1: 1943 Tarihli Parti Müfettişleri, Teftiş Bölgeleri ve Bu Bölgeler İçindeki İller

C.H.P. Teftiş Bölgeleri ve Müfettişleri					Temmuz 1943
Sıra No.	Bölge Merkezi	Bölgeye dahil olan vilâyetler	Müfettişin Adı	İntihap dairesi	
1	Ankara	Ankara, Çankırı, Eskişehir	Cabir Selek	Gümüşane	
2	Edirne	Edirne, Tekirdağ, Kırklareli	Cemil Tüzemen	Isparta	
3	Kocaeli	Kocaeli, Bolu, Bilecik, Bursa	Dr. A. Hamit Selgil	Afyon	
4	Balıkesir	Balıkesir, Çanakkale, Kütahya	Ali Taşkapılı	Afyon	
5	İzmir	İzmir, Manisa	Dr. Kemal Satır	Seyhan	
6	Antalya	Antalya, Isparta, Burdur	Cemil Barlas	Gaziantep	
7	Aydın	Aydın, Muğla, Denizli	Dr. F. Şerafettin Bürge	Kocaeli	
8	Konya	Konya, Afyon, Niğde	Vehbi Sarıdal	İstanbul	
9	Seyhan	Seyhan, Hatay, İğel	Muhsin Adil Binal	Konya	
10	Kayseri	Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Çorum	Hıfzı Oğuz Bekata	Ankara	
11	Sivas	Sivas, Tokat, Amasya	A. Kemal Yeğitoğlu	Amasya	
12	Gaziantep	Gaziantep, Maraş, Malatya	Ahmet Esen	Bilecik	
13	Trabzon	Trabzon, Rize, Çoruh, Gümüşane	Kemal Çelik	Seyhan	
14	Samsun	Samsun, Ordu, Giresun	Dr. Sadi Konuk	Bursa	
15	Erzurum	Erzurum, Erzincan, Kars, Ağrı	Sedat Çumralı	Konya	
16	Zonguldak	Zonguldak, Kastamonu, Sinop	Şevket Torgut	Kırşehir	
17	Muş	Muş, Bitlis, Van, Hakkâri	Peyzi Halfegil	Erzincan	
18	Diyarbakır	Diyarbakır, Mardin, Siirt, Urfa	Ali Reşat Güksidan	Hakkâri	
19	Elazığ	Elazığ, Tunceli, Bingöl	Muhtar Erten	Bitlis	
20	İstanbul	İstanbul	Dr. Behçet	İstanbul	

08.01.2024 tarih ve 97024 sayılı OLUR ile GİZLİLİĞİ KALDIRILDI.

Kaynak: CCA., 490.01/ 727-492-1, s.37.

Ek 2: Çalışmamızda kullanılan Vilayet İdare Heyetlerinin 6 Aylık Faaliyet/Çalışma Raporlarından Bir Örnek

2

1 — Vilâyetiniz teşkilâtında Partiye kayıtlı âza sayısı kaçtır ?

[Bu malûmat kazalardan alındıktan sonra Vilâyet idare heyetlerinde bulunacak olan teferruatlı cetvellere istinaden tetkikat yapılarak kaza, kaza gösterilmek üzere Genel Sekreterliğe bildirilir].

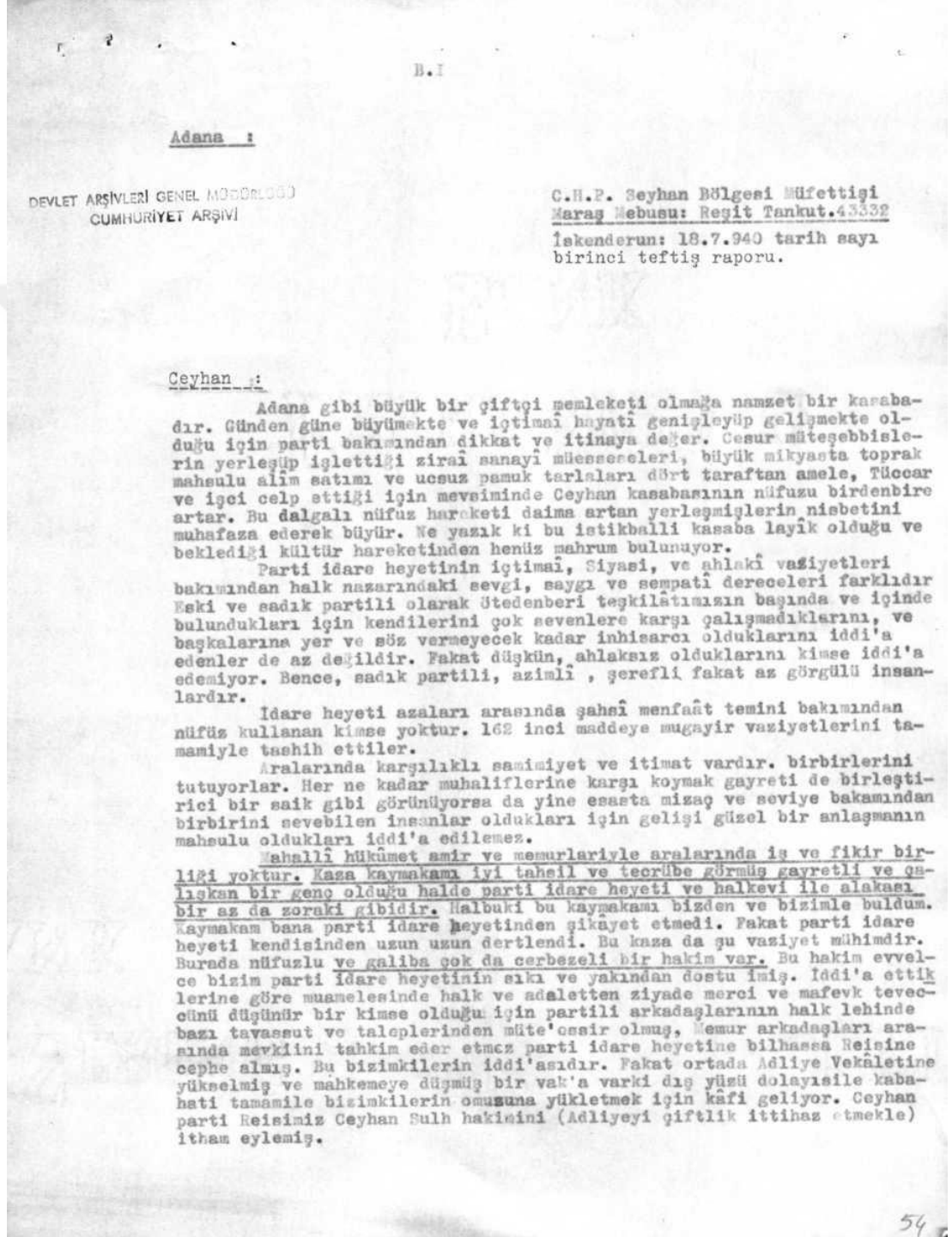
C — Vilâyetimiz dahilinde Parti teşkilâtına kayıtlı azâ sayısı (36146)dır. Bu miktarı Kaza Kaza gösteren cetvel aşağıda yazılıdır:

Kazalar	azâ sayısı
C.H.P. Adana	9436
" " " Karaisali	7829
" " " Ceyhan	5361
" " " Kozan	4761
" " " Kadirli	3370
" " " Bahçe	2057
" " " Feke	1866
" " " Saimbeyli	792
" " " Osmaniye	674
	36146

08.01.2024 tarih ve 97024 sayılı OLUR ile GİZLİLİĞİ KALDIRILDI.

Kaynak: CCA., 490.01/ 703-396-1, s.104.

Ek 3: İçel Bölge Müfettişi Hasan Reşit TANKUT'un 1940 Yılı Teftişine Ait Raporundan Seyhan İle İlgili Bölümünden

Ek 4: CHP Genel Sekreterliği İçerisinde Bürolar Arası Yazışmalarda Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 Yılı Teftişine Ait Raporun İlgili Büroya Gönderildiğine Dair Resmi Yazı

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ
43332
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

27-8-40

B.I

Seyhan Bölgesi müfettişi H.R.Tankut'dan
alınan Seyhan Vilâyetine ait teftiş raporundan
Bromuzu alakalandıran kısmı aynen çıkarılmış,bağlı
olarak sunulmuştur . İcabi yapılınca Büromuza da
bilgi verilmesini saygı ile rica ederim.
Birinci teftiş raporudur.

B.IV.B.
Gümüşane mebusu

[Signature]

53

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-397-1, s.53.

Ek 5: Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 Yılı 2. Teftişine Ait Raporun Genel Sekreterliğe Gönderildiğine Dair Resmi Yazı

CUMHURİYET HALK PARTİSİ Ankara: 16.6.1941
GENEL SEKRETERLİĞİ

C. H. P. Genel Sekreterliği	
59840	16 Haziran 1941
EL	12

C.H.P.Genel Sekreterliğine

Elimdeki notlardan burada hazırlamış olduğum
Seyhan vilâyetine ait ikinci teftiş raporumu bağlı
olarak takdim eder,derin saygılarımı sunarım.

C.H.P.Umumî İdare Heyeti Âzası

Maraş Mebusu

H. Reşit Tankut

12
17. VI. 94
18. VI. 94
28. VI. 94

Ek 6: Seyhan Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut'un 1940 Yılı 2. Teftişine Ait Raporundan Saimbeyli İlçesine Ait Bölümden Bir Sayfa

C.H.P.Genel Sekreterliği Yüksek Katına

23.XI.1940 Saimbeyli

I - 1 - Bu kazayı evvelki teftişimde İdare Heyetlerinin siyasî ve ahlâkî bakımından sevilüp sevilmedikleri hakkında katî ve tam bir kanaat edinemediğimi bildirmiştım. Bu tereddüdümde isabetli olduğumu öğrendim. Memuriyet kabul ettiğî için ayrılan bir azadan başkası aynen eskiler olduğu halde bu idare heyeti son bir kaç ay zarfında tamamen başka bir tavru hareket takınmıştır. Bu gün haklarında bir sevgisizlik hüküm sürülüyor. Bilhassa genç reislerinin belediye reisi olmak için ihtiyar ettiğî inadcı, ısrarlı mukavemet yolu; ümidimi temamiyle kırdı. Haklarında hoşla gitmez dedikodular başlamıştır.

I - 2 - 162 inci maddeye aykırı bir durumları yoktur. Ve bu işte çok titiz davranıyorlar. Meselâ aynı zamanda belediye meclisinde aza bulunan Ahmet Yarpuz oğlu vilâyet meclisine geçer geçmez Belediye azalığından istifa ettirilerek maddenin hükmü yerine getirilmiştir. Fakat zahiren makbul olan bu jestin, - hadiselerin inkişafı karşısında bir tertipten başka bir şey olmadığı anlaşılıyor. İlerki maddelerde bu cihet hakkında daha mufassal malûmat vereceğim.

I - 3 - İdare Heyeti azaları arasında bir ihtilâf olmadığı görülmüyor fakat bazılarına göre bu tesanüt sırf bir aile tesanüdünden ve menfaat temini kaygusundan ileri gelmektedir. Bu seferki teftişimde ben de hasıl olan kanaat budur. Şimdiki İdare Heyeti müftü ailesine mensuptur. Bundan evvelki raporda izah ettiğim gibi bu aile çok zulüm yapmış olan bir tegallüp ve sonra bu yüzden vukua gelmiş bir katil dolayısıyla Saimbeylide muhalif ve düşman bir zümre ile karşı karşıyadır. Binaenaleyh daima mütesanit bulunmağa mecburdur.

I - 4 - Hükûmetle araları evvelce çok iyi idi. Bu sefer Memurları Partiden ayrılmış buldum. İdare Heyeti Kaymakamdan ve jandarma kumandanından şikâyet etmek istedi. Fakat şikâyet mevzuları dedikodu hududunu aşmadığı için kayıt ve tesbite değer bulmadım. Bu kazadaki memurların hemen hepsi iyi yetişmiş, ahlâklî ve kabiliyetli kimseler olduğu için onların müsamahakârlığı ile bu ahenksizliğin ortadan kalkacağına kanaat ediyorum. Memurlar hakkında şikâyetler başlamıştır. bu raporumda bahsedeceğim belediye reisi seçiminin iç yüzüne bakarak bu şikâyetlerin İdare Heyetimiz tarafından tahrik ve teşvik edildiğini sanmak kabîl oluyor.

**Ek 7: CHP Genel Sekreterliği İçerisinde Bürolar Arası Yazışmalarda İçel Bölge
Müfettişi Halit ONARAN'ın 1941 Yılı 1. Teftişine Ait Raporun İlgili Büroya
Gönderildiğine Dair Resmi Yazı**

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

B.İ.V.B.
77496 **4.6.1942**
İlişigi: **16** **CUMHURİYET ARŞİVİ**

Büro 2 Şefliğine

İşal Bölgesi Müfettişi *Mahdun* Mebusu
Halit Onaran den alınan *Selçuk* vilâye -
tine ait 1. ci teftiş raporundan Büronuzu alâka
dar eden kısım aynen çıkarılmış,bağlı olarak su-
nulmuştur. İcabi yapılınca Büromuza da malumat ve
rilmesini saygıyla rica ederim.

B.İ.V. B. Şefi
Gümüşhane Mebusu

Şevket Erdoğan

Şevket Erdoğan

Ek 8: İçel Bölge Müfettişi Halit ONARAN'ın 1941 Yılı 1. Teftişine Ait Raporu

Seyhan:

C.H.P.İçel Bölgesi Müfettişi
Mardin Mebusu Halit Onaran

Rapor tarihi: 17.Mart.942
C.H.P.Kayıt No=77496
Tarih. 27.Mayıs.942

ARŞİVLERİ GENEL BAŞKANLIĞI
C.H.P.İÇEL BÖLGESİ MÜFETTİŞİ

Büro: I

Osmaniye:

Osmaniyeye daha önce 30 2 inci Teşrin 941 de, kongresinde bulunmak üzere gitmiştim. Kazanın parti yönünden durumunu o vakit da gözden geçirdim.

Kaza idare heyetini teşkil eden arkadaşlar mevcudun en iyileridir. Ve Halk arasında sevilmiş, tutulmuşlardır. Kendilerini ilk görüşümde edindiğim bu intibâ bu defaki ziyaretimde birçok sebeplerle perçinlenmiştir.

Kazanın bugünkü vilâyet idare heyetinden evvelki zamanlarda karışık bîr durumda olduğunu öğrenmiştim. Meselâ; başlarında Çalık-oğlu Hacı Ahmedin bulunduğu bir zümre vardıkî şimdiki heyetten önce parti idare heyetinde bulunmuş ve iktidarı ellerinde tutamayarak şimdiki heyete vermiş olan bu zümrenin Osmaliyede mütagallibe devrini yaşamayan ve yaşatmak isteyenler olduğu iddia edilmektedir. Bu zümre şimdiki idare heyetimizi devirmek için çalışmayı itiyad edinmişlerdir. En ziyade faaliyette bulundukları mıntaka toprakkal nahiyesindedir.

Osmaniyede bir de -Kaypak) köyü iki kardeş vardır. Bunlardan biri, Osman Kaya Kaza idare heyetinde; diğeri, Nuri Kaya, Vilâyet umumî meclisinde azadır. Bu iki zat ile kaza idare heyetimizin diğeri azası iyi münasebette değillerdir. 1941-1942 kongresi yapılırken, kongreye vilâyet idare heyetince memur edilen azadan Adana Belediye reisimiz Kasım Enerle beraber Osmaniyede yine nüksetmek istidadını gösteren bu karışık durumu islâh edici tetbirler aldık: Çalıkoğlu Hacı Ahmede çocuk esirgeme kurumu reisliğini vererek ve kendisile görüşerek onu arkadaşlara yanaştırdık. Kaypaklı Osmanı da idare heyetinde ipka ettik. Bu şekilde kaza idare heyetimizde bir ahenk temin olunabilmiştir. Bu ahengin bu defaki ziyaret ve teftişimde devam ettiğini memnuniyetle gördüm.

İdare heyeti arkadaşlarının parti nüfuzunu istismar ettiklerî dair bir emmare görmedim. Bir şikâyet de olmadı. Bu iyi hareket arkadaşların haysiyet ve şereflerini bilen ve tanıyan insanlar olmasında gelmekle beraber Osmaniye gibi dâima bir birlerinin ayıp ve kusurlarını arayan bir muhitte yaşamakta olduğunun hesaba katılmasının da bu da tesiri olduğunu kabul etmek yerinde olur Osmaniyede nizamnamemizi 162 nci maddesine aykırı bir durumla karşılaşmadım.

20

**Ek 9: Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil BİNAL'ın CHP Genel Sekreterliğe
Göndermiş Olduğu 07.01.1943 Tarihli Resmi Yazısı/Raporu**

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Seyhan Bölgesi
MÜFETTİSLİĞİ
SAYI: 24

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.P.Genel Sekreterliği Yüksek Makamına

Ankara 7.1.1943

Seyhan
Hatay
İçel

I/2485 sayılı ve 4.XII.1943 tarihli emirleri karşılığıdır:
Bölgemde birinci teşrinin onunda başlayan kongreler birinci kanun
ayının sonunda nihayete ermiştir. Bir vasıta bulup gitmek imkânını
bulamadığım için kongrelerinin ne şekilde yapıldığını ve teşkilatın
idare heyetlerine kimlerin seçildiğini tetkik edemediğim Anamur Kazası
hariç olmak üzere bölgemde bulunan diğer(2) kazayı yakından ve her
hususla incelemiş bulunuyorum. Yüksek kararları üzerine kaza idare
heyeti lağvedilen Mersin'de bu yıl da kaza kongresi yapılmamıştır.

Yukarıda arz ettiğim sebep dolayısıyla Anamur Kazası İdare Heyetini
teşkil edenler hakkında şimdilik müspet, menfi bir hüküm vermek imkânı-
na sahip değilim. İlk fırsatta bu kazadaki ~~görev~~ partimiz teşkilâtı
ve elemanları üzerinde lâzımgelen müşanede ve tetkikleri yaparak neti-
ceyi arz edeceğim tabiidir.

İçel'in Mut, Gülnar, Silifke ve Tarsus kazalarıyla Seyhan ve Hatay'ın
bütün kazalarında kaza idare heyetlerine seçilmiş olan ~~bu~~ anadola-
ların şimdiye kadar vazifelerine mani olacak hiç bir ceza almamış olduk-
larını, kaza idare heyetleri reislerinin de -Ceyhan ve Kadirli reisleri
müstesna- parti prensiplerini mahallî ölçü ve imkânlarla göre tatbik
edebilecek kabiliyet ve kifayeti haiz olduklarını, Ceyhan ve Kadirli
için ehliyetli reisler bulunduğu zaman bugünkü reislerin değiştiril-
meleri yolunda gerekli teşebbüsün yapılacağını derin saygılarımla
yüksek ittilâlarına arz ederim.

C.H.P. Seyhan Bölgesi Müfettişi
Konya Mebusu

Muhsin Adil Binal

desesilem K. Parti
Kongre R. liklerinin
Teklifine intizaren Dosyaya
B.İ.Ş.

Archive Not:

Haydi Kapatıldıktan sonra Büromuza iadesi.

C. H. P. Genel Sekreterliği	
T.	12 Ocak 1944
N. 3926	Eki:

**Ek 10: Seyhan Bölge Müfettişi Muhsin Adil BİNAL'ın CHP Genel Sekreterliğe
Göndermiş Olduğu 24.12.1943 Tarihli Resmi Yazısı/Raporu**

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Seyhan Bölgesi
MÜFETTİSLİĞİ
SAYI: 24

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara 7.1.1943

Seyhan
Hatay
İçel

C.H.P.Genel Sekreterliği Yüksek Makamına

I/2485 sayılı ve 4.XII.1943 tarihli emirleri karşılığıdır:
Bölgemde birinci teşrinin onunda başlayan kongreler birinci kanun
ayının sonunda nihayete ermiştir. Bir vasıta bulup gitmek imkânını
bulamadığım için kongrelerinin ne şekilde yapıldığını ve teşkilatın
idare heyetlerine kimlerin seçildiğini tetkik edemediğim Anamur Kazası
hariç olmak üzere bölgemde bulunan diğer(2) kazayı yakından ve her
hususla incelemiş bulunuyorum. Yüksek kararları üzerine kaza idare
heyeti lağvedilen Mersin'de bu yıl da kaza kongresi yapılmamıştır.

Yukarıda arz ettiğim sebep dolayısıyla Anamur Kazası İdare Heyetini
teşkil edenler hakkında şimdilik müspet, menfi bir hüküm vermek imkânı-
na sahip değilim. İlk fırsatta bu kazadaki ~~görev~~ partimiz teşkilâtı
ve elemanları üzerinde lâzımgelen müşanede ve tetkikleri yaparak neti-
ceyi arz edeceğim tabiidir.

İçel'in Mut, Gülnar, Silifke ve Tarsus kazalarıyla Seyhan ve Hatay'ın
bütün kazalarında kaza idare heyetlerine seçilmiş olan ~~bu~~ anadışla-
rin şimdiye kadar vazifelerine mani olacak hiç bir ceza almamış olduk-
larını, kaza idare heyetleri reislerinin de -Ceyhan ve Kadirli reisleri
müstesna- parti prensiplerini mahallî ölçü ve imkânlarla göre tatbik
edebilecek kabiliyet ve kifayeti haiz olduklarını, Ceyhan ve Kadirli
için ehliyetli reisler bulunduğu zaman bugünkü reislerin değiştiril-
meleri yolunda gerekli teşebbüsün yapılacağını derin saygılarımla
yüksek ittilâlarına arz ederim.

C.H.P. Seyhan Bölgesi Müfettişi
Konya Mebusu

Muhsin Adil Binal

desesilem K. Parti
Kongre R. liklerinin
Teklifine intizaren Dosyaya
B.İ.S.

Archive Not:

Haydi Kapatıldıktan sonra Büromuza iadesi.

C. H. P. Genel Sekreterliği	
T.	12 Nisan 1944
N.3926	Eki:

Ek 11: Çalışmamızda kullanılan Vilayet İdare Heyetlerinin 6 Aylık Faaliyet/Çalışma Raporlarından Bir Örnek (01.12.1943-31.05.1944)

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
SEYHAN
VİLÂYET İDARE HEYETİ REİSLİĞİ
SAYI

Adana :

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.P. Seyhan Vilâyet
İdare heyeti
I.I2.I943 - 31.5.I944 Birinci
altı aylık Parti Çalışma Raporu

I - Vilâyetiniz teşkilâtında Partiye kayıtlı aza sayısı kaçtır, (Bu malûmat kazalar-dan alındıktan sonra Vilâyet İdare heyetlerinde bulunacak teferruatlı cetvellere istinaden tetkikat yapılarak kaza,kaza gösterilmek üzere Genel Sekreterliğe bildirilir.)

C: I - C.H.P. Seyhan Vilâyet teşkilâtında:

<u>Kazalar:</u>	<u>AZA Sayısı</u>
C.H.P. Adana kazası Ocaklarına kayıtlı	12704
" Karaisali "	8068
" Kozan "	7061
" Kadirli "	4760
" Feke "	1920
" Saimbeyli "	1263
" Ceyhan "	5467
" Osmaniye "	1377
" Bahçe "	3864
Yekûn.....	46484

Olmak üzere Vilâyet dahilinde Partiye kayıtlı aza sayısının yekûnu "46484" tür.bu altı ay içinde yenisinden kaydedilen aza sayısı "1933" tür.

2 - Kayıtlar nizamnamesinin 8 inci maddesine göre midir ?

C: 2 - Kayıtlar nizamnamenin 8 inci maddesine göre midir.

3 - Aza kaydına mahsus defterler örneğine göre midir?

C: 3 - Aza kaydına mahsus defterler örneğine göre midir.

4 - Bu altı ay içinde Vilâyet hangi kazaları Kazalar hangi Nahiyeleleri teftiş etmiştir, hangileri henüz teftiş edilmemiştir ?

C: 4 - Bu altı ay içinde kazalara bağlı Nahiyelelerin heman tamamı teftiş edilmiş olup yalnız Osmaniye de bir kısım Nahiyelelerin teftiş edilmediği raporların tetkikinden öğrenilmiştir.Kadirli, Saimbeyli,Karaisali kazaları yakında teftiş edilecektir.

08.01.2024 tarih ve 97024 sayılı OLUR ile GİZLİLİĞİ KALDIRILDI.

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-400-1, s.132.

Ek 12: Seyhan Bölge Müfettişi Abidin EGE'nin CHP Genel Sekreterliğe
Göndermiş Olduğu 25.04.1946 Tarihli Resmi Yazısı/Raporu

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Seyhan BÖLGESİ
MÜFETTİŞLİĞİ
SAYI: 12

Adana:25/4/1946

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.P.Genel Sekreterliğine

C. H. P. Genel Sekreterliği	
46738	29 Nisan 1946
Eki:	

25/I/1946 tarih ve 8/84980 sayılı emirleri cevabıdır:

Adanada çıkan bütün gazeteler Partili arkadaşlar tarafından çıkarılmaktadır. Buna rağmen evvelce bu gazeteler arasında şahsi ve hissi bazı çirkin münakaşalar olmuştur ve bu münakaşalar umumi efkar üzerinde hiç iyi tesir bırakmamıştır.

Adanaya geldiğim zaman hepsi Partili olan ve aynı ülküyü taşıyan ve birbirlerine karşılıklı sevgi ve saygı duygularile bağlı olması icap eden bu arkadaşlara yapılan münakaşaların yerinde olmadığı ve bunlara son verilmesi müâsip ve samimi bir lisanla rica edilmiş ve artık hoş görülmeyen bu münakaşalar durmuştur. Bugün şikayet edilecek birşey yoktur. Arasına yine ufak hissi hareketler görülürse hemen o gazeteci arkadaşımız çağırılmakta, kendisile görüşülerek bu gibi hareketlerin samimi irşatlarla önlenmesine çalışılmaktadır.

Hurmetlerimle arzederim.

C.H.P.Seyhan bölgesi
Müfettişi
Denizli Millet Vekili

Abidin Ege

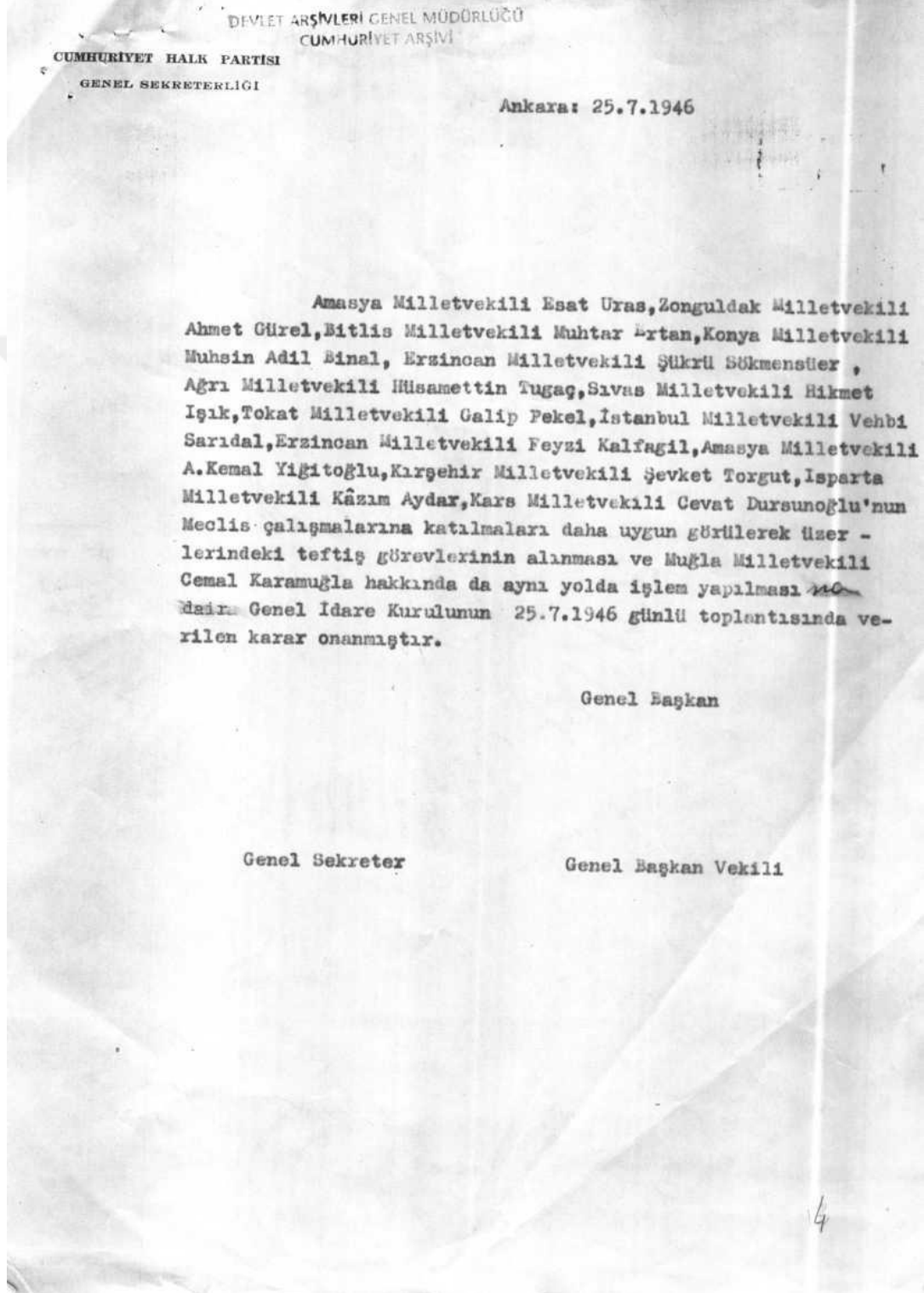
VIII
29. IV. 1946

Samet Deryasima
27.7.1946

490 01 184 734 3

Kaynak: CCA., 490.01/ 184-734-3, s.1.

Ek 14: 1946 Tarihli Genel İdare Kurulu Kararıyla Görevi Sonlandırılan Parti Müfettişleri

Kaynak: CCA., 490.01/ 728-495-4, s.4.

Ek 15: 1942 Tarihli Bursa Mebusu Dr. Talat Simer'in Arşiv Fişi

GELEN		DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		Kayıt tarihi	Nº 87114 *
C. H. F. R.		CUMHURİYET ARŞİVİ		Seyhan	17.12.942
Numarası: I-9	Tarihi: 12.12.942	Bağlısı: 6	Cinsi: Tah.		
Hangi yazımıza karşılık olduğu,	Tarihi	Numarası	Bu yazının bağlandığı	No.	Gelen: Giden:
ÖZÜ : 5.12.942 tarihinde Bursa mebusu Dr. Talat Simerin Başkanlığı Reisliği altında yapılan C. H. F. Seyhan vilayet kongresine ait zabıt hülâsasının gönderildiği kongrede kabul edilen parti dileklerinin ayrıca sunulacağı H.					
B.	Verildiği tarih	Dosyasına işaretile veya cevap yazıldığı tarih	Verilen cevap kayıt No. sı	Bu yazının gireceği dosya	
I	17.12.942	26 Ekim 1942		B. I Seyhan Kongre zabtı	
NOT :			Senesi	Dosya No. sı	
28 490-01 2028007			942	73	
			Şahit Dosya	No. sı	

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.1.

Ek 16: 1942 Tarihli Bursa Mebusu Dr. Talat Simer'in 1942 Kongresi Hakkındaki Zabıtlarının Gönderildiği Hakkında

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

SEYHAN

ADANA :

12/12/1942

Vilâyet İdare Heyeti

Reisliği

I/9

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.P. Genel Sekreterliği

Yüce katına

17 Lkânun 1942

67114

5/12/1942 tarihinde Bursa mebusu Dr. Talat Simer'in reisliği altında yapılan C.H.P. Seyhan Vilâyet Kongresine ait zabıt hulasasının bir nüshası bağlı olarak takdim kılınmıştır.

Kongrede kabul edilen ve yüce katınıza sunulmasına karar verilen Parti dilekleri ayrıca sunulacağını arz eder, sonsuz saygılarımla kabulünü dilerim.

C.H.P. Seyhan Vilâyet

İdare Heyeti Reisi

[Signature]

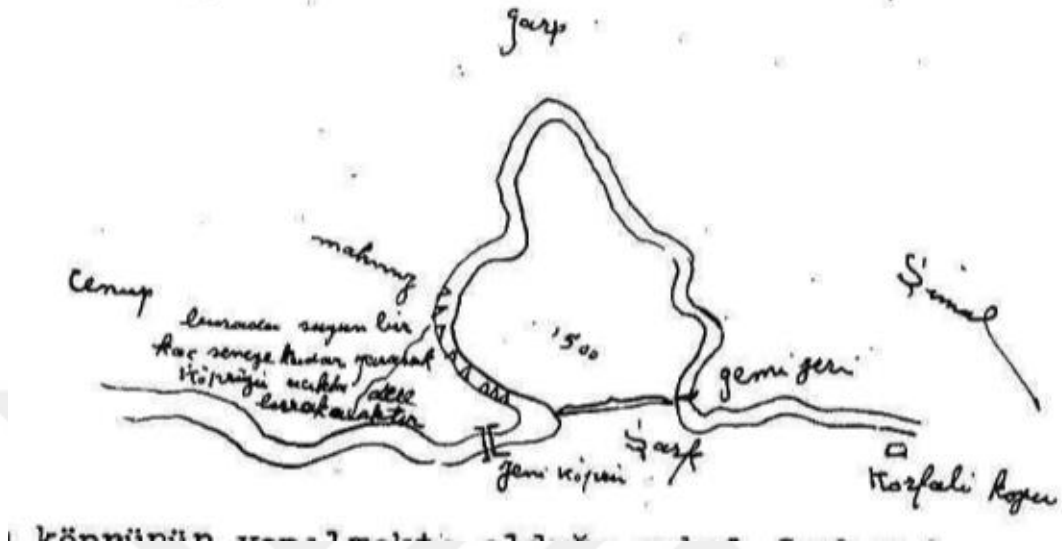
[Signature]

23.12.1942

[Signature]

Kaynak: CCA., 490.01/ 202-800-7, s.2.

Ek 20: Sinan Tekelioğlu'nun 25.06.1942 Tarihli Raporundaki Köprünün Bulunduğu Alanı Gösterir Kroki

Kaynak: CCA., 490.01/ 704-398-1, s.132; Bu Krokinin sayfanın sol tarafında kalan kısmı Güney ve sayfanın sağ tarafında kalan kısmı Kuzey Yönünü ve sayfanın üst tarafında kalan kısmı ise Batı Yönünü Göstermektedir.

